KURT VONNEGUT

KODES KUŞU

DOST

KODES KUŞU

Kurt Vonnegut

Özellikle 20. yüzyıl uygarlığını ele aldığı ironileriyle, vahşeti karamsar ve eleştirel bir bakış açısıyla öne çıkaran bilimkurgu ve fantastik romanlarıyla tanınan Amerikan yazarı.
11 Kasım 1922 tarihinde Indianapolis, ABD'de doğdu. II. Dünya Savaşı sırasında Amerikan Hava Kuvvetlerine katılmadan önce Cornell Üniversitesi'nde öğrenciydi. Dresden'in bombalanmasından sonra hayatta kalanlardan biri olarak Şubat 1945'te Almanların savaş tutsağı oldu. Savaştan sonra Chicago Üniversitesi'nde antropoloji eğitimi aldı. 1940'ların sonunda gazeteci ve reklam yazarı olarak çalıştı.
Vonnegut, ilk romanı olan *Otomatik Piyano*'da (1952), bütünüyle otomatikleştirilmiş ve mekanikleştirilmiş bir dünyayı anlatır. İnsanoğlunun uzay gemileri için yedek parça arayan uzaylıların yaptığı bir kazanın sonucu olarak ortaya çıktığını anlattığı *The Sirens of Titan* (1959) yine bir tür bilimkurgudur. *Kedi Beşiği** (1963, E Yay.) dünya üzerindeki bütün hayatı yok edebilecek bir buluş karşısında bir ada halkının kabul ettiği yeni bir dini anlatır. *Mezbaha No. 5* (1969, E Yay.), Vonnegut'un Dresden'in bombalanması sırasında yaşadıklarını ve savaşın vahşetini ele aldığı kitabıdır. Vonnegut'un yazdığı diğer eserler arasında, sahnelenen *Happy Birthday, Wanda June* (1970) ile başta *Welcome to the Monkey House** (1968) olmak üzere diğer kısa hikâyeleri sayılabilir. Diğer romanları şöyledir: *Gece Ana* (1961, E Yay.), *God Bless You, Mr. Rosewater** (1965), *Şampiyonların Kahvaltısı* (1973, E Yay.; Bruce Willis ve Albert Finney'in de rol aldığı aynı adlı film, 1999 yılında Alan Rudolph tarafından sinemaya aktarıldı), *Slapstick* (1976), *Deadeye Dick* (1983), *Galápagos* (1985), *Bluebeard** (1987) ve *Timequake* (1997).

* Dost Kitabevi Yayınları'nın programına alınmıştır.

D

Tomris Uyar

İstanbul Amerikan Kız Koleji'nden mezun olduktan sonra İ. Ü. Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirdi. Dost, Papirüs, Soyut gibi dergilerde yazı ve öyküleri yayımlandı. ***Yürekte Bukağı*** adlı kitabıyla 1980 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı; ***Son Sanrı*** adlı eseriyle de 1987 Haldun Taner Öykü Ödülü'nü Murathan Mungan ve Nedim Gürsel'le paylaştı. Başlıcaları Virginia Woolf, Lewis Carroll, Julio Cortázar, Jorge Luis Borges olmak üzere, dünyaca tanınan birçok yazarı Türkçe'ye kazandırdı. Tomris Uyar İstanbul'da yaşıyor.

ISBN 975-298-010-4

Jail Bird
KURT VONNEGUT

© Kurt Vonnegut, 1979

Bu kitabın Türkçe yayın hakları
Akcalı Ajans aracılığıyla
Dost Kitabevi Yayınları'na aittir.
Birinci Baskı, 1980, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul
İkinci Baskı, Mart 2002, Ankara

İngilizceden çeviren, Tomris Uyar

Teknik hazırlık, Mehmet Dirican - Dost İTB
Baskı ve cilt, Pelin Ofset

Dost Kitabevi Yayınları
Karanfil Sokak, 29/4, Kızılay 06650, Ankara
Tel: (0312) 418 87 72 Fax: (0312) 419 93 97
raulman@domi.net.tr

Dost Dağıtım
Tel: (0312) 432 48 68 Fax: (0312) 435 75 96

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Türkçede telif sahibinin önceden yazılı izni olmadan kısmen ya da tamamen yeniden basılamaz, herhangi bir kayıt sisteminde saklanamaz, hiçbir şekilde elektronik, mekanik, fotokopi ya da başka türlü bir araçla çoğaltılıp iletilemez.

Kurt Vonnegut

KODES KUŞU

DOST
kitabevi

BENJAMIN D. HITZ için

Gençliğimin yakın dostu,
Nikahımda sağdıcım.
Bana nasıl anlatırdın Ben, okuduğun
En yeni harika kitapları,
Öyle ki ben de onları
Okumuş kadar olurdum.
Yalnızca en iyileri okurdun Ben,
Kimya çalıştığım dönemde benim
Uzun zaman olmuş görüşmeyeli.

ÖNSÖZ

Yaa – Kilgore Trout yine döndü. Dışarda yapamamış. Ayıp değil ya. Yığınla insan var dışarda yapamayan.

***

Bu sabah (16 Kasım 1978) İndiana, Crown Point'ten, John Figler adında tanımadığım genç bir öğrenciden mektup aldım. Crown Point, Büyük Bunalım'ın göbeğinde, banka soyguncusu John Dillinger tarafından gerçekleştirilen bir firar olayı yüzünden yıllar yılı dillerden düşmemiştir. Dillinger, sabun tozu ve ayakkabı boyası karışımı püskürten bir tabancayı gardiyanın ensesine dayayıp kaçmış. Gardiyan, kadınmış. Tanrı, her ikisinin de toprağını bol etsin. Dillinger, benim delikanlılık yıllarımın Robin Hood'uydu. Şimdi Indianapolis'te, Crown Hill Gömütlüğü'nde yatıyor –annemle babamın ve kendisini benden bile çok seven ablam Alice'in yakınında. Yine oralarda bir yerde ünlü "Yerel Ozan" James Whitoomb Riley de yatmakta– Crown Hill'in kente en tepeden bakan yerinde. Annem, küçüklüğünde Riley'yi çok iyi bilirmiş.

Dillinger'in cezası, F.B.I. ajanlarınca alelacele infaz edilmiş. Kaçmaya yeltenmemesine, tutuklanmaya direnmemesine karşın, herkesin gözü önünde kurşunu yemiş. Yan F.B.I.'a duyduğum sonsuz saygısızlığın kökleri yenilerde değil.

John Figler ise, yasalara bağlı bir lise öğrencisi. Mektubunda, hemen hemen bütün yapıtlarımı okuduğunu söylüyor, şu ana kadar yazdıklarımın özünü tek bir tümceyle be

lirtmeye hazır olduğunu bildiriyor. Şu sözcükler onun: "Aşk tökezleyebilir ama incelik hep yürürlüktedir."

Sözleri doğru bence – eksiksiz üstelik. O yüzden, şimdi, elli altıncı doğum günümden beş gün sonra, boş yere bunca kitabı yazma sıkıntısına katlandığım için yüzüm kızarıyor. Yedi sözcüklü bir telgraf pekâlâ yetermiş.

Şaka söylemiyorum, inanın.

Ne yazık ki genç Figler'in bulgusu bana iş işten geçtikten sonra ulaştı.

Tam bir kitap daha bitirmek üzereyken – bunu.

***

Kitapta önemsiz bir kahraman var: Kenneth Whistler; onu yaratırken, babamın kuşağından kalma bir Indianapolisliden esinlendim. Esin perim Powers Hapgood'du (1900-1949). Adı, Amerikan işçi hareketi tarihlerinde geçer kimi zaman, grevlerde ve Sacco ile Vanzetti'nin idamlarını engellemek için düzenlenen gösterilerdeki gözüpek davranışları yüzünden.

Onu bir kerecik gördüm. İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa'da geçen bölümünden sıyrılıp eve, Indianapolis'e döndüğümde; o, babam ve babamın kardeşi Alex Amca, aşağı mahallede, Stegemeier'in lokantasında bir öğle yemeği yemiştik. 1945 Temmuzuydu. Daha ilk atom bombası Japonya'ya atılmamıştı. Bir ay sonra atılacaktı. Düşünün bir.

Yirmi iki yaşındaydım ve üniformam üstümdeydi hâlâ, savaşa gitmeden önce Cornell Üniversitesi'nden atılan bir öğrenci olarak giydiğim uzman-er üniforması. Geleceğim hiç de parlak görünmüyordu. Girebileceğim bir aile mesleği yoktu. Babamın mimarlık bürosu topu atmıştı. Meteliksizdi babam. Ben de tam o sıralar evlenmeye karar verip nişanlanmıştım, "Karımdan başka kim girer koynuma?" diye düşünerek olsa gerek.

Annemse, öbür kitaplarımda okura gına getirtecek kadar yinelediğim gibi, yaşamaktan vazgeçmişti, gerekçesi, genç

kızlığındaki bolluk günlerini bir daha görmeyeceğiydi. Bir zamanlar bizim oranın en zengin kadınlarındanmış.

***

Öğle yemeği düşüncesi, Alex Amca'dan doğmuştu. Powers Hapgood'la, Harvard'da birlikte okumuşlar. Harvard'a adımımı bile atmadığım halde, bu kitabın her sayfasında adına rastlayacaksınız. Yakınlarda ders de verdim orada, kısa bir süre, büyük başarı gösteremedim – o ara yuvam yıkılmak üzereydi.

Öğrencilerimden birine açıldım – yuvamın yıkılmak üzere olduğunu söyledim.

Bana şu karşılığı verdi: "Belli."

Alex Amca, siyasal açıdan öylesine tutucuydu ki, Hapgood, Harvard'dan arkadaşı olmasaydı, onunla birlikte yemeğe çıkmayı pek istemezdi sanırım. Hapgood, sendika yetkilisiydi o dönemde, bizim bölgede CIO'nun[1] ikinci başkamydı. Karısı Mary de birçok kereler Sosyalist Parti adayı olarak Amerika Birleşik Devletleri başkan yardımcılığına oynamıştı.

Aslına bakarsanız katıldığım ilk ulusal seçimde, oyumu Norman Thomas ve Mary Hapgood'a vermiştim, Mary'nin Indianapolisli olduğunu bilmeden. Seçimi Franklin D. Roosevelt ile Harry S. Truman kazandılar. Sosyalist olduğuma inanıyordum. Sosyalizmin sokaktaki adama yarar getireceğine inanıyordum. Piyade sınıfından bir uzman – erdim ya, gerçekten de tam sokaktaki adamdım.

***

Hapgood'la buluşmamızın nedeni de, Alex Amca'ya Ordu yakamı bıraktıktan sonra bir sendikada iş bulmaya çalışa-

1) Committee of Industrial Organization: O dönemin etkin, ileri sendikalar birliği. (ç.n.)

cağımı söylememdi. O sıralar sendikalar, işverenlerden ekonomik adalet denilen nesneyi söke söke almada bulunmaz araçlar sayılıyorlardı.

Alex Amca, ola ki içinden şöyle düşünmüştür: "Tanrı yardımcımız olsun. Budalalığa karşı tanrıların çabası bile boşunadır." Eeee – hiç değilse oğlanın bu gülünç düşünden söz edebileceği bir Harvard'lı tanıyoruz."

(Budalalık ve tanrılar üstüne bu sözü ilk Schiller söylemişti. Nietzsche de şöyle karşılık vermişti: "Asıl, cansıkıntısına karşı tanrıların çabası boşunadır.")

Alex Amca'yla Stegemeier'in lokantasındaki ön masalardan birine oturduk, biralarımızı ısmarlayıp babamla Hapgood'u beklemeye başladık. Ayrı ayrı geleceklerdi. Birlikte gelseler, yolda birbirlerine söyleyecek tek söz bulamazlardı. O sıralar Babam, siyasal, tarih, ekonomi vb. ilgisini hepten yitirmişti. İnsanlar çok konuşuyorlar diyordu boyuna. Duyum onun gözünde düşünceden çok daha anlamlıydı – hele hele parmaklarının ucunda doğal maddelerin dokularını duymak. Yirmi yıl kadar sonra öldüğünde, keşke bir çamur ustası olsaydım diye yanacaktı, bütün gün çamur yoğururdum.

Üzülüyordum durumuna –öyle iyi eğitim görmüştü ki. Tıpkı cephede gerilerken tüfeğiyle sırt çantasını fırlatıp atan bir asker gibi bilgisiyle zekâsını üstünden atıveriyordu.

Başkalarıysa bayılıyorlardı bu duruma. Kentin en sevilen kişilerinden biriydi, elleri son derece becerikliydi. Her zaman ince, saftı. Bütün zanaatkârlar aziz katındaydı ona kalırsa, istedikleri kadar hain ya da aptal olsunlar.

Alex Amca'nın elinden hiçbir şey gelmezdi oysa. Annemin de. Ne kahvaltı hazırlayabilir ne de düğme dikebilirdi.

Powers Hapgood, maden işçisiydi. Harvard'ı bitirdikten sonra, sınıf arkadaşları, aile mesleğine atılırken, simsarların, bankacıların yanma kapağı atarken, o bu işi seçti: Kömür kazdı. Emekçilerin gerçek dostlarının emekçi olması gerektiğine inanıyordu– işinde usta olmalıydı üstelik.

Bu arada belirteyim, kendisini azıcık tanımaya başladığım, yani biraz yetişkin sayılabileceğim yıllarda babam, dünyadan elini eteğini çekmiş iyi kalpli bir adamdı. Annemse teslim olmuş ve örgütümüzdeki yerini boş bırakmıştı. O yüzden, bozgunlarla içli dışlı yaşadım hep. O yüzden, Powers Hapgood gibi yiğit emekli askerler, dünyada olup bitenleri öğrenmeye hâlâ büyük ilgi duyanlar, yengi denilen şeyin yenilginin pençelerinden nasıl sökülüp alınacağına ilişkin düşünceler ileri sürenler, hep büyülemiştir beni. "Yaşamayı sürdüreceksem," demişimdir, "onların izinden gitmeliyim."

***

Bir keresinde, babamla cennette buluşmamızı konu alan bir öykü yazmayı denemiştim. Doğrusunu isterseniz, bu kitabın ilk taslağı o öyküyle başlıyordu. Öyküde onunla gerçekten iyi bir dostluk kurmayı umuyordum. Ama öykü, tanıdığımız gerçek kişiler üstüne yazılan öykülerin çoğu gibi, ters bir yol izledi. Cennettekiler, kendi seçtikleri yaşta olabiliyorlardı öyküye göre, o yaşı dünyadayken yaşamış olmaları koşuluyla. Böylece sözgelimi, Standard Oil'in kurucusu John D. Rockefeller, doksan sekizi aşmamak koşuluyla istediği yaşta olabilirdi. Kral Tut da ondokuza kadar herhangi bir yaşta, vb. Öykünün yazarı sıfatıyla, babamın cennette seçe seçe dokuz yaşı seçmesi karşısında büyük bir umutsuzluğa kapıldım.

Ben kendi adıma, kırk dört yaşı seçmiştim –saygın, cinsellik açısından oldukça verimli bir yaş. Babama değgin bu umutsuzluğum sonunda çaresizliğe ve öfkeye dönüştü. Dokuz yaşında, tam bir Madagaskar maymununu andırıyordu, tepeden tırnağa göz ve el kesilmişti. Sayısız kalemiyle kâğıt desteleri vardı, peşimi bırakmıyor, gözüne çarpan her şeyin resmini yapıyor, bitirince de beğenmem için diretiyordu. Yeni tanışlarım, bu acayip oğlanın kim olduğunu soru-

yorlardı arasıra, cennette yalan söylenemediğinden, doğru yanıtlamak zorunda kalıyordum, "Babam."

Öteki çocuklara benzemediğinden, zorbalar canını yakmaktan hoşlanıyorlardı. Çocukların konuşmalarından da çocuk oyunlarından da tad almıyordu. Derken zorbalar, ardına düşünüyorlardı, yakalayıp pantolonunu, donunu zorla çıkartıyor, cehennemin ağzından içeri atıyorlardı. Cehennemin ağzı da bir dilek kuyusunu andırıyordu ya, bir kovasıyla çıkrığı eksikti. Kenarından hafifçe eğildiniz mi, en diplerden Hitler'in, Neron'un, Salome'nin, Judas'ın ve daha nicelerinin çığlıklarını duyabiliyordunuz hafiften. Hitler'i gözümün önüne getiriyordum, daha şimdiden cehennem azabının doruğuna ulaşmıştı, hele belli aralarla babamın donu başına dolandıkça.

Donu çalınır çalınmaz, doğru bana koşuyordu babam, yüzü öfkeden mosmordu. Olacak şey değil ama ben de tam yeni birileriyle arkadaşlık kurmuş oluyordum, görgü gösterileriyle onları etkilemeye çalışıyordum – işte tam o sırada babam, pis küfürler savurarak öcünü alacağını haykırıyordu, pipisi de usulca dalgalanıyordu rüzgârda.

Anneme açtım konuyu, annem onu tanımadığını söyledi, beni de tanımıyormuş, daha on altı yaşındaymış çünkü. Böylece babam benim üstüme kaldı, yapabildiğim tek şey, arasıra, "Tanrı aşkına Baba," diye azarlamaktı onu, "lütfen büyüsene biraz!"

İşte böyle. Öykü düşmanca kalmakta direnince, yazmaktan vazgeçtim.

***

Ama o gün, 1945 Temmuzunda Stegemeier'in lokantasına geldiğinde oldukça sağdı babam. Benim şimdiki yaşımdaydı, bir daha evlenmeyi aklına bile getirmeyen bir duldu, herhangi bir sevgili edinmeye de niyetli değildi besbelli. Bıyığı benim şimdiki bıyığıma benziyordu. Ben o zaman sakalsız bıyıksızdım.

Korkunç bir varta atlatılmak üzereydi – gezegen ölçüsünde bir ekonomik çöküntüyü izleyen gezegen ölçüsünde bir savaş. Savaşa katılanlar her yerde evlerine dönmeye başlamışlardı. Babamın üstünkörü bir biçimde de olsa bu konuya, yeni başlayan döneme ilişkin birkaç söz edeceğini sandınız değil mi. Hayır, etmedi.

Onun yerine, o sabah başından geçen bir serüveni anlattı tatlı tatlı. Arabayla kente gelirken, eski bir evin yıkıldığını görmüş. Durmuş, yapının iskeletine bir göz atmış. Giriş kapısının altındaki eşiğin değişik tahtası ilgisini çekmiş, sonunda ağacın kavak olduğuna karar vermiş. Anladığım kadarıyla kütük, yirmi santim genişliğinde bir buçuk metre uzunluğundaymış. Tahtayı o kadar beğenmiş ki, yıkıcılar ona armağan etmişler. Birinden ödünç aldığı keserle görebildiği bütün çivileri sökmüş.

Sonra tahtayı bir bıçkıhaneye götürüp geniş parçalara böldürtmüş. O parçalarla ne yapacağına sonra karar verecekmiş. En çok da, bu olağanüstü kerestenin damarını incelemek istiyormuş. Bıçkıhanedekiler, kerestenin üstünde çivi kalmadığı konusunda garanti vermesini istemişler. Vermiş. Ne yazık ki, bir tek çivi kalmışmış. Başı koptuğundan, görünmüyormuş. Yuvarlak bıçkı çiviye iner inmez, kulakları sağır edici bir gürültü duyulmuş. Hızı kesilen bıçkıyı zorlayan kayıştan dumanlar çıkmaya başlamış.

Şimdi Babam, yeni bir bıçkıyla yeni bir kayış parası ödemek zorundaymış adamlara, bir daha kullanmış keresteyle oraya adım atmamasını söylemişler. Nedense keyfi pek yerindeydi. Anlattığı bir çeşit peri masalıydı, herkes istediği dersi çıkarabilirdi.

Alex Amca'yla ben, öyküye coşkulu bir tepki gösteremezdik. Babamın öteki öyküleri gibi bu da, bir yumurta misali, tertemiz sarmalanıp kendi kabuğuyla sınırlandırılmıştı.

***

Birer bira daha söyledik. Alex Amca, sonraları Adsız Alkolikler Derneği'nin Indianapolis şubesini kurdu; karısı da sık sık, onun hiçbir zaman alkolik olmadığını üstüne basa basa açıklamaktan geri kalmadı. Alex Amca, Kolumbiya Konserve Şirketi'nden söz ediyordu o gün. Bu fabrikayı, yine Harvardlı, Powers Hapgood'un babası, 1903'te Indianapolis'te kurmuştu. Sınai demokrasimizin ünlü atılımlarından biriymiş ama ben o güne kadar adını duymamıştım, orası başka. Adını duymadığım daha nice nesne var.

Kolumbiya Konserve, domates çorbası, biber ve domates salçası üretiyormuş, buna benzer birkaç şey daha. İş büyük ölçüde domatese bağlıymış yani. 1916 yılına kadar şirket bir türlü kâra geçememiş. Geçtiğinde, Powers Hapgood'un babası, işçilerini, dünyanın her yerinde emekçilerin doğal hakkı saydığı haklardan yararlandırmaya kalkışmış. En büyük iki paydaş, kardeşleriymişler ve onlar da Harvard'danmışlar, o yüzden kendisine karşı çıkan olmamış.

İşe, yedi işçiden bir danışma kurulu oluşturarak başlamış. Bu kurul, yöneticilere ücretler ve çalışma koşulları açısından öneriler getirecekmiş. Aslında, yöneticiler, daha öneri falan gelmeden açıklamalarını yapmışlar, büyük ölçüde mevsim koşullarına bel bağlayan bu sanayi kolunda, zorunlu işsizlik dönemleri asla bel bükmeyecekmiş, izinler ücretli olacakmış, işçilerle yakınları sağlık hizmetlerinden bedava yararlanacaklarmış, bir hastalık ödenekleri sistemi, emeklilik tasarısı düzenlenecekmiş, kısaca, şirketin temel amacı, hisse senetleri biçiminde ödenen ikramiyeler aracılığıyla şirketi işçilere mal etmekmiş.

"Gümledi gitti!" dedi Alex Amca, dudaklarında buruk, gururlu ve Darwinsi bir gülümseyişle.

Babam, sesini çıkarmadı. Belki konuşulanları duymamıştı bile.

***

Karşımda, Michael D. Marcaccio'nun yazdığı bir kitap var: Hapgood'lar, Üç Ağırbaşlı Kardeş (Virginia Üniversitesi yayını, Charlottesville, 1977). Adları geçenler, Kolumbiya Konserve'nin kurucusu William ile soylu yazın beğenileriyle, New York dolaylarında gazetecilik, yayıncılık ve yazarlık uğraşları yürüten – yine Harvardlı – Norman ile Hutchins, kardeşler. Bay Marcaccio'ya göre, Kolumbiya Konserve, 1931'e kadar düzgün giderken Büyük Bunalım'ın balyozu altında kalmış. İşçilerin çoğu işten çıkartılmış, kalanlar da ücretlerini yüzde elli kesintiyle almaya başlamışlar. Zaten Continental Konserve'ye yığınla borç birikmişmiş; bu şirket, Kolumbiya Konserve'den – her ne kadar şirkete paydaş olsalar da, ki çoğu öyleydi – işçilerine geleneksel tavrı göstermesini istemiş, diretmiş. Deneyin sonuymuş bu. Artık sürdürmek için tek kuruş yokmuş. Kâr paylaşımından hisse senetleriyle çıkanların elinde ölü bir şirketin döküntüleri kalmışmış yalnızca.

Bu can çekişme, bir süre daha gitmiş. Aslında, Alex Amca, Babam, Powers Hapgood ve ben, o öğle yemeğini yerken de, can çekişmekteydi şirket. Yalnız, herhangi bir konservecilik kuruluşundan farksızdı artık, öbürlerinden bir kuruş fazla ödemiyordu işçilere. Şirketten arta kalanlar, 1953'te daha güçlü bir kuruluşa satıldı.

***

Powers Hapgood, ucuzca bir işadamı – giysisiyle girdi lokantaya, Orta Batılı sıradan bir Anglo Sakson'du. Yakasında sendika rozeti. Neşeliydi. Babamı uzaktan tanıyordu. Alex Amca'yı yakından. Geciktiği için özür diledi. O sabah mahkemedeymiş, birkaç ay önceki bir grevde, grev sözcülerinin giriştiği bir şiddet eylemi konusunda tanıklık etmiş. Kendisinin olayla hiçbir ilgisi yokmuş. O vur-kır günleri çok gerilerdeymiş artık. Bir daha kimseyle dövüşmeyecek, dizlerine cop yemeyecek, deliğe tıkılmayacakmış.

Konuşkan bir adamdı. Babamla Alex Amca'nınkilerden çok daha ilginç hikâyeler vardı dağarcığında. Sacco ile Vanzetti'nin adamlarının protesto gösterilerinde destekçi grev gözcülerine öncülük ettikten sonra bir ara tımarhaneye atılmış. John L. Lewis'in Birleşmiş Maden İşçileri Sendikası'nın yöneticileriyle de başı sürekli dertteymiş, çok sağda buluyormuş o sendikayı. 1936'da Camdan, New Jersey'deki R.C.A. grevinde de CIO örgütçülerindenmiş. Hapse atılmış. Ama anti-linç eylemine girişince, şerif, onu salıvermekte yarar görmüş. Daha neler neler... Onun anlattıklarından anımsadıklarımı, bu kitaptaki yapıntı kişilerden birinin —deyim yerindeyse— ağzına aktarıverdim işte.

Anladığım kadarıyla, o sabah mahkemede de bunları anlatmış. Yargıç çok etkilenmiş, bu özveri yüklü, bencillikten uzak güzel serüvenler, salondaki herkesi etkilemiş. Galiba yargıç, Hapgood'u yüreklendirmiş, konuşturmuş. O dönemde işçi hareketleri tarihini pornografiden sayma eğilimi yaygındı, şimdi daha da yaygınlaştı ya. Okullarda, iyi aile evlerinde, işçilerin çilelerinden, gösterilerdeki gözüpek eylemlerinden kaynaklanan öyküler anlatmak hiç hoş karşılanmazdı ve karşılanmıyor.

Yargıcın adını anımsıyorum. Claycomb. Aklımda kalmasının nedeni, oğlu Moon'un, ortaokuldan sınıf arkadaşım olması.

Powers Hapgood'un anlattığına bakılırsa, yemek paydosundan hemen önce ona son bir soru sormuş Moon Claycomb'un babası. "Bay Hapgood," demiş, "sizin gibi soylu bir aileden gelen, iyi eğitim gören biri, neden böyle bir yaşam biçimini seçsin?"

Ve Moon Claycomb'un babası da şöyle demiş: "Duruşmaya saat 14.00'e kadar ara verilmiştir."

***

Peki Dağın Tepesindeki Vaaz neydi dersiniz?

İsa'nın verdiği muştuya göre, bu dünyada umutlarını yitirenler, bir gün Cennetin Krallığı'nı elde edeceklerdi; yas tutanlar, avutulacaklardı; Dünya, ezilenlerin olacaktı; hak susuzluğu çekenler, aradıklarını bulacaklardı; iyilikseverler, iyilik göreceklerdi; saf yürekliler, Tanrı'ya ulaşacaklardı; barış yolunda savaş verenler, Tanrı'nın oğulları olarak anılacaklardı; hak uğruna zulme uğrayanlar da Cennetin Krallığı'nı elde edeceklerdi; falan filan.

***

Kitabın, Powers Hapgood'dan esinlenilerek yaratılmış kişisi, bekârdır ve alkolle başı iyice derttedir. Powers Hapgood ise evliydi ve bildiğim kadarıyla böyle bir sorunu yoktu.

***

Yine önemsiz sayılabilecek "Roy M. Cohn" adını verdiğim bir kişi daha var kitapta. Onu yaratırken komünist düşmanı ünlü bir avukat — iş adamından esinlendim. Lâfı dolaştırmamak gerekirse, asıl adı da Roy M. Cohn'dur. Dün (2 Ocak, 1979) kendisini kitabıma katmam için telefonla izin verdi. Ben de asla hakkını yemeyeceğime, onu kim olursa olsun her sanığın karalanmasında ve aklanmasında olağanüstü etkinlik gösteren bir avukat kişiliğiyle çizeceğime söz verdim.

***

Powers Hapgood'la birlikte yediğimiz yemekten sonra arabayla eve dönerken, sevgili babam, uzun bir süre susmayı yeğledi. Onun Plymouth'undaydık. O sürüyordu arabayı. On beş yıl kadar sonra kırmızı ışıkta geçtiği için tutuklanacaktı. O zaman da yirmi yıldır ehliyetsiz araba sürdüğü çıka-

caktı ortaya — yani Powers Hapgood'un yemek yediğimiz gün de ehliyeti yoktu demek.

Evi, kentin oldukça uzağında bir yerdeydi. Kentin eteklerine vardığımızda, şansımız yerindeyse, çok garip bir köpek göreceğimizi söyledi. Alman çobanıymış, o kadar çok araba altında kalmış ki artık ayakta duramıyormuş. Yine de aksak aksak yola çıkıyor, arabaların ardına düşüyormuş, hem de gözlerinden yiğitlik ve öfke ışığı saçarak.

Ne yazık ki o gün çıkmadı. Ama gerçekte vardı böyle bir köpek. Bir başka gün, tek başıma araba sürerken ona raslayacaktım. Yolun kıyısına çökmüş, sağ ön lâstiğime dişlerini geçirmeye hazırlanıyordu. İçler acısı bir saldırıydı. Kuyruk kısmını güçlükle dik tutabiliyordu. Yalnızca ön ayaklarına güvenip demir bir kasa sürüklemeye kalkışsa, bu kadar becerirdi.

Atom bombasının Hiroşima'ya atıldığı gündü.

***

Şimdi yine Powers Hapgood ile öğle yemeği yediğimiz güne dönelim.

Babam arabayı garaja soktuktan sonra nasılsa yemek üstüne iki çift lâf edebildi. Hapgood'un, Sacco ile Vanzetti davasını, Amerika tarihinin en sert tartışmalara yol açan bu akla durgunluk veren adli hatasını irdeleyiş biçiminden çok etkilenmişti, şaşkına dönmüştü.

"Biliyor musun," dedi Babam. "Onların suçlu olduklarından kuşku duyulduğunu bile bilmiyordum."

İşte babam böyle katışıksız bir sanatçıydı.

***

Kitapta, grevci işçilerle polisi ve askerleri karşı karşıya getiren kıyasıya bir çatışma, Cuyahoga Kıyımı diye anılan olay da yer alıyor. Bu olayı, pek eski sayılmayacak aynı tür kanlı gösterilerden alınma parçalarla döşedim.

Olay, kitabın kahramanı Walter F. Starbuck'ın kafasında handiyse bir efsane boyutlarına ulaşmıştır ve Starbuck'ın doğum yılından çok önce, bin sekiz yüz doksan dört yılının Noel sabahında geçtiği halde, kahramanımızın yazgısını rastlansal olarak yönlendirmiştir.

Şöyle:

1894 Ekimiydi, o günlerde Cleveland Ohio'da bağımsız çalışan patronların en büyüğü, Cuyahoga Köprücülük ve Demir İşletmesi'nin kurucusu ve sahibi Daniel McCone, fabrikasında çalışan işçilere, ustabaşılar aracılığıyla, ücretlerinin yüzde on oranında kesileceğini bildirmiş. Sendika falan yokmuş. McCone, İskoçya'nın Edinburgh yöresinden, işçi bir ana-babanın oğlu, kendi kendini yetiştirmiş dediği dedik, parlak bir makine mühendisiymiş.

Buyruğundaki iş gücünün yarısı, yani bin işçi kadar, Colin Jarvis adında ağzı çok iyi lâf yapan sıradan bir döküm işçisinin önderliğinde eyleme geçmiş, fabrikayı kapatmışlar. Ücretlerinde kesinti olmadan da, ailelerinin yeme içme, giyinme ve barınma gibi temel gereksinimlerini karşılayamıyorlarmış. Hepsi beyazmış işçilerin. Çoğu da bölgenin yerlisiymiş.

Doğanın da sevecenliği üstündeymiş o gün. Gökyüzü ile Erie Gölü tıpatıp aynı renkteymişler, kurşun renginde. Grevcilerin yorgun adımlarla sürüklendikleri küçük evler de fabrikanın yakınlarındaymış. Evlerin çoğuyla çevredeki bakkal dükkânları da Cuyahoga Köprücülük ve Demir İşletmesi'nin malıymış.

***

Bu bezgin adamların arasına, dıştan onlar kadar acılı ve çaresiz görünen casuslarla kışkırtıcı ajanlar da karışmış, Pinkerton Dedektif Bürosu'nca gizliden, dolgun ücretle görevlendirilmişlermiş. Bu büro bugün de iş başındadır, serpilip gelişmiş, ünlü RAMJAC anonim şirketinin bir yan kuruluşu haline gelmiştir.

Daniel McCone'un iki oğlu vardı, o tarihte yirmi iki yaşında olan Alexander Hamilton ile yirmi beş yaşında olan John. Alexander, bir Mayıs önce Harvard'ı orta dereceyle bitirmişti. Yumuşak, çekingen, kekemeydi. Şirketin veliahtı gözüyle bakılan ağabeyi John ise, daha lise birde Massachusetts Teknoloji Ensitüsü'nden atıldığından, o dönemden bu yana babasının sağ kolu olma görevini üstlenmişti.

Greve katılan-katılmayan, bütün işçiler, baba ile oğlu John'dan nefret ediyor, yine de demirle çeliği işlemede kimsenin onlarla boy ölçüşemeyeceğine inanıyorlarmış. Genç Alexander'a gelince: Onu fazla çıtkırıldım, oldukça da salak buluyor, tehlikeli işlerin görüldüğü ocak, demirhane gibi bölümlere, şahmerdanların yanına yaklaşmadığından da ödlek sayıyorlarmış. Arasıra ona uzaktan mendil sallayıp zayıflığını yüzüne vuruyorlarmış.

Efsaneyi hiç unutmayan Walter F. Starbuck, yıllar sonra Alexander'a sormuş, babası fazla üstelemediği halde Harvard'ı bitirince neden böyle düşmanca bir ortamda çalışmak istediğini, Alexander da kem-kümle karışık çapraşık bir yanıt vermiş, kem-kümler söküldüğünde yanıt şöyleymiş: "O zamanlar, bir zenginin zenginliğinin nereden geldiğini bilmesi gerektiğine inanıyordum. Çok toymuşum. Büyük bir servet, ya kayıtsız şartsız kabullenilir ya da toptan yadsınırmış."

Alexander'in Cuyahoga Kıyımı'ndan önce gevelediği laflara gelince: Hiç durmadan aşırı alçak gönüllülüğünü belirten nazik sözcükler kekelermiş. Kafasında sürekli hapis kalan düşüncelerinin patlaması sonucu, kimse onu üç saniyeden fazla suskun tutmayı başaramazmış.

Kabına sığmayan babasıyla ağabeyinin yanında da ağzını pek açamıyordu herhalde. Gelgelelim bu suskunluğu, her geçen gün biraz daha farkına vardığı gizli bir özelliğini örtbas etmesine yaramış: Yavaş yavaş o da büyükleri kadar işten anlamaya başlamış. Onlar bir konuda kararlarını bildirmeden Alexander, kararın ne ve nasıl olması gerektiğini —üstelik hemen her zaman alınış nedenini de kestirebili-

yormuş. Daha kimseler bilmiyormuş ama dört dörtlük bir sanayici ve mühendismiş artık.

***

Alexander, Ekim'de grev başladığında, yapılması gereken şeylerin birçoğunu akıl edebildi, daha önce grev deneyimi olmamasına karşın. Harvard milyonlarca kilometre ötelerdeydi artık. Orada edindiği bilgilerden hiçbiri fabrikanın yeniden işlemesini sağlayamazdı. Oysa Pinkerton Bürosu, polisler, dahası belki de Ulusal Muhafızlar sağlayabilirlerdi. Daha babasıyla ağabeyinden duymadan Alexander, ülkenin başka yörelerinde en düşük ücretle işe alınmaya can atan yığınla umutsuz insanın varlığından haberliydi. Babasıyla ağabeyi bu gerçeği dile getirdiklerinde, iş hayatı konusunda bir şey daha öğrenmiş oldu: Çoğu kere işçi sendikası gibi görünen şirketlerin asıl işleri, böyle çaresiz adamlar bulup işe sürmekti.

Kasım sonlarında fabrikanın bacaları yeniden tütmeye başlamıştı. Grevci işçilerin kira ödeyecek, yemek ya da yakıt alacak paraları kalmamıştı. Beş yüz kilometrelik alandaki bütün büyük işverenlere adları yollanmıştı, ne baş belâları oldukları bilinsindi. Önderleri Colin Jarvis, hapisteydi, sahtekârlık ve cinayet olayından yargılanacağı günü bekliyordu.

***

Aralığın on beşinde, Colin Jarvis'in karısı Ma, yirmi grevci işçinin karısından oluşan sözcülerle birlikte fabrikasının giriş kapısına dayandı, Daniel McCone ile görüşmek istediğini bildirdi. McCone, birşeyler çiziktirerek oğlu Alexander'a verdi, aşağı yolladı, Alexander kâğıtta yazılanlar hiç kekelemeden okuyabildiğini görünce şaştı. Pusulad: Daniel McCone'un, Cuyahoga Köprücülük ve Demir İşletmesi ile hiçbir ilgisi bulunmayan yabancılara ayıracak za

manı olmadığı yazıyordu. Yoksa şirketi bir hayır kurumuyla mı karıştırıyorlardı? Kiliselere ya da bölge karakollarına başvururlarsa, kendilerine yardım eli uzatabilecek kuruluşların bir listesini edinebilirlerdi —tabii gerçekten yardıma gereksinim duyuyorlarsa, kendilerinde hak görüyorlarsa.

Ma Jarvis, kendi sözlerinin daha dolambaçsız olduğunu söyledi. Grevci işçiler, ileri sürülen her koşulu kabul edip işbaşı yapmaya hazırdılar. Birçoğu evlerinden çıkartılmıştı, gidecek yerleri de yoktu.

"Özür dilerim," dedi Alexander, "ben ancak babamın yazdığını bir daha okuyabilirim size, eğer isterseniz."

Alexander McCone, yıllar sonra, bu karşılaşmanın kendisini hiç mi hiç etkilemediğini belirtecekti. Aslında böylesine güvenilir bir aracı olduğunu kavradığı için... gö-gö-gö-gönenmişti.

***

O sırada bir komiser öne çıktı. Kadınları uyardı, yasayı çiğniyorlardı, sayıları kaçları bulan bir kalabalık oluşturarak hem trafiği engelliyor, hem de kamu güvenliğini tehlikeye atıyorlardı. Derhal dağılmalarını buyurdu kanun namına.

Dağıldılar. Ana kapının önündeki geniş alana doğru geriliediler. Fabrikanın cephesi, İtalya'da, Venedik'teki Piazza San Marco'nun seçkin beğenili ustalarını anımsatacak desenlerle donatılmıştı. Fabrikanın saat kulesi, San Marco'nun ünlü çan kulesinin küçük bir modeliydi.

İşte Alexander, babası ve ağabeyi, Noel sabahı gerçekleşecek Cuyahoga Kıyımı'nı bu kulenin sahanlığından izleyeceklerdi. Her birinin birer tiyatro dürbünü olacaktı. Her birinin birer küçücük tabancası da olacaktı.

Sahanlıkta çan yoktu. Aşağıda, alanın çevresinde kahvelerle dükkânlar da yoktu. Mimar, alanın varoluş nedenini kesinkes kullanım ilkeleriyle sınırlamıştı. Gelip geçen yük arabalarıyla tek atlı arabalara, atlı tramvaylara azıcık yer ayrıl-

mıştı. Mimar, fabrikanın bir kalenin erdemlerini taşımasında da gerçekçi bir tutum izlemişti. Ana kapıya yüklenme amacı güden bir kalabalık, önce o açık, korunmanız alandan geçmek zorundaydı.

Şimdilerde RAMJAC'ın sözcülüğünü üstlenen bir yayın organından, o günlerin The Cleveland Dealer gazetesinden olayı izlemeye gelen tek muhabir de kadınlarla birlikte alanda gerilemeye başlamıştı. Ma Jarvis'e bundan sonra ne yapmayı tasarladığını sordu.

Kadının yapabileceği şeyler sınırlıydı tabii. Grevci işçilere artık grevci işçiler bile denemezdi, evlerinden atılan birtakım işsizlerdirler yalnızca.

Yine de Ma Jarvis o anda yiğitçe bir yanıt buluşturdu: "Bir gün mutlaka döneceğiz," dedi. Başka ne desin?

Muhabir, ne zaman döneceklerini sordu ona.

Ma Jarvis'in yanıtı, bastıran kış soğuğunu da gözönünde tutarak, büyük bir olasılıkla, Hıristiyanlığa özgü şiirsel çaresizlikten öteye gitmiyordu. "Noel sabahı," dedi.

***

Bu sözler gazetede basıldı, yayımcılar bir gözdağı havası aldılar bu sözlerde. Ve gelecek Noel söylentisi Cleveland'de dilden dile dolaşmaya başladı. Grevcileri destekleyenler — vaizler, yazarlar, sendika örgütçüleri, popülist politikacılar falan — bir mucize beklercesine kente sızmaya başladılar. Hepsi, o günlerdeki yapısıyla ekonomik düzenin içten düşmanlarıydılar.

Ohio valisi Edwin Kincaid, fabrikayı korumak amacıyla hemen bir piyade bölüğünü seferber etti. Askerler, eyaletin güney kesiminden gelen çiftçi çocuklarıydı; grevciler arasında tanıdıkları ve kandaşları olmadığı için özellikle seçilmişlerdi, bu yüzden de işçilere, durup dururken barışı bozan kışkırtıcılar gözüyle bakıyorlardı. Amerikanvari bir ülkünün temsilcileriydiler: Ülkeleri bir gün onlardan ansızın kor-

kunç bir silâh ve sıkıdüzen gösterisi isteyene kadar günlük işlerinin peşinde koşan sağlıklı, neşeli asker yurttaşlardılar. Ama Amerika'nın düşmanlarının dudaklarını uçuklatmak adına birdenbire gökten iniverirlerdi onlar. Varta atlatıldı mı da yine gözden yitiverirlerdi.

Ülkemizin Kızılderilileri pes ettirene kadar savaş veren düzenli ordusu, hemen hemen otuz bin kişiden oluşuyordu. Yurdun her bölgesinde görülen milis kuvvetlerine gelince: hemen hepsi köy çocuklarıydılar, zaten fabrika işçilerinin sağlıkları ve çalışma saatlerinin düzenlenişi öylesine bozuktu ki. Nitekim, İspanya-Amerika savaşı sırasında bu gerçek iyice su yüzüne çıktı: Savaş alanlarında milis kuvvetleri hiçbir işe yaramıyorlardı, berbat bir eğitimden geçmişlerdi.

***

Alexander McCone da Noel sabahı fabrikaya gelen milis kuvvetlerini görünce, aynı izlenime kapıldı, asker falan değildi bunlar. Özel bir trenle, fabrikanın demir perdesinin berisindeki bir demiryolu yan-hattına getirilmişlerdi. Vagonlardan itişerek fırladılar, ana-baba gününe dönen perona indiler; sanki iş peşinde koşan olağan yolculardılar. Üniformalarının kimi düğmeleri iliklenmemişti, doğrusunu söylemek gerekirse çoğu ters iliklenmişti. Çoğunun kasketleri yitip gitmişti. Hepsinin elinde askerlikle uzak yakın ilişkisi bulunmayan acınılası bavullarla çıkınlar vardı.

Ya subayları? Yüzbaşıları Greenfield, postane müdürüydü. Başlarındaki iki teğmen, Greenfield Bankacılık ve Tröst Şirketi müdürünün ikiz oğullarıydı. Posta müdürüyle bankacı, zamanında valiye büyük yerel hizmette bulunmuşlardı. Bu görevler, o hizmetin karşılığıydı işte. Subaylar, herhangi bir yoldan gözlerine girmeyi başarabilenleri çavuş ya da onbaşı rütbeleriyle ödüllendirmişlerdi. Bu arada erler de vardı tabii, yani seçmenlerle seçmenlerin oğulları; bu

erler, isteseler matrak geçerek aşağılama yöntemiyle üstlerinin canına okuyabilecek güçteydiler, onların ve çocuklarının yaşamını kuşaklar boyu etkileyebilirlerdi.

Cuyahoga Köprücülük ve Demir İşletmesi'nin yükleme peronunda duran ihtiyar Daniel McCone, ortalıkta dönen, bir yandan da durmaksızın tıkınan askerlerden birine sormayı akıl etti, "Kumandanınız kim sizin?"

Rastlantı bu ya, soruyu yüzbaşıya yöneltmişti, aldığı karşılık da şuydu: "Şey, ben de herkes kadar kumandan sayılabilirim."

Haklarını yemeyelim, süngülerle, cephaneyle donatıldıkları halde bu milisler, ertesi gün kimsenin burnunu kanatmadılar.

***

Boş bir makine atelyesine yerleştirildiler. Sıralara kıvrılıp yattılar. Herkes kendi yiyeceğini evinden getirmişti. Kızarmış tavuk, kekler, pastalar vardı yanlarında. İstediklerini istedikleri an yediklerinden, makine atelyesini hemen piknik alanına çevirdiler. Çıktıklarında, atelye bir çöplükten farksızdı. Ne yapsınlar, o kadardı görgüleri.

Evet, ihtiyar Daniel McCone ile iki oğlu da geceyi fabrikada geçirdiler — saat kulesinin altındaki yazıhanelerinde, ranzaların üstünde, yastıklarının altında dopdolu silahlarıyla. Noel yemeğini ne zaman mı yiyeceklerdi? Ertesi ikindi saat üçte. O zamana kadar bu varta nasılsa atlatılırdı. Babasının isteği üstüne genç Alexander, gördüğü iyi eğitimden yararlanacak, ailece yemeğe başlamalarından önce durumun anlam ve önemini belirten bir şükran duası kaleme alacaktı.

Bu arada, Pinkerton'un ajanları ve kent polisleriyle desteklenen şirket bekçileri, bütün gece şirketin çevresinde nöbet tutacaklardı sırayla. Her zaman yalnızca tabancalarla donatılan bu bekçiler, arkadaşlarından ödünç aldıkları, evlerinden getirdikleri tüfeklerle çifteleri de kuşanmışlardı.

Pinkerton'un dört adamına bütün gece uyuma izni verilmişti. Onlar işlerinin ustasıydılar. Keskin nişancıydılar.

Ertesi sabah McCone'lar, boru sesleriyle uyanmadılar. Alanda çekiç sesleri, testere gıcırtıları gırla gidiyordu. Marangozlar, ana kapının yanında, demir perdenin dibinde bir yapı iskelesi kurmaya koyulmuşlardı. Cleveland'in en yüksek rütbeli polisi, iskeleye çıkacak, oradan duruma hakim olacaktı. Sırası geldiğinde de, kalabalığa "Ohio İzinsiz Sokak Gösterileri Yasası"nı okuyacaktı. Yasanın yüksek sesle okunması, yasa gereğiydi. On iki ya da daha fazla kişinin düzenlediği korsan miting, bu yasanın okunuşundan başlamak üzere bir saat içinde dağılmak zorundaydı. Dağılmazsa, toplantıya katılanlar, ağır suç işlemiş sayılacak, on yıl ile ömür boyu arasında değişen cezalara çarptırılacaklardı.

Doğa'nın sevecenliği yine üstündeydi — usuldan kar yağmaya başlamıştı.

***

Derken bir çift beyaz atın çektiği kapalı bir araba, son hızla alana girdi, ana kapının yanında durdu. Ve milislere kumanda etmek üzere valinin emriyle ta Sandusky'den gelen Albay George Redfield —valinin damadı— günün erkenci ışığında göründü: Bir kereste atelyesi vardı, ayrıca besin maddeleri ve buzhanecilik işine de el atmıştı. Askerlik deneyimi yoktu gerçi, yine de binici üniforması giymişti. Kaymbabasının armağanı bir kılıç taşıyordu.

Hemen makine atelyesine gidip birliklerine bir söylev verdi.

Söylevden sonra, toplum polisleri sökün ettiler. Cleveland polisleri o gün tahta kalkanlar ve mızraklarla donatılmışlardı.

Çan kulesine bir Amerikan bayrağı çekildi, bir bayrak da giriş kapısının yanındaki direkte dalgalanıyordu.

Bir göz korkutma oyunu bu yalnızca, diye düşündü Alexander. Gerçekte öldürme ya da yaralama olmayacak.

Adamların tutumu belirleyecek sonucu. Zaten grevciler kendileri, karılarıyla çocuklarının yanlarında olacağını, içlerinden bir tekinin bile silâh, ne silâhı, boyu yedi buçuk santimetreyi aşan bir çakı bile bulundurmayacağım bildirmişlerdi.

"Bizler yalnızca," deniyordu mektupta, "yaşamımızın en iyi yıllarını verdiğimiz bu fabrikayı son bir kere görmek, yüzlerimizi dertlerimizle ilgileneceklere göstermek, istese bizleri gözeten Yüce Tanrı'ya dönmek ve burada suskun, kıpırtısız durarak şu soruyu sormak amacındayız. Çektiğimiz şu acıyı, şu çaresizliği acaba hiçbir Amerikalı hak etmiş midir?"

Alexander, mektubun güzelliğine karşı kayıtsız kalmamıştı. Bu mektubu grevcileri yüreklendirmek için kente gelen şair Henry Niles Whistler yazmıştı — o da Harvard'dandı. Görkemli bir yanıt vermek gerekiyor, diye düşündü Alexander. Şu bayraklar, kentin saf saf dizilmiş şu askerleri ve polisin ağırbaşlı, kararlı tutumu bu yanıtı vermeye yetecekti.

Yasa, yüksek sesle okunacaktı, herkes dinleyecek, evine dönecekti. Hiçbir amaç uğruna barış bozulmamalıydı.

Alexander, o ikindi okuyacağı duada Tanrı'ya, emekçileri, Colin Jarvis gibi başlarına belâlar açmaya, yuvalarına yıkıntılar getirmeye kışkırtan önderlerden koruması için yakarmayı kuruyordu.

"Amin," diye mırıldandı.

***

Halk sözünü tutarak geldi. Yayan geldiler. Onları engellemek uğruna kentin babaları, o kesimdeki bütün tramvay seferlerini kaldırmışlardı.

Aralarında bir sürü çocuk vardı, kucakta bebeler, Bebelerden biri kurşunlanacak ve Henry Niles Whistler'a sonradan bestelenen ve bugün bile sık sık söylenen "Bonnie Failey" şarkısının sözlerini esinlendirecekti.

Askerler nerede miydi? Saat sekizden beri fabrikanın önünde dikiliyorlardı, süngülerini takmışlardı, sırt çantaları tepeleme doluydu. Çantalar, yirmi beş kilodan fazla çekiyordu. Albay Redfield böylece adamlarını daha korkutucu göstermeyi umuyordu. Alanı enlemesine kesecek şekilde tek sıra olmuşlardı. Savaş planı şöyleydi: Kalabalık, dağılma komutuna karşın dağılmazsa, askerler süngülerini doğrultacaklar, alanı yavaş adımlarla ama önüne durulmaz, korkunç bir kararlılıkla boşaltacaklardı — buz gibi çelik ışınlar saçan dümdüz, tek bir sıra halinde, komuta uygun, hiç teklemeden, önce bir adım, sonra iki, sonra üç, sonra dört...

Saat sekizden beri bölmenin dışında yalnızca askerler beklemişlerdi. Kar sürüyordu. O yüzden de kalabalığın önündekiler, alanın öte ucunda belirdiklerinde, fabrikayı ayak değmemiş bir kar yığınının üstünden gözlediler. Tek ayak izleri, kendilerinin biraz önceki izleriydi.

Cuyahoga Köprücülük ve Demir işletmesiyle özel hiçbir duygusal alışverişleri olmayan bir sürü insan daha gelmişti. Grevciler kendileri de bu kılıksız yabancıların kimler olduğunu kestiremiyorlardı bir türlü — onlar da çoğunluk ailelerini yanlarında getirmişlerdi. Dışardan katılanlar da Noel'de çektikleri acıyı, çaresizliği herkese göstermek istiyorlardı yalnızca. Dürbünden bakınca genç Alexander, bir adamın elindeki yaftayı okudu, "Erie Kömür ve Demir İşletmesi, işçi düşmanı..." Erie Kömür ve Demir İşletmesi, bir Ohio şirketi bile değildi. Buffalo'da, New York'taydı.

Diyeceğim, kıyım sırasında ölen bebek Bonnie Failey'nin gerçekten Cuyahoga Köprücülük ve Demir grevcilerinden birinin çocuğu olması, büyük bir rastlantı sonucuydu, ama böylece Henry Niles Whistler şiirde şu nakaratı yerli yerinde kullanabilmişti:

Lânet olsun Dan McCone, lânet sana
Taş kesilmiş yüreğine, demir ruhuna...

Genç Alexander, Erie Kömür ve Demir'le ilgili yaftayı okurken, ikinci katta, çan kulesinin kuzey duvarının çıkın-

tısındaki bir yazıhanenin penceresinde duruyordu. Yine Venedik esinleri taşıyan uzun bir geçitteydi, her otuz beş metrede bir pencere vardı, en sonda da bir ayna. Ayna, geçiti sonsuza kadar uzuyormuş gibi gösteriyordu. Pencereler, alana açılıyordu. İşte Pinkerton'un yolladığı dört keskin nişancı, tezgâhlarını bu geçitte kurmuşlardı. Her biri seçtiği pencereye bir masa yanaştırmış, altına rahat bir koltuk çekmişti. Her masaya bir de destek yerleştirilmişti.

Alexander'a en yakın duran nişancı, masasının üstüne siperlik bir kum torbası koymuş, kıllı yumruğuyla torbada bir oluk açmıştı. Oturduğu koltuktan kalabalıktaki yüzleri iğrentiyle incelerken, tüfeği bu olukta duracaktı, kabzayı boynuna kıstırmıştı. Geçitin biraz ötesindeki keskin nişancının asıl uğraşı makinistlikti, tepesine döner ıskarmozlu alçacık bir sacayak yapmıştı. Sacayak masasına tünemişti. Olay çıkarsa, tüfeğini bu ıskarmoza sokuverecekti.

"Patent için başvurdum," demişti Alexander'a, sonra sacayağı okşamıştı.

Adamlar, cephaneliklerini, harbilerini, üstüpülerini, yağdanlıklarını özenle masanın üstüne dizmişlerdi, satılık mal sergilercesine.

Bütün pencereler kapalıydı. Bazı pencerelerde, daha öfkeli, daha başıbozuk adamlar göze çarpıyordu. Bunlar, gece boyunca uyanık kalan şirket bekçileriydi. Çoğu içkiliydi, "...uyanık kalmak için içmişlerdi" dediklerine göre. Çifteleriyle, tüfekleriyle pencerelerde mevzilenmişlerdi çünkü gözünü kan bürüyen kalabalık fabrikaya saldırırsa, onu bir atış yağmurundan başka hiçbir şey geriletemezdi.

Artık bu saldırının eninde sonunda geleceğine kendilerini inandırmışlardı. Genç Alexander bu ürkü havasından, uluorta kabadayılıklardan birtakım kokular almıştı, yıllarca sonra Walter F. Starbuck'a yine kekeleyerek anlatacağı gibi, "evet, bu temsil, birtakım dengesizliklerle doluydu."

Kendisi, paltosunun cebinde dolu bir tabanca taşıyordu elbet — o anda geçit hazırlıkları son bir kere gözden geçir-

meye gelen babasıyla ağabeyi de silahlıydılar. Saat, sabahın onuydu. Pencereleri açma zamanı geldi, dediler. Alan, doluydu.

***

Kulenin tepesine çıkma zamanı geldi, dediler Alexander'a, çevreyi en iyi oradan kolaçan edebilirlerdi.

Böylece pencereler açıldı, keskin nişancılar tüfeklerini çeşit çeşit yuvalara yerleştirdiler.

Peki aslında kimin nesiydi bu dört keskin nişancı — böyle bir meslek gerçekten var mıydı? O dönemde keskin nişancılara cellâtlardan daha az iş düşüyordu. Dört adamdan hiçbiri daha önce böyle bir görev karşılığında para almamıştı, bir gün savaş çıkmasa bir daha alacağı da yoktu. İçlerinden biri, bağımsız çalışan bir Pinkerton ajanıydı, öbür üçü onun tanıdıklarıydılar. Dördünün avladığı av ayrı gitmezdi, yıllardır birbirlerini övmüşler, ne inanılmaz nişancılar olduklarını söyleyip birbirlerine yağ çekmişlerdi. O yüzden Pinkerton Bürosu, dört keskin nişancı aradığını duyurunca, onlar da tıpkı bizim milisler gibi bir anda gökten inivermişlerdi.

Sacayaklı adam, sacayağı bu olayda kullanmak üzere geliştirmişti. Kum torbalı adam da, daha önce silâhını kum torbasına yerleştirmeyi hiç denememişti. İskemlelerle masaların ayarlanışı, cephane dizme gösterileri için de aynı şey söylenebilirdi: Gerçekten profesyonel keskin nişancıların nasıl davranmaları gerektiği konusunda tartışıp aralarında karar almışlardı besbelli.

Yıllar sonra Starbuck, Cuyahoga Kıyımı'nın temel nedeninin ne olduğunu sorduğunda, Alexander McCone, şu yanıtı verecekti: "Ha-ha-ha-hayat me-me-memat so-so-sorunlarında Am- am- amerikan am-atörlüğü."

***

Pencereler açıldığında, soğuk havayla birlikte kalabalığın okyanus mırıltıları doldu içeri. Kalabalık, ses çıkarmamak istiyordu, kendini sessiz sanıyordu – ama biri birşeycik fısıldamayagörsün, biri bir yanıt vermeyegörsün, falan. Derken bir deniz hışırtısıdır başlıyordu.

Babası ve ağabeyiyle çan kulesinde dururken Alexander, işte bu dalga seslerini duymuştu. Fabrikayı savunanlardan çıt çıkmıyordu. İkinci kattaki pencereler açılırken duyulan takırtılar, patkütler sayılmazsa, kalabalığa yanıt verilmemişti.

Beklerlerken, Alexander'ın babası dedi ki: "Demir ve çeliği insanın gereksinimlerine göre biçimlendirmek yiğitlik değildir oğullarım. Soğuk ve açlık korkusu olmasa aklı başında hiç kimse bu işe kalkışmaz. Soru şu oğullarım – dünya, demir ve çelik ürünlerine ne kadar gereksinim duyuyor? Gönüllüsü çıkarsa, bilsin ki Dan McCone bu işin ustasıdır."

O sırada demir perdenin berisinde ufak bir kıpırtı olmuştu. Cleveland polis başkomiseri, üstünde İngiliz Sokak Gösterileri Yasası yazılı bir kâğıtla yapı iskelesinin merdivenlerini çıktı. İşte oyunun doruk noktası geldi, diye düşündü Alexander, müthiş güzellikte bir an.

Derken çan kulesinden aşağı doğru hapşırdı. Yalnızca ciğerleri boşalmadı, romantizmi de uçup gitti. Aşağıda birazdan olup biteceklerin görkemle bir ilgisi olmadığını kavramıştı. Çılgınlıktı bu düpedüz. Büyüye benzer bir şey yoktu, öyleyken babasıyla ağabeyi, hatta vali, hatta Başkan Grover Cleveland, bu polis memurunun bir büyücü, bir çeşit Merlin olmasını bekliyor bir büyü yapıp bu kalabalığı dağıtmasını umuyorlardı.

"Yürümeyecek," diye düşündü. "Yürüyemez."

Yürümedi de.

Başkomiser büyüsünü yaptı. Bağıra çağıra haykırdığı sözcükler, yapılara vurup geri döndü, kendi yankılarıyla savaştı, öyle ki Alexander'in kulağına geldiklerinde, Babil dilinden ayrımları kalmamıştı.

Hiç, ama hiçbir şey olmadı.

Başkomiser, yapı iskelesinden indi. Halinden anlaşıldığı kadarıyla, o da pek bir şey beklememişti, ne var ki, alanda gerçekten gereğinden çok insan vardı. Demir perdenin içinde güven içinde bekleşen kalkanlar ve mızraklarla donatılmış yıldırma birliklerinin yanma döndü büyük bir alçakgönüllülükle. Ne kimseyi tutuklamalarını isteyecekti onlardan, ne de böylesine korkunç bir kalabalığı kışkırtacak bir şey yapmalarını.

Gelgelelim Albay Redfield küplere binmişti. Kapıyı bir parçacık aralatıp dışarı çıktı, orada bekleşen yarı – donmuş birliklerine katıldı. Uzun sıranın ortasında iki çiftçi delikanlının arasında yerini aldı. Adamlarına süngülerini önlerindeki kalabalığa doğrultmalarını buyurdu. Sonra da bir adım öne çıkmalarını. Çıktılar.

***

Alana bakarken genç Alexander, kalabalıkta ön sıralarda duranların, çıplak çeliği görünce gerilediklerini, arkadakilere tosladıklarını gördü. Gerilerde duranlarsa neler olup bittiğinden habersizdiler bu arada, basıncı azaltmak için yerlerinden oynamadılar.

Askerler bir adım daha öne çıktılar, bu kere gerileyenler yalnızca arkadakileri değil yanlarında duranları da sıkıştırmaya başladılar. Her iki uçta duranlar, yapıların duvarlarına yapışıp kalmışlardı. Böylesine kapana kıstırılmış kişileri şişlemeyi içleri götürmediğinden, askerler, süngülerini hafifçe yana çevirerek sivri uçlarla sert duvarlar arasındaki kalabalığa yer açtılar.

Askerler bir adım daha öne çıktıklarında, yaşlılık günlerindeki Alexander'a göre kalabalık "...sı- sı- sıranın ihi- ki ucundan sel gibi ak-ak-maya ba-başladı," Sel, kısa zamanda bir çağlayana düştü, sıranın iki kanadını zorlayarak yüzlerce kişiyi fabrika perdesiyle askerlerin korunmasız arka safları arasındaki bölgeye akıttı.

Ateş saçan gözlerini ön sıralardan ayırmayan Albay Redfield, öte yanda neler olduğunu bilmiyordu. Bir adım daha öne çıkma komutu verdi.

İşte o zaman askerlerin arkasına itilen kalabalık olmadık şeyler yapmaya başladı. Bir delikanlı, askerlerden birinin omuzuna maymun gibi atlayıverdi. Asker kıçüstü oturdu, ayağa kalkayım derken milleti kahkahadan çatlatacaktı. Askerler bu yöntemle tek tek alaşağı edildiler. Biri ayağa kalkacak oldu mu, hemen kıçüstü oturtuluyordu. O zaman askerler, birbirlerine doğru sürünerek toplu bir savunmaya girişmek istediler. Ateş etmeyi hiç istemiyorlardı. Tam tersine, yerde üstüste yığılarak oluşturdukları korunma hattıyla felçli bir kirpiyi andırıyorlardı.

Albay Redfield aralarında değildi. Görünürlerde de yoktu.

***

Keskin nişancılarla bekçilere, fabrikanın pencerelerinden kalabalığın üstüne ateş açma komutunu kimin verdiği asla öğrenilemedi ama ateş başladı.

İlk anda tam on dört kişi kurşunlarla can verdi –biri, askerdi. Yirmi üç kişi de ağır yaralandı.

Alexander, yaşlandığında, silah seslerinin kendisine "pa-pa-patlayan mısır"dan daha ciddi gelmediğini söyleyecekti, aşağıdaki insanların "ya-ya-yapraklar" gibi sürüklendiklerini görünce, birden yaman bir rüzgâr çıktı sanmıştı.

Olay bittiğinde, herkeste onurun korunduğu, adaletin yerine geldiği doğrultusunda genel bir hoşnutluk duygusu seziliyordu. Yasa ve düzen yeniden işlerlik kazanmıştı.

Artık yalnızca cesetlerin durduğu bomboş savaş alanına bakarken ihtiyar Daniel McCone, şöyle diyecekti oğullarına, "ister hoşlanın ister hoşlanmayın çocuklar, girdiğiniz işin gerekleri bunlar."

Albay Redfield yan sokaklardan birinde çırılçıplak, aklını kaçırmış bir durumda bulunacaktı, sağlığından başka zoru yoktu.

Genç Alexander, konuşmak zorunda kalacağı ana kadar, yani o ikindi yenen Noel yemeğine kadar, konuşmaya kalkışmadı. Tanrı'ya şükretmesi gerektiğinde, bir de baktı ki, ne idüğü belirsiz laflar zırvalamakta, kekelemesi öylesine kötülemişti ki ağzını açamıyordu.

Bir daha fabrikaya adım atmayacaktı. Cleveland'ın en önemli sanat koleksiyoncusu, Cleveland Güzel Sanatlar Müzesi'nin en büyük bağışçısı olacak, McCone ailesinin para ve güç elde etmekten çok para ve güç aşkına ter döktüğünü kanıtlayacaktı.

***

Kekelemesi öylesine artmıştı ki, yaşamının geri kalan bölümünde Euclid Caddesi'ndeki konağından dışarı pek çıkmadı. Kekelemesi kötülemeden bir ay kadar önce, Rockefeller'lardan biriyle evlenmişti. Yoksa, diyecekti sonradan, yoksa belki de hiç evlenmeyecektim.

Karısı gibi ondan utanan bir de kızı vardı. Kıyım'dan sonra bir tek kişiyle dostluk kurabildi. Bir çocukla. Ahçısıyla şoförünün oğluyla.

Mültimilyonerimiz, kendisiyle saatlerce satranç oynayacak birini arıyordu. Çocuğu önce basit oyunlarla –papaz–kaçtıyla, damayla, dominoyla– baştan çıkardı. Bu arada ona satranç da öğretti. Kısa bir süre sonra yalnız satranç oynamaya başladılar. Konuşmaları, bin yıldır değişmeyen ünlü satranç sataşmalarıyla takılmalarından öteye gitmiyordu.

Örneğin: "Bu oyunu daha önce oynadın mı sen?" "Ne dedin ne?" "Vezirimiz nerdeymiş?" "Beni yakacak mısın? Tuzak mı bu?"

İşte bu çocuk Walter F. Starbuck'tı. Çocukluğuyla delikanlılığını böyle sağlıksız bir ortamda geçirmesinin tek nedeni şuydu; Alexander Hamilton McCone, bir gün onu Harvard'a yollayacağına söz vermişti.

Yardım diye haykıran ezilmişlere, haksızlığa uğrayanlara ve kurbanlara elini uzat, onlar senin gerçek dostlarındır çünkü, özgürlük sevincini bütün yoksul işçiler adına kazanmak için babanla Bartola dün nasıl savaşıp yenik düştülerse, onlar da sana savaşta ve ölümde yoldaştırlar. Bu yaşam savaşımında, daha büyük bir sevgi tadacaksın ve sevileceksin.

–NICOLA SACCO (1891-1927)

Boston, Massachusetts'teki Charlestown Hapishanesi'nde idam edilişinden üç gün önce, 18 Ağustos 1927'de on üç yaşındaki oğlu Dante'ye yazdığı son mektuptan. "Bartola", aynı gece, bir dişçinin müthiş buluşu olan aynı elektrikli sandalyede can vermişti. Adı büsbütün unutulmuş bir başka kişi de can verdi o sandalyede. Sacco ile Vanzetti'ye yüklenen cinayet suçunu üstlenen Celestino Maderios (1894-1927), o günlerde bir başka cinayet olayından ötürü mahkûm edilmişti ve dava yüksek mahkemeye gitmişti. Maderios kanlı bir katildi gerçi ama son anda özveri göstermeyi başarmıştı.

1

Yaşam sürüyor evet – bir budalayla kendine duyduğu saygının yolları da kısa zamanda ayrılıyor, hem de Kıyamet'te bile birleşmeyecek kadar.

Lütfen kulak kesilin, çünkü bugüne kadarki yaşamımın öyküsü olan bu kitapta, yıllar da kişiler gibi birer kahramandır. Bin dokuz-yüz-on-üç, bana yaşam denilen armağanı verdi. Bin dokuz-yüz yirmi-dokuz, Amerikan ekonomisini altüst etti. Bin dokuz-yüz otuz-bir, beni Harvard'a yolladı. Bin dokuz-yüz otuz-sekiz, federal hükümette ilk görevimi buldurdu. Bin dokuz-yüz kırk-altı, yaşamıma nankör bir de oğul kattı. Bin dokuz-yüz elli-üç, federal hükümetteki işime son verdi.

Bu yüzden, yılların adlarını özel adlar gibi büyük harfle yazıyorum.

Bin dokuz-yüz yetmiş, Nixon'un Beyaz Sarayı'nda bana bir iş ayarladı. Bin dokuz-yüz yetmiş-beş, topluca "Watergate" diye anılan Amerikan siyasal rezaletlerine akıl almaz katkılarımdan ötürü beni hapse tıktı.

Üç yıl önceki dokuz-yüz yetmiş-yedi, beni salıvermek üzereydi. Çöplükteydim sanki. Zeytuni tulum, yani cezaevi üniforması üstümdeydi. Yatakhanede tek başıma – çarşafı çıkarılmış bir ranzada oturuyordum. Üniformamla birlikte devlete geri vermek zorunda olduğum bir battaniye, iki çarşaf, bir yastık yüzü, düzgünce katlanmış, kucağımda duruyordu. Benekli, ihtiyar ellerim bu bohçanın üstünde kenetlenmişti. Finletter Hava Üssü yakınındaki Federal Temel Güvenlik için Yetişkinler Islahevi'nin ikinci katında – Atlanta, Georgia'dan tam elli kilometre ötede, bir kışla duvarına dikmiştim gözlerimi. Beni Yönetim Bölümü'ne götüre-

cek gardiyanı bekliyordum, salıverme kâğıtlarımla sivil giysilerimi oradan verecekler di. Kapıda beni bağışlayacak kimse yoktu. Kollarının arasına alıp bağışlayacak, bedava bir yemek, birkaç geceliğine bedava bir yatak verecek tek allahın kulu yoktu dünyada.

Beni orada gözetleyen biri olsaydı, her beş dakikada bir garip bir şey yaptığımı görürdü. Yüzümdeki bomboş anlatımı hiç bozmadan, kucağımdaki bohçayı bırakıyor, üç kere el çırpıyordum. Nedenini, sırası gelince anlatacağım.

Yirmi bir Nisan günü, sabahın saat dokuzuydu. Gardiyan bir saat gecikmişti. Yakınlardaki bir pistten bir avcı uçağı havalandı, yüz evi bin yıl süreyle ısıtabilecek yakıtı bir anda tüketti, göğü paramparça etti. Kirpiğimi bile oynatmadım. Finletter'daki eski mapuslarla gardiyanlar kanıksamışlardı bu olayı. Hep oluyordu.

Öteki mapuslardan çoğu, şiddet eylemiyle ilişkili sayılmayan bürokratik suçlardan yargılananlar, mor okul otobüslerine yüklenip üs çevresinde incelemeler yapmaya yollanmışlardı. Temizlik işlerini görecek birkaç kişi bırakılmıştı geride – camları silecek, yerleri süpürecek. Birkaçımız yazıyor, okuyor, ya da şekerleme yapıyordu –ağır iş göremeyecek kadar hastaydılar, ya kalplerinden zorları vardı ya da bel kemiklerinden. Sıradan bir gün olsaydı, ben de çamaşırhanede çift-silindirli ütü makinesine çamaşır tıkıyor olacaktım. Domuz gibiydim ben, derler ya hani.

Peki Harvardlı biri olarak hapishanede, hiç mi özel saygı görmüyordum? Burada işlemiyordu diploma. En az yedi Harvardlı daha vardı gördüğüm ya da duyduğum kadarıyla. Yerimden kalkmaya göreyim, Virgil Greathouse, eski sağlık sosyal ve milli eğitim bakanımız, hemen kapıyordu ranzamı; o da Harvard'dandı. Finletter'daki öğrenim düzeyinin oldukça altında yer alıyordum, zavallı bir yüksek bilimler mezunuydum. Bir Phi Beta Kappa[2] bile değildim. Oysa

2) Seçkin Öğrenciler Derneği Üyesi. (ç.n.)

yirminin üstünde Phi Beta Kappa vardı aramızda, en azından bir düzine Tıp Doktoru, bir o kadar dişçi, bir veteriner, bir İlâhiyat Doktoru, bir İktisat Doktoru ve yığınla ama yığınla barodan atılma avukat. Avukatlar öyle çoktu ki, yeni gelen mahkûmlara şöyle takılmayı adet edinmiştik: "Hukuka gitmemiş biriyse konuştuğun, aman gözünü aç. Ya gardiyandır ya müdür."

Ben zavallı, tarih ve ekonomiyle ilgiliydim daha çok, Harvard'a girdiğimde amacım, seçkin bir memur değil sıradan bir kamu görevlisi olmaktı. Benim gözümde, demokrasilerde hükümete yaşam boyu hizmet vermekten daha kutsal bir uğraş yoktu. Ama hangi dalda çalışabileceğimi –Dışişleri mi, Kızılderili Sorunları mı her neyse– bilmediğimden, hangisinde olursa olsun aklımı ve bilgilerimi geniş bir alanda kullanmakta kararlıydım. İşte okuldan aldığım derece bu yüzden önem taşıyordu.

Şu anda kendi tasarılarım ve inançlarımdan söz ediyorum, ne var ki gezegenimize yeni alıştığım günlerde kendi tasarımla inançlarım yerine benden çok daha yaşlı bir adamınkileri benimsemiştim. Sözünü ettiğim kişi, Alexander Hamilton McCone adında Cleveland'lı bir mültimilyonerdi, Bin sekizyüz doksan-dört Harvard mezunlarından. Daniel McCone'un utangaç, kekeme oğlu. Daniel McCone, zekâsının parlaklığı oranında acımasız bir İskoçyalı mühendis-metalurjistti, benim doğduğum günlerde Cleveland yöresinde bağımsız çalışan patronların en büyüğü, Cuyahoga Köprücülük ve Demir İşletmesi'nin kurucusuydu. Bin dokuz-yüz on-üç gibi eski bir tarihte doğmayı gözlerinizin önüne getirin! O zamanlar, Ohio göklerinin soyu tükenmiş birtakım uçan sürüngenlerin çığlıklarıyla sık sık kardığını, kırk ton çeken dinozorların Cuyahoga Irmağı'nın yatağında debelenip türküler çağırdığını göğsümü gere gere anlatsam, acaba bugünün gençleri sözüme inanmazlar mı? Sanmıyorum.

Euclid Caddesi'ndeki konakta gözümü dünyaya açtığımda, Alexander Hamilton McCone, kırk bir yaşındaydı. Roc-

kefeller'ların Alice adlı kızlarıyla evliydi, kadın, kocasından daha zengindi, tek çocukları, Clara adındaki kızıyla zamanının çoğunu Avrupa'da geçiriyordu. Bay McCone'un çektiği konuşma güçlüğünden utana, dahası, bütün gün kitap okumaktan başka hiçbir çaba göstermemesinden ötürü iyice bunalan anakız, eve pek az uğrarlardı. O zamanlarda boşanma akla bile gelmezdi.

Clara – hâlâ yaşıyor musun? Nasıl nefret ederdi benden. Bazı kişiler nefret ederlerdi evet, bugün de ediyorlar.

Yaşam bu.

Peki konağının mutsuz suskunluğuna gözlerimi açtığıma göre, ben nesi oluyordum Bay McCone'un? Litvanya'nın Rus kesiminde doğmuş annem Anna Kairys, onun ahçısıydı. Rus Polonyasında doğan babam Stanislaus Stankiewicz ise, koruyucusu ve özel şoförü; içtenlikle severlerdi ihtiyarı.

Bay McCone, ahırın üst katını dayayıp döşemiş, onlar için, tabii benim için de, bir yuva haline getirmişti. Büyüyünce, onun oyun arkadaşı oldum, hep evde oynardık. Bana papaz-kaçtı, dama ve domino oynamayı öğretti; bir de satranç. Çok geçmeden yalnızca satranç oynar olduk. İyi oynamıyordu. Oyunların hemen hepsini ben kazanıyordum, belki de gizli içtiğinden sürekli sarhoştu. Kazanmaya hiç çalışmazdı ki bana sorarsanız. Her neyse, daha ilk günlerden, bana da annemle babama da "dâhî" olduğumu söylemeye başladı, ki hiç kuşkusuz değildim, beni Harvard'a gönderecekti. Kimbilir yıllar yılı annemle babama günde kaç bin kere, "Bir gün," demiştir, "kusursuz bir Harvard centilmenin ana babası olacak, kıvanç duyacaksınız."

Bu amaçla, on yaşıma geldiğimde, soyadımızı Stankiewicz'ten Starbuck'a çevirtti. Bir Anglo-Sakson adım olursa, Harvard'da daha iyi yüz görürmüşüm. Böylelikle adım Walter F. Starbuck oldu.

Kendisi Harvard'da hiç başarı gösterememiş, kıl payıyla sınıf geçmişti. Çevresince aşağılanmıştı, yalnızca kekelediği

için değil elbet, bir göçmenin iğrenç derecede zengin oğlu olma sıfatıyla da. Harvard'dan nefret etmesi için hiçbir neden eksik değildi – ama nedense yıllar geçtikçe onun bu okula alabildiğine bağlandığını, sonunda okulu tapınılası bir yer katına yükselttiğini gördüm; orta okula başladığımda, Harvardlı profesörlerin dünya tarihinin en akıllı adamları olduklarını ileri sürmeye başlamıştı. Hükümetteki belli başlı mevkileri Harvardlılar doldursalardı, Amerika cennet olurdu, cennet!

Sonra olanlara gelince: Bendeniz parlak delikanlı, Franklin Delano Roosevelt'in Tarım Bakanlığı'nda çalışmaya başladığımda, önemli görevlere atanan Harvardlıların sayıları her gün artıyordu. O zaman bu durum çok doğal geliyordu bana. Şimdi hafif gülünç geliyor. Dedim ya cezaevinde bile Harvardlıların öyle bir ayırıcı özellikleri yok.

Öğrenciliğim sırasında, bazan bir sezgi yoklardı içimi, okulu bitirdikten sonra, kıt kavrayışlılara önemli sorunları anlatmada ortalama kişilerden daha başarılı olacağımı düşünürdüm. Hiç de öyle değilmiş.

Bin dokuz-yüz yetmiş-yedi yılında, cezaevinde, gardiyanın gelmesini bekliyordum. Bir saat gecikmesine içerlememiştim daha. Gitmeye can attığım bir yer yoktu, gideceğim yer de yoktu nasılsa. Gardiyanın adı Clyde Carte'dı. Hapishanede dostluk kurabildiğim üç-beş kişiden biriydi. Aramızdaki en büyük bağ, ikimizin de Chicago'daki bir diploma fabrikasından, RAMJAC Anonim Şirketi'nin bir yan kuruluşu olan IIIinois Eğitim Enstitüsü'nün yazışmalı kurslarından barmenliği seçmemizdi. Aynı gün, aynı postayla ikimiz de Karıştırım Doktorluğu derecelerimizi alıvermiştik. Clyde, okuldaki havalandırma-kursuna da katılarak beni geride bırakmıştı. Bizim Clyde, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Jimmy Carter'in üçüncü göbekten yeğeniydi. Başkandan beş yaş küçüktü, hık demiş burnundan düşmüştü. Aynı zarif hareketleri onda da gözlemleyebilirdiniz, aynı zeki gülümseyişi de.

Barmenlik diploması bana yeter de artardı bile. Yaşamımın geri kalan bölümünde bu işi yapmak istiyordum: Bir

yerlerde, sessiz bir barda, olabilirse bir centilmenler kulübünde barmenlik.

Ellerimi katlanmış çarşaf yığınından kaldırıp tam üç kere çırptım.

Yakınlardaki pistten bir avcı uçağı daha havalandı ansızın, göğü paramparça etti. Şöyle düşündüm: "Hiç değilse bu arada sigarayı bıraktım." Doğruydu dediğim. Bir zamanlar günde dört paket filtresiz Pall Mall içen ben, artık Kral Nikotin'in tutsağı değildim. Eskiden ne kadar çok sigara içtiğimi biraz sonra anımsayacaktım, depoda yolumu bekleyen gri çizgili, üç parçalı Brooks Brothers takımım, sigara yanıklarından kalbura dönmüştü. Pantolonun ağında bozuk para büyüklüğünde bir delik vardı anımsadığım kadarıyla. Mahkûmiyet kararından hemen sonra, polis müdürünün yeşil arabasının arka koltuğunda çekilen bir resmim gazetelerde yayımlanmıştı. Çoğu kimse fotoğrafa bakıp müthiş utanç duyduğum kanısına varmıştı; bitkin, kameraya bile bakamayan perişan biriydim. Oysa aslında, biraz önce kıçı gerçekten alev almış bir adamın fotoğrafıydı gördükleri.

Şimdi Sacco ile Vanzetti'yi düşünüyordum. Gençliğimde, onların kurban ediliş öyküsünün, dünyanın her yerinde her yurttaşa hakseverce davranılması doğrultusunda önüne durulmaz bir akıma yol açacağını düşünmüştüm. Bugün kim olduklarını bilen ya da aldıran kaldı mı?

Yoo.

Amerikan işçi hareketleri tarihinde işverenle grevciler arasında geçen en kanlı çatışmayı, Cuyahoga Kıyımı'm da düşündüm. Olay, Cleveland'de, Cuyahoga Köprücülük ve Demir İşletmesi'nin ana kapısında geçmişti. Bin sekiz-yüz doksan-dörtte, Noel sabahı. Ben doğmadan yıllar önce. O sıralarda annemle babam, Rus Çarlığı sınırları içinde yaşayan iki küçük çocuktular. Ama beni Harvard'a gönderen adam, Alexander Hamilton McCone, babası ve ağabeyi John eşliğinde, olayı fabrikanın saat kulesinden izliyordu. O günden sonra kekelemeyi hepten bıraktı, birazcık kaygı-

lanmaya görsün ağzından ne idüğü belirsiz birtakım zırvalardan başka şey çıkmadı.

İşe bakın ki Cuyahoga Köprücülük'ün adına işçi hareketleri tarihinden başka hiçbir yerde raslanmıyor bugün. İkinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra Youngstown Çelik'e katıldı, Youngstown Çelik de bugün RAMJAC Anonim Şirketi'nin yan kuruluşlarından biri.

Sen sağ ben selâmet.

Evet, ellerimi kaldırıp üç kere çırptım. Her nedense bir kere bile aklıma düşmeyen, hiç sevmediğim bir açık-saçık şarkı, böyle üç el çırpışıyla biterdi. Görüyorsunuz ya, belleğimi olabildiğince boşaltmak derdindeydim: Geçmiş öylesine utanç yüklü, gelecek öylesine ürkütücüydü ki. Yıllar boyunca bir sürü düşman edinmiştim, artık bir yerde barmenlik ayarlayabileceğimden bile kuşkuluydum. Gittikçe daha pis, daha kılıksız olacaktım herhalde, hiçbir yerden beş para alamayacağıma göre. Eninde sonunda Skid Row'a düşecekti yolum, orada şarap içerek ısınmayı öğrenecektim, hem de alkole hiç düşkün olmadığım halde.

En kötüsü, Bowery dolaylarındaki bir sokakta uyuyakalacaktım sözgelimi, kılıksız ihtiyarlardan nefret eden asi gençler bir bidon benzin kapıp geleceklerdi. Üstüme döküvereceklerdi benzini, bir kibrit, tamam. Hele hele gözbebeklerimi alevler sarınca neler neler olacaktım.

Bomboş bir belleğe özlem duymam boşuna değildi yani!

Ne yazık ki, tam bir zihinsel boşluğu arasıra elde edebiliyordum. Ranzada otururken, çoğu zaman, beni fazla ürkütmeyen düşüncelerle dolu, yarım yamalak bir erinçle yetinmek zorunda kalıyordum, sözgelimi. Sacco ile Vanzetti'yi, Cuyahoga Kıyımı'nı falan düşünüyordum, ihtiyar Alexander Hamilton McCone'la satranç oynayışımızı vb.

Kesin, pürüzsüz boşluk bindebir ele geçiyor, on saniye kadar sürüyordu – derken kafamdaki o yabancı sesin avaz avaz, tane tane söylediği şarkı, içine ediyordu sessizliğin, üstelik sonunda üç kere el çırpmamı gerektiriyordu. İlkin,

Harvard'a girdiğim yıl erkek öğrencilerin düzenlediği bekârlar-arası bir içkili partide duyduğumda, sözleri çok iğrenç gelmişti bana. Kadınlardan gizli tutulması gereken bir şarkıydı. Belki aradan bunca zaman geçmesine karşın, daha hiçbir kadın sözlerini duymamıştır. Söz yazarının amacı ortadaydı, şarkıyı söyleyen erkeklerin duyguları öylesine körelecekti ki, o zamanlar hepimizin içtenlikle inandığı bir gerçeğe döneceklerdi: Kadınların dinsel bağlarının biz erkeklerden daha yüce, daha kutsal olduğu gerçeğine.

Ben bugün de aynı kanıdayım. Bu da gülünç mü yoksa? Yaşamım süresince yalnızca dört kadın sevdim – annem, eski eşi, bir zamanlar sözlüm olan biri, bir de öteki. Sıraları geldikçe hepsini anlatacağım. Şimdilik, hepsinin bana kıyasla çok daha erdemli, yaşama karşı çok daha gözüpek, evrenin gizlerine çok daha yakın olduklarını belirtmeden geçmeyeyim.

Ne olursa olsun, şimdi o korkunç şarkının sözlerini alacağım aşağıya. Son yıllarda bir anonim şirketteki önemli görevim gereği, kadınlara yönelik ağza alınmadık sözlerle dolu kitapların yayımlanmasından teknik açıdan sokumlu olmama karşın, şimdiye kadar yazıya belki de hiç dökülmemiş bu şarkı sözlerini kâğıda geçirirken elim ayağım dolanıyor. Şarkının bestesi eskiydi, adını "Ruben Ruben" diye bildiğim bir beste. Hiç kuşkusuz başka adları da vardır.

Yalnız, sözleri okuyanlar, bu şarkıyı ortayaşlı pişkinlerin ağzından değil, kolejli toy oğlanlardan duyduğumu gözden kaçırmasınlar, aslında çocuk sayılabilecek yaştaki bu gençler 'Büyük Bunalımın göbeğinde, İkinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, üstelik bekâret sorununun ağırlığı altında ezilirken, kadınların aynı dönemde kendilerinden bekledikleri şeyler karşısında donup kalmaları doğaldı. Kadınlar, okulu bitirdikten sonra iyi para kazanmalarını beklerlerdi onlardan, onlarsa bunu nasıl becerebileceklerini bilmiyorlardı, hele kepenkler teker teker indirilirken piyasada. Kadınlar, cesur askerler olmalarını beklerlerdi, oysa olasılıkla, sinir diye bir şey kalmazdı bu çocuklarda, Şarapnel ve kuşun yağmuru al-

tında kim kendi tepkilerinden sorumlu tutulabilirdi ki? Alev makineleri, zehirli gazlar da girecekti işin içine. Korkunç patlamalar olacaktı. Yanıbaşınızda duran adamın kafası uçurulabilirdi pekâlâ, kesik boğazından oluk oluk kan fışkırabilirdi.

Ve kadınlar, düğün gecesinde bile usta âşıklar olmalarını beklerlerdi – hem becerikli, hem sevecen, birazcık kabadayı, ama saygılı, gıcıklama yöntemlerine vakıf, üstelik her iki cinsin üreme organlarından Harvard Tıp Okulu kadar haberli olmalıydılar.

O günlerde yayınlanan cesur bir makaleyi anımsıyorum şimdi. Çeşitli uğraşlardan ve ticaret yaşamından seçilme Amerikalı erkeklerin ilişki oranları konusunda bilgiler veriyordu. En ateşli erkekler, itfaiyecilermiş, haftada on kere aşk yaparlarmış. Kolej öğretmenleri en ateşsizler arasında yer alıyor, ayda bir tek kere sevişmeye sıvanmalarıyla. Bir sınıf arkadaşım –ki zavallıcık İkinci Dünya Savaşı'nda ölecekti sonraları– başını acı acı sallamış, "Tüh be," demişti, "bir kolej öğretmeni olmak için neler vermezdim!"

Demek ki bu kepaze şarkı, belki de kadınların güçlerini yüceltmenin, onların esinlendirdiği korkularla becelleşmenin bir yoluydu. Avdan bir gece önce aslan avcılarının aslanlarla alay etmek için söyledikleri bir şarkıya benziyordu yani.

Sözler şöyleydi:

Bizim Sally bahçede
Eşelerken külleri
Kaldırdı bacağını
Erkekçe bir cart etti
Bir çatladı şalvarı
Yel kavurdu asmayı
Kıçının kanatları dedi ki–

İşte burada şarkıcılar, ellerini üç kere çırpıp şiiri tamamlıyorlardı.

2

Zimmete para geçirme, yalancı tanıklık, adaletin işlemesini önleme gibi suçlarla tutuklanmadan önce Nixon'un Beyaz Sarayı'ndaki resmi görevim şuydu: Gençlik konularında Başkan'ın özel danışmanıydım. Yılda, otuz altı bin dolar alıyordum. Kurul Toplantı Binası'nın alt bodrumunda bir yazıhanem vardı, sekreterim yoktu; yani Başkan Nixon yararına düzenlenen soygunların ve başka nice suçların tasarlandığı bölümün tam altında, işe bakın. Tepemde birilerinin yürüdüğünü, arasıra seslerini yükselttiklerini duyuyordum. Benim düzeyimdekiler, yani bodrumda bana eşlik edenlerse, ısıtma ve havalandırma aygıtlarıyla, nasıl çalıştırılacağını yalnızca benim bildiğim bir Koka-Kola makinesiydi. O makineye bir tek ben söz geçirebiliyordum.

Evet, orta okul ve kolej dergileriyle gazetelerini tarıyordum, Rolling Stone ile Crawdaddy'yi falan, gençlik adına sesini yükselttiğini ileri süren her yayın organını. Tutulan şarkılardaki politik görüşleri sınıflandırıyordum. İşe alınmamda asıl etken, bence Harvard'a girdiğim yıldan başlayarak aşırı solu benimsememdi. Hiçbir zaman boş lâfla vakit geçirmemiştim, salon sosyalisti olmamıştım. Genç Komünistler Birliği'nin Harvard bölümünde başkan yardımcısıydım. Aşırı sol bir haftalık gazetenin, The Bay State Progressive'in baş yayıncılarındandım. Kısaca, Hitler ile Stalin'in bir saldırmazlık antlaşması imzaladıkları Dokuz-yüz otuzdokuza kadar, açıkça parti üyelik belgesi taşıyan ve bununla gurur duyan bir komünisttim. Gördüğüm kadarıyla cehennemle cennet bir olmuş, dünyanın savunmasız halklarına karşı bir cephe oluşturmuşlardı. Bu olaydan sonra

yine kapitalist demokrasinin sakıngan savunuculuğunu üstlendim.

Bir zamanlar bu ülkede komünist olmak, öylesine olağan karşılanırdı ki, siyasal görüşüm, ne Harvard'dan sonra Oxford'a girmemi –üstelik bir Rhodes Bursu kazanarak– engelledi, ne de sonraları Roosevelt'in Tarım Bakanlığı'nda mis gibi bir iş bulmamı. Olacak iş miydi yani: Büyük Bunalımın göbeğinde, üstelik doğal zenginlikler ve yeni pazarlar ele geçirme adına yepyeni bir savaş başlamışken, kadın-erkek bütün yurttaşlar ölesiye çalıştıkları halde, sonuçta, ister hasta – ister sağlıklı, ister genç – ister yaşlı, ister cesur – ister ödlek, ister yetenekli – ister tam bir budala olsunlar, sözümona eşitlik içinde ama yalnızca temel gereksinimlerini karşılayacak oranda ödüllendirilsinler? Genç bir adamın gözünde bundan daha iğrenç bir anlayış olabilir miydi? Oysa dünyanın her yerinde, sıradan yurttaşlar gezegenin zenginlik kaynaklarına elbirliğiyle sahip çıksalar, ulusal ordularını dağıtıp ulusal sınırlarının varlığını unutsalar, bundan böyle – dünyanın neresinde olursa – kendilerini yalnızca kardeş, evet, ana-baba, kısaca bütün halkların çocukları gözüyle görseler, savaş bir daha patlamayabilirdi. Bu dost ve sevecen toplumdan kovulanlar, kadın ya da erkekler, ancak gereksinimlerinden çok gelire el uzatanlar olurdu. Böyle düşündüğüm için kim zehirli düşünceleri var diye damgalayabilirdi beni?

Şimdi bile, şu hüzünlü altmış altı yaşımın eşiğinde, karşıma biri çıksa, bir gün dünya yüzünde büyük, mutlu, barış içinde yaşayan bir tek ailenin, "İnsan Ailesi"nin egemenlik kuracağına inandığını söylese, dizlerimin bağı çözülüverir. Yani şu anda, Dokuz-yüz otuz-üç'teki genç Starbuck'la karşılaşsaydım, sevecenlik ve saygı duygularıyla kendimden geçerdim.

Yüce ülküm, Nixon'un Beyaz Sarayı'nda bile ölmedi, cezaevinde bile ölmedi, en son önemli görevim RAMJAC Anonim Şirketi'nin Sıla Ezgileri Plakçılık kuruluşunda başkan yardımcılığını yürütürken de ölmedi.

Dokuz-yüz yetmiş'ten, tutuklanış yılım olan dokuz-yüz yetmiş beş'e kadar, Richard M. Nixon'un özel danışmanlığını yürütürken, günde beş paket filtresiz Pall Mall sigarası içerken, kimsecikler benden gerçekler üstüne bilgi ya da özel görüş istemedi. İşe gitmesem de olabilirdi, evde kalıp zavallı karımı Chevy Chase, Maryland'deki küçücük-fıçıcık tuğla kulübemizin dışında sürdürdüğü iç-mimari uğraşında desteklesseydim, çok daha iyi ederdim. Duvarları katrandan kapkahverengi kesilmiş yeraltı yazıhaneme tek uğrayanlar, Başkan'ın üst katta çalışan özel soyguncularıydı. Bir gün, öksürük nöbetine yakalanmıştım da alt katta birinin olduğunu, konuştuklarını duyabileceğini anlamışlardı. Biri, hemen avaz avaz haykırmaya, tavana vurmaya başladı, öteki de inip kapıma yapıştırdı kulağını; böylece, birtakım deneylere giriştiler. En sonunda, sadık sayılabileceğime inandılar. Bağırıp çağıran adam, eski bir CIA teknisyeniydi, casus romanları yazardı, Brown Üniversitesi'ni bitirmişti. Kulak kabartansa, eski bir FBI ajanı, eski eyalet savcılarındandı, Fordham Üniversitesi'ni bitirmişti. Ben, daha önce de söylemişimdir belki, Harvardlıydım.

Ve işte şu gördüğünüz Harvard'lı, her raporunun, hiç okunmadan buruşturulup atılan bütün Beyaz Saray evrakıyla birlikte çöpü boylayacağını kesinlikle bilmesine karşın, yine de gençliğin düşünceleri ve eylemleri üstüne haftada en az iki yüz rapor hazırlıyordu, hem de dipnotlar, kaynakçalar, eklerle falan. Gelgelelim saraya yolladığım belgelerden çıkarılacak genel sonuçlar yıllar yılı öylesine ufak değişikliklere uğradı ki, keşke, diyorum, her yıl aynı telgrafı yazıp Araf'a çekseydim. Şöyle bir telgraf:

GENÇLER, ULUSLARARASI SİLÂHSIZLANMA İLE EKONOMİK EŞİTLİĞİN KESİNKES OLANAKSIZLIĞINI HÂLÂ YADSIMAKTALAR. SUÇ, BELKİ DE İNCİL'DEDİR (YENİ AHİT–bkz.)

WALTER STARBUCK
GENÇLİK SORUNLARI
BAŞKANLIK ÖZEL DANIŞMANI

Yeraltında geçirdiğim her günün sonunda, yaşamım süresince tek karım olan biricik Ruth'uma koşardım; Chevy Chase, Maryland'daki kulübemizde yolumu beklerdi. O Yahudiydi, ben değildim. Bu yüzden tek çocuğumuz, şimdilerde The New York Times'a kitap eleştirileri yazan oğlumuz, yarı-Yahudidir. Üstelik, iki çocuklu zenci bir gece kulübü şarkıcısıyla evlenerek, ırksal ve dinsel sorunları büsbütün içinden çıkılmazlaştırmıştır. Karısının eski kocası, Porto Riko asıllı bir güldürü sanatçısıymış, adı da Jerry Cha-Cha Rivera'ymış, Hollywood'da bir RAMJAC oto-yıkama servisi soygunu sırasında, yoldan geçerken kurşunlanıvermiş. Oğlum, çocukları evlat edindi, yani onlar şimdi benim yasal torunlarım, tek yasal torunlarım.

İşte geldik gidiyoruz.

Sözünü ettiğim çocukların ninesi merhum karım Ruth, Viyana'da doğmuş. Ailesi sahaflık yaparmış – Naziler gelip de dükkâna el koymadan önce. Ruth, benden yedi yaş küçüktü. Babası, annesi ve iki kardeşi toplama kamplarında can vermişler. Ruth'u Hıristiyan bir aile saklamış, ama sonunda Naziler yerini bulmuşlar ve dost ailenin babasıyla birlikte Bin dokuz-yüz kırk-iki'de onu tutuklamışlar. Yani o da, Münih yakınlarındaki bir toplama kampındaymış; savaşın bitimine iki yıl kala Amerikan birliklerince kurtarılmış. Dokuz-yüz yetmiş-dört'te, benim tutuklanışımdan iki hafta önce, uykusunda, kalp yetmezliğinden ölecekti zavallı. Ben hangi yolu tutsam – sarpa sarsa da – Ruth'çuğum yanımdan ayrılmazdı – en son gününe kadar ayrılmadı. Ne zaman bundan duyduğum şaşkınlığı yüksek sesle belirtecek olsam, "Peki başka ne yol tutabilirdim? Ne yapabilirdim?" derdi.

Oysa müthiş bir çevirmen olabilirdi pekâlâ. Dilleri sökmek, ona kolay geliyordu da bana gelmiyordu nedense. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dört yıl Almanya'da kaldım da bir türlü Almanca'yı tam sökemedim. Ruth'un çat-pat da olsa kıvıramadığı tek Avrupa dili yoktu. Toplama kampında ölümü beklerken, öteki tutuklulardan kendisine bil-

dikleri dilleri öğretmelerini istemiş, zamanını böyle geçirmiş. Böylelikle Rumenceyi, Çingene dilini akıcı bir biçimde konuşmayı öğrenmiş, bazı Bask şarkılarının sözlerini bile ezberlemiş. Sonra, portre ressamı da olabilirdi pekâlâ. Bu beceriyi de kampta edinmiş: Duvarlara gelip geçici yüzlerin suretlerini çizmiş lâmba isiyle. Sonra, ünlü bir fotoğrafçı da olabilirdi pekâlâ. Daha on altı yaşındayken, yani Almanya Avusturya'ya girmeden, Viyana'daki yüz dilencinin fotoğraflarını çekmiş, hepsi de Birinci Dünya Savaşı'nda ağır yaralar alan eski askerlermiş. Bu fotoğraflar, çeşitli albümlerde toplanmıştı, albümlerden birini – güleyim mi, ağlayayım mı bilmem – New York'taki Çağdaş Sanat Müzesi'nde görmüştüm. Ruth, piyano da çalardı, oysa bende kulak falak yoktur. "Bizim Sally Bahçede"yi bile doğru dürüst çıkaramam.

Ruth'un dengi değildim diyebilirsiniz kısaca.

Ellilerde ve altmışlarda durumum iyice kötülemeye başladığında, hükümette aldığım önemli görevlere, tanıdığım önemli kişilere karşın hiçbir yerde düzgün bir iş bulamadığım günlerde, Chevy Chase'te kimselerin yüzüne bakmadığı küçük ailemizi kurtaran, yine Ruth oldu. İki başarısızlıkla başladı bu atılımı, önceleri büyük bir düş kırıklığına uğradı ama sonraları gözlerinden yaşlar gelene kadar gülecekti olayı anımsayınca. İlk başarısızlığı, bir kokteyl salonunda piyanistlik yaparken tattı. Patron, onu işten atarken, gereğinden iyi piyano çaldığını, müşterilerinin "...yaşamın daha soylu inceliklerini değerlendiremediklerini" belirtmiş. İkinci başarısızlığı, düğün fotoğrafçısı olarak çalışırken tattı. Fotoğraflarında, sonradan yapılacak hiçbir düzeltmenin, hiçbir oynamanın değiştiremediği bir savaş – öncesi – kötü – yazgısı seziliyordu. Sanki düğüne katılanlar, ya hendeklere atılacaklar ya da eninde sonunda gaz odalarını boylayacaklardı.

Ama sonradan iç mimarlığa başlayarak müşteri adayl - rını, onlara sunmayı düşündüğü odaların sulu boya resimle-

riyle baştan çıkarmaya kalkıştı. Ben de karımın sakar yardımcısıydım, perdeleri asıyor, duvar kâğıtlarını duvarlara karşı şöyle bir tutuyor, müşterilerden gelen telefonları not ediyor, küçük işlere koşturuyor, örnek parçaları biçiyordum falan. Bir keresinde bin yüz dolar değerindeki mavi kadife bir döşemelik kumaşı tutuşturdum. Oğlumun bana saygı göstermeyişine şaşmamak gerek.

Ne zaman böyle bir olanak çıktı ki karşısına?

Ah Tanrım – işte zavallı anneciği aileyi geçindirmeye, canını dişine takıp harcamaları sıfıra indirmeye çalışıyordu. O boş gezenin boş kalfası beceriksiz baba da, kalkmış, bir servet tutarındaki döşemelik kumaşı bir izmaritle tutuşturuvermişti.

Ya ya ya! –Şa şa şa! – Harvard eğitimi çok yaşa! Bir Harvardlının böbürlenen oğlu olmaya ne demezsiniz!

Ruth ufak tefek bir kadındı, teni bakırsı, saçları düz ve kara, elmacık kemikleri fırlak, gözleri derindi. Almanya'da Nüremberg'de onu ilk gördüğümde, Dokuz-yüz kırk-beş Ağustosu sonlarında, sırtında bol bir er giysisi vardı, önce bir Çingene delikanlısı sanmıştım onu. O sıralar, Milli Savunma Bakanlığı'nda sivil bir memurdum ve otuz iki yaşındaydım. Hiç evlenmemiştim. Savaş süresince sürekli sivil kalmış ama çoğu kere, can alıcı konularda generallerle amirallerden çok daha etkili olmuştum. İşte şimdi Nüremberg'deydim, savaşın doğurduğu yıkıntıya çapkın bir bakış atacaktım. Savaş Suçluları Davalarına yollanan Amerikalı, İngiliz, Fransız ve Rus delegelerinin beslenme ve barınmalarını denetleyecektim. Daha önce, Amerika Birleşik Devletleri'nin çeşitli tatil yörelerinde Amerikalı askerler için dinlenme merkezleri açılmasını sağlamıştım, yani otelcilikten anlıyordum az buçuk.

Yeme, içme ve barınma konularında Almanlara kesin emir verme hakkım vardı. Resmi aracım, beyaz, körüklü bir Mercedes'ti, arka camda da sileceği olan dört kapılı bir araba. Can kurtaran düdüğü vardı. Ön çamurluğunda fors

yuvaları vardı. Ben Amerikan bayrakları dalgalandırıyordum tabii. Gençlerin deyişiyle bu "bitirim", toplama kamplarının kurucusu Heinrich Himmler'in, mutlu günlerinde karısına verdiği bir evlenme yıldönümü armağanıydı. Nereye gidersem gideyim, silâhlı sürücüm ardımı bırakmıyordu. Unutmayın lütfen, babam da bir milyonerin silâhlı sürücüsüydü.

Ana caddede, Königstrasse'de kalabalığa kapılmış, sürüklenip gidiyordum, bir Ağustos ikindisiydi. Savaş Suçluları Yüksek Mahkemesi, Berlin'de duruşmalara başlamıştı, ben işleri yoluna koyar koymaz da Nüremberg'e taşınacaktı. Sokak, yer yer moloz yığınlarıyla kaplıydı daha; işe bakın ki molozları temizleyenler, Alman savaş tutuklularıydı ve siyah Amerikalı askeri inzibatın öfke saçan bakışları altında çalışmaktaydılar. Amerikan Ordusunda o günlerde siyah-beyaz ayrımı geçerliydi daha. Her birlik, ya silme siyah, ya silme beyazlardan oluşuyordu, subayları saymazsak tabii, onlar hep beyazlardan seçiliyordu nasılsa. Bu tür bir düzenlemenin bana o zaman garip geldiğini anımsamıyorum. Zenciler hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Cleveland'deki McCone Konağında çalışanlar arasında zenci yoktu, gittiğim okullarda da zencilere raslamamıştım. Hattâ komünistlik günlerimde ile, tek zenci arkadaşım olmamıştı.

Königstrasse'deki Saint Martha Kilisesi yakınlarında (bu kilisenin çatısı bombayla havaya uçurulmuştu) Mercedesimi güvenlik görevlileri durdurdular. Hepsi, beyaz Amerikalı Askeri İnzibattı. Uygarlık artık yeniden rayına oturduğuna göre, işlerinin başlarında olması gerekirken görevden kaytaran kişileri arıyorlardı. Akla gelen her çeşit ordudan kaçak arıyorlardı, Amerikan ordusu da içinde olmak üzere: Henüz kimlikleri belirlenmemiş savaş suçlularını, gözü dönmüş katilleri, gittikçe yaklaşan düşman safları karşısında sessizce geri çekilmeyi seçen adi suçluları, Almanlara sığınmış ya da Almanlarca tutuklanmış, yurtlarına döndüklerinde ya hapse atılacak ya öldürülecek Sovyet yurttaşlarını arıyorlardı. Her ne olursa olsun Rusların Rusya'ya dönmeleri bekle-

niyordu; Polonyalılar Polonya'ya; Macarlar Macaristan'a, Estonyalılar da Estonya'ya döneceklerdi. Ne olursa olsun, herkesin sılaya dönmesi gerekiyordu.

Askeri inzibatın ne tür tercüman kullandığını merak ediyordum doğrusu, ben kendi işlerim için iyi tercüman bulmakta güçlük çekerken. Üç dil bilen kişilere gereksinim duyuyordum. Almanca ile İngilizceyi bir de ya Fransızcayı ya Rusçayı su gibi konuşan kişilere. Bunların aynı zamanda güvenilir, kibar ve zarif görünüşlü olmaları şarttı. Hemen arabamdan atlayıp soruşturmanın nasıl gittiğini yakından izlemeye seğirttiğimde, soruşturmanın Çingene bir oğlan tarafından yürütüldüğünü gördüm, donakaldım. Oğlan, sevgili Ruth'umdu tabii. Saçları, "bitle savaş merkezlerinden birinde kökünden kesilmişti. Hiçbir rütbe ya da birlik işareti taşımayan bir hizmet üniforması giymişti. Askeri inzibatların önüne doğru ilerlediği kılıksız adamın yüzünde bir anlayış parıltısı yakalamaya çalışırken ne de güzeldi! Onunla anlaşabilmek için yedi-sekiz dil denemiş olmalıydı, birinden öbürüne tıpkı tempoyla anahtarı ustaca değiştiren bir müzikçi kıvraklığıyla geçiyordu. O kadarla da kalmıyordu, elkol sallayışları da değişikliğe uğruyor, konuştuğu dile yaraşacak devinimleri anında bulup çıkarıyordu.

Birdenbire, adamın elleri, onun ellerine uyarak oynamaya başladı, ağzından çıkan sesler de Ruth'unkilerle uyum gösterdi. Sonraları, adamın güney Yugoslavyalı bir Makedonya köylüsü olduğunu söyledi bana Ruth. Bulabildikleri ortak dil de Bulgarcaymış. Adamcağız, sivil olmasına karşın Almanlara tutsak düşmüş, tutsak bir emekçi sıfatıyla Siegfried Hattı'nı güçlendirmeye yollanmış. Hiç Almanca bilmiyormuş. Amerika'ya gitmekmiş dileği, Ruth'a anlattığına göre, oraya gidip zengin olmayı kuruyormuş. Herhalde Makedonya'ya yollanmıştır gerisin geri.

Ruth, o zamanlar yirmi altı yaşındaydı, gelgelelim yedi yıldır patates ve turptan başka şey yemediği ve doğru dürüst beslenmediğinden, cinsellikten yoksun bir değneğe dön-

müştü. O gün benden bir saat önce onun da yolu kesilmiş inzibatlarca, bildiği diller yüzünden de yardımı istenmiş. Çavuşlardan birine, onun kaç yaşında olabileceğini sordum; şöyle yanıtladı beni, "On beş." Ruth'u, sesi değişen bir yeni yetme oğlan sanmıştı.

Ruth'u, Mercedes'in arka koltuğuna buyur edip sorguya çektim. Daha dört ay önce, baharda, bir toplama kampından kurtulduğunu ve o günden bu yana kendisine uzanan her türlü yardım elinden kaçtığını öğrendim. O anda, sığınmacıların barındığı bir hastanede bulunması gerekiyordu. Anladığım kadarıyla, yazgısını kimsenin ellerine teslim edecek göz yoktu onda. Tek başına sokak sokak dolaşmaktan başka bir tasarısı yoktu, çılgınlığa varan bir dinsel coşku içinde avareler gibi sürüklenecekti. "Ne kimse bana ilişsin," diyordu, "ne ben kimseye ilişeyim." Uçan kuşlar gibiyim. Öyle güzel ki. Sanki Tanrı ile benden başka hiçbir şey yok.

Aklıma ilk gelen: Hamlet'teki Ophelia'ya benzediğiydi. Yaşamı katlanılamayacak kadar acımasızlaştığında, Ophelia, şiirselliğe kaçıp tozutmuştu. Şu anda Hamlet'i okuyorum. Nasıl olduğunu soranlara doğru dürüst yanıtlar vermeyecek kadar sapıtan Ophelia'nın zırvalarına bakıp bellek tazeliyorum.

Şarkı şöyle:

Nasıl ayırdederim bir bakışta
Seveni sevmeyenden?
Külâhından, tozlu çarıklarından
Elindeki değnekten
Öldü güzel sultanım, çoktan öldü
Öldü gömüldü bile
Başında yemyeşil otlar büyüdü
Taşı dikildi bile.[3]

Falan filan.

3) Hamlet, çev.: Sabahattin Eyüpoğlu; Remzi Kitabevi. (ç.n.)

Ruth, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortalıkta bitiveren milyonlarca Avrupalı Ophelia'dan biriydi, arabamda bayılıverdi.

Onu Kaiserburg'daki imparatorluk şatosunda daha resmen açılmamış yirmi yataklı bir hastaneye götürdüm. Hastane, Savaş Suçları Davalarına bulaşmış kişilere ayrılmıştı; başında, Harvard'dan sınıf arkadaşım Dr. Ben Shapiro vardı, öğrencilik yıllarında o da su katılmamış bir komünistti. Şimdi askeri doktordu, rütbesi yarbaydı. Benim dönemimde oysa, Harvard'da üç-beş Yahudi vardı yalnız. Her yıl kaç, yani en az kaç Yahudi alınabileceği kurallarla saptanırdı.

Nüremberg'de o gün, "Ne oluyor Walter?" diye sordu. Baygın Ruth'u kollarımda taşıyordum. Tüy gibi hafifti. "Bir kız," dedim. "Daha soluk alıyor. Sürüyle dil biliyor. Bayıldı. Hakkında bildiklerim bu kadar."

Boş gezen hastabakıcılar, ahçılar ve teknisyenlerden oluşan görevliler kadrosu vardı arkadaşın, Ordu'nun verebileceği en iyi yemeklerle ilâçlar elinin altındaydı, öyle ya, yavaş yavaş yüksek rütbeli hastalar dolduracaktı burayı. Böylelikle Ruth, beş para ödemeksizin, gezegenimizin en iyi bakım olanaklarına kavuştu. Neden diyeceksiniz? En büyük neden, benim ve Shapiro'nun Harvardlı olmamızdı.

Aşağı yukarı bir yıl sonra, Dokuz-yüz kırk-altı'nın on beş Ekimi'nde Ruth'la evlendim. Savaş Suçluları Davaları bitmişti. Evlendiğimiz ve büyük bir olasılıkla ilk çocuğumuzun ana rahmine düştüğü gün, Reichsmarschall Hermann Göring, siyanür yutarak cellatım elleri böğründe bıraktı.

Ruth'da bunca değişikliğe yol açan vitaminlerin, minerallerin ve proteinin yanısıra, gördüğü sevecen ve sıcak ilgiydi elbette. Hastanede üç haftacık kaldıktan sonra sağlıklı, zeki bir Viyanalı aydın olmuştu. Onu özel tercümanlığıma atadım, gittiğim her yere birlikte götürdüm. Bir başka Harvardlı dostum aracılığıyla. Wiesbaden'deki birliklerin iaşe subayı bu karanlık albay, hiç kuşkusuz karaborsacının tekiydi –Ruth'a üstbaş da düzebildim ve nedense karşılığında

kimseye beş para ödemedim. Yünlüler İskoç malı, pamuklular Mısır malıydı, ipekliler de Çin'den gelmişti sanırım. Pabuçlar, Fransız malıydı – savaş öncesi dönemden kalma. Hele bir çift timsah derisi iskarpin vardı ki, hiç unutmam, çantasıyla birlikte yollanmıştı. Bu malların değerine paha biçilemezdi, çünkü ne Avrupa'daki ne de Kuzey Amerika'daki mağazalardan böyle mal çıkmıştı yıllardır. Üstelik Ruth'un üstüne tıpatıp uymuşlardı. Bu karaborsa servet, yazıhaneme Kanada Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne ait teksir kâğıdı ve eşya kutuları içinde yollanıyordu. İki suskun, sivil delikanlı, eşyaları bir zamanların Wehrmacht cankurtaranıyla taşıyorlardı. Ruth, onlardan birinin Belçikalı olduğunu ileri sürdü, öteki, benim annem gibi, Litvanyalıymış.

Bir kamu görevlisi sıfatıyla bu kaçak malları kabul etmem hiç kuşkusuz yaşamım boyunca en onursuz davranışımdı ve Watergate'e kadar tek onursuz davranışım olarak kaldı. Aşk adına göze almıştım.

Hastaneden çıkıp da benimle birlikte çalışmaya başlar başlamaz, aşktan söz etmiştim Ruth'a. Yanıtları, nazik, garip, zekiceydi – ama hepsinden önemlisi çok karamsardı. Bütün insanların –ister işkenceci, ister kurban, ister uyuşuk gözlemciler olsunlar– doğuştan kötü olduklarına inanıyordu, oldukça haklıydı doğrusu. İçlerinden geçen iyiliklerin hepsini gerçekleştirecek yetiye tam anlamıyla erişemediklerinden, yalnızca anlamsız tragedyalar yaratmak geliyordu ellerinden, Ruth'a sorulursa. Biz bir hastalığız, diyordu, evrendeki bir kıvılcımdan büyüyüp gelişmiş ama alabildiğine bulaşıcı bir hastalık.

Aşkımızın ilk günlerinde şöyle sormuştu bana: "Bundan böyle kimselerin çocuk istememesini doğal karşılayan, insan soyunun tükenmesine aldırmayan bir kadına aşktan nasıl söz edebilirsin?"

"Senin bunlara gerçekten inanmadığını biliyorum da ondan," diye yanıtladım. "Ruth, baksana – ne kadar yaşam dolu bir kadınsın!" Doğruydu dediğim. Her devinimi, her sözü

bilmeden de olsa, bir oynaşma havası yansıtıyordu – oynaşma denilen şey yaşamın hiç kesintisiz sürmesini, hep sürmesini savunmaktan başka nedir ki?

Ne büyüleyici bir kadındı! İşlerin yolunda gitmesi, yine bana yaradı ama. Kendi ülkemden bir üstün Hizmet Madalyası aldım, Fransa beni lejyon donör'e şövalyelik nişanıyla ödüllendirdi. Büyük Britanya ile Sovyetler Birliği övgü ve teşekkür mektupları yolladılar. Aslında bu mucizeleri Ruth gerçekleştirmişti, hangi aksilik çıkarsa çıksın, her konuğu mayışık bir bağışlama ortamında tutabiliyordu.

"Yaşamı sevmezken nasıl böyle dirim dolu olabiliyorsun?" diye sordum bir keresinde.

"İstesem de çocuk doğuramam," dedi. Ne kadar da dirim doluyum, baksana!"

Yanılıyordu. Boş atıp dolu tutmaya çabalıyordu. Nitekim çok geçmeden bir oğul doğuracaktı, bu son derece tatsız adam, önceden de dediğim gibi şimdi The New York Times'da kitap eleştirileri yazıyor.

Ruth'la Nüremberg'deki konuşmamız böyle sürdü gitti. Yazgının bizi ilk biraraya getirdiği Saint Martha Kilisesi yakınlarındaydık. Kilise daha halka açılmamıştı. Çatısı yerine takılmıştı ama renkli camdan pencerede bir yelkenbezi vardı. İhtiyar bekçinin dediklerine göre, bir İngiliz avcı uçağının attığı tek bombayla pencere de havaya uçmuş, sunak da. Bekçinin ciddiliğinden, bu olayı bir mucize olarak yorumladığı anlaşılıyordu. Sırası gelmişken, ülkesinin yerle bir edilişine yanan bir Alman erkeğine pek az rastladığımı belirtmeliyim. Yıkıntıya yol açan nesnenin balistik özellikleri onları daha çok ilgilendiriyordu.

"Yaşamda, bebek doğurmaktan çok başka işler de var Ruth," dedim.

"Zaten ben doğurursam, bebek değil canavar doğururdum," dedi. Dediği de çıktı.

"Bebeği boş ver şimdi," dedim. "Gelen yeni dönemi düşün. Sonunda, en sonunda, dünya bir ders aldı. On bin

yıllık bir çılgınlık ve açgözlülük döneminin kapanış bölümü burada, şu anda Nüremberg'de yazılıyor. Bu konuda kitaplar yazılacak. Filimler yapılacak. Tarihin en önemli dönüm noktasındayız." Dediklerime yürekten inanıyordum.

"Walter," dedi Ruth, "bazan bana sekiz yaşında bir çocukmuşsun gibi geliyor."

"Yeni bir dönem başlıyorsa," dedim, "bu yaşta olmak isterdim zaten."

Derken kentin her yanında saatler sekizi vurdu. Çanların ve saatlerin sesine yepyeni bir ses karıştı. Nüremberg'de eski bir sesti bu, ne var ki Ruth ile ben daha önce duymamıştık. Uzaklardaki Frauenkirche'nin antika saati Mannlinlaufen'in derin sesiydi. Saat, dört yüz yıl önce yapılmıştı. O dönemde benim Litvanyalı ve Polonyah atalarım, daha Korkunç İvan'la savaşıyorlardı sanırım.

Saatin görünen yüzünde, on dördüncü yüzyılda imparatorları seçmeye yetkili yedi prensi simgeleyen yedi robot vardı. Kutsal Roma-Germen İmparatoru, Dördüncü Şarl'ı simgeleyen sekizinci bir robotun çevresinde dönüyor, İmparatorun, Bin Üç-yüz elli-altı yılında, Alman yöneticilerinin seçiminde Papalığın söz hakkına son veren kararını kutluyorlardı. Bu saat da bombalanmıştı. Becerikli Amerikalı askerler, daha kente girer girmez, boş vakitlerinde saati kurcalamaya başlamışlardı. Konuştuğum Almanların çoğu öylesine bir çöküntü içindeydiler ki Mannleinhaufen'in bir daha çalışmaması umurlarında bile değildi. Ama şimdi çalışıyordu işte. Amerikan yaratıcılığı sağ olsun, prensler, yine Dördüncü Şarl'ın çevresinde dönmeye başlamışlardı.

Çan sesleri sona erdiğinde, "Yaa," dedi Ruth, "siz sekiz yaşındakiler, Kötülük'ü burada Nüremberg'de öldürdüğünüzde, onu bir kavşağa gömüp yüreğine bir sırık saplamayı sakın unutmayın — yoksa bakarsınız yine hortlayıp karşınıza dikilir gelecek do-lu-naaaaaaaayda."

3

Gelgelelim benim iyimserliğim tavsamak bilmiyordu. Ruth, sonunda benimle evlenmeye, başına gelen bunca korkunç olaydan sonra kendisini yine de dünyanın en mutlu kadını yapma çabamı desteklemeye karar verdi. El değmemiş bir kızdı, ben de öyle sayılırdım ya, hem de otuz-üç yaşında olmama — kabaca, yaşamımın yarısını doldurmuş olmama karşın.

Washington'dayken, zaman zaman, karşıma çıkan bir kadınla "aşk yapmıştım", şimdi öyle diyorlar ya. Biri, subaydı. Biri Deniz Kuvvetlerinde hastabakıcı. Biri de, Ticaret Bakanlığı'nda steno. Yine de ben temelde savaşa, hep savaşa hizmet etmeyi amaçlamış bağnaz bir rahiptim. Benim gibi sürüyle adam vardı. Savaş, savaş ve hep savaş kadar büyük bir saplantı yoktur dünyada.

Ruth'a düğün armağanı olarak kendi oyduğum bir tahta işini vermiştim: bir ihtiyarın Tanrı'ya yakarırken kavuşturduğu ellerin oymasıydı. On altıncı yüzyıl sanatçılarından Albrecht Dürer'in bir resmini üç-boyutlu hale getirmiştim; aşkımızın ilk günlerinde Ruth'la Nüremberg'de birçok kere gezmiştik sanatçının evini. Kâğıda çizilmiş bu ünlü ellere yuvarlaklık kazandırmayı ilk ben akıl etmiştim sanıyorum. O günden bu yana, kimbilir kaç milyon tane yapılmıştır bu ellerden, dünyanın her yerindeki armağanlık eşya satıcılarında, bunakça bir dindarlığın baş yapıtları olarak haklı yerlerini almışlardır.

Evlendikten hemen sonra Frankfurt am Main'ın dışına, Wiesbaden'e atandım, bir bölük sivil mühendisin çalışmalarını denetleyecektim; görevleri, el konulan dağlar gibi Al-

man teknik belgelerini teker teker gözden geçirmek, Amerikan sanayiinin işine yarar buluşları, üretim yöntemlerini ve ticaret sırlarını öğrenmekti. Matematik, kimya ya da fizik bilmememin önemi yoktu — zaten Tarım Bakanlığı'nda çalışırken de bir çiftliğin yakınlarına adım atmamış, pencere kenarındaki Afrika menekşesi saksısını bir kerecik bile sulamamış olmam önemli sayılmamıştı. Bir hümanistin denetleyemeyeceği hiçbir şey yoktu — o zamanların yaygın kanısı uyarınca.

Oğlumuz, Wiesbaden'de sezaryenle dünyaya geldi. O günlerde Wiesbaden'e atanan sağdıcım Ben Shapiro doğurttu çocuğu. Birkaç gün önce rütbesi albaylığa yükselmişti. Birkaç yıl sonra Senatör Joseph R. McCarthy, bu atamada bir parmak arayacaktı, Shapiro'nun savaştan önce komünist olduğu herkesçe biliniyordu çünkü. "Shapiro'yu Wiesbaden'e hangi muzır parmak atadı?" diye yükseltecekti sesini.

Oğlumuza Walter F. Starbuck, Jr. adını verdik. Bu adın çocuğu bir Judas Iscariot, Jr. adı kadar bunaltacağını nereden bilebilirdik? Yirmi-bir yaşına bastığında, yasal yollara başvurdu, adını Walter F. Stankiewicz olarak değiştirmek istedi, The New York Times'daki sütunda bu adı kullanıyor. Stankiewicz bizim eski soyadımızdı, biliyorsunuz. Babamın, Ellis Adası'na göçmen olarak ayak bastığı günlerdeki bir olay aklıma geliyor da, kahkahalarımı tutamıyorum. Amerikalıların kulağına Stankiewicz tınısının tatsız geleceğini söylemişler ona, sabahtan akşama kadar banyo küvetinden çıkmasa bile, koktuğunu sanırlarmış.

Bin dokuz-yüz kırk-dokuz güzünde, küçük ailemle birlikte Washington D.C.'ye döndüm. İyimserliğin yerinde yeller esiyordu. Chevy Chase, Maryland'de, yaşamımız süresince sahip olduğumuz biricik evi, o tuğla kulübeciği satın aldık. Ruth, şöminenin rafına Albrecht Dürer'in tahta oyma ellerini koydu. Bu evden başkasını gözünün görmeyişinin iki nedeni varmış dediğine göre. Biri, evde elleri ko-

yacak nefis bir yer bulunmasıymış. Öteki de kapımızın eşiğini gölgelendiren o yumru yumru ihtiyar ağaçmış. Bir yaban elması.

Dindar mıydı Ruth? Hayır. Tapınma olayının bütün resmi biçimlerine kuşku duyan bir aileden geliyordu, Nazilerin, Yahudi diye nitelendirdikleri bir aileden. Ailenin üyeleri bu tür bir sınıflandırmayı doğru bulmazlardı. Bir keresinde karıma, toplama kampındayken dinsel avuntulara sığınıp sığınmadığını sormuştum.

"Hayır," dedi. "Tanrı'nın öyle bir yere yaklaşmayacağını biliyordum. Naziler de biliyorlardı. Böyle kaygısız, korkusuz olmaları o yüzdendi ya. Nazilerin güçleri bundan kaynaklanıyordu," dedi. "Tanrı'yı herkesten iyi tanıyorlardı. Onu uzakta tutmanın yolunu biliyorlardı."

Ruth'un, Bin dokuz-yüz yetmiş-dört yıllarında bir Noel gecesi kadeh kaldırışını anımsıyorum. Ne yazık ki küçücük söylevini yalnız ben duyabilmiştim — kulübede benden başka kimse yoktu. Oğlumuz, Noel kartını bile esirgemişti bizden. Söylev şuydu, sanırım Nüremberg'de tanıştığımız gün de aynı söylevi vererek aynı sağduyuyu gösterebilirdi Ruth: "Yüce Tanrı'nın, şahane tembelin şerefine!"

Yenir yutulur cinsten değil.

Yaa — ve benim lekelerle kaplı ihtiyar ellerim, çarşaf bohçasının üstünde Albrecht Dürer'in ellerini andırıyordu, Georgia'daki cezaevi ranzasına çökmüş, özgürlüğümün başlayacağı anı beklerken.

Meteliksizdim.

Biriktirdiğim parayı çekmiş, yaşam sigorta poliçelerimi bozdurmuş, Volkswagen'im ile Chevy Chase Maryland'deki tuğla kulübemi satmış, paraları başarısız savunmama yatırmıştım.

Avukatlarım, kendilerine hâlâ yüz yirmi altı bin dolar borçlu olduğumu söylediler. Belki de. Olmayacak şey yoktur.

Albenimle de geçinemezdim artık. Watergate olaylarının işbirlikçilerinden en yaşlısı ve en az tanınanı bendim. Bu

kadar az ilginç görülmemin nedeni, galiba yitirecek fazla güçten ya da servetten yoksun oluşumdu. Öteki işbirlikçiler, minarelerin kılıflarını bile kuyunun dibinde saklarken ben, üç bacaklı bir tabureye oturan sıradan bir adamdım. Yapabilecekleri tek kötülük, küçücük taburemin bacaklarını kesivermekti.

Aldırmıyordum bile. Beni götürmelerinden iki hafta önce karım ölmüştü, oğlum benimle konuşmuyordu. Yine de — yine de ellerime kelepçe geçirdiler. Usul böyleydi.

Kaydımı yapan polis, "Adınız?" diye sormuştu.

Ona kaba davrandım oldukça. Neden davranmıyayım yani? "Henry Houdini," dedim.

Yakınlardaki pistin ucundan bir avcı uçağı havalandı, göğü paramparça etti. Hep oluyordu.

"Hiç değilse artık sigara içmiyorum," diye düşündüm.

Bir keresinde Başkan Nixon, ne kadar çok sigara içtiğime dikkat etmişti. Onunla çalışmaya başladığım günlerdeydi – Bin dokuz-yüz yetmiş baharında. Çok önemli bir toplantıya çağırılmıştım; konumuz, Kent Eyalet Üniversitesi'nde savaşa karşı gösteri yapan dört gencin Ohio Ulusal Muhafızları'nca kurşunlanarak öldürülmeleriydi. Başkan Nixon, değirmi bir masanın başında duruyordu, ben ucundaydım. Sıradan bir kongre üyesi olduğu günlerden bu yana –yani yirmi yıldır– onu ilk kere yakından görüyordum. O güne kadar, gençlik sorunları özel danışmanını görme gereğini duymamıştı. Sonuçta, işe bakın ki bir daha da asla görmek istemeyecekti.

Sağlık-Sosyal İşler ve Milli Eğitim Bakanı, Başkan'ın yakın dostu olmakla ün yapan Virgil Greathouse, oradaydı. Benim tutukluluğumun sona erdiği gün, o atılacaktı içeri. Başkan Yardımcısı Spiro T. Agnew de ordaydı. Rüşvet aldığı, gelir vergisi kaçırdığı yolundaki suçlamalara karşı Nolocontendere'ye sığınacaktı. Başkan'ın en kinci danışmanlarından, baltalı sağ kolu Emil Larkin de oradaydı. Savcılar, ada-

leti engellemek ve yalan ifade vermek suçlarından yakasına yapıştıklarında, Hazreti İsa'yı özel kurtarıcısı ilân edecekti. Henry Kissinger de oradaydı. Hanoi'nin Noel'de topa tutulmasını uygun gördüğünü Başkan'a daha bildirmemişti. C.I.A'nın başı Richard M. Helms de oradaydı. Sonraları, Kurul'a yemin altında yalan ifade vermenin cezasını çekecekti. H.R. Haldeman, John N. Mitchell hepsi oradaydılar. Onlar da gün geldiğinde kodes kuşu olacaklardı.

Bütün gece göz kırpmadan yazıp çizmiştim, Başkan'ın Kent Üniversitesi'ndeki kanlı olaylar üstüne vereceği demece ilişkin önerilerimi kaleme almıştım. Bana kalırsa, muhafızlar ilkin bağışlanmalı, sonra uyarılmalı, en sonunda da hizmetin sağlıklı yürütülmesi gerekçesiyle işten atılmalıydılar. Bu arada Başkan, Ulusal Muhafız birlikleriyle ilgili yurtçapında bir soruşturma açılmasını buyurmalı, bu asker giysili sivillerin, silâhsız kalabalıkları denetlerken öldürücü silâhlarla donatılıp donatılamayacaklarının açığa çıkarılmasını istemeliydi. Bir günlük ya da bir haftalık ulusal yas ilân etmeli, her eyalette bayrakların yarıya indirileceğini belirtmeliydi. Bu yas, yalnızca Kent Üniversitesi'nde can verenleri değil, Vietnam Savaşı'ndan ötürü dolaylı ya da dolaysız yara alanları, sakat kalanları ve orada ölen bütün Amerikalıları kapsamalıydı. Elbette, Başkan'ın savaşı onurlu bir sona hızla ulaştırma konusundaki kararlılığı bu olayla büsbütün bilenmişti.

Ne yazık ki toplantıda bana söz verilmedi, sonra da elimdeki rapor kimsenin ilgisini çekmedi.

Toplantı sırasında varlığımın bir kere farkına varıldı. O da başkanın sivri bir nüktesi sonucu. Toplantı uzadıkça tedirginliğim artmıştı, öyle ki üç sigara yakmışken, bir dördüncüsü yakmaya davranmıştım.

En sonunda Başkan kendisini, benim bölgeden yükselen duman bulutunu ayırdetti, her şeyi bırakıp beni izlemeye koyuldu. Kim olduğumu Emil Larkin'e sordu.

Sonra, bir densizlik yapacağının kesin belirtisi olan o hüzünlü gülücük belirdi yüzünde. Bu gülücük bana hep

az önce çekiçle ezilmiş bir tomurcuk izlenimi vermiştir. Yaptığı şaka, bugüne kadar kendisine mal edilen sözler arasında gerçekten tek zekice olanıdır bence. Belki de tarihe bu yoldan geçerim, kimbilir – Nixon'un biricik sivri nüktesini yiyen adam.

"Bir dakika duralım arkadaşlar," dedi, "bırakalım da gençlik sorunları özel danışmanımız bize kamp ateşi nasıl söndürülmüş, göstersin."

Herkes gülmekten kırılıyordu.

4

Alt katta, cezaevi yatakhanesinin kapısı açıldı, hızla kapandı, Clyde Carter en sonunda beni almaya geliyor, diye düşündüm. Ama kapıdan giren, "Usulca Gel, Güzel Arabam," ilâhisini söyleyerek merdivenleri ağır ağır tırmanmaya başlayınca, anladım ki gelen Emil Larkin, Başkan'ın bir zamanki baltalı sağ kolu. Bu iri yarı, patlak gözlü, sarkık dudaklı adam, bir zamanlar Michigan Eyaleti Futbol takımında, orta saha oyuncusuymuş. Şimdi barodan atılmıştı, bütün gününü Hazreti İsa sandığı birine yakarmakla geçiriyordu. Cezaevindeyken, araştırmalara yollanmamış, temizlik işleri de görmemişti; bu ayrıcalığı, taş zemine çöküp dua etmesine borçluydu. İki diz kapağı da iltihaplanmıştı.

Merdivenin başında durdu, gözleri yaşlarla doluydu. "Kardeşim Starbuck," dedi, "bu merdivenleri çıkmak bana hem öyle güç hem de öyle güzel geldi ki şu anda."

"Şaşmadım buna," dedim.

"İsa bana dedi ki," diye sürdürdü, "Starbuck Kardeş'e seninle birlikte Tanrı'ya yakarmasını söylemen için al son bir fırsat sana, merdivenleri çıkarken çektiğin acıyı da hemen unutman gerek, neden biliyor musun? Bu sefer Starbuck Kardeş o kibirli Harvardlı dizlerini bükecek, seninle birlikte dua edecek de ondan."

"Onu düş kırıklığına uğratmak istemezdim," dedim.

"Senin başka iş yaptığın da oldu demek?" dedi. "Bense her gün İsa'yı düş kırıklığına uğratmaktan başka şey yapmadım."

Bu zırvalayan Tevrat-canavarını size bir din sömürgeni olarak çizmek istemem, hakkım da yok zaten. Dinsel avun-

tulara kendisini öylesine kaptırmıştı ki, sonunda gerizekâlı olmuştu. Beyaz Saray'da görev yaparken ondan ödüm koparda, tıpkı atalarım korkunç İvan'dan nasıl korkuyorlardıysa öyle, ama şimdi onunla gönlümce eğlenebiliyordum. Kendisine yöneltilen küçümsemelere, şakalara karşı herhangi bir köy delisinden daha büyük duyarlık göstermiyordu.

Şunu da belirteyim ki, bugün bile Emil Larkin parasını resmen yemekte. RAMJAC'm benim bölgemdeki yan kuruluşu Heartland House, Cincinatti Ohio'da dinsel yayınlar yapan bir yayınevinin şubesi, Larkin'in özgeçmişini altı hafta önce yayımladı, Kardeşim, Benimle Dua Etmez Misin? Larkin'in en azından bir milyon doların üstünde tutacak telif hakkı, tabii sinemaya aktarma ya da cep kitabı olarak basma haklarını hesaba katmıyoruz, olduğu gibi Salvation Army'ye[4] gidiyor.

"Burada olduğumu kim söyledi?" diye sordum. Beni bulduğuna üzülmüştüm doğrusu. Son bir dua etme önerisiyle karşılaşmadan paçayı kurtarmayı düşünmüştüm.

"Clyde Carter," dedi.

Beklediğim gardiyan, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'nm üçüncü göbekten yeğeniydi. "Hangi cehennemin dibine kerata?" dedim.

Larkin, cezaevi yöneticilerinin ne yapacaklarını şaşırdıklarını söyledi, bir kargaşadır gidiyormuş, nedeni de, eski Sağlık-Sosyal İşler ve Milli Eğitim Bakanı, ülkenin en zengin adamlarından Virgil Greathouse'un yüksek mahkemeye başvurmaktan ansızın vazgeçmesi ve daha fazla oyalanmadan hemen cezasını çekmeye hazır olduğunu bildirmesiymiş. Herhalde federal hükümetin hiçbir cezaevinden onun kadar yüksek rütbeli biri gelip geçmemişti.

Greathouse'u görmüştüm — ününden de haberim vardı tabii. Tanınmış kabadayılardandı, Greathouse ile Smiley şir-

4) Yoksullar için para toplayan bir Protestan grubu. (ç.n.)

ketinin halkla ilişkiler bölümünün kurucusu ve en büyük paydaşıydı; şirket, Karayip ve Latin Amerika diktatörlüklerinde, Bahama'daki kumarhanelerde, Liberya ve Panama'nın tanker filolarında, dünyanın çeşitli bölgelerindeki C.I.A. cephelerinde, Cilâ ve Tutkal Emekçileri Uluslararası Birliği ve Yakıt-İş-Bir gibi gangsterlerce yönetilen sendikalarda, RAMJAC ve Texas Meyvecilik gibi çokuluslu şirketlerde dönen dümenleri destekleyici nitelikteki sevimli yorumlarıyla uzmanlaşmıştı.

Gözüpek adamdı Greathouse. Sarkık bir gıdısı vardı. Alnı, çamaşır tahtası gibi yol-yoldu. Tanık iskemlesinde otururken bile dişlerinin arasına sönmüş piposunu sıkıştırmıştı. Bir keresinde, yanına iyice yaklaşmıştım da piposundan birtakım ezgiler çıkardığını keşfetmiştim. Sesler, kuş cıvıltılarını andırıyordu. Ben bitirdikten altı yıl sonra girmişti Harvard'a, o yüzden okulda karşılaşmamıştık. Bir kere Beyaz Saray'da karşılaştık — o da, bir sürü sigarayı birden yakıp kendimi gülünç duruma düşürdüğüm uğursuz toplantıda. Onun gözünde, Beyaz Saray'ın kilerinde cirit atan fareciklerden biriydim yalnızca. Benimle bir kere konuştu, ikimiz de tutuklandıktan sonra. Ayrı ayrı suçlardan yargılandığımız sırada, mahkeme koridorunda raslaşmıştık. Kim olduğumu öğrendi ve kendisi aleyhinde birşeyler bildiğimi sandı, ki bilmiyordum. Hemen yüzünü yüzüme yaklaştırdı, gözlerinden ateşler saçıyordu, piposu ağzındaydı ve bana şu unutulmaz sözü verdi: "Hakkımda tek söz edersen, bil ki mapustan çıktın mı Port Said kerhanesinde bir kenef temizleyiciliği bile ayarlayamazsın, anladın mı lan?"

İşte piposundan yükselen kuş cıvıltılarını bu cümleden sonra duydum.

Haa sahi, Greathouse, Quaker mezhebindendi — tabii Richard M. Nixon da. Kuşkusuz aralarında özel bir bağdı bu, onları bir süre canciğer dostlar yapan bir bağ.

Emil Larkin, Presbiteryen'di.

Ben hiçbir şey değildim. Babam, Polonya'da gizlice vaftiz edilmiş bir Katolikti, o zamanlar Katoliklere olmadık baskılar yapılıyormuş. Büyüdüğünde, bilinmezcilik felsefesine sardırmış. Annem, Litvanya'da bir Rum-Ortodoks olarak vaftiz edilmiş, sonradan Cleveland'de Katolik mezhebine geçti. Babam onunla asla kiliseye gitmezdi. Ben de vaftize göre Katoliktim güya, ama babamın kayıtsızlığı bana da işlemiş olacak ki on iki yaşındayken kiliseye gitmekten vazgeçtim. Harvard'a başvurduğumda, Baptist olan ihtiyar Bay McCone, kendimi Bağımsızlar mezhebinde göstermemi öğütlemişti, ben de sözümü dinledim.

Oğlum, dini bütün bir Üniteryen'miş duyduğum kadarıyla. Karım, Metodist olduğunu, yine de her Pazar para karşılığında Episkopal Kilisesi'ndeki koroda ilâhî söylediğini anlatmıştı. Neden olmasın?

Falan filan.

Presbiteryen Emil Larkin ile Quaker Virgil Greathouse'un aralarından su sızmazmış bir zamanlar. Birlikte yalnızca soygunları, gizli dinlemeleri, rakiplerin peşine vergi memurları takıp onları yıldırma yöntemleri düzenlemekle kalmamışlar, sabah dualarını da kahvaltı masasında birlikte etmişler. Larkin'e ilerde yine birleşip birleşmeyeceklerini sordum, ne düşünüyordu bu konuda.

"Virgil Greathouse senden ya da rasgele birinden daha yakın değil bana," dedi. "Seni nasıl cehennemden kurtarmaya çalışıyorsam, onu da kurtarmak için elimden geleni yapacağım." Sonra da, Aziz Matta'ya göre. İsa'nın, Kıyamet Günü'nde Tanrı Kimliği'yle günahkârlara söyleyeceğine söz verdiği o sinir bozucu tümceyi aktardı

Buyrun: "Çekilin yanımdan ey lânetliler, şeytan ve cinleri için hazırlanmış o sonsuz ateşte yanın."

Bu sözler o zaman dudağımı uçuklatmıştı şimdi de uçuklatıyor. Hıristiyanların akıl erdirilmez zalimliğinin esin perileri olsalar gerek.

"İsa böyle bir lâf etmiş olabilir," dedim Larkin'e "ama O'nun öbür sözlerine öylesine aykırı düşüyor ki; ister istemez, o sırada aklı pek yerinde değilmiş sonucuna varıyorum."

Larkin bir adım geriledi, yalancı bir aferinle başını salladı. "Ben zamanında ne kabadayılar gördüm," dedi, "ama hakçası senin üstüne yok. Yıllardır çevirdiğin dümenlerle bütün dostlarını kendine düşman ettin, şimdi de sana yardım etmeye hazır sonuncu Kişi'yi, İsa'yı aşağılamaktan kaçınmıyorsun."

Ses çıkarmadım. Gitseydi başımdan n'olurdu.

"Bir tek dostunun adını söyle bakalım," dedi.

Sağdıcım Dr. Ben Shapiro bana dost kalmıştır mutlaka, koşullar ne olursa olsun — diye düşündüm, arabasıyla cezaevine gelip beni evine götürebilirdi pekâlâ. Duygusal yatırımlara girmiştim. Adamcağız, yıllar önce İsrail'e gitmiş, Altı Gün Savaşlarında can verdiğiyle kalmıştı. Tel Aviv'de anısını yaşayacak bir ilkokul açıldığını duymuştum.

"Say, bir kişi say," diye diretti Emil Larkin.

"Bob Fender," dedim. Cezaevinde yaşam-boyu hapis cezası yiyen tek kişi oydu, Kore Savaşı sırasında vatana ihanetten hüküm giymişti. Veterinerlik fakültesinde doktora yaptığından Doktor Fender diyorduk ona. Sivil giysilerimin teslim edileceği deponun baş memuruydu. Depodan müzik hiç eksik olmazdı, Fender'a gün boyu Fransız şantöz Edith Piaf'ın plaklarını çalma izni verilmişti çünkü. Oldukça tanınmış bir bilim-kurgu yazarıydı, "Frank X. Barlow" ve "Kilgore Trout" gibi bir sürü takma ad kullanarak yılda sürüyle öykü yayımlardı.

"Bob Fender, herkesin arkadaşıdır ama kimsenin arkadaşı değildir," dedi Larkin.

"Clyde Carter dostumdur," dedim.

"Ben dışardakilerden söz ediyorum," dedi Larkin.

"Dışarıda sana yardım elini uzatmaya hazır biri var mı? Yok. Oğlun bile yanına gelmez."

"Göreceğiz," dedim.

"New York'a mı gidiyorsun?" diye sordu.

"Evet," dedim.

"Neden New York'a?" dedi.

New York, milyoner olmaya can atan dostsuz ve meteliksiz göçmenlere gösterdiği konukseverlikle ün yapmıştır da ondan," dedim.

"Demek burada yattığın süre içinde sana tek satır yazmadığı halde oğlundan yardım isteyeceksin öyle mi?" dedi. Bizim bölümün postacısı olduğundan aldığım mektupları biliyordu.

"Onunla aynı kentte olduğumu, ancak bir rastlantı sonucu anlayabilir," dedim. Walter'la son kere, Chevy Chase'teki küçük bir Yahudi gömülüğünde, annesinin törenle gömülmesi düşüncesi benimdi — birden bire yapayalnız kalmış bir ihtiyarın düşüncesi. Ruth, haklı olarak, bunu çılgınca bir davranış diye nitelendirdi.

Ruth'u yüz elli altı dolar tutarındaki gösterişsiz bir çam tabuta yerleştirdik. Tabutun üstüne çiçek açan yaban elması ağacımızdan kırık — kesilmiş değil, kırılmış — bir dal koymuştum.

Bir haham, başına dikilmiş, Ruth'un toplama kampında, sonsuz olanaklara karşın öğrenmemekte direttiği İbrani dilinde dua okuyordu.

Oğlumuz, bana ve açık gömüte sırtını dönüp de taksiye el etmezden az önce şunları söyledi: "Sana acıyorum, ama seni asla sevemem. Bence bu kadını düpedüz sen öldürdün. Artık sana ne baba gözüyle bakabilirim ne de uzak bir kandaş. Bir daha seni değil görmek, adını duymak bile istemiyorum."

Yenilir yutulur gibi değil.

Cezaevindeki gündüz — düşlerimde New York City'de o anda adlarını çıkarmasam bile bana iş bulmada yardımcı olabilecek dostların yine de bulunacağı saplantısı egemendi. Böylesi düşlerden kolay cayılmaz — dostlarınız olduğu var-

sayımından. Dostum kalan kişiler, yaşam bana birazcık daha iyi yüz gösterseydi, o gün, New York'ta olurlardı. Manhattan merkezinden yola çıkarak her gün sokakları arşınlasam, batıdaki tiyatrolar kesiminden doğuya Birleşmiş Milletler'in oraya, güneydeki Halk Kitaplığından kuzeydeki Plaza Oteli'ne kadar yol üstündeki bütün kuruluşları, yayınevlerini, kitapçıları, centilmen giysileri satan dükkânları, centilmen kulüplerini, lüks otellerle lokantaları bir bir gözden geçirsem, eninde sonunda beni tanıyan, eskinden ne kadar iyi bir adam olduğumu anımsayan, beni özellikle küçümsemeyen — torpilini kullanarak bir barda bana barmenlik ayarlayabilecek birine nasılsa raslardım.

Hiç sıkılmadan ellerine sarılırdım, Karıştırım Doktorluğu belgemle kafasını dumanlandırırdım.

Düşteki gibi, o sırada oğlum karşıma çıkarsa, ona sırtımı döner, yanımdan iyice uzaklaşmasını beklerdim.

"Yaa," dedi Larkin, "İsa, kimseden umut kesmemi öğütlüyor ama ben senden nerdeyse umudu kestim. Ne dersem diyeyim, sen karşımda oturmuş, ötelere bakıp duruyorsun."

"Yazık ki öyle," dedim.

"Panayır canavarı olmaya senden daha kararlı kimse görmedim şimdiye kadar," dedi.

Panayır canavarı dediğimiz, panayırda akla durgunluk veren gösteriler yapar, kapatıldığı kafeste leş gibi hasırlar üstünde yatar, canlı tavukların kafalarını ısırıp koparır, insan sesine benzemeyen hırıltılar çıkarır, Borneo ormanlarındaki yırtıcı hayvanlarca büyütüldüğü yazar künyesinde. Amerikan toplumsal düzeninde bir insanın alçalabileceği kadar alçalmıştır, ancak yoksullar mezarlığında başını dinleyebileceği bir yer bulur.

Larkin iyice bozulmuştu anlaşılan, eski kötülüğü birden yüzeye çıkıverdi. "Beyaz Saray'dayken," dedi, "Chuck Colson sana bu adı takmıştı: Panayır Canavarı!"

"Takmıştır," dedim.

"Nixon seni asla saymadı zaten," dedi. Birazcık acıdı sana, o kadar. İşe de o yüzden aldı zaten."

"Biliyorum," dedim.

"Zaten seni o penceresiz yazıhaneye tıkmasından, yanına hiçbir yardımcı falan vermemesinden anlamalıydın, işe gelmeyebilirsin tüyosunu almalıydın."

"Yine de elimden geldiğince yararlı olmaya çalıştım," dedim. "Umarım senin İsa bu suçumu bağışlar."

"İsa ile alay edeceksen, en iyisi O'ndan hiç söz etme," dedi.

"Tamam," dedim. "O'nu sen getirdin gündeme."

"Sen ne zaman panayır canavarı olmaya başladın biliyor musun?" diye sordu.

Yaşamımda büyük çöküşün hangi noktada başladığını biliyordum tamtamına, kanatlarımın nasıl kırıldığını, bir daha asla yükseklere kanat çırpamayacağımı ne zaman kavradığımı. Sözünü edeceği olay, bana büyük acı veriyordu. Bir daha açılmasını şu anda kaldıramazdım, o yüzden de gözlerimi Larkin'in gözlerine diktim sonunda. "Tanrı aşkını, lütfen bir ihtiyara ilişme," dedim.

Keyiflenmişti. "Eh neyse... Sonunda Walter F. Starbuck'ın kalın Harvard postuna işleyebildim," dedi, "Vurdum en ince yerinden, değil mi?"

"Vurdun," dedim.

"İşte şimdi sadede geliyoruz," dedi.

"Umarım gelmeyiz," dedim, yine gözlerini duvara diktim.

"Senin sesini ilk duyduğumda, Petoskey Michigan'da kısa pantolon giyen bir oğlandım," dedi.

"Öyledir," dedim.

"Radyoda konuşmuştun. Babam, benimle kızkardeşimi radyonun başına oturtmuş, kulak kesilmemizi istemişti.

"Aman kulak kesilin," demişti. "Tarih konuşuyor."

Yıl, herhalde dokuz-yüz kırk-dokuz falandı. Küçük ailemle Washington'a yeni dönmüştüm. Chevy Chase, Mary-

land'deki çiçeğe durmuş yaban elması ağaçlı tuğla kulübemize yeni taşınmıştık. Güzdü. Ağaçta küçücük ekşi elmalar vardı. Karım Ruth, onlardan reçel yapmaya hazırlanıyordu her yılki gibi. Peki Petosky'de yaşayan küçük Emil Larkin'in kulağına ulaşabildiğine göre, sesim nereden geliyordu dersiniz? Temsilciler Meclisi'ndeki toplantı odasından. Önümde mikrofonlardan yabani bir demet, sorguya çekilmekteydim, özellikle genç bir California milletvekili, komünistlerle eski ilişkilerim ve şu anda Birleşik Devletler'e olan bağlılığım konusunda sorular yöneltiyordu bana, adı Richard M. Nixon'du.

Bin dokuz-yüz kırk dokuz: o günlerde, sivri dişli kaplanlar yolları hâlâ tuttuklarından, kurullar ancak kuş bu günün gençleri sözlerimi kuşkuyla mı karşılarlar? Sanmıyorum. Winston Churchill sağdı daha. Joseph Stalin sağdı. Düşünün bir kere. Harry S. Truman, Başkan'dı. Ve Milli Savunma Bakanlığı, benim gibi eski bir komünisten bilim adamları ve askerlerin işbirliğiyle, bir beyin takımı oluşturmam ve yönetmemi istiyordu. Birliğin görevi, savaş alanlarında küçük çapta nükleer silâhların kullanımı önlenemediğinde, vurucu güçlere taktik önermekti.

Kurul ve özellikle Bay Nixon, benim gibi kuşkulu siyasal geçmişi olan bir kişiye böylesine nazik bir görevin teslim edilip edilemeyeceğini öğrenmek istiyordu. Acaba saptadığımız taktikleri Sovyetler Birliği'ne bildiremez miydim? Planlarla azıcık oynayıp onları geçersiz hale getirerek Sovyetler Birliği ile giriştiğimiz her savaşta Sovyetlerin kesin bir yengiye ulaşmasını sağlayamaz mıydım?

"Radyoda ne duydum, biliyor musun?" dedi Emil Larkin.

"Hayır," dedim – kof bir sesle.

"Bir adamın, kişisel siyasal görüşü ne olursa olsun hiç kimsenin bağışlayamayacağı tek suçu işlediğini duydum. Kendinin bile asla bağışlayamayacağı tek suçu – en yakın dostunu ele verişini duydum."

Duyduğunu sandığı şeyleri böyle tanımlayışına gülüp geçemedim, şimdi de gülüp geçemiyorum – yine de düpedüz gülünçtü dedikleri. İki yıllık bir süreyi kapsayan oturumların, duruşmaların ve en sonunda bir cinayet davasının, kuşa çevrilmiş bir özetini duymuştu. Küçük bir oğlan olarak radyoyu dinlerken, duyduğu konuşmaların çoğu, sıkıcı, bir bilim dalı kadar ilginçlikten yoksun gelmişti ona. Gelgelelim kovboy filmlerine dayalı bir ahlâk anlayışıyla serpilip büyüdüğünde, radyodan, o gün bir adamın en yakın dostunca ele verildiğini duyduğuna karar vermiştir.

"Leland Clewes hiçbir zaman yakın dostum olmadı," dedim. Clewes, benim tanıklığım sonucu yıkıma uğrayan adamın adıydı, bir süre gündelik konuşmalarda soyadlarımız hep birlikte anıldı: "Starbuck ile Clewes" – tıpkı "Gilbert ile Sullivan" gibi; "Sacco ile Vanzetti", "Laurel ile Hardy," "Leopold ile Loeb" gibi.

Artık sözümüz edilmiyordu pek, duyduğum kadarıyla.

Clewes, Yale'i bitirmişti – benim yaşımdaydı. İlk Oxford'da karşılaşmıştık, Henley'de yarışları kazanan takımın baş dümencisiydim ben, o da baş tarafta kürek çekiyordu. Ben kısa boyluydum. O uzundu. Hâlâ kısayım ben. O da hâlâ uzun. Tarım Bakanlığı'nda aynı dönemde işe alındık, bitişik odacıklara yerleştirildik. Hava elverdiğinde, her Pazar tenis oynardık. Hıyarlık günlerimizdi. Kelek kararlar alırdık.

Bir süre, elden düşme bir Ford Phaeton'u ortaklaşa kullandık, kızlarla birlikte gezdik. Phaeton, Helios'un, yani güneşin oğluymuş. Bir gün babasının ateş saçan arabasını ödünç alıp öylesine delice kullanmış ki, Kuzey Afrika'nın bazı yöreleri çöle dönmüş. Gezegeni tümüyle yıkıma sürüklenmekten korumak için Zeus onu bir yıldırımla çarpmak zorunda kalmış. "Aferin Zeus," derim ben. Başka ne gelir elinden?

Ne var ki benim Clewes ile dostluğum hiçbir zaman derinleşmedi, sevgilimi elimden alıp onunla evlendiğinde de sona erdi. Sevgilim, soylu, eski bir New Englandlı ailenin

kızıydı, ailesi bir sürü şeyin yanısıra Brockton Massachusetts'teki "Wyatt Saatçilik" adlı şirketin de sahibiydi. Harvard'a girdiğim yıl kardeşiyle aynı odayı paylaşmıştık, onunla böyle tanıştık. Gerçekten âşık olduğum dört kadından biriydi. Kızlık adı Sarah Wyatt'tı.

Leland Clewes'un defterini raslansal olarak dürdüğümde, on yıldan fazladır kendisiyle karşılaşmamıştım. Sarah ile evliliğinden, bir çocukları, benimkinden üç yaş büyük bir kızları vardı. Dışişleri Bakanlığı'nda bir yıldız gibi parlamıştı Clewes, bir gün Dışişleri Bakanı, belki de Başkan olacağına kesin gözüyle bakılıyordu. Washington'da, Leland Clewes'ten daha yakışıklı, daha çekici bir adam yoktu.

Defterini dürüşüm şöyle oldu: Yemin altında, Milletvekili Nixon'un bir sorusunu yanıtlarken, Büyük Bunalım döneminde komünist olarak tanınan ama İkinci Dünya Savaşı'nda olağanüstü yararlılık gösteren yurtseverlerden birkaç kişinin adını saymıştım. Bu onur listesinde Leland Clewes da yer alıyordu. O anda özel bir yoruma girilmedi. İkindi üstü eve gittiğimde, radyodan benim ifademi, bunun yanısıra dinleyebildiği bütün haber programlarını dinleyen karımdan, Leland Clewes'un daha önce komünizmle hiçbir ilişkisi olmadığını öğrendim.

Ruth yemeği hazırlayana kadar – kulübemiz daha tam anlamıyla döşenmediğinden, bavulun üstünde yiyorduk yemeklerimizi – radyo bize Leland Clewes'un bana yanıtını iletti. İlk fırsatta Kurul karşısına çıkmaya, daha önce asla komünist olmadığına, komünistlerle hiç ülküdaşlık etmediğine yemin etmeye can atıyordu. Zamanın Dışişleri Bakanı Yale'li patronu, Leland Clewes'un o güne kadar tanıdığı en yurtsever Amerikalı olduğunu, bunu da Sovyetler Birliği temsilcileriyle yaptığı görüşmelerde kuşkuya yer kalmayacak biçimde kanıtladığını açıklamıştı. Ona göre, hem de kaç kere. Konuşması sırasında, aslında benim hâlâ komünist olabileceğimi, şeflerimin bana Leland Clewes'un defterini dürme emrini verdiğini çıtlatıyordu.

İki müthiş yıl geçtikten sonra Leland Clewes, tam altı ayrı davada yalan ifade vermekten hüküm giydi. Atlanta, Georgia'dan elli kilometre ötedeki Finletter Hava Üssü'nün yakınında – o zamanlar yeni açılan – Federal Temel Güvenlik Yetişkinler Islahevi'nde yatan ilk mahkûmlardan biri oldu.

Dünya amma da küçük.

5

Bu olaydan yirmi yıl sonra, Richard M. Nixon, Birleşik Amerika Başkanlığı'na getirildiğinde, benim o aralar ne yaptığımı merak edecekti birdenbire. Aslında, ulusal yalancımız Leland Clewes'un ardına düşmese, onun maskesini düşürmese, asla ulusal bir kahraman katma yükselemez, Başkanlığa seçilemezdi. Gizli ajanları, demin de anlattığımız gibi, Chewy Chase, Maryland'deki küçük tuğla kulübemizin dışında iç mimari uğraşını yürüten karıma yardım ederken buldular beni. Başkan, onlar aracılığıyla bana iş önerisinde bulundu.

Duygularım ne miydi o anda? Gururluydum ve hizmete hazırdım. Richard M. Nixon sıradan bir Richard M. Nixon değildi ki artık. Aynı zamanda, Amerika Birleşik Devletleri'nin, uğruna canımı dişime takmaya hazır olduğum bir ulusun Başkanı'ydı. Yani o dönemde Amerika'nın, beni düşlerimdeki Amerika olmadığı gerekçesiyle geri mi çevirseydim önerisini?

Onurumu ileri sürerek Chevy Chase'te, her işe koşturulan bir el ulağı olarak kalmakta diretse miydim?

Hayır.

İşte uzun süredir ranzamda oturarak yolunu gözlediğim gardiyan Clyde Carter, sonunda beni almaya gelmişti. Bu arada Emil Larkin benden umudu kesmiş, aksayarak uzaklaşmıştı.

"Çok üzgünüm Walter," dedi Clyde.

"Hiç zararı yok," dedim ona. "Bir yere yetişme telâşında değilim, otobüsler her yarım saatte bir kalkıyor." Karşılamaya kimse gelmeyeceğine göre, Atlanta'ya giden Hava Yolları

otobüsüne binmem gerekiyordu. Uzun süre ayakta kalacaktım demek, cezaevi durağına varana kadar hıncahınç doluyordu otobüsler.

Clyde, oğlumun çektiğim acılara ne kadar kayıtsız kaldığını biliyordu. Cezaevinde herkes biliyordu bunu. Kitap eleştirileri yazdığını da biliyorlardı. Tutuklulardan yarısı yazmaya vermişlerdi kendilerini: Ya anılarını yazıyor, ya casus romanları, ya da yer ve ad değiştirerek gerçek öyküler kaleme alıyorlardı, bu yüzden de kitap eleştirileri, özellikle The New York Times'daki eleştiriler dillerinden düşmüyordu.

Clyde bana, "Belki de söylemek bana düşmez ama ahbap," dedi, "senin şu hayırsız oğlunu kurşuna dizmeli."

"Önemi yok, dedim."

"Sen zaten hep böyle dersin," diye yakındı Clyde. "Ne olursa olsun, yanıtın aynıdır, 'Önemi yok.'"

Genellikle önemi yoktur," dedim.

"Carly Chessman'ın son sözleri bu olmuş," dedi, "senin de son sözlerin olmasın da."

Carly Chessman, kaçırma ve ırza geçme suçlarından hüküm giymişti ama adam öldürmemişti, California'da tam on yıl süreyle idam edileceği günü beklemişti. İdamın ertelenmesi için bütün başvuruları kendi yapmıştı, dört dil öğrenmiş, iki çok-satan kitap yazmıştı; hava geçirmez bir odacıkta, pencerelerden verilen siyanür gazını solumaya yollandığında.

Gerçekten de son sözleri buydu, Clyde Carter doğru söylüyordu, "Önemi yok."

"Şimdi bana bak," dedi Clyde. "New York'ta bir barmenlik ayarlarsan, adım gibi biliyorum, o barı iki yılda satın alırsın sen." Doğrusu kibar davranıyordu bana, yoksa böylesine iyimser olamazdı. Clyde, beni yüreklendirmeye çalışıyordu. "Umarım New York'un en gözde barını ele geçirdikten sonra," diye sözlerini sürdürdü, "Clyde'ı unutmazsın, belki de beni yanına çağırtırsın. Yalnızca bara bakmakla kalmam – ha-

valandırma sorununu çözümlerim. Belki o zamana kadar kilitleri onarmayı da öğrenebilirim."

Illinois Eğitim Enstitüsü'ndeki çilingirlik kursuna girmeyi düşünüyordu epeydir. İlk adımı atmıştı besbelli. "Demek ilk adımı attın," dedim.

"Attım ya," dedi Clyde. "Bu sabah ilk dersi yolladılar."

Cezaevi, bildiğimiz iki katlı, dört köşe bir kışlaydı. Clyde'la birlikte ortadaki tören alanından geçiyorduk, çarşaf bohçası kolumu altındaydı. Bir keresinde bir törende, uluslarının gözbebeği piyade erleri, ya bağımsızlık ya ölüm diyerek burada özlemlerini haykırmışlardı. İşte ben de, diye düşünüyordum, ben de iki yıl süreyle her an, ülkemin benden beklediğini harfi harfine yerine getirmiştim, üniformam üstümde hizmet etmiştim. Ülkem acı çekmemi istemişti. Ama can vermemi istememişti.

Pencerelerin bazılarında yüzler göze çarpıyordu – kalpleri bozuk, akciğerleri, karaciğerleri bozuk, iyice kötülemiş eski suçlular, başka n'olacak. Ama tören alanında, bir tek kişi vardı yalnızca. Yelkenbezinden koskocaman bir çöp torbasını ardısıra sürüklüyor, elindeki uzun sopanın çivili ucuyla yerdeki kâğıtları topluyordu. O da benim gibi kısa boylu ve ihtiyardı. Bizim o yana gittiğimizi görünce Yönetim Bölümü ile aramızda mevzilendi, sopanın sivri ucunu bana doğrultarak çok önemli bir şey söyleyeceğini, çıtlattı. Napoli Üniversitesi'nde doktora yapmış ünlü hukukçu Dr. Carlo di Sanza'ydı bu adam. Amerikan uyruğuna geçmişti, ulusal posta hizmetlerini Ponzi planına alet etmekten ikinci tutuklanışıydı. Çok milliyetçiydi.

"Evine mi gidiyorsun?" diye sordu.

"Evet," dedim.

"Şunu asla aklından çıkarma," dedi. "Bu ülke sana ne kötülük ederse etsin, yine de dünyanın en büyük ülkesidir. Aklında tutabilir misin bunu?"

"Evet efendim – sanırım tutabilirim," dedim.

"Komünist olmakla budalalık ettin," dedi.

"Aradan çok zaman geçti," dedim.

"Komünist bir ülkede kişilere olanak tanınmaz," dedi. "Kişilere olanak tanımayan bir ülkede neden yaşamak isteyesin?"

"Gençlik işte," dedim.

"Amerika'da iki kere milyoner oldum ben," dedi. "Yine olacağım."

"Eminim efendim," dedim, emindim de. Üçüncü bir Ponzi planı başlatırdı, o kadar – eskiden olduğu gibi birtakım budalalara, paralarını işletme karşılığında korkunç faizler öderdi. Yine eskisi gibi, paranın büyük çoğunluğunu kendine konaklar, Rolls-Royce'lar, hız motorları falan alarak harcar, ufacık bir bölümünü de yüksek faiz olarak müşterilere öderdi. Faiz çeklerini alan müşterilerden onun müthiş övgülerini dinleyenler gittikçe çoğalarak doluşurlardı kapısına, onların paralarını da yeni faiz çekleri yazmada kullanırdı falan.

Dr. di Saza'nın en büyük gücü, korkunç budalalığındaydı, kaçınılmaz bir felâkete toslayacağını bir türlü kavrayamadığı için böylesine başarılı bir şarlatandı.

"Ben insanlara mutluluk ve zenginlik dağıttım," dedi. "Sen yapabildin mi?"

"Hayır efendim – henüz yapamadım," dedim. "Yine de geç kalmış sayılmam."

Bugün ilkel ekonomi bilgimle, her başarılı hükümetin aslında bir Ponzi planı olması gerektiğini görüyor ve şaşıp kalıyorum. Bu tür hükümet, asla ödeyemeyeceği, altından kalkamayacağı borçları kabul eder. Yoksa her dilden çalan torunlarıma Amerika Birleşik Devletleri'nin Bin dokuz-yüz otuzlardaki durumunu, ülkenin sahipleriyle politikacıların onca insanı doyurmak, yiyecek, içecek ve yakacak gibi en temel gereksinim maddelerini karşılayacak parayı yurttaşlarına kazandırma yolunu bir türlü bulamadıkları yılları nasıl açıklayabilirim? Hele pabuçlar, ateş pahasıydı!

Sonra birdenbire subay kulüplerinde, iki dirhem bir çekirdek giyinmiş, fileminyonla şampanya ısmarlayan eski

yoksullar türedi. Asker kulüplerinde, ortama, uygun giysilere bürünmüş eski yoksullar, hamburger ve bira ısmarlamaya başladılar. Daha iki yıl önce delik pabuçlarına karton tıkayan adamlar, birdenbire bir cip, bir kamyon, bir uçak ya da bir gemi sahibi oluverdiler, hem de sınırsız yakıt ve cephane olanaklarıyla. Bu yeni adamın istediği anda, gözünde gözlüğü, dişinde köprüsü hazırdı, akla gelebilecek her türlü hastalığa karşı aşılanmıştı. Gezegenin neresinde olursa olsun, Şükran Günü'nde ya da Noel'de ona kızılcık soslu sıcak hindi ulaştırmanın bir yolu bulunuyordu.

Ne olmuştu peki?

Ponzi planından başka ne olmuş olabilirdi ki?

Dr. Carlo di Sanza yana çekilip bize yol verdiğinde, Clyde dar görüşlülüğünden ötürü kendine sövgüler yağdırmaya başladı. "Barmen, havalandırma ustası, çilingir, gardiyan," diyordu. "Böyle küçük şeylere kafa yorduğuma göre, bir bozukluk var bende."

Beyaz-yakalı suçlularla işçilerini anlattı bana, vardığı tek sonucu da: "Bu ülkedeki başarılı kişiler, küçük şeyler üstüne asla kafa yormazlardı."

"Başarılı mı?" dedim soluk soluğa. "Hüküm giymiş suçlulardan söz ediyorsun, aklını başına topla!"

"Evet, orası öyle," dedi, "yine de çoğunun yığınla parası vardır biryerlerde. Olmasa bile, kazanmanın yolunu bulurlar. Buradan çıkanların işleri hep yolunda gider."

"Öyleyse, beni çarpıcı bir kural-dışı örnek olarak aklından çıkarma," dedim. "Evliliğimiz süresince çoğu kere karım destek oldu bana."

"Bir zamanlar bir milyon doların vardı," dedi. "Ben bir milyon yıl yaşasam, yine de bir milyon dolar göremem." Watergate sırasındaki corpus delecti'mden[5] söz ediyordu, piyasada geçen ve filigransız yirmi-dolarlıklardan bir milyonu benim eski evrak çantamda bulunmuştu. Yasadışı bir

5) Elle tutulur temel kanıt. (ç.n.)

kampanyaya yapılan bağıştı. Beyaz Saray kasalarının tümünün F.B.I. yetkilileri ve Başsavcılığın özel görevlilerince denetleneceği anlaşıldığında, bu bağışı gizlemek gerekmişti. Yer altındaki gözlerden ırak yazıhanem en uygun gizleme yeri olarak saptanmıştı. Ben de peki demiştim.

İşte o aralarda bir yerde karım öldü.

Derken çanta ele geçti. Polisler beni almaya geldiler. Çantayı yazıhaneme getirenleri, onların kimin emrinde olduklarını biliyordum. Hepsi önemli kişilerdi; kimileri yükleme işçileri gibi ağır iş görüyorlardı. Onların kim olduklarını ne mahkemeye, ne avukatlarıma ne de başka birine söyleyebilirdim. Bu yüzden de bir süre cezaevini boyladım.

Leland Clewes'la başımıza gelen ortak felâketten şöyle bir ders almıştım: Başka bir zavallıyı cezaevine yollamak mide bulandırıcı bir davranıştı. İnsan mahkemede yemin etmeyegörsün, yaşam o andan sonra saçma sapan, acımasız geliyordu.

Dahası: Karım daha yeni ölmüştü. Başıma ne geleceğini tartacak durumda değildim. Uyurgezer gibiydim.

Şu anda bile evrak çantası olayının suçlularının adlarını verecek değilim. Önemi yok.

Gelgelelim, çantanın yazıhaneme konulmasından hemen sonra suçlulardan birinin söylediği şu sözleri de Amerikan tarihinden gizleyemem. İşte: "Bu boku getirip Beyaz Saray'a bırakma düşüncesi hangi salak itoğlu itten çıktı?"

"Senin gibiler," dedi Clyde Carter, "hep milyonlarca doların içinde yüzersiniz. Ben de Harvard'a gitseydim keşke, belki ben de yüzerdim."

Kulağımıza müzik sesi geldi. Depoya yaklaşıyorduk oradaki gramofondan geliyordu ses. Edith Piaf, "Non, Je ne Regrette Rien"i söylüyordu. "Hayır, hiçbir şey için pişman değilim"di anlamı.

Clyde ile ben depoya girdiğimiz anda şarkı da bitti, böylelikle depo memuru Dr. Robert Fender, şarkının sözlerine

nasıl yürekten katıldığını coşkuyla anlatabildi bize. "Non!" dedi dişlerini gıcırdatıp gözlerinden alevler saçarak, "Je ne regrette rien! Rien!"

Demin de söylediğim gibi, Dr. Fender veterinerdi, Kore Savaşı sırasında vatana ihanet suçundan yargılanıp hüküm giyen tek Amerikalıydı. O dönemde Amerika Bileşik Devletleri Ordu'sunda üsteğmendi, Japonya'da görevliydi, Kore'deki birliklere yollanan etleri denetliyordu; yani işlediği suçtan ötürü düpedüz kurşuna dizilebilirdi. Ama harp divanı, bir yüce gönüllük gösterdi, hiçbir aftan yararlanmamacasına, yaşam boyu hapisle cezalandırdı onu.

Bu Amerikan haini, büyük Amerikan kahramanı Charles Augustus Lindbergh'le büyük benzerlik gösteriyordu. Uzun boylu, iri kemikliydi. İskandinav kanı akıyordu damarlarında. Çiftçi çocuğuydu. Edith Piaf'ı uzun süre dinlemekten olacak, akıcı ve ağlamaklı bir Fransızca konuşuyordu. Ames, Iowa ve Osaka Japonya'yı saymazsak, hapishaneden başka yer görmemişti. Bir keresinde, kadınlardan çok çekindiğini anlatmıştı bana, Osaka'ya vardığında, daha bakirmiş. Japonum, diye geçinen ve Edith Piaf'ın plâklarını ünlü şarkıcının tıpkısı sesiyle söyleyebilen bir gece kulübü şarkıcısına tutulmuş deliler gibi. Ayrıca Kuzey Kore casusuymuş kadın.

"Sevgili dostum, sevgili Walter Starbuck," dedi bana, "bugün nasılız bakalım?"

Ben de ona ranzada oturuşumu, aklımdan hep aynı şarkıyı, bahçede külleri eşeleyen Sally'yi geçirişimi anlattım.

Bir kahkaha attı. Sonraları, beni ve başımdan geçen bu olayı, bir bilim kurgu öyküsünde kullandı; övünerek belirteyim ki, öykü önümüzdeki ay RAMJAC organlarından Playboy'da çıkacakmış. Yazarın takma adı, Frank X. Bulow. Öyküde, Dünya'dan iki buçuk galaksi ötedeki Vicuna gezegeninde yaşayan eski bir yargıcı anlatıyormuş; eski yargıç, gövdesini gezegeninde bırakmak zorunda kalıyor, oysa canı uzayda uçuyor, barınabilecek bir gezegen, girebilecek yeni

bir gövde arıyor. Derken, evrenin aslında cansız olduğunu görüyor, neden sonra Dünya'ya varıyor Finletter, Hava Üssü'nün askeri oto-parkına iniş yapıyor. Canının çektiği gövdeye kulak yoluyla girip içerde dolaşabiliyormuş kahramanımız. Gövde peşinde koşması ise toplumsal yaşama katılabilmek içinmiş. Öyküye göre, gövdesiz bir canı, toplumsal yaşamı yok – kimse onu görmediğine, o da görme, dokuma ve ses çıkarma yetilerinden yoksun olduğuna göre.

Yargıç sanıyormuş ki girdiği gövdeyi ya da gövdenin izlediği yolu gözü tutmazsa, oradan çıkabilir. Dünya'lıların ve Vicuna'lıların özel kimyasal yapılarından haberi bile yokmuş; oysa bu yapı gereği, bir gövdeye bir kere girdin mi, bir daha oradan çıkamazmışsın. Öykü, geçmiş yıllarda Dünya'da sözleri edilen tutkal türleri üstüne bir incelemeyi de içeriyormuş, şimdiye kadar bilinen tutkalların en güçlüsü, dediğine göre, kartlaşmış midyegilleri oynak kaya parçalarına, gemi kazıklarına falan yapıştıran salgıymış.

"Daha körpecikken," diyor Dr. Fender, Frank X. Barlow'un kaleminden, "midyegiller canlarının çektiği yere yüzebilir, tırmanabilirler, yedi denizde ve yedi denizlerin tuzlu haliçlerinde giremedikleri yer yoktur. Gövdelerinin üst kısmı, koni biçiminde zırhlarla kaplıdır. Ayacıkları sofra çıngıraklarının küçümen uzantıları gibi sarkar bu konilerden.

"Gelgelelim her midye, çocukluğun bitiminde yeni bir döneme girer, konisinin takkesi bir tür tutkal salgılamaya başlar, bu öyle koyu bir tutkaldır ki önüne gelene bir daha sökülmemecesine yapışır. İşte Dünya'da bir midyegile ya da Vicuna'lı bir yersiz-yurtsuza, "Buyurun şeref verin," demek o yüzden büyük sorunluluk getirir."

Vicunalı yargıç, bize gezegeninde yaşayanların "merhaba," "hoşça kal," "lütfen" ve "teşekkür ederim"i nasıl söylediklerini de öyküsü sırasında öğretiyor. "Çin-çin" diyorlarmış hepsine. Üstelik giysi değiştirme hızıyla. Gövdelerinin dışındayken, ağırlıksız ve saydammışlar, suskun bir bilinçler ve duyarlıklar toplamıymışlar yalnızca. Vicuna'da

çalgı da yokmuş, yargıcın dediğine göre, insanlar ortalıkta gövdesiz dönendiklerinde müziğin ta kendisi oluyorlarmış. Klarnetler, arplar, piyanolar gereksizmiş, bu çalgılar havada yüzen canlara ayak uyduramayan sıradan birtakım gereçlermiş zaten.

Ne var ki Vicuna'da zaman kıtlığı başgösterdi, diyor yargıç. Gezegenin kara yazgısını bu kıtlık hazırladı, bilim adamları toprağın üst tabakalarından, okyanuslardan ve yerküreden zaman damıtmanın yöntemlerini buldular – evlerini ısıtmak, hız motorlarını güçlendirmek, ekinlerini gübrelemek amacıyla zamanla tükettiler zamanı; zamandan giysiler bile üreterek. Her öğünde zamana bol bol yer verildi, ne kadar zengin ve zeki olduklarını kanıtlamak için zamanı evcil hayvanların önüne attılar. Koca zaman dilimleri, dolup taşan çöp tenekelerinde kokmaya bırakıldı.

"Vicuna'da yarınımız yokmuş gibi yaşadık," diyor yargıç.

En kötüsü de, zaman zaman düzenlenen yurtsever şenlik ateşleriymiş dediğine göre. Bebekken, annesiyle babası, kraliçenin doğum günü onuruna milyonlarca yıllık geleceğin ateşe verilmesini gözlemesi için onu havaya kaldırmışlar, keyifle gu-gu demiş, agucuk yapmış. Elli yaşına bastığında, gelecekten kala kala birkaç hafta kalmış. Dört bir yanda korkunç gerçek fireleri görülüyormuş. İnsanlar, duvarlardan geçebiliyorlarmış. Kendisinin hız motorunda dümenden başka bir şey kalmamışmış. Çocukların oynadıkları boş arsalarda çukurlar açılıyormuş ansızın, çocuklar, çukurlara yuvarlanıyorlarmış.

Böylece bütün Vicuna'lılar ister istemez gövdelerini bırakarak uzaya süzülmek zorunda kalmışlar. Vicuna'ya, "Çinçin" demişler.

"Zaman kaymaları, çekim fırtınaları, manyetik burgaçlar, uzaydaki Vicuna'lı aileleri birbirlerinden ötelere savurmuş," diye sürüyor öykü, "dağıtıp geçmiş." Yargıç, bu ara eskiden güzel olan kızının yanında kalabilmiş. Kız, artık güzel değil, çünkü gövdesi yok. Sonunda yüreği de dayanmıyor, uğra-

dıkları her gezegen, her uydu öylesine cansız ki. Babası onu kurtaramıyor tabii, kızının bir kayanın çatlağından girişini, kayanın canı haline gelişini umutsuz gözlerle izliyor. İşin acı yanı, Dünya'nın ayında geçiyor bu olay, gezegenlerin en tıklım tıklımı yalnızca üç yüz seksen bin kilometrecik uzaktayken!

Hava Kuvvetleri Üssü'ne iniş yapmadan önce yargıç, yolda bir akbaba sürüsüne rastlıyor. Onlarla birlikte dönenip kanat çırpmaya başlıyor, akbabalardan birini kulağından girmesine ramak kalıyor. Dünya'daki toplumsal durum konusundaki bilgilerine göre, bu leş yiyicilerin, egemen sınıftan olduklarına karar veriyor.

Hava Üssü'nün göbeğindeki yüklü yaşamların kendisine çok yavan geldiğini görünce yine göklere yükseliyor, çok daha sessiz bir yapı kümesi geçiyor öteden, belki de felsefecilerin düşüncelere daldıkları bir merkezdir burası diye düşünüyor. Oranın suçlu memurlara ayrılmış bir güvenlik görevlileri cezaevi olduğu aklına bile gelmiyor, Vicuna'da böyle kuruluşlar ne gezermiş!

Vicuna'da diyor, hüküm giyen memurun, güveni kötüye kullananların kulaklarına tıkaç sokulurmuş, canları dışarı çıkmasın diye. Sonra gövdeleri, bok çukurlarına boğazlarına kadar batırılırmış. En sonra da komiserler, hız motorlarını gazlarlarmış tepelerinde.

Yargıç, kendisinin yüzlerce kişiyi bu özel cezaya çarptırdığını anlatıyor, suçlular her keresinde, hiç yılmadan, yasayı asla çiğnemediklerini, olsa olsa ruhunu azıcık değiştirdiklerini ileri sürerlermiş. Cezaları bildirmeden önce, yargıç sözlerinin yeterince yankılanması ve ürkütücü çıkması için kafasına bir oturak geçirir, tane tane söylermiş şu sözcükleri: "Yasanın ruhuyla kalmadınız çocuklar. Bu sefer etiyle–canıyla köküne kadar sizin."

Yargıcın dediğine bakılırsa, o arada mahkeme salonu dışındaki havuzda komiserlerin hız motorlarını ısıtışlarını duyarmışsınız: "Graaav-ah, graaav-o ah-ah-ah-hooooooooooo!"

6

Dr. Bob Fender'in öyküsündeki yargıç, felsefe merkezindeki felsefecilerden hangisini en akıllı, en duygun kişi olduğunu kavramaya çalışıyor. İkinci yattaki yatakhanede, ranzasında oturan ufak tefek bir ihtiyarda karar kılıyor. İhtiyarcık sık sık, düşündüklerinden öyle büyük mutluluk duyuyor ki anlaşılan, üç kere el çırpıyor.

Yargıç, hemen ufak tefek ihtiyarın kulağına giriyor, girdiği gibi de sonsuza kadar yapışıp kalıyor ona, öyküye göre, "...plastik tutkalla kaplanmış bir tezgâha yapışan formika gibi." Ama ufak tefek ihtiyarın kafasının içinde ne duyuyor dersiniz?

Bizim Sally bahçede
Eşelerken külleri
Bacağını kaldırdı
Erkekçe bir cart etti.....
Falan.

Oldukça ilginç bir öykü gerçekten. Bir ay-kayasının canına dönüşen kızın kurtarılması bölümü falan da var. Yine de ben, bu kurmaca öyküyü yazarın Osaka'da vatanına ihanet edişinin gerçek öyküsüne asla değişmem. Bob Fender, Edith Piaf taklitçisi Kuzey Kore casusuna Amerikalı subayların uğrağı bir gece kulübünde, yedi metre öteden abayı yakmış. Bu arayı kapatmayı, ona çiçek ya da mektup göndermeyi gözü yememiş ama her gece aynı masadan gülücükler yağdırmaya başlamış. Hep yalnızmış, kulüptekilerin hepsinden daha iri yarı olduğundan, sahne adı "Izumi" olan şarkıcı, öteki Amerikalılara Fender'in kim olduğunu sormuş.

Aslında bakir bir et müfettişiyken, subay arkadaşları Izumi'ye onu çok gizli ve önemli bir görevin başında bulunduğunu, onun için hep yalnız ve hüzünlü olduğunu söyleyerek dalga geçmişler. Atom bombalarından sorumlu seçkin bir bölüğün komutanıdır demişler. Kendisine sorarsan, sana "et müfettişiyim" der diye eklemişler.

Izumi hemen işi almış tabii. Çağrılmadan gidip bizimkinin masasına oturmuş. Elini gömleğinin içine sokarak meme uçlarını falan gıdıklamış, böyle iri yarı, suskun Amerikalılardan hoşlandığını söylemiş, öbür Amerikalılar ne çok konuşuyorlarmış öyle. Kulüp saat ikide kapandığında lütfen kendisini evine götürür müymüş? Tabii kızcağız, atom bombalarının yerini öğrenmek istiyormuş. Aslında, Japonya'da atom bombası yokmuş. Bombalar, uçak gemilerinde, Okinawa'da falanmış. Gece boyunca kız, onun gözlerinin içine bakarak söylemiş şarkılarını. Fender, utançtan ve sevinçten bayılacakmış nerdeyse. Cipi dışarda duruyormuş.

Sabahın ikisinde cipe girdiğinde kız, Amerikalı koçunun yalnız nerede oturduğunu değil, nerede çalıştığını da görmek istediğini söylemiş. Kolay, demiş Fender oturduğu yerle işyeri aynı olduğuna göre. Osaka rıhtımında yeni açılan Amerikan Kolordu Levazım Birliği'ne götürmüş kızı, rıhtımda bir hangar varmış boylu boyunca. Bir ucunda yazıhaneler, öteki ucunda görevli veterinerin kalacağı iki odalı bir daire. Arada, kocaman, et buzhaneleri yer alıyormuş; Fender'in denetlediği ya da denetleyeceği hayvan cesetleriyle tepeleme dolu bölmeler. Karaya bakan tarafta bir parmaklık, kapıda da bir nöbetçi varmış, ama harp divanında anlaşıldığına göre, sıkı-düzen işlemiyormuş pek. Nöbetçinin gözleri, yalnızca sığır butları kapıp kaçacak hırsızları görmeye yarıyormuş.

Böylelikle sonraları harp divanında temize çıkan nöbetçi, elini şöyle bir sallamış, Dr. Fender'in cipine giriş izni vermiş. Yere çömelmiş yetkisiz kadının varlığının farkına bile varmamış.

Izumi, et bölmelerinden bazılarını incelemek istemiş, Bob da sevinerek göstermiş ona. Dairesine yani rıhtımın öte ucuna vardıklarında Izumi, onun gerçekten et müfettişi olduğunu kavramışmış.

"Yine de bana çok iyi davrandı," dedi Fender bir keresinde, "ben de ne yalan söyleyeyim, ben de ona iyi davranmışım ki geceyi yine de benimle geçirdi. Daha önce hiç sevişmediğim için korkudan içim gidiyordu tabii. Ama kendi kendime dedim ki: 'Dur bir dakika. Sakinleş. Şimdiye kadar hayvanlarla iyi geçinmeyi hep başardın, doğduğun andan başlayarak diyebiliriz. Şunu aklından çıkarma, yeter: Karşındaki de güzelim bir hayvancık.'"

Sonraları Fender'in harp divanında yargılanışı sırasında bir gerçek gözler önüne serildi: o ve öteki Ordu Veterinerleri askerce düşünmek üzere yetiştirilmemişlerdi. Gereksizdi zaten, işleri güçleri et denetlemekti nasılsa. Bir dövüşe adı karışan son veteriner Custer's Last Stand'de,[6] Litthe Bighorn'da ölmüştü. Bir de: veterinerleri şımartma eğilimi yaygındı Ordu'da, onları silâh altında tutmak öylesine güçtü ki. Dışarda, özellikle büyük kentlerde, evcil hayvanlara bakarak yığınla para kazanabiliyorlardı. İşte Fender'a rıhtımın ucunda böyle şipşirin bir daire verilmesinin nedeni de buydu. Et müfettişiydi ya, işini yaptığı sürece kimse onu denetlemeyi düşünmeyecekti.

"Evimi arasalardı, bir toz zerresi bile bulamazlardı," dedi bana, bulsalar bulsalar, "Japon çömlekçilik ve dokumacılık sanatının Osaka'daki en güzel özel koleksiyonlarından biri"ni bulurlarmış dediğine göre. Japonlara özgü her tür sanata düşkündü. Sanat saplantısı bir özürdü bence, bir sürü nedenin yanısıra kabasaba ellerinin, iri ama battal elleriyle ayaklarının vesairesinin özrü.

Ertesi sabah, Japon kapkacağı kullanarak kahvaltıyı hazırlamış Fender, Amerikan usulü bir kahvaltı. Jambonlu

6) Amerika İç Savaşı'nda büyük başarı gösteren Kuzeyli general Custer, sonunda bu yörede kuşatılıp öldürülmüştü. (ç.n.)

yumurta. O kahvaltıyı hazırlarken, Izumi yatakta kıvrılıp yatmış. Fender'a, delikanlıyken büyüttüğü dişi bir karacayı anımsatıyormuş. Yepyeni bir duygu değil tabii. Bütün gece o karacayla uğraştığına göre. Radyoda Silâhlı Kuvvetler istasyonunu açmış. Müzik bekliyormuş. Müzik yerine haber yayını vermiş. En önemli haber de, sabahın erken saatlerinde Osaka'da Kuzey Kore hesabına çalışan bir casus şebekesinin ele geçirildiğiymiş. Vericilerine el konulmuşmuş. Hücrenin hâlâ aranan tek üyesi, "Izumi" takma adını kullanan bir kadınmış.

Anlattıklarına göre Fender "bambaşka bir dünyaya adım atmış o anda." Bir kadınla paylaştığı bu yepyeni dünyada eski dünyasından çok daha rahatmış, o kadar ki eski dünyaya bir daha dönmemeye karar vermiş. Izumi komünist inanca bağlılığını açıkça anlattığında, kızın sözleri kulağına hiç de düşmanca gelmemiş. "Başka bir dünyadan iyi yürekli bir insanın sağduyulu bir açıklamasıydı," dedi.

Böylece kızı on bir gün süreyle gizlemiş, beslenmiş, bu arada görevlerini savsaklamamaya özen göstermiş. On ikinci günün sabahı, Yeni Zelanda'dan gelen geminin tayfalarından birine, tam et boşaltma işlemi sırasında, genç bir kadını bin dolar karşılığında gemiye alıp Japonya'dan kaçırıp kaçırmayacağını soracak kadar eli ayağına dolaşmışmış, Tayfa, konuşmayı hemen kaptana aktarmış, o da Amerikalı yetkililere haber vermiş. Fender ile Izumi hemen tutuklanmışlar, ayrılmışlar bir daha birbirlerini görmemecesine.

Fender, onun başına neler geldiğini bir türlü öğrenemedi. Sanki yokolmuştu kızcağız. En yaygın söylenti, yasalar hiçe sayılarak Güney Koreli ajanlara teslim edildiği, Seul'e götürülüp mahkeme edilmeden kurşuna dizildiği doğrultusundaydı.

Fender, yaptıklarının hiçbirinden ötürü pişman değildi.

İşte şu anda, sivil giysimin gri, çizgili Brooks Brothers takımımın pantolonunu tutuyordu, ağındaki kocaman sigara yanığını anımsıyordum, değil mi?

"Evet," dedim.

"Bul bakalım," dedi.

Bulamadım. Takımda bir tek delik bile bulamadım. Parayı cebinden bastırıp takımı Atlantalı bir örücüye yollamış meğer. "İşte sevgili Walter," dedi, "benden sana bir uğurlama armağanı."

Tanıdığım herkes ayrılırken Fender'dan bir uğurlama armağanı aldı. Bilim-kurgu öykülerinden aldığı parayı başka nereye harcayabilirdi? Ama takımımı onartması... gerçekten bir örneğine daha rastlamadığım çok dostça, çok ince bir duygudan kaynaklanıyordu. Boğazıma bir yumru oturdu. Ağlayacaktım nerdeyse. Kendisine de söyledim.

Yanıtlamasına kalmadan, yapının ön kısmındaki yazıhanelerde koşuşmalar başladı, çağrışmalar duyuldu – bu yazıhanelerin pencereleri, dört şeritli ana yola bakıyordu. Anlaşılan, eski sağlık-sosyal işler ve eğitim bakanı Virgil Greathouse ön kapıdan girmişti. Alarm tatbikatıydı demek.

Clyde Carter ile Dr. Fender, onu görebilmek için karşılama alanına koştular. Cezaevinde bir tek kilitli kapı kalmamıştı. Fender bal gibi koşarak dışarı çıkabilirdi. Ne Clyde'da tabanca vardı ne de öteki gardiyanlarda. Kaçmayı denese, belki birisi yakasına yapışmaya çalışırdı ama pek sanmıyorum. Cezaevinin yirmi-altı yıllık tarihindeki ilk kaçma girişimi olacaktı bu; kimse ne yapacağını kestiremezdi.

Virgil Greathouse'un gelişi beni hiç mi hiç ilgilendirmiyordu. Her yeni mahkûm gibi o da halka açık bir idam töreniyle karşılanacaktı. Hiç kimsenin onurundan bir şeyler yitirişini gözlemlemek istemiyordum. Depoda tek başıma kalmıştım. Bu olay yüzünden, beklediğim yalnızlık anına kavuşmuştum. Hemen fırsatı değerlendirdim. Yaşamımın belki de en iğrenç ve en özel edimini gerçekleştirmeye sıvandım. Böylelikle ta derinden yıkılmış, mızmız bir ihtiyarın doğmasına önayak oldum: Sivil giysilerimi kuşandım.

Beyaz, bol iç donumu, Chevy Chase'deki Tally-ho Beyler Giyim Mağazası'ndan alınma diz-boyu çoraplarımı

falan; Washington'daki Garinckel Mağazaları'ndan alınma beyaz bir Arrow marka gömleğim de vardı. New York City'den alınma Brooks Brothers marka takımım, yine oradan alınma yollu asker boyunbağım ve kara pabuçlarım. Pabuçlarımın bağcıkları kopmuştu, bazı yerlere düğüm atılmıştı. Besbelli Fender yakından bakmamıştı onlara, yoksa yerlerinde gıcır gıcır bağcıklar olurdu şimdi.

Boyunbağım gerçekten antikaydı. İkinci Dünya Savaşı'nda takmıştım. Düşünün, Fransa'ya çıkarma yapılacağı gün gereken tıbbi yardımın sağlanması planında birlikte çalıştığım bir İngiliz, boyunbağımdan, beni Gal Krallığı eski tüfeklerinden sandığını söylemişti.

"Birinci Dünya Savaşı sırasında, İkinci Somme Çatışması'nda kökünüz kurutulmuştu," dedi, "şimdi bu gösteride, El Alamein'da yine kökünüz kurutuldu. Evet, galiba dünyanın en şanslı alayı sayılamazsınız."

Boyunbağının çizgileri şöyle ayarlanmıştı: Geniş, soluk bir mavi şeritin üstünde daracık orman yeşili bir şerit, altında da yine daracık bir turuncu şerit. Şu anda RAMJAC Anonim Şirketi'ne bağlı Sıla Ezgileri Plakçılık İşletmesi'ndeki yazıhanemde otururken de aynı boyunbağı var boynumda.

Clyde Carter ile Dr. Fender depoya döndüklerinde, ben sivil olmuştum bile. Dünyaya yeni gelen her yaratık gibi şaşkın, utangaç, titrek bacaklıydım. Dışardan nasıl göründüğümü kestiremiyordum. Depoda bir boy aynası vardı gerçi ama yüzü duvara çevrilmişti. Yeni bir mahkûm beklenirken, Fender aynayı hep duvardan yana çevirirdi. İşte Fender'ın inceliğinin bir örneği daha: Yeni mahkûm, canı istemezse, cezaevi üniformasıyla ne hale geldiğini hemen görmek zorunda kalmazdı.

Yine de Clyde ile Fender'ın yüzlerindeki aynadan, benim rahmetli Maurice Chevalier soyundan şen bulvarcı geleneğini sürdüremediğimi anlamıştım. Dostlarım, duydukları acımayı hemen şakaya boğmaya çalıştılar, ama tez davranamamışlardı yeterince.

Fender, benim elçilikteki uşağım rolünü oynadı. "Günaydın Elçi bey," dedi bana. "Ne güzel bir gün, değil mi?" dedi. "Kraliçe hazretleri, saat birde sizi öğle yemeğine bekliyorlar."

Clyde da, Harvardlıların bir bakışta anlaşıldığını söyledi, bambaşka bir havaları varmış. Gelgelelim iki dostum da aynayı çevirmeye yeltenmediler, ben çevirdim o zaman.

Gördüğüm kişi aşağı yukarı şöyleydi: Slav kökenli kupkuru bir çöpçüydü. Takım elbise ile boyunbağına alışmamış biriydi. Yakası çok boldu, bir panayır çadırı gibi oturmuştu üstüne. Üzgündü – bir akrabasının gömülme törenine gidiyordu belki. Kendisiyle giysisi arasında hiçbir uyum yoktu. Belki de bu giysileri zengin birinin çöplüğünde bulmuştu.

Sen sağ ben selâmet.

7

İşte cezaevinin önündeki anayolda, korunmasız bir sırada oturuyordum. Otobüsü bekliyordum. Subayların kullandığı cinsten, çadır bezi ve deri karışımı bir bavul vardı yanımda. Avrupa'daki görkemli günlerimde bana hep eşlik etmişti. Üstüne, yine o görkemli günlerden kalma eski yağmurluğum sarılıydı. Yapayalnızdım. Otobüs gecikmişti. İkide bir ceplerimi yokluyor bakıyordum: Salınma evrakım, Atlanta'dan New York City'ye turist mevkiinde uçmamı sağlayacak hükümet belgesi, param, Karıştırım Doktorluğu diplomam yerli yerinde miydi? Güneş beynimi kavuruyordu.

Üç yüz yirmi dolar on bir sentim vardı. İki yüz elli doları hükümet çekiydi, kolay çalınmazdı. Hepsi özel paramdı. Tutuklanışımdan bu yana ince hesaplar sonucu birtakım eklemelere ve indirimlere uğrayan varlığımdan kalan şu paralar, son meteliğine kadar hiç tartışmasız benimdi: Üç yüz on iki dolar, on bir sent.

İşte Özel Girişim Dünyası'na yine adım atıyordum.

Federal Hükümetin bakım ve gözetiminden uzaktaydım artık.

En son, Dokuz-yüz elli-üç'te, Leland Clewes'un yalancı ifade vermekten cezaevine girişinden iki yıl sonra başıma gelmişti bu. O zamana kadar Clewes aleyhine tanıklık edecek bir sürü adam bulunmuştu – hem hepsi benden daha yıkıcıydılar.

Ben onu yalnızca savaştan önce Komünist Parti'ye üye olmakla suçlamıştım ki bunalım kuşağından herhangi birini ekmek kuyruğuna girmekle suçlamak da bence aynı ölçüde yıkıcılık sayılırdı. Gelgelelim öteki tanıklar, Clewes'un savaş

süresince komünist kaldığı, Sovyetler Birliği casuslarına gizli bilgiler verdiği konusunda andiçmeye hazırdılar. Donup kalmıştım.

Müthiş bir haberdi bu, belki de aslı yoktu, kimbilir. Benim Clewes'dan tek isteğimse bu kadar önemsiz bir konuda doğruyu söylediğimi kabul etmesiydi, bir itiraftı. Tanrı biliyor ya, defterini dürüp onu cezaevine attırmayı aklımın köşesinden geçirmemiştim. Kendi adıma da, ona bilmeden yaptığım bu kötülük yüzünden yaşamımın geri kalan süresinde üzüntü çekeceğimi, bir daha kendimle asla barışamayacağımı biliyor, başıma gelecekleri bekliyordum. Yoksa, diyordum, yaşamımın akışında başkaca büyük bir değişiklik olmaz.

Doğru: Milli Savunma Bakanlığı'nda daha önemsiz bir işin başına getirilmiştim, Amerika'daki belli başlı ırklardan ve mezheplerden, eğitimsel ve ekonomik koşullar açısından, başka başka ortamlardan gelme bir sürü askerin sevdiklerini sevmediklerini listelere döküyor, yeni,kumanya araştırmaları yapıyordum, kumanya türlerinin çoğu yeni ve dengesel nitelikteydi. Şimdilerde beyin, göz ve el çalıştırmadan, bilgisayarlarca ışık hızıyla yapılan bu tür çalışma, o günlerde büyük ölçüde elle yapılıyordu daha. Şimdi bakıyorum da kadromla, el yazmalarını boya fırçalarıyla, altın varakla, tüy kalemle süsleyen Hıristiyan rahipleri kadar çağdışı görünüyoruz bana.

Yine doğru: Birlikte çalıştıklarım, hem astlarım hem üstlerim, benimle ilişkilerinde daha uzak, daha soğuk ve patavatsız oldular. Artık şakaya ya da savaş serüvenlerine ayıracak zamanları yoktu besbelli. Her konuşma rap-rap diye bitiveriyordu. İşin başına dönme zamanı geliyordu. Ben bunu, ö zaman biçimlendirmekte olduğumuz iliklerine kadar profesyonel, özü sözü bir, her an tetikte, ileri hep ileri diyen Silâhlı Kuvvetlerin yeni ruhuna bağlıyordum, hattâ zavallı karıma hoşnutluğumu belirtmiştim. Dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkabilecek yeni bir Hitler bozuntusunu

anında buharlaştıracak bir yıldırım olacaklardı bu askerler. Bir ülkenin halkı özgürlüğünü yitirdiği anda, daha o anda, Amerika Birleşik Devletleri yetişip özgürlükleri geri verecekti.

Yine doğru: Ruth'la toplumsal yaşamımız, kendisine Nüremberg'de söz verdiğim kadar canlı değildi. Ona çizdiğim tabloda, evimizdeki telefon bir an boş durmayacak, eski dostlarım sürekli beni arayacaklardı. Birlikte yeyip içmek, sabahlara kadar konuşmak isteyeceklerdi. Hepsi, hükümet hizmetinde geçirecekleri yaşamın en verimli yıllarında olacaklardı, otuz yaş dolaylarında, kırklarda falan, tıpkı benim gibi – öylesine yetenekli, deneyimli, kurnaz ve zekiydiler ki, kaya gibi de serttiler bakma sen, basamaklardaki yerleri ne olursa olsun, bulundukları örgütün beyniyle yüreği onlardılar. Diyordum ki Ruth'a, bir bakarsın Moskova'daki Tokyo'daki, senin doğum yerin Viyana'daki önemli işlerini bırakıp, atlayıp geliverirler bize, artık Cakarta'dan, Timbuktu'dan aklına nereden gelirse. Bize dünyada olup biten ilginç olayları anlatırlar, olayların içyüzünü! Basar kahkahayı, içkileri tazeleriz falan. Mahallemizde oturanlar da bu renkli, kozmopolit çevremiz üstüne kimbilir nasıl soru yağmuruna tutarlar bizi, özel bilgilerimiz üstüne sorular da sorarlar tabii.

Ruth, "telefon çalmasa da olur" derdi – işim gereği günün ve gecenin her saatinde hazır olmam gerekmeseymiş, evde telefon bulunmasını istemezmiş. Olayların içyüzünü bilen kişilerle gece yarılarına kadar konuşma konusuna gelince de, Ruth saat on'u geçtikten sonra ayakta kalmaktan nefret edermiş, hem toplama kampında bu sözümona gizli bilgileri o kadar çok dinlemiş ki yaşamı süresince ona yeter de artarmış bile. "Ben olup bitenlerin içyüzünü ille de bilmesi gerektiğini sanan kişilerden değilim Walter," derdi.

Belki de Ruth yaklaşan fırtınanın, daha doğrusu yaklaşan sessizliğin getirdiği ürküntüden korunmak için sabahları ben işteyken, kamptan kurtarılışından hemen sonra tattığı o Ophelia'msı coşkuya dönüyordu, kendini Tanrı'yla

birbaşına kalan bir kuş saydığı günlerde. Bu arada Leland Clewes cezaevine atıldığında beş yaşında olan oğlumuzun bakımını aksatmıyordu. Her zaman üstü başı temizdi çocuğun, iyi besleniyordu. Ruth, gizliden içmeye de başlamamıştı. Yalnız nedense, çok yiyordu.

Konu dönüp dolaşıp boya-posa dayandı, üstünde konuşmayı sevmediğim bir konudur – gereğinden fazla önemsemek istemem. Bazı beden ölçüleri, alışılmış kalıplardan şaşılacak sapmalar gösterebilirler yine de o bedenlerin içinde yaşananlar hakkında hemen hiçbir ipucu vermezler. Daha önce de itiraf etmiştim, ben bir kik serdümeni olabilecek kadar ufak tefeğim. Ama bu bir şey demek değil. Leland Clewes'un yalan ifade davasına geldiği gün karım, boyu bir elli olduğu halde, yetmiş kilonun üstündeydi.

Ne yapalım.

Bir tek şu var: Oğlumuz çok erken yaşta, dillere düşmüş babasıyla şişman, ecnebi annesinin, kendi toplumsal yaşamına köstek vuracaklarını kavramış, mahalledeki arkadaşlarından birçoğuna kendisini evlât edindiğimizi anlatmıştı. Komşulardan biri, karımı bir kerecik sabah kahvesi içmeye çağırmıştı, amacı, çocuğun gerçek ana-babasını tanıyıp tanımadığımızı öğrenmekti.

Dilimizi tutalım.

Leland Clewes'un cezaevini boylamasından sonra dürüst bir dönem başladı, İki yıl sürdü, dediğim gibi – Shelton Walker Ordusu Yardımcı Sekreterliği'ne çağrıldım. Walker, daha önce karşılaşmamıştık. Daha önce hükümette görev almamıştı. Benim yaşımdaydı. Savaşa katılmış, sahra topçu binbaşısı olmuş, önce Kuzey Afrika'da sonra Fransa'da çıkarmaları yönetmişti. Aslında, Oklahomalı bir iş adamıydı. Sonradan biri, onun eyaletin en büyük lastik dağıtım şirketinin sahibi, olduğunu söyleyecekti. Asıl şaşırdığım: Cumhuriyetçi'ydi. General Dwight David Eisenhower, Başkan olmuştu çünkü ve yirmi yıldır ilk kere Cumhuriyetçilerden Başkan seçiliyordu.

Bay Walker, savaşta ve barışta yaptığım yararlı hizmetlerden ötürü ülkemin bana duyduğu yükümü kendisi iletmekten çok mutluymuş. Bundan böyle yönetim dalındaki becerimi özel girişimde kullansam, çok daha iyi değerlendirilir, bol bol ödüllendirilirmişim. Bir ekonomik sıkışma söz konusuymuş, dediğine göre, görevimden alınacakmışım. Birçok memurluk kadrosu kaldırılıyormuş, yani beni başka bir göreve vermesi de söz konusu değilmiş bu durumda, aslında elinden gelse yapmaz mıymış. Kısacası, işten atıldım. Bu anda bile, ayağa kalkıp bana elini uzatırken söylediği şu sözlerle kabalık edip etmediğini kestiremiyorum, "İşte şimdi azımsanmayacak becerilerinizi satabilirsiniz Bay Starbuck, hem de Özel Girişim Sisteminin açık pazarında ve gerçek değerleri karşılığında. Pazar ola! Rasgele!"

Özel Girişim'den ne anlardım ki ben? Şimdi oldukça bilgiliyim ama o zaman hiçbir şey bilmiyordum. O kadar az şey biliyordum ki, uzun aylar boyunca özel sanayinin benim gibi dört dörtlük bir yöneticiye gerçekten avuç dolusu para saçacağı umuduyla yaşadım. İlk işsizlik aylarında zavallı karıma, bak, dedim, hiçbir şey beceremesek bile bir çıkar yol var: çarmıha gerilen bir adam gibi kollarımı açabilir, dosdoğru General Motors ya da General Electric falan gibi bir kuruluşun kucağına düşebilirim. Alın size bu kadının bana gösterdiği inceliğin bir ölçüsü: bu kadar kolay olduğuna göre neden hemen bir işe girişmediğimi asla sormadı bana — özel kesimde neden böyle biraz budalaca, mert erkekliğe yakışmayan bir özellik bulduğunu açıklamamı istemedi.

O aralarda karıma, "İstemesek de zengin olmak zorunda kalabiliriz," deyişim geliyor aklıma. Oğlum altı yaşındaydı, kulak kabartıyordu — ve böyle bir çelişkiye aklı takılacak yaşa gelmişti kuşkusuz. Bir anlam çıkarabilmiş miydi acaba? Sanmam.

Öbür bakanlıklardaki tanıdıklarımı yoklamaya, telefonla aramaya başlamıştım, işsiz oyuncuların kullandığı deyimle,

"birazcık soluk aldığımı" belirtiyordum. Tek eksiğim morarmış bir göz ya da kırık bir parmak gibi güldürücü bir sakatlıktı. Üstelik eski tanıdıklarımın tümü, kendimi Cumhuriyetçilerin budalalığına, kinciliğine kurban gitmiş göstermemi hoş karşılayan benim gibi Demokrat partililerdi.

Ama nerdee eski günler... dostlar aracılığıyla elden ele aktarılıp iş değiştirirken yaşam, hızlı bir halk oyunu gibi gelmişti bana, oysa şimdi bana iş bulamıyorlardı. İş zümrüdüanka kuşu gibi bir şeydi artık.

Ne kötü.

Yine de eski dostlar bana öyle rahat, öyle kibar davranıyorlardı ki şimdi bile Leland Clewes'a yaptıklarım yüzünden cezalandırıldığımı söyleyemem – en sonunda başvurduğum o saldırgan ihtiyarı saymazsak; o ihtiyar, benden ne kadar tiksindiğini yüzüme vurmakla kalmadı, en ince ayrıntılara kadar indi, donup kaldım. Adı Timothy Beame'di. Savaştan önce Roosevelt hükümetinde Tarım Bakanlığı Yardımcılığı yapmıştı. Yönetim kadrosunda bir iş önerisini ilk ondan aldım. O da eski bir Harvard'lı, eski bir Rhodes bursu öğrencisiydi. Yetmiş dört yaşındaydı, Washington'un en gözde hukuk bürosu Beame, Mearns, Weld ve Weld'in başkanıydı.

Telefonla aradım, benimle öğle yemeği yeyip yiyemeyeceğini sordum. İstemedi. Tanıdıkların çoğu benimle yemek yemek istemiyorlardı zaten. O ikindi geç saatte beni görebileceğini ama ne hakkında konuşacağımızı doğrusu anlayamadığını söyledi.

"Doğrusunu isterseniz efendim," dedim, "iş arıyorum – bir vakıfta ya da bir müzede."

"Yaaaaaaaaaaaa – demek iş arıyoruz, öyle mi?" dedi. "Tabii – bu konuda mutlaka konuşmamız gerek. Buyrun gelin. Sizinle şöyle oturup konuşmayalı kaç yıl oldu?"

"On üç yıl efendim," dedim.

"On üç yılda köprülerin altından çok sular aktı, değil mi?

"Evet efendim," dedim

"Vay vay," dedi.

Buluşmaya gitme budalalığını gösterdim.

Beni abartılı bir içtenlikle karşıladı. Genç bir adam olan sekreteriyle tanıştırdı, gençliğimde ne kadar yetenekli bir delikanlı olduğumu söyledi, bu arada durmadan sırtımı sıvazlıyordu. Oysa daha önce hiç kimsenin sırtını sıvazlamamış biriydi.

Ahşap bölmeli yazıhanesine girdiğimizde Timothy Beame meşin koltuğu gösterdi, oturmamı söyledi, "Buyurun efendim, şeref verin," diyordu. Sözümona şaka olarak söylenen bu soğuk sözlere Dr. Bob Fender'in Vicunah yargıcı bilim-kurgu öyküsünde de raslamıştım, zaten o yargıç, kader gibi yapışmıştı yakama. Yineliyorum: Timothy Beame'in daha önce kimseye böyle soğuk sözlerle takıldığını hiç sanmıyorum. Karşımda samur kaşlı ve kaderin cilvesine ya da tekmesine bakın, benim iki katım iriliğinde bir adam duruyordu. Kocaman ellerinden, bir zamanlar müthiş pala salladığı, bugün de yine doğruluk ve hakkı koruma adına avuçlarının kaşındığı anlaşılıyordu. Ak kaşları bir uçtan ötekine kesintisiz bir çalılık oluşturuyordu alnında, masanın başına geçtikten sonra öne doğru eğildi, o çalılığın altından gözlerini gözlerime dikti.

"Son zamanlarda neler yaptığını sormama gerek yok," dedi.

"Hayır efendim, yok," dedim.

"Genç Clewes ile sen Mutt ile Jeff gibi ünlü bir çift haline gelmeyi başardınız," dedi.

"Yazık ki," dedim.

"Yazık ya. Yazıkla geçiştirilecek bir yazık da değil kuşkusuz," dedi,

Bu adamın o gün önünde iki aylık ömrü kaldığını anlayacaktık sonradan. Gördüğüm kadarıyla hiç ipucu vermiyordu. Ölümünden sonra, başkanlığa bir Demokrat'ın seçileceği güne kadar yaşarsa, hiç kuşkusuz Yüce Mahkeme'ye seçileceği söylentisi yaygındı.

"Gerçekten üzgünsen," dedi, "neden ötürü üzüldüğünü biliyorsundur umarım."

"Evet efendim," dedim. "Karılarımızın da tabii." Sözlerime yürekten inanıyordum.

Derin derin içini çekti. "İşte bunu bana söylememeliydin," dedi.

"Efendim?" dedim.

"Seni gidi ahmak, seni Harvard-çocuğu, seni sıpanın çıkardığı çapsız bok," dedi ayağa kalkarken. "Sen ve Clewes, bu ülkenin görüp göreceği en özverili, en zeki kamu görevlileri kuşağının temiz adına leke sürdünüz! Tanrım--şimdi kim takar seni, kim takar Clewes'u? Onun kodeste oluşu ne kötü! Sana da iş bulamamamız ne kötü, değil mi?"

Ben de ayağa kalktım. "Efendim," dedim, "ben yasaları asla çiğnemedim."

"Zaten Harvard'da öğrettikleri en önemli şey," dedi, "bir insanın bütün yasalara harfi harfine uyarken nasıl aynı zamanda yaşadığı dönemin en korkunç canisi olabileceğidir."

Bu dersin Harvard'da hangi bölümde ve ne zaman verildiğini söylemedi. Yeni duyuyordum.

"Bay Starbuck," dedi, "belki de gözünüzden kaçmıştır: son zamanlarda iyi ile kötü arasında dünya çapındaki bir çatışmayı atlatmış bulunuyoruz, bu çatışma sırasında kıyıların ve tarlaların gözüpek, suçsuz ölülerimizle dolup taşmasını da kanıksadık. Şimdi benden işsiz bir bürokrat, hem de bu ülkeye verdiği zarar yüzünden bence ipe çekilmesi, yerlerde sürüklenmesi gereken bir memura acımam isteniyor."

"Ben yalnızca doğruyu söyledim," diye kekeledim. Korkudan ve utançtan midem bulanıyordu.

"Sen aslında gerçeğin tümü kapsayacak şeklinde genellenebilecek ufacık bir parçasını dile getirdin," dedi. "Kültürlü, anlayışlı kamu görevlilerinin hemen hepsi Rus casusudur!' dedirttin. Bundan böyle yarı-aydın eski kurtlarla şarlatanlar, hak saydıkları yöntemi ele geçirmek istediklerinde, hep bu-

nu söyleyecekler. Leland Clewes ile senin ortaklaşa budalalığınız olmasaydı, ihanet, acıma ve beyin arasındaki ilişkiyi asla kuramazlardı. Hadi defol görünme gözüme!"

"Peki efendim," dedim. Elimden gelse, hemen toz olacaktım, ne çare ki yerimden kıpırdayamıyordum.

"Sen," dedi, "yanlış yerde yanlış zamanda varolmakla insanseverlik görüşünü bir yüzyıl geriye götüren dangalaklardan birisin! Defol!"

Yenir yutulur cinsten değil.

8

Cezaevinin önündeki sırada oturmuş, kavurucu Georgia güneşinin altında otobüs bekliyordum. Arka camı soluk mavi perdeli kocaman bir Cadillac, yolun bölünme çizgisinin öte yanında Hava Üssü karargâhına giden yönde ağır ağır ilerliyordu. Yalnızca sürücüsünü görebiliyordum; zenciydi, garip bakışlarla cezaevini süzüyordu. Yapının, cezaevinin olduğu ilk bakışta anlaşılamazdı. Bayrak direğinin altındaki alçakgönüllü tabelâda şöyle yazıyordu; "F.T.G.Y.I., İşi Olmayan Giremez."

Araba, iki kilometre ötedeki U'ya varıncaya kadar ilerledi. Oradan döndü, yine bu yana gelerek; pırıl pırıl çamurlukta, bizim ihtiyar Slav kökenli çöpçüyü gördüm yine. Demin Virgil Greathouse'un geldiğini belirten alarmı bu araba vermiş meğer sonradan anlaşıldı. Uzun süredir cezaevini arıyorlarmış.

Sürücü indi, buranın gerçekten cezaevi olup olmadığını sordu.

Böylelikle özgür bir kişi olarak ses çıkarma olanağını elde ettim. "Evet," dedim.

İri yarı, ağırbaşlı, orta yaşlı, babacan bir adam olan sürücü, kapitone üniformayla kara meşin dolaklar giymişti, arka kapıyı açtı, loşluğa doğru seslendi. "Beyler," dedi üzüntü ve saygıyı sesinde ustaca dengeleyerek, "yolun sonuna geldik." Ceket cebine kırmızı ipekle işlenmiş harfler, patronunun kimliği açığa çıkıyordu. "RAMJAC", diyorlardı bir ağızdan.

Sonradan öğrendiğime göre: Greathouse'un eski dostları, düştüğü feci durumu gören olmasın diye onu ve avu-

katlarını evden alıp gizlice cezaevine yollanmışlar. Pepsi-Kola'nın bir arabası Manhattan'daki Waldorf Kulesinin servis kapısından almış onu, evi oradaymış. La Guardia'nın bitişiğindeki Denizyolları Uçak Terminal'ine götürüp doğru piste bırakmış. Orada Resorts İnternational'a ait bir jet bekleyecekmiş. Hemen Atlanta'ya uçmuş, Greathouse, oraya vardığında, RAMJAC Anonim Şirketi'nin Güneydoğu Bölge Temsilciliğinden gönderilmiş perdeli bir araba tarafından yine uçak pistinde karşılanmış.

Virgil Greathouse arabadan indi — tıpkı benim gibi giyinmişti, gri, çizgili bir takım, beyaz gömlek bir de yollu asker boyunbağı. Başka başka alaylardandık. O, Coldstream Muhafız Alayındandı. Her zamanki gibi, piposunu tüttürüyordu. Kısacık bir bakış attı bana.

Sonra da iki kıranta avukat indiler – biri gençti, diğeri yaşlı.

Sürücü, arabanın bagajından mahkum bavulunu indirmeye gidince, Greathouse ile iki avukatı, cezaevini gözden geçirmeye başladılar, fiyat uygunsa hemen kapatacakları bir mülkü incelercesine. Greathouse'un gözlerinde kıvılcımları çakıyordu, piposundan kuş sesleri çıkıyordu. Sonradan avukatlarından öğrendiğime göre, kesinlikle cezaevini boylayacağını kavradığında boks, juijutsu ve karate dersleri almıştı.

Bunu duyduğumda, "Yaa," demiştim kendi kendime, "böyle bir cezaevinde, onunla dövüşmek isteyen çıkmaz, ama beli ne de olsa bükülecek. Cezaevine ilk girenin beli, eninde sonunda bükülür. Sonraları kişi doğrulur biraz ama hiçbir zaman eskisi gibi olamaz. Virgil Greathouse istediği kadar yaman olsun, bir daha asla eskisi gibi yürüyüp konuşmayacak."

Virgil Greathouse beni tanıyamamıştı. Sırada otururken, savaş alanında yatan bir cesetten farkım yoktu, o da ateşkes sırasında durumun nasıl gittiğini görmeye gelmiş bir generaldi.

Şaşırmıştım. Gelgelelim, cezaevinden gelen, artık hepimizin açık seçik duyabildiği sesi tanıyacak sanıyordum. Watergate olayındaki işbirlikçilerinden en yakını Emil Larkin'in sesiydi. Ciğerlerinin olanca gücüyle bir zenci ilâhîsi söylüyordu: "Arasıra Öksüz Çocuk Gibiyim."

Greathouse, avukatlar ve sürücü, kendilerini yere attılar. Sonra küfürler ederek, gülerek kalktılar ayağa, üstlerini fırçaladılar. Görmediği bir takım kişilerce gözetlendiğini, ölçülüp biçildiğini sezen Greathouse, birkaç boks vuruşu patlattı, göğe baktı, sanki "Hadi bir tane daha gönder," diye dalga geçiyordu, "Bu sefer hazırım."

Küçük topluluk, cezaevine doğru yürüyüşe geçmedi. Arabanın yanında durmuş, bir çeşit karşılama töreni bekliyorlardı. Sanıyorum. Greathouse, tarafsızlık ilkesi uyarınca bu toplumdaki yerine son bir kere daha saygı gösterilmesini istiyordu, Appomattax'takini andırır bir teslim-oluş töreni, gardiyan Ulysses S. Grant olacaktı, kendisi de Robert B. Lee.

Oysa karşılayıcısı, Georgia'da bile değildi. Greathouse'un o gün teslim olacağı konusunda önceden bilgi alsaydı, ne yapar yapar gelirdi. Ama şimdi Atlantic City'de, düzenlenen bir Tahliye Memurları Seminerine katılmıştı. Böylece ana kapıdan dışarı birkaç adım atarak onları karşılamak, Başkan Carter'in burnundan düşmüş yeğeni Clyde Carter'a kalmıştı.

Clyde gülümsedi, "Hadi gelsenize içeri," dedi.

Birlikte girdiler, sürücü geriden geliyor, gıcır gıcır deriden iki bavulla aynı deriden bir tuvalet eşyası çantası taşıyordu . Eşikte, Clyde onun elinden aldı bavulları, kibar bir dille arabaya dönebileceğini söyledi.

"Size iş düşmeyecek burada," dedi Clyde.

Sürücü de arabasına döndü. Adı, Cleveland Lawes'du: defterini dürdüğüm Leland Clewes'un tersyüz edilmişi. Ortaokuldan öte öğrenim görmemişti ama kapı önlerinde birilerini, çoğu kere de RAMJAC yöneticilerini müşterileri ve satış elemanlarını beklerken, haftada beş kitap okumaya

alışmıştı. Kore Savaşı sırasında Çinlilerin eline düşüp bir süre Çin'de Sarı Deniz kıyılarında dolaşan bir buharlı gemide güverte tayfalığı yaptığından, Çincesi de oldukça iyiydi.

Cleveland Lawes o günlerde Sovyetler Birliği'ndeki cezaevi düzenini anlatan eski bir mahkûmun anılarını okuyordu. Aleksandr Soljenitsin'in Gulag Adacıkları'nı.

Ben de oracıkta, koca bir boşluğun ortasında tek başıma oturuyordum. Yine dış ortamla ilişkiyi kesme nöbetine girmiştim – boş gözlerle önüme bakıyor, arasıra üç kere el çırpıyordum.

El çırpmam olmasaymış, diyor Cleveland Lawes, benimle hiç ilgileneceği yokmuş.

Ama el çırparak kafasını karıştırmışım. Neden yaptığımı pek merak etmiş.

El çırpışımın gerçek nedenini ona anlattım mı? Hayır. Çok karmaşık ve aptalcaydı çünkü. Onu geçmiş günlere daldığımı, aklıma özellikle mutlu bir an geldiğinde de üç kere el çırptığımı söyledim. Evet, ellerimi havaya kaldırıp tam üç kere çırpıyordum.

Beni Atlanta'ya kadar götürmeyi önerdi.

İşte, özgürlüğüme kavuşalı daha yarım saat geçtiği halde, görkemli bir arabanın ön koltuğuna kurulmuştum. Hadi hayırlısı.

Ama Cleveland Lawes o gün beni Atlanta'ya götürmeyi önermeseydi, bu günkü durumuna asla yükselemez, RAMJAC Anonim Şirketi'nin Trancisco Bölümü personel müdürü olamazdı. Trancisco'nun Demirperdesiz Dünya'nın her yerinde araba acentaları, taksi filoları, kiralık araba servisleri, otoparkları ve garajları vardır. İsterseniz, Trancisco'dan mobilya bile kiralayabilirsiniz. Bir sürü insan kiralıyor.

Atlanta'ya hep birlikte gitmemize müşterileri bozulurlar mıydı acaba?

Onları daha önce hiç görmediğini, bir daha da görmeyeceğini sandığını söyledi; RAMJAC'ta çalışmıyorlarmış. En önemli müşterisinin Virgil Greathouse

olduğunu cezaevine varana kadar bilmediğini de ekleyip öyküye tuz biber kattı. O ana kadar Greathouse takma sakallıymış.

Arka koltuğa bir göz atayım diye boynumu uzattım, işte sakal orada duruyordu, kulağa geçen tel çengellerden biri kapının koluna takılmıştı.

Cleveland Lawes, Greathouse'un avukatlarının da cezaevinden bir daha çıkmayacaklarını sandığını söyledi şaka yollu. "Yapıya öyle bir bakıyorlardı ki," dedi, "bedenlerine uyup uymayacağım kestiriyorlar gibi geldi bana."

Daha önce böyle dört kapılı bir arabaya binmiş miydim? Konuyu geçiştirmek için, "Hayır," dedim. Yoksa çocukken, Alexander McCone'un çeşit çeşit arabalarının ön koltuğuna, babamın yanına kurulmuştum. Harvard'da ilk yıllarımda, sık sık Bay McCone ilk birlikte arka koltuğa oturmuştum, babamla aramızda bir cam bölme vardı. O zamanlar bu bölme ne tuhaf gelmişti bana, ne de anlamlı.

Nüremberg'deyken de, o acayip Mercedes Fafner otokarı kullanmıştım ya. Ama körüklü bir arabaydı o, bagajdaki ve arka camındaki kurşun delikleri olmasa da acayip bir arabaydı. Bavarialıların gözünde bir korsan kimliği kazandırmıştı bana – durmaksızın bir daha, bir daha çalınacak iğreti eşyaların geçici sahibi bir korsan. Yine de cezaevinin kapısında otururken, belki de kırk beş yıldır gerçek bir arabaya binmediğimi anımsadım! Kamu hizmetlerinde yüksek mevkilere getirilmeme karşın, bir araba verilmemişti emrime, dahası, kendine bir tane alma ya da arasıra ödünç bir araba kullanma seçenekleri de sunulmamıştı. Arabalı bir üstün, aklını çelip de şu öneriyi yaptırtacak kadar çekici de olamamıştım: "Delikanlı – bu konuda sizinle enine boyuna konuşmak istiyorum. Arabama binin lütfen."

Oysa Leland Clewes, araba edinmeye hakkı olmadığı halde, kendisine tapan ihtiyarlarla görkemli arabalarda dolaşıp duruyordu.

Ziyanı yok.

Ağırdan alalım.

Cleveland Lawes, onda kültürlü bir adam izlenimi uyandırdığını söyledi.

Harvard'a gittiğimi gizlemedim.

O da bunun üstüne, Kuzey Kore'de Çinli komünistlere tutsak düşüşünü anlattı, cezaevi sorumlusu Çinli binbaşı da Harvard'danmış da. Benim yaşlarımdaymış binbaşı, belki de sınıf arkadaşımmış, ne var ki hiçbir zaman bir Çinli dostum olmamıştı. Lawes'un dediğine göre, fizik ve matematik öğrenimi yapmışmış binbaşı, demek zaten onu tanıyamazmışım.

"Babası büyük bir toprak ağasıydı," dedi Lawes. "Komünistler geldiklerinde, babasını köydeki marabaların önünde diz çökmeye zorlamışlar, sonra kılıçla kafasını uçurmuşlar."

"Ama oğul bu olaydan sonra da komünistlikten caymamış –öyle mi?" dedim.

"Babasının gerçekten çok zalim bir toprak ağası olduğunu söylemişti," dedi.

"Yaa işte," dedim, "Harvard öğrenimi budur!"

Harvardlı Çinli, Cleveland Lawes'a dostluk göstermiş, savaş bittiğinde evine Georgia'ya döneceğine, Çin'e gelmesi için onu kandırmış. Lawes daha çocukken, yeğenlerinden birini komşular diri diri yakmışlarmış, babası da bir gece evinden zorla alınıp Ku Klux Klan üyelerince kamçılanmış, zaten kendisi de Ordu yakasına yapışmadan önce tam iki kere oy listesine adını yazdırmaya kalkışırken dövülmüş. Yani tatlı dilli komünistin ağına kolay düşmüş. Dediğim gibi, iki yıl süreyle Sarı Deniz'de güverte tayfalığı yapmış. Birçok kereler âşık olduğunu söyledi, ama hiç kimse aşkına karşılık vermemiş.

"Demek bu yüzden geri döndün?" diye sordum.

Aslında, düğün çanlarını duymaya can atıyormuş. "Orada gönlüme göre biri yoktu, bu bir," dedi, "ikincisi de, yemekler."

"Yemekler kötü müydü?" dedim.

"Yoo iyiydi," dedi. "Yalnız üstüne konuşmayı sevdiğim türden yemekler değildi."

"Hmmm," dedim.

"Yemeği yemek yetmez," dedi, "üstüne konuşman şarttır. Hem de o tür yemekten anlayan biriyle söyleşmek istersin."

Çince öğrenebildiğinden ötürü kutladım onu, o da, şimdi olsa asla beceremeyeceğini söyledi. "Artık çok şey biliyorum," dedi. "O zamanlar Çince öğrenmenin ne kadar zor olduğundan haberim bile yoktu. Kuş sesi çıkarmak gibi bir şey sanıyordum. Bilirsin: kuşun öttüğünü duyar duymaz onunkine benzer bir ses çıkarırsın, hayvana yutturmaya çalışırsın."

Yurduna dönmek istediğini söyleyince, Çinliler anlayış göstermişler. Onu seviyorlarmış, uğruna birtakım zahmetlere de girişmişler, dolambaçlı diplomatik yollardan yurduna döndüğünde başına neler gelebileceğini öğrenmeye çalışmışlar. O dönemde Çin'de ne Amerikan elçiliği varmış, ne de Amerika'ya dost ülkelerden birinin elçiliği. Haberler, o tarihte Çin'le dostluğu sürdüren Moskova aracılığıyla gidip geliyormuş.

Yaa, ve askerlikte tek uzmanlığı bir havan topu taşımaktan öteye gitmeyen bu sıradan ve zenci eski er, en üst diplomatik düzeydeki görüşmelere konu olmaya lâyık görülmüş. Amerikalılar, cezalandırmak için onu geri istiyorlarmış. Çinliler de bu cezanın kısa, nerdeyse simgesel nitelikte olmasını, suçlunun hemen günlük sivil yaşamına dönmesi gerektiğini, yoksa onu asla geri vermeyeceklerini söylüyorlarmış. Amerikalılar, Lawes'dan, önce yurduna neden döndüğüne ilişkin bir açıklama bekliyorlarmış. Bundan sonra harp divanına verilecek, üç yılın altında bir hapis cezası yiyerek ve bütün hak ve ödeneklerinden yoksun bırakılarak ordudan atılacakmış. Çinliler, Lawes'un Çin Halk Cumhuriyeti'ni, kendisine dostluk gösteren bir ülkeyi kötü-

leyen tek söz söylemeyeceği konusunda kendilerine söz verdiğini bildirmişler. Bu sözünden dönmeye zorlanırsa, onu geri vermezlermiş. Ayrıca hiçbir biçimde hapse atılmamasında, savaş tutsağı olarak geçirdiği döneme karşılık, tazminat almasında diretmişler. Amerikalılar, suçlunun nasılsa hapse atılacağını, hiçbir ordunun, kaçakları cezasız bırakmadığını ileri sürmüşler. Dava görülmeden önce gözaltında kalacakmış, ona savaş tutsağı olarak geçirdiği yıl sayısına denk bir hapis cezası verecek, sonra savaş tutsağı olarak geçirdiği yılları cezadan düşerek onu evine göndereceklermiş. Zarar ödemek falan söz konusu değilmiş.

Pazarlıkta anlaşmaya varılmış.

"Beni asıl, neden geri almak istiyorlardı biliyor musun," dedi, "çok güç durumda kaldıklarından. Bir Amerikalının, kara derilinin teki de olsa, Amerika'nın dünyanın en iyi ülkesi olduğundan bir an kuşkuya düşmesini hazmedemiyorlardı."

Hani şu Kore Savaşı sırasında vatana ihanetten yargılanan Dr. Robert Fender'ın adını duymuş muydu acaba, o da şu anda cezaevinde üniforma için Virgil Greathouse'un ölçüsünü almaktaydı.

"Hayır," dedi. "Başı bu tür dertlere girenleri pek izlemedim. Bir dayanışma kurmayı düşünmedim hiç."

Ona, RAMJAC Anonim Şirketi'nin en büyük paydaşı efsane kadın bayan Jack Graham, Jr.'u görüp görmediği sordum.

"Tanrı'yı gördün mü demek gibi bir şey bu," dedi. Graham'ın dul eşi, enaz beş yıldır ortalıkta görünmüyordu. En son, RAMJAC Anonim Şirketi'ne karşı açılan bir davada görülmüştü. Bir grup paydaş, RAMJAC'ı dava edip, kadının yaşadığına ilişkin kanıtlar vermesini istemişlerdi. Gazetelerdeki haberler karımın çok hoşuna gitmişti anımsıyorum da. "İşte benim sevdiğim Amerika bu," demişti. "Neden hep böyle olamıyor?"

Bayan Graham, RAMJAC'ın yan kuruluşlarından Pin-

kerton Bürosu'nun yanına kattığı sekiz üniformalı gorille, avukatsız gelmişti mahkemeye. Gorillerden biri, amplifikatörlü bir hoparlörle bir mikrofon taşıyordu. Bayan Graham, kukuleteli, bol, kara bir kaftan giymişti, kukuletenin ön kısmı iğnelerle sıkı sıkı iliştirilmişti, kendisi dışarıyı görebiliyordu da kimse kukuletenin içini göremiyordu. Yalnız elleri açıktaydı. Bir başka goril, bir ıstampa, birtakım kâğıtlar, bir de Bayan Graham'ın F.B.I.'daki, parmakizi kayıtlarının bir kopyasını almıştı. Bir süre gözaltında kalmıştı. Ben o sıralar devlet memurluğundan atılmıştım.

Ampilifikatör açıldı, mikrofon kaftanın içine sarkıtıldı, böylelikle herkes tanığın söylediklerini duyabilecekti. Hemen parmak izi vererek ve izleri anında F.B.I. kayıtlarındaki izlerle karşılaştırılarak kimliğini tanıtlama yolunu tuttu. Hem fiziksel hem zihinsel bakımdan sağlığı tam anlamıyla yerine gelmeden denetimi altında bulundurduğunda mahkeme huzurunda and içti. Telefonla talimat verirken, kendini belirlemek için bir parola kullanıyormuş. Bu parola düzensiz aralarla değiştirilmiş. Yargıçın isteği üstüne bir parola örneği de verdi, öylesine büyülü bir sözcüktü ki bu aklımdan bugün bile çıkmıyor: "Ayakkabıcı" dedi. Telefonda verdiği her emir, kendi el yazısıyla kaleme aldığı bir mektupla pekiştiriliyordu. Kendi deyimiyle: "...sekiz parmacığım iki küçümen başparmağımla."

İşte bu kadar. Bayan Jack Graham'ın diri olduğu kesindi, artık dilediği gibi kayıplara karışabilirdi.

"Bay Leen'i bir çok kere gördüm," dedi Cleveland Lawes. RAMJAC Anonim Şirketi'nin başı ve yönetim kurulunun başkanı halka açık, tatlı dilli Arpad Leen'den söz ediliyordu. Şirketin kadrosuna girdiğimizde, benim de Cleveland Lawes'un da patronlar patronumuz olacaktı. Şimdi de söylüyorum, Arpad Leen, yönetimi altında çalışmaktan kıvanç duyduğum en yetenekli, en bilgili, en parlak, en duyarlı yöneticidir. Şirket ele geçirmede ve sonra da şirketleri batmaktan kurtarmada üstüne yoktur.

"Benimle geçinemezsen, kimseyle geçinemezsin," derdi. Doğru, gerçekten doğru.

Lawes, Arpad Leen'in daha iki ay önce Atlanta'ya geldiğini ve arabasına bindiğini söyledi. Atlanta'daki bir mağazalar ve lüks oteller zinciri batmıştı, Leen hepsini RAMJAC'a kakalamaya çalışmıştı. Ne yazık ki Güney Koreli bir tarikata kaptırmıştı.

Lawes, çocuğum olup olmadığını sordu. The York Times'da yazan bir oğlum olduğunu söyledim. Lawes kahkahayı bastı, onunla benim oğlanın patronları aynıymış artık: Arpad Leen. O sabah, haberleri kaçırmıştım; Lawes bana, RAMJAC'ın The New York Times ile bütün yan kuruluşlarını daha yeni ele; geçirdiğini açıklamak zorunda kaldı, kuruluşlar arasında kedi-mamasında dünyada ikinci bir şirket de varmış.

"Buradayken," dedi Lawes. "Bay Leen bana bu olayın gerçekleşeceğinden söz etmişti. Ama onun gönlündeki kuruluş, kedi-maması şirketiymiş, The New York Times değil."

O sırada iki avukat arabanın arka koltuğuna geçtiler. Hiç üzgün görünmüyorlardı. Birleşik Devletler Başkanı'na benzeyen gardiyandan söz edip gülüşüyorlardı. "Az kalsın," dedi biri, "Bay Başkan, lütfen bizimkini şu anda bağışlamaz mısınız?" diyecektim ona. "Zavallı yeterince çekti, bu ikindi golfa dalıp eğlensin biraz."

Biri, takma sakalı denedi, öteki, Karl Marx'a benzedin diye takıldı ona. Falan filan. Kim olduğumu hiç merak etmediler. Cleveland Lawes, oğlumun görüş gününe geldiğimi söyledi onlara. Oğlumun hangi suçtan yattığını sordular; ben de "Posta yolsuzluğu" dedim. Lâf orada bitti.

Böylece Atlanta'ya doğru yola koyulduk. Önümdeki torpido gözüne emiciyle ne idüğü belirsiz bir şey yaptırılmıştı, hiç unutamıyorum. Otuz santimetre uzunluğunda bir bahçe sulama hortumunu andıran bu nesne, göğüs kemiğime doğrultulmuştu. Okun ucunda, tabak boyunda beyaz plastik bir tekerlek vardı. Yola koyulduğumuz andan sonra, te-

kerlek gözümü almaya başladı, tümsekleri aştığımızda yukarı-aşağı gidip geliyor, dönemeçleri alırken, bir sağa bir sola savruluyordu.

Dayanamayıp ne olduğunu sordum. Oyuncak bir direksiyonmuş. Lawes, arasıra yedi yaşındaki oğlunu da gezilere götürürmüş. Oğlancık, bu beyaz plastik tekerlekle arabayı sürer gibi yaparmış. Benim oğlumun küçüklüğünde böyle oyuncaklar yoktu. Zaten olsaydı da, pek hoşuna gitmezdi bizimkinin. Yedi yaşındayken bile Walter, anne-babasıyla bir yere gitmekten nefret ederdi.

"İyi düşünülmüş bir oyuncak," dedim.

"Çok da heyecan verici olabiliyor arasıra," dedi Lawes, hele gerçek direksiyonun başındaki sarhoşsa, bodoslama gelen kamyonlardan kıl payı kurtuluyor, park etmiş arabaları hafifçe sıyırıp geçiyorsa, bayağı keyifli bir oyuncak. Onca, Birleşik Devletler Başkanı'na da böyle oyuncak bir tekerlek verilmeliymiş göreve başladığı gün, böylelikle hem ona hem de izleyicilere başkanın elinden sürücülük oynamaktan başka bir şey gelmediği anımsatılırmış.

Beni hava alanında indirdi.

New York City'ye giden uçaklarda hiç boş yer yokmuş meğer. O ikindi saat beşe kadar Atlanta'dan çıkamadım. Zararı yok. İştahım yerinde değildi, öğle yemeği yemedim. Helâda bir cep kitabı buldum, bir süre onu okudum. Zorbalık kullanarak uluslararası bir holdingin başına geçen bir adamı anlatıyordu. Kadınlar adama deli oluyorlardı. Onları paspas edip çiğniyordu da biraz daha çiğnenmeye can atıyorlardı. Oğlu uyuşturucu kullanıyordu, kızı erkek delisiydi.

Fransızca konuşan bir Fransızın uyarısıyla kitabı bıraktım, adam ceketimin sol yakasını gösteriyordu. Her ne kadar artık sigara içmiyorsam da, ilk ağızda ceketimi yine tutuşturduğumu sandım. Sonra birdenbire, Fransız Lejyon donöründe şövalye ünvanımı belirleyen dar kırmızı şerit hâlâ taktığımı ayırdettim.

Adama, İngilizce olarak nişanı, elden düşme aldığım bu takımın yakasında bulduğumu, ne anlama geldiğini bilmediğimi söyledim. Ne acıdır ki nişanı dava sırasında ve cezaevinde yattığım sürece hep takmışım.

Adam buz kesildi birdenbire. "Permettez-moi, monsieur," dedi. Sonra da böcek kovalarcasına şeriti tuttuğu gibi alelacele söktü.

"Merci," dedim ve kitabıma döndüm.

En sonunda bir uçakta yer bulunabildiğinde, adım hoparlörle üstüste birkaç kere anons edildi: "Bay Walter F. Starbuck, Bay Walter. F. Starbuck..." Bir zamanlar dillerden düşmeyen bir addı bu; gelgelelim şimdi kimsenin kulağına tanıdık gelmemişti, adı duyup da hınzırca gülümseyen tek bir kadın ya da erkek görmedim.

İki buçuk saat sonra Manhattan adasmdaydım, akşam ayazından korunmak için yağmurluğumu giymiştim. Güneş batmıştı. Yalnızca oyuncak trenler satan bir mağazanın camındaki canlı gösteriyi izliyordum.

Gideceğim bir yer yokmuş türü duygulardan uzaktım. Gideceğim yere varmak üzereydim. Önceden yazmıştım. Bir haftalığına banyosuz, televizyonsuz bir oda ayırtmış, ücretini önceden ödemiştim — bir zamanların gözde oteli Hotel Arapahoe'da, şimdi Times Alam'na bir dakika uzaklıkta işletilen ayaküstü bir birleşme evinde.

9

Arapahoe'ya bir kere daha gelmiştim. Dokuz-yüz otuz-birin güzünde. Ateş, usta ellerce evcilleştirilmemişti daha. Albert Einstein, yeni tekerleğin yolda olduğunu söylemiş, ne var ki sıradan kadınlarla erkeklerin kullandığı dille bu yeni buluşun olabilir biçimini ve yararlarını kanıtlayamamıştı. Başkan, bir maden mühendisiydi; Herbert Hoover. Alkollü içkilerin satışı yasaklanmıştı, ben de Harvard'a yeni girmiştim.

Velinimetim Alexander McCone'un öğütlerine uyuyordum. Bir mektubunda, kendisinin lise birde yaptığı bir deliliği benim perçinlememi istiyordu, kısacası, güzel bir kızı alıp New York'ta oynanan Harvard-Columbia futbol maçına götürecek sonra da bir aylık harçlığımın tümünü, Hotel Arapahoe'nun ünlü yemek salonlarında onunla başbaşa istakozlu havyarlı falan bir yemekte harcayacaktım. Sonra da dans etmeye gidecektik. "Smokinini giymelisin mutlaka," diyordu. "Sarhoş denizciler gibi bahşiş saçmalısın." Bana anlattığına göre Elmas Jim Brady, bir keresinde on iki düzine istiridye, dört ıstakoz, dört tavuk, dört güvercin yumurtası, dört kalem sığır pirzolası, dört porsiyon domuz şişle dört porsiyon kuzu şiş yemişmiş orada – bir bahis üstüne. Lillan Russell gözlemciymiş.

Belki de Bay McCone bu mektubu yazdığında sarhoştu. "Safasız cefa çekilmez," diye de yazmıştı.

Yemeğe götürdüğüm kız, oda arkadaşımın ikiz kardeşiydi, sonraları yaşamım süresince gerçekten sevdiğim dört kadından biri olacaktı. Birincisi, annemdi. Sonuncusu da, karım.

Kızın adı Sarah Wyatt'tı. On sekizini doldurmuştu benim gibi. Wellesley, Massachusetts'ta zengin kızların yollandığı iki yıllık sudan bir koleje gidiyordu, Pine Manor'a. Ailesi, Boston'un kuzeyinde, Gloucester yakınlarındaki Pride's Crossing'deydi. New York City'deki beraberliğimiz sırasında, bir borsa simsarının dul eşi anneannesiyle birlikte kalıyordu – çıkmaz-sokakları, ufacık parkları ve Elizabeth döneminden kalma ev-düzeni otelleriyle çevreden garip bir biçimde ayrılan kurtarılmış bir semtte – East River kıyısında, Kırkikinci Sokağı kesen "Tudor City" de. İşe bakın, oğlum da şimdi Tudor City'de oturuyor, Bay ve Bayan Leland Clewes'lar da.

Dünya amma da küçük.

Dokuz-yüz otuz-bir'de, Sarah'cığımı Hotel Arapahoe'ya götürmek üzere arabayla ilk girdiğimde, Tudor City oldukça yeni bir semtti ama daha o günlerde işi bitmişti, hemen hemen boşalmıştı. Cleveland'deki en usta terzinin elinden çıkma smokinimi giymiştim. Bay McCone'un armağanı gümüş çakmakla gümüş sigara tabakam cebimdeydi. Cüzdanımda kırk dolar vardı. Dokuz-yüz otuz-bir'de kırk dolar nakit parayla Arkansas eyaletinin tümünü satın alabilirdim.

Yine boy-pos konusuna geliyoruz: Sarah Wyatt, benden yedi buçuk santim daha uzundu. Aldırmıyordu. Tudor City'de kapısına dayandığımda öylesine aldırmıyordu ki, tuvaletinin altına uzun topuklu iskarpinler giymişti.

Boylarımızın uyuşmazlığına Sarah'nın ne kadar aldırmadığının daha güçlü bir kanıtı size: Yedi yıl sonra Sarah Wyatt benimle evlenmeyi kabul edecekti.

Gittiğimde, daha hazır değilmiş, ben de büyük annesi Bayan Sutton'la oturmak zorunda kaldım bir süre. O ikindi futbol maçında Sarah, Bayan Sutton'ın yanında ağzıma intihar sözcüğünü almamamı söylemiş, uyarmıştı beni – çünkü Bay Sutton, Dokuz-yüz yirmi-dokuz'daki büyük borsa bunalımından sonra Wall Street'teki yazıhanesinin penceresinden atlayarak can vermiş.

"Eviniz çok güzel Bayan Sutton" dedim.

"Bunu ilk söyleyen sizsiniz," dedi. "Çok sıkışık aslında. Mutfakta pişenin kokusu her yerden duyuluyor."

İki yatak odalı bir kattı bu. Talihi kötü dönmüştü zavallının. Sarah, bir zamanlar ailesinin Connecticut'ta bir halası, Beşinci Cadde'de bir evi falan olduğunu söylemişti.

Girişteki küçük sofanın duvarları, Bunalım'dan önceki cins at yarışlarından kalma mavi şeritlerle kaplıydı. "Bir sürü mavi şerit kazanmışsınız," dedim.

"Yoo," dedi, "ben kazanmadım, atlar kazandı bunları."

Oturma odasının ortasındaki iskambil masasının başına, açılır kapanır iskemlelere oturmuştuk. Ne koltuk vardı, ne kanepe. Yine de oda, büfeler, yazı masaları, sehpalar, konsollar, Gal şifonyerleri, giysi dolapları, büyükbaba saatler falan gibi ıvır zıvırlarla öyle bir doluş dolmuştu ki, pencerelerin nerede olduğunu kestiremedim. Anlaşılan Bayan Sutton bir yığın da hizmetçi stok etmişti, hepsi birbirinden yaşlıydı. Beni üniformalı hizmetçi içeri almış, sonra çok gösterişli iki doğramanın arasındaki daracık yarıktan yitip gitmişti.

Aynı aralıktan şimdi de üniformalı bir şoför çıkmış, Bayan Sutton'a o gece "elektrikliyle" bir yere gidip gitmeyeceğini soruyordu. Birçok kişi, özellikle yaşlı hanımların elektrikli arabaları vardı o günlerde. Bu arabalar, tekerlekli telefon kulübelerini andırırdı. Döşemenin altında korkunç ağır bataryalar bulunurdu. Bir saatte en fazla on yedi kilometre hızla gidebilirdiniz – her kırk beş kilometrede bir bataryaların şarj edilmesi gerekirdi. Direksiyon yerine, tıpkı yelkenlilerde olduğu gibi, dümen yelkenleri vardı.

Bayan Sutton, elektrikliyle çıkmayacağını söyleyince ihtiyar şoför, o zaman kendisinin otele dönmek istediğini söyledi. Saydıklarımdan başka iki hizmetçi daha vardı, onları hiç görmedim. Hepsi geceyi otelde geçireceklerdi, böylelikle Sarah, o gece onların hep birlikte uyudukları ikinci yatak odasında yatabilecekti.

"Bu durumumuz size geçici gibi geliyordur herhalde," dedi Bayan Sutton.

"Hayır efendim," dedim.

"Hep böyle gidecek," dedi. "Bir erkeğin yardımı olmadan durumumu düzeltmek elimden gelmiyor. Böyle yetiştirildim. Böyle eğitim gördüm."

"Evet efendim," dedim.

"Sizin üstünüzdeki kadar güzel dikilmiş smokin giyen delikanlılar İngiltere Kraliçesi'nden başka kimseye böyle 'efendim' dememeliler," dedi.

"Sözünüzü unutmamaya çalışırım," dedim.

"Siz daha çocuksunuz tabii," dedi.

"Evet efendim," dedim.

"McCone'larla kanbağınızı açıklasanıza bana," dedi.

McCone'larla kanbağım olduğunu kimseye söylememiştim. Sık sık başka bir yalana başvururdum – benimle ilgili bütün yalanlar Bay McCone'un kafasından çıkmıştı. Babamın meteliksiz olduğunu itiraf etmemin hiçbir sakıncası yoktu ona kalırsa, hatta çok hoş karşılanabilirdi. Gelgelelim babamın uşak olması asla bağışlanmazdı.

Yalanı Bayan Sutton'a olduğu gibi aktardım: "Babam, Bay McCone'un resim müzesinin müdürüdür. Ayrıca sanat yapıtları alımında danışmanlığını yapar."

"İnce beğenili bir adam," dedi Bayan Sutton.

"Avrupa'da sanat eğitimi gördü," dedim. "İş adamı değildir."

"Bir düşler adamı," dedi.

"Evet," dedim. "Bay McCone olmasaydı, Harvard'a asla gidemezdim."

"Starbuck––" dedi dalgın bir sesle. "Adınız eski bir Nantucket adı galiba."

Buna da hazırlıklıydım. "Evet," dedim, "büyük babam Altına Hücum sırasında Nantucket'tan ayrılmış, bir daha da geri dönmemiş. Bir ara Nantucket'a gidip eski nüfus kayıtlarını incelemeliyim, ailemizin kökenini bulmalıyım."

"Californialı bir aile," dedi.

"Göçebe Nomadlara dayanıyor kökenimiz aslında," dedim. "California, evet ama Oregon, Wyoming ve Kanada, Avrupa bile var işin içinde. Bu göçebeler hep okumuş yazmış kişilermiş – öğretmen falan."

Simyacıların kökü kurumuş düşsel ögelerinden biriydim sanki.

"Büyük balina avcılarının soyundan," dedi.

"Herhalde," dedim. Yalanlarla başım hiç hoş değildi.

"Onlardan önceki atalarınız da Vikingler tabii."

Omuz silktim.

Beni sevmeye karar vermişti, sonuna kadar da sevecekti. Sarah sonraları, Bayan Sutton'un benden "küçük Vikingi" olarak söz ettiğini söyledi. Sarah'nın önce evlenmeyi kabul edişini sonra beni aldatıp kıçıma tekme atışını göremeyecekti zavallı. Dokuz-yüz otuz-yedi civarında meteliksiz olarak öldü – bir iskambil masası, iki açılır kapanır iskemle ve yatağından başka ardında bir şey bırakmadan. Onsuz, gidecek yer, yiyecek bir dilim ekmek bulamayan eski hizmetçilerini ve kendini geçindirmek için bütün değerli eşyalarını satmıştı. Hizmetçilerin hepsinden uzun yaşadı. Tillie adındaki hizmetçi, en son ölendi içlerinde. Tillie'nin ölümünden iki hafta sonra da Bayan Sutton, dünyaya gözlerini yumdu.

Ama Dokuz-yüz otuz-bir'de, ben Sarah'nın süslenmesini beklerken, Bayan Sutton, bana Bay McCone'un babasının Cuyahoga Köprücülük ve Demir İşletmesi'nin kurucusunun, kendisinin genç kızlığında yazlarını geçirdiği Bar Harbor, Maine'de yörenin en büyük evini yaptırdığını anlatıyordu. Yapı bittiğinde, dört orkestranın çaldığı görkemli bir balo vermişti de kimseler gelmemişti.

"Adamı bu yoldan küçümsemek çok güzel, çok soylu bir davranış gibi gelmişti," dedi. "Ertesi sabah ne kadar mutlu olduğumu anımsıyorum da. O zamanlar hepimiz birazcık kaçıktık galiba. Yani böylesine güzel bir toplantıya gitme-

diğimiz ya da Daniel McCone'un duygularını incittiğimiz için kaçıktık demek istemiyorum. Daniel McCone berbat bir adamdı. Kaçıklık, hepimizin Tanrı'nın bizi büyük bir hayranlıkla gözlediğine, Daniel McCone'un burnunu sürttüğümüzden ötürü bize sağ yanındaki bütün koltukları ayıracağına inanmamızdı."

McCone'un Bar Harbor'daki konağına ne olduğunu sordum. Velinimetim bu konuyu hiç açmamıştı bana.

"Bay ve Bayan McCone, ertesi gün toparlanıp Bar Harbor'dan ayrıldılar, bir daha görünmemecesine," dedi, "yanlarında iki delikanlı oğulları da vardı."

"Evet evet," dedim. Onlardan biri benim velinimetim, yol göstericim. Öteki oğul, Cuyahoga Köprücülük ve Demir İşletmesi'nin başı ve yönetim kurulu başkanı oldu."

"Bir ay sonra," dedi Bayan Sutton, "İşçi Bayramı sırasında, hoş o zamanlar İşçi Bayramı yoktu ya – yaz sona ermek üzereydi – özel bir tren geldi. Belki sekiz yük vagonu üç vagon dolusu işçiyle; ta Cleveland'den geliyorlardı. Bay McCone'un fabrikasında çalışan işçilerdiler herhalde. Yüzleri ne kadar solgundu, anlatamam! Hemen hepsi yabancıydılar – Almanlar, Polonyalılar, İtalyanlar, Macarlar. Kim bilebilir ki? Daha önce Bar Harbor'da böylelerine hiç raslamamıştık. Trende yatıyorlardı. Trende yemek yiyorlardı. Konakla tren arasında uysal bir koyun sürüsü gibi güdülmeye ses çıkarmıyorlardı. Konaktaki en seçkin sanat yapıtlarını trene taşıdılar – müzelere lâyık tabloları, yontuları, halıları ve kilimleri." Bayan Sutton, gözlerini devirdi. "Ah Tanrım, neler götürmediler ki! Pencerelerin, kapıların, aralık pencerelerinin camlarını teker teker söktüler. Çatının arduvazını çıkardılar. Düşen parçalardan biri, bir işçinin başına indi ve adamcağız öldü, hiç unutmam. Çıplak çatıya delikler açtılar. Arduvazla camları da trene yüklediler ki konağı bir daha onarmak kolay olmasın. Sonra gittiler McCone'lar; çevrede kimse onlarla konuşmamıştı, onlar da kimseyle konuşmamışlardı."

"Çok özel bir ayrılış töreniydi," dedi Bayan Sutton. "Bir gören, bir daha unutmadı. Trenler çok eğlenceliydi o günlerde, düdükleriyle kampanalarıyla, istasyonda epey şamata çıkarırlardı. Ama Cleveland'den gelen bu özel tren, hortlak gibi ses çıkarmadan uzaklaşıverdi. Kalıbımı basarım, Daniel McCone, makiniste düdük öttürmemesi, kampana çalmaması için özel emir vermiştir."

İşte Bar Harbor'un en güzel konağı, böyle içindeki yığınla eşyayla birlikte, Bayan Sutton'ın dediği doğruysa, yataklarında çarşaflar, örtüler, şiltelerle, dolaplarında porselenler ve kristallerle, mahzeninde binlerce şişe şarapla sonsuz bir ölüme bırakılmış.

Bayan Sutton konağın her geçen yıl biraz daha çürüyüşünü anımsayınca gözlerini yumdu. "Kimseye yaramadı Bay Starbuck," dedi.

Sarah, mobilyaların arasında belirmişti şimdi. Gönderdiğim iki orkideyi göğsüne takmıştı. Orkideler de Alexander Hamilton McCone'un esin perisinin eseriydi.

Coşkuyla fırladım iskemleden, "Ne kadar güzelsin!" dedim. Söylediğim doğruydu, Sarah uzun boylu, incecik, altın saçlı, mavi gözlü bir kızdı. Teni ipek gibiydi. Dişleri inci gibi. Ama albenisine gelince, anneannesinin iskambil masasından daha albenili sayılmazdı.

Yedi yıl süreyle bu özelliği değişmeyecekti. Sarah Wyatt, aşkı, dikkat edilirse pekâlâ kaçınılabilecek bir tökezleme olarak niteliyordu. Kaçınmak için de, yapmayı tasarladığı şeylerin ne kadar saçma olduğunu sevgili-adayına anımsatması yetiyordu. Onu ilk öptüğümde, yani bir hafta önce Wellesley'deki buluşmamızda, birdenbire nefesli bir saz gibi çalındığımı sandım – benzetme yerindeyse. Sarah, dudakları dudaklarımda olduğu halde, gülmekten kırılıyordu. Beni gıdıkladı. Gömleğimin eteklerine yapıştı, çekti, utanç verici bir duruma düşürdü beni. Korkunçtu canım. Cinselliğe gülüp geçmesinde kızlara özgü huysuzluk, bir erkeğin gerekli sevecenlik ve anatomi becerisiyle altedebileceği bildiğimiz

sinirlilik yoktu. Üç Ahbap Çavuşlar filminde koyverilen kahkaha tufanını andırıyordu gülüşü.

Durumu özetleyen bir deyim geliyor dilim ucuna: "Boşuna, kapı duvar!"

Bu deyimi Sarah'yla gezen bir Harvardlı sınıf arkadaşım kullanmıştı; bildiğim kadarıyla, yalnız iki kere birlikte oldular. Sarah hakkında ne düşündüğünü sorduğumda, bu buruk yanıtı vermişti: "kapı duvar!" Adı Kyle Deny'di. Philadelphialı bir futbolcu. Geçenlerde birden, Kyle'ın banyoda kayıp düştüğünü öğrendim, hem de Japonların Pearl Harbor'u bombaladıkları gün, musluğa çarpınca, kafatası boydan açılmış.

Kyle Deny'nin ölüm gününün şaşmaz bir kesinlikle anımsamam bu yüzden: Yedi Aralık, Bin dokuz-yüz kırk-bir.

"Güzelliğin üstünde şekerim," dedi Bayan Sutton Sarah'ya. Acınacak kadar yaşlanmıştı – benim şimdiki yaşımdan beş yaş daha gençti. Onun Sarah'nın güzelliğine yanacağını, bu güzelliğin birkaç yılda, eninde sonunda solacağına gözyaşı dökeceğini falan sanıyordum. Çok akıllı kadındı.

"Budalaymışım gibi geliyor," dedi Sarah.

"Güzel olduğuna inanmıyorsun, öyle mi?" dedi anneanne.

"Biliyorum güzel olduğumu," dedi Sarah. "Aynaya bakıyorum, 'Güzelim,' diyorum kendi kendime."

"Peki derdin ne?" dedi anneanne.

"Güzel olmak çok gülünç bir şey," dedi Sarah.

"Başka biri çirkin oluyor, ben güzel oluyorum. Walter söylüyor. Sen söylüyorsun. Ben söylüyorum. Herkes, "Güzel, güzel, güzel," diyor boyuna, insan da güzelliğin ne olduğunu, olağanüstü ne gibi bir özellik taşıdığını merak ediyor."

"Güzelliğinle, insanları mutlu kılarsın," dedi anneanne.

"Beni mutlu kıldığın gerçek," dedim.

Sarah güldü. "Çok budalaca," dedi. "Çok aptalca bir şey."

"Belki de bu konuda fazla kafa yormasan daha iyi," dedi anneannesi.

"Bu da, cüceye cüce olduğunu düşünmemesini salık vermek gibi bir şey," dedi Sarah, yine güldü.

"Her şey budalaca ve aptalca ama," dedi.

"Yaşlandıkça görüşlerin değişecek," dedi anneanne.

"Bence yaşlı her insan, olup bitenlere aklı eriyormuş gibi yapıyor, her şeyin ciddi ve harika olduğunu ileri sürüyor," dedi Sarah. "Yaşlılar, benim şimdi bildiklerimden daha yeni bir şey bulup çıkarmış değiller. Belki de insanlar yaşlandıkça böyle ciddileşmeseler, şimdi bunalım içinde olmazdık."

"Her an gülüp durmanın yapıcı bir yanı yoktur," dedi anneanne.

"Ben ağlayabilirim de," dedi Sarah. "İster misin ağlayayım?"

"Hayır istemem," dedi anneannesi. "Bu konuyu keselim lütfen. Şu delikanlıyla güzel bir akşam geçirmeye bak."

"Yalnız saatleri boyayan o zavallı kadınlara gülüp geçemiyorum," dedi Sarah. "Gülemediğim tek konu bu."

"Gülmeni isteyen de yok," dedi anneannesi. "Hadi bakalım, yola koyulun artık."

Sarah, zamanın dillere düşmüş bir endüstri felaketinden söz ediyordu. Sarah'ın ailesi olayın odağındaydı, hepsi tedirgindiler. Sarah da, oda arkadaşım ağabeyi de, babalarıyla anneleri de bana açılmış, bu olaya canlarının çok sıkıldığını söylemişlerdi. Felâket, bir kere başladıktan sonra ağır ağır gelmişti, artık önüne geçmek olanaksızdı, olay, ailenin Brockton Massachusetts'taki Wyatt Saatçilik Şirketi'nde, ülkenin en köklü şirketlerinden birine geçmişti. Önlenebilir bir felâketti aslında. Wyatt'lar, kendilerini haklı çıkarmaya çalışmadılar, olayı aklamak için avukat tutmaya da kalkışmadılar. Aklanmak, söz konusu değildi.

Şöyle olmuştu: Dokuz-yüz-yirmilerde, Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri, Wyatt Saatçilik'i bir sözleşmeyle ödüllendirmişti, karanlıkta kolayca seçilebilen binlerce standart gemi saati yapılacaktı. Kadranlar, kara olacaktı. Akreplerle yelkovanlar ve sayılar, bileşiminde radyoaktif element

radyum bulunan beyaz boyayla ve elde boyanacaktı. Elli kadar Brocktonlu kadına, ki çoğu Wyatt Saatçilik çalışanlarının yakınlarıydı, akreplerle yelkovanları ve sayıları boyama işi verildi. Harçlıklarını çıkarabilirlerdi böylece. Çocukları küçük bir sürü kadına işi evlerinde yapma izni de verildi.

Bu kadınların tümü şimdi ya ölmüştü ya da ölmek üzereydi; hem de kemikleri dağılarak, kafatasları çürüyerek korkunç bir biçimde can veriyorlardı. Radyum zehirlenmesinden. Ustabaşılar, hepsine fırçalarını sık sık dudaklarıyla ıslatıp sivriltmelerini söylemişlerdi, sonradan mahkemede öğrenildi. İşe bakın ki, bu zavallı kadınlardan birinin kızı, şu yalan dünyada gönül verdiğim dört kadından biri oldu sonraları – annemin, karımın ve Sarah Wyatt'ın yanısıra. Adı Mary Kathleen O'Looney idi.

10

Yalnızca Ruth'tan "karım" diye söz ediyorum. Oysa Kıyamet Günü'nde, Sarah Wyatt ile Mary Kathleen O'Looney'nin resmen karılarım olduğu belgelense hiç şaşmam. İkisiyle beraber oldum – Mary Kathleen ile on bir aylığına, Sarah ile de, kesintileri hesaba katarak, aşağı yukarı yedi yıl süreyle.

Aziz Peter'in ne diyeceğini duyar gibiyim: "Bay Starbuck, bir tür Don Juan olduğunuz çıkacak ortaya"

İşte, Dokuz-yüz otuz-bir'de, Hotel Arapahoe'nun düğün salonuna, kolumda şirketin büyük mirasçısı Yanki Sarah Wyatt ile uçarcasına giriyordum. O günlerdè onun ailesi de benimki gibi topu atmıştı. Borsa bunalımıyla kapanan bankalardan kurtarabildikleri para, çok yakında, Deniz Kuvvetleri'nin ısmarladığı saatleri boyayan kadınların mirasçıları arasında dağıtılacaktı. Bu dağılım, bir yıl içinde, Birleşik Amerika Yüksek Mahkemesi'nin, iş yerlerinde ölümle sonuçlanan ihmal durumlarında işverenlerin kişisel sorumluluk taşıyacağına ilişkin tarihsel kararıyla uygulanacaktı.

On sekiz yaşındaki Sarah, Arapahoe salonunu görünce, "Ne kadar pis – kimseler de yok," dedi. Güldü. "Bayıldım," dedi.

O tarihte, Arapahoe'nun leş gibi salonunda, Alexander Hamilton McCone'dan aldığım buyrukları en keyifsiz biçimde yerine getirdiğimi biliyordu Sarah Wyatt. Sonraları, o gece giyinip süslenmemiz gerektiğini söylediğimde, şaka yaptığımı sandığını itiraf edecekti. Geleneksel hortlaklar yortusu havasında, milyoner kılığına girdiğimizi düşünmüşmüş. Kahkahalarla gülecekmişiz. Film kahramanları gibi.

Hiç de değil: Ben, gerçek bir soylu gibi davranmak üzere programlanmış bir robottum.

Ah, gençlik geri gelse!

Arapahoe'nun pisliği göze pek batmayabilirdi, tabii birisi önce temizlemeye kalkışıp sonra işi yarıda bırakmasaydı. Duvarlardan birine bir asma merdiven dayanmıştı. Altında, kirli suyla dolu bir kova duruyordu, suyun üstünde de bir fırça yüzüyordu. Biri, kovayla büyük saldırıya geçmişti besbelli. En tepeden, uzanabildiği ölçüde duvarı temizlemeye çalışmıştı. Bir temizlik halesi açmayı ve altı kapkara da olsa bir güz dolunayı yaratmayı başarmıştı.

Güz dolunayının yaratıcısını bilmiyorum. Soracak kimse bulamadım ki. Bizi içeri buyur edecek kapıcı yoktu. İçerde ne komi vardı, ne müşteri. Ötedeki kâtip bölmesinde de kimse yoktu. Gazete tezgahıyla tiyatro bileti satan özel gişe kapalıydı. Asansörcüsüz asansörlerin kapılarına iskemleler dayanmıştı.

"Galiba kapanmış burası," dedi Sarah.

"Telefonda biri bize yer ayıracağını söyledi," dedim, "Monsieur dedi bana."

"Herkes herkese telefonda 'monsieur' diyebilir," dedi Sarah.

Tam o sırada bir yerlerden sızım sızım sızlayan bir Çingene kemanı duyuldu, yüreği yanıyormuşçasına içli içli ağlıyordu. Şu anda ağlayan kemanı belleğimde canlandırdığımda, şu bilgiyi de ekleyebiliyorum: daha gücünün doruğuna erişmeyen Hitler, bir süre sonra askerleriyle polislerinin yakaladığı her Çingene'nin ölüm fermanını imzalayacaktı.

Müzik sesi, salondaki bir paravanın arkasından geliyordu. Sarah ile paravanı çekme yürekliliğini gösterdik. Karşımıza, asma kilit vurulmuş çift kanatlı bir pencere çıktı. Kanatlarda, cam yerine ayna vardı, böylelikle ne kadar çocuksu ve ne kadar zengin olduğumuzu görebiliyorduk bir daha. Ne var ki Sarah, aynadaki sırada bir çatlak gördü. Çatlağa

gözünü dayadıktan sonra beni de çağırdı. Dilim tutulmuştu. Bir zaman makinesinin ışıltılı merceklerine bakıyordum sanki. Camlı kapıların hemen arkasında, bozulmamış haliyle Hotel Arapahoe'nun ünlü yemek salonu uzanıyordu. Çingene kemancı bile yerli yerindeydi – Elmas Jim Bardy dönemindeki salona atomu atomuna uyuyordu. Şamdanlardaki, masalardaki binlerce mum, gümüşler, kristaller, porselenler aynalarla birleşince, milyarlarca küçücük yıldızı anımsatıyorlardı.

Öykü şöyleydi: Times Alanı'na bir dakika uzaklıktaki bu yapıyı paylaşmalarına karşın, otelle lokantanın sahipleri ayrıydı. Otel kapanmıştı – müşteri kabul etmiyordu. Öte yandan lokanta, kısa bir süre önce tepeden tırnağa yenilenmişti; sahibi, ekonomideki çöküşün kısa süreceğine inanıyor, bunalımı, iş adamlarının birdenbire paniğe kapılmaları gibi sudan bir nedenle açıklıyordu.

Sarah ile yanlış kapıdan girmiştik. Sarah'ya söylediğimde, "Benim yaşamımın öyküsüdür bu," dedi. "Her zaman yanlış kapıdan girerim önce."

Böylece birlikte yine dışarı çıktık, başka bir kapıdan yemekle içkilerin bizi beklediği salona daldık. Bay McCone, yemeği önceden ısmarlamamı öğütlemişti. Ben de öğüdüne uymuştum. Bizi lokantanın sahibi karşıladı. Fransızdı. Smokininin yakasında benim anlamını çözemediğim bir şerit vardı, ama Sarah biliyormuş, babasının da varmış böyle bir şeriti. Adamın lejyon donörde şövalye olduğunu gösteriyormuş.

Sarah, eskiden yazlarını Avrupa'da geçirmiş. Ben Avrupa'ya adım atmamıştım. Akıcı bir Fransızcası vardı, lokanta sahibiyle birlikte bu ezgi dolu dilde bir madrigale giriştiler. Kadınlar, tercümanlığımı üstlenmeselerdi, yaşamımı nasıl yönlendirebilirdim ki? Sevdiğim dört kadından yalnızca biri, Mary Kathleen O'Looney İngilizceden başka dil bilmezdi. Yine de Harvard'daki komünistlik yıllarımda, Amerikan işçi sınıfının üyeleriyle iletişim kurmaya çalışırken bana Mary Kathleen tercümanlık etmişti.

Lokanta sahibi Sarah'ya, Fransızca anlatıyordu Sarah da bana aktarıyordu, evet Büyük Bunalım boş yere paniğe kapılmaktan başka bir şey değildi. Başkanlığa Demokratlardan biri geldiğinde içki yasağı sona erecekti, yaşam eski tadını-tuzunu bulacaktı.

Bizi masamıza götürdü. Salon, en aşağı yüz kişilikti sanırım ama devamlı müşterilerin sayısı, bir düzineyi aşmıyordu. Her nasılsa nakit paraları kalmıştı. Şimdi onları gözlerimin önüne getirmeye, kimler olabileceklerini kestirmeye çalışırken, George Grosz'un çizdiği resimler geliyor aklıma: Birinci Dünya Savaşı sonrası sefalet içinde yüzen Almanya'daki yoz zengin takımı. Bu resimleri Dokuz-yüz otuz-bir yılında görmemiştim daha. Ne görmüştüm ki?

Gösterişli bir ihtiyar kadın vardı, anımsıyorum, tek başına yiyordu, elmas bir gerdanlık takmıştı. Kucağında bir Pekinua vardı. Köpeği de elmas gerdanlık takmıştı.

Kurumuş bir ihtiyar adam vardı, anımsıyorum, tabağına yumulmuştu, yemeğini gözlerden gizliyordu. Sarah, "Floş ruayal yer gibi bir hali var," diye fısıldadı. Sonradan yediğinin havyar olduğunu öğrendik.

"Burası çok pahalı bir yer olmalı," dedi Sarah.

"Kafana takma," dedim.

"Şu para çok garip," dedi. "Sen bir şey anlıyor musun?"

"Anlamıyorum," dedim.

"Parası olanlarla olmayanlar– –" dedi dalgın dalgın. "Bence kimse gerçekte ne olup bittiğini anlamıyor."

"Bazı kimseler anlıyorlardır mutlaka," dedim. Şimdi hiç de öyle düşünmüyorum.

Dahası, dev bir uluslararası holdingde görev almış biri olarak bu ekonomide işleri iyi giden hiç kimsenin ne olup bittiğini merak ettiğini bile sanmıyorum.

Şempanzeyiz biz. Orangutanız biz.

"Bay McCone, Bunalım'ın daha ne kadar süreceğini biliyor mu?" dedi Sarah.

"İşe aklı ermez onun," dedim.

"Peki işe aklı ermiyorsa, nasıl o kadar zengin olabiliyor?" diye sordu.

"Bütün işleri kardeşi yönetir," dedim.

"Keşke babamın da işleri yönetecek bir yardımcısı olsa," dedi.

Babasının işlerinin çok kötü gittiğini biliyordum, hattâ oda arkadaşım olan ağabeyi o yüzden dönem sonunda okuldan ayrılmaya karar vermişti. Bir daha okula gitmeyecekti. Bir sanatoryumda hademe olacak, tüberküloza yakalanacaktı. Böylelikle, İkinci Dünya Savaşı'nda ordudan paçayı kurtarabildi. Onun yerine, Boston'daki bir tersanede kaynakçılık yaptı. Onu bir daha görmedim. Ama sık sık buluştuğumuz günlerde Sarah, kardeşinin Dokuz-yüz altmış-beş'te geçirdiği bir kalp krizi sonucu öldüğünü söyledi — Cape Cod'da, Sandwich kasabasında tek başına işlettiği küçücük bir kaynakçı atelyesinde ölmüş.

Adı, Radford Alden Wyatt'tı. Hiç evlenmedi. Sarah'nın dediğine bakılırsa, yıllardır yıkanmamıştı.

"Babadan oğula, bayramdan bayrama," derler ya.

Wyatt'lara gelince, dededen toruna, seyrandan seyrana demek daha doğruydu. En az on kuşak süreyle komşularının çoğundan daha zengin olmuşlardı. Sarah'nın babası şimdi atalarının topladığı hazineyi – eski İngiliz fakfonlarını, Paul Revere gümüşlerini ve kaptan, tüccar, rahip avukat Wyatt'ların yağlıboya portrelerini, Çin'den gelme paha biçilmez eşyaları – piyasadaki en düşük fiyatla elden çıkıyordu.

"Babamı hep böyle süngüsü düşük görmek çok üzücü," dedi Sarah. "Senin babanın da süngüsü düşük mü?"

Öykü-kahramanı babamdan, Bay McCone'un müze müdüründen söz ediyordu. O zamanlar adamı gözümün önüne getirebiliyordum. Şimdi getiremiyorum. "Hayır," dedim.

"Şanslısın," dedi.

"Galiba," dedim. Asıl babamın işleri yolundaydı. Annemle birlikte ellerine geçen her meteliği bankaya yatırmayı başarmışlardı ve paralarını yatırdıkları banka dimdik ayaktaydı.

"Ne olurdu insanlar paraya bunca önem vermeselerdi," dedi. "Ben umursamadığımı hep söylüyorum babama. Avrupa'ya bir daha gitmemek umurumda değil. Okuldan nefret ediyorum. Artık gitmek istemiyorum. Bir şey öğrendiğim yok ki. İyi ki teknelerimizi satmışız. Zaten hevesimi almıştım, içimi sıkıyorlardı. Giysi istediğim de yok. Yüz yıl yaşasam, yetecek kadar giysim var. Ama babam bana inanmıyor. 'Senin yüzünü kara çıkardım. Herkesin yüzünü kara çıkardım' diyor."

Babası, Wyatt Saatçilik Şirketi'nin etliye sütlüye karışmayan bir ortağıydı. Ama bu gerçek, radyum-zehirlenmesi olayındaki sorumluluğunu azaltmadı elbet, oysa eski, görkemli günlerde Massachussetts'in en büyük yat komisyoncusu olarak ün yapmıştı. Dokuz-yüz otuz-bir'de bu mesleğe kurşun sıkıldı tabii. Ve meslek, can çekiştiği süre içinde, Bay Wyatt'ın bir zaman dediği gibi "...Mount Washington yüksekliğinde, beş para etmeyen bir tahsil olunacak hesaplar listesiyle, Pike Tepesi'nin doruğuna varacak bir sürü makbuz" bırakmıştı.

O da Harvardlıydı. Dokuz-yüz on-bir'in hiç yenilgi tatmamış yüzme takımının kaptanıydı. Her şeyini yitirdikten sonra bir daha hiç çalışmadı zavallı. Ev dışında bir kafeterya açan karısı onu geçindirdi. Meteliksiz öldüler.

Demek ki karısının desteğine başvurmak zorunda kalan tek Harvardlı ben değilmişim.

Sen sağ ben selâmet.

Sarah, Arapahoe'daki gece, böyle iç karartıcı olduğundan ötürü özür diledi benden, oraya eğlenmeye gelmiştik. Eğlenmek için elinden geleni yapacaktı.

Tam o sırada garson, lokanta sahibinin rehberliğinde ta nerelerdeki Cleveland'de oturan bay McCone'un ısmarladığı ilk yemeği getirdi. Her birimize yarım düzine Cotuit istiridyesi. Daha önce ağzıma istiridye koymamıştım.

"Bon appetit!" dedi lokanta sahibi. Yüreğim ağzıma geldi. Daha önce kimse böyle bir şey söylememişti bana. Hiçbir

tercümanın yardımı olmadan Fransızcayı sökebilmekten de çok hoşlanmıştım. Cleveland devlet lisesinde dört yıl Fransızca okumuştum gerçi ama orada öğrendiğim lehçeyle konuşan tek bir kişiye rastlamadım bugüne kadar. Fransız-Kızılderili savaşları sırasında, paralı askerlik yapan bir kabilenin konuştuğu Fransızcadır belki.

İşte Çingene kemancı masamıza doğru geliyordu. Dolgun bir bahşiş beklentisiyle kendinden geçmiş, dalkavukluğunu ve becerisini sonuna kadar zorlayarak çalıyordu. Bay McCone'un bol bahşiş dağıtmamı söylediğini anımsadım. O ana kadar kimseye bahşiş vermemiştim. Müzik bir yandan çalarken, cüzdanımı gizlice çıkardım ve bir dolar sandığım kâğıt parayı çektim desteden O günlerde, sıradan bir işçi bir dolar kazanmak için on saat çalışmak zorundaydı. Bol bahşişti. Aslında elli sent versem, birinci sınıf bir mirasyedi sayılabilirdim. Sağ elimle parayı kavradım, müzik durduğu anda bir sihirbaz ustalığıyla bahşişi uzatıverecektim.

Sorun şuydu: Bir dolar değilmiş elimdeki. Yirmi dolarmış.

Bu inanılmaz yanlışlıkta Sarah'nın payı büyük. Cüzdanımdan parayı çıkardığım sırada, yine cinsel aşkı alaya alıyor, müzik ateşli duygularını körüklemiş gibi davranıyordu. Önce boyunbağımı çözdü; bir daha bağlayamadım. Zaten birlikte kaldığım bir arkadaşın annesi bağlamıştı. Sarah, iki parmağının ucunu tutkuyla öptü, sonra parmaklarını beyaz yakama bastırdı, yakamda kıpkırmızı bir dudak boyası izi bıraktı.

Müzik durmuştu işte. Gülerek teşekkür ettim. Ve Cleveland'lı şoförün kaçık oğlunun kişiliğinde yeniden dirilen Elmas Jim Brady ruhu, Çingene'ye yirmi doları uzattı.

Önce Çingene de ağırdan aldı, bir dolar verildiğini sanmıştı.

Sarah da, bir dolar verdiğimi düşünmüş olacak ki, "Aman Tanrım!" dedi.

O sırada Çingene, artık tümüyle kendisinin olan yirmi doları elinden almamı önerebilecek Sarah'yı çatlatmak ama-

cıyla, büzülmüş kâğıt parayı iyice açtı; bu korkunç sayıyı hepimiz ilk olarak görüyorduk. Bizler gibi onun da ağzı bir karış açıktı.

Sonra Çingene, aklını kullanarak, yani para konusunda bizden bir mikrosaniye daha kurnaz davranarak lokantadan fırladığı gibi geceye daldı. Bu gün bile kemanın kutusunu almak için dönüp dönmediğini merak ederim.

Olayın Sarah üstündeki etkisini hiç sormayın!

Özellikle böyle davrandığımı, bu olayın onun gözünde büyük erotik boyutlar kazanacağını sanacak kadar budala olduğumu düşünüyordu. Hiç böylesine bir nefret görmemiştim.

"Seni küstah velet, seni," dedi. Bu kitaptaki konuşmaların çoğu ister istemez elden geçti, çekidüzene sokuldu ama bilin ki, Sarah Wyatt'ın bana "küstah velet" dediğini söylüyorsam, gerçekten öyle demiştir. Bu paylamanın başka bir boyutuna değinmekte yarar var: o günlerde "velet" sözcüğü yeni piyasaya sürülmüştü ve özel bir tanımı vardı – kabalığımı hoşgörün ama, banyo küvetinde yellenen ve kendi yelinin kabarcıklarını yutan bir adamı anlatmada kullanılıyordu.

"Sen iflah olmaz sapı silik," dedi bana. Sarah, bu tür argo sözcüklerin hepsini bilirdi.

"Kendini ne sanıyorsun sen?" dedi. "Daha doğrusu beni ne sanıyorsun? Belki de ben sersem bir leylayım," dedi, "tamam, ama sen şu yaptığını fevkalade bulacağımı sanacak kadar sersem bir leyla olduğumu ne hakla düşünebilirsin?"

Yaşamımda en alçaldığım andı. Cezaevine atıldığımda bile böyle alçalmamıştım – hattâ salıverildiğimde bile. Hattâ, Chevy Chase'te, karımın bir müşteriye satacağı perdeleri tutuşturduğumda bile galiba böylesine kötü olmamıştım.

"Lütfen beni evime götür," dedi Sarah Wyatt. Yemeklere dokunmadan, yalnızca hesabı ödeyerek kalktık, kendimi tutamıyordum, yol boyunca ağladım.

Arabada ona kırık dökük sözcüklerle bu akşam hiçbir şeyi kendim tasarlamadığımı, aslında Alexander Hamilton

McCone'un yarattığı ve denetlediği bir robot olduğumu söyledim. Yarı Polonyalı yarı Litvanyalı bir melez, centilmen kılığına bürünmek komutu almış bir şoför çocuğundan başka bir şey değildim. Harvard'a dönmeyecektim bundan böyle, yaşamak istediğimden bile kuşkuluydum.

Acımlacak bir haldeydim, Sarah da öylesine pişmanlık ve sevecenlik duydu ki, dediğim gibi, yedi yıl süreyle aradaki kopukları saymazsak, çok yakın dost olduk.

Sarah, sonradan Pine Manor'ı bıraktı. Hastabakıcı oldu. Hastabakıcılık eğitimi sırasında yoksulların hastalıkları, müthiş ölümleri onu öylesine derinden etkiledi ki Komünist Parti'ye üye oldu. Beni de üye yaptı.

Demek ki Alexander Hamilton McCone, güzel bir kızı Arapahoe'ya yemeğe götürmemde diretmeseymiş, komünist olamayacakmışım. Şimdi, olaydan kırk beş yıl sonra, yine Arapahoe'nun girişindeydim. Özgürlüğümün ilk gecelerini neden burada geçirmek istemiştim? Gülmecenin burukluğuna varmak için tabii. Çevresinin ince, buruk gülmecelerinden zarif bir güldeste derleyemeyecek kadar yaşlı, yoksul ya da dostsuz tek Amerikalı gösteremezsiniz.

Hem de lokanta sahibinin bana "Bon appetit!" dediği noktaya dönmüştüm.

Eski salonun büyük bölümü yolculuk acentesiydi şimdi. Bir gecelik müşterilere, ucunda danışma bölmesi olan dar bir geçit ayrılmıştı. Kanepe ya da koltuk sığdıracak yer bile yoktu. Sarah ile birlikte arasından yemek salonunu gözlediğimiz çift kanatlı, aynalı kapının yerinde yeller esiyordu. Kemer duruyordu gerçi ama boşluğu örten duvarı aratmıyordu doğrusu. Kenara kumbaralı bir telefon asılmıştı. Kumbara zorlanarak açılmıştı. Almaç da sökülmüştü.

Yine de ta uzaklardaki danışma bölmesinde smokinli, üstelik tek ilikli ceket giymiş bir adam oturuyordu.

Yaklaşınca, gözümün özellikle yanıltıldığını anladım. Adamcağız aslında üstüne smokin ceketi, gömleği, kelebek boyunbağ, kol düğmeleri ve mendilli bir cep resim basılmış

pamuklu bir fanile giymişti. Daha önce böyle fanile görmemiştim. Hiç de gülesim gelmedi. Aklım karışmıştı. Nedense bana göre şaka kaldırır yanı yoktu bu işin. Gece bekçisinin sakalı sahiciydi oysa, kıçına düşen pantolonundan taşan göbeğiyse daha saldırgan bir sahicilikteydi. Yalnız izninizle belirteyim: şimdilerde böyle giyinmiyor, tabii Konuksever Ortaklar Limited Şirketi'nde –Yine RAMJAC Anonim Şirketi'nin bir yan kuruluşunda– alım bölümü ikinci başkanı olalıberi. Şimdi otuz yaşında. Adı, Israel Edel. O da benim oğlum gibi, zenci bir kadınla evli. Long Island Üniversitesi'nde tarih doktorası yapmış, *summa cum laude*[7] almış. İlk karşılaşmamızda, The American Scholar'ı, aylık Phi Beta Kappa haberlerinin verildiği ünlü dergiyi inceliyordu ve gözlerini kaldırıp bana baktı. Demek Arapahoe'da gece bekçiliğinden daha iyi iş bulamamış o ara.

"Yer ayırtmıştım da," dedim.

"Ne ayırtmıştınız ne?" diye sordu. Kabalık etmek istememişti. Gerçekten şaşırmıştı. Artık ancak başınıza bir iş geldiğinde yolunuz Arapahoe'ya düşermiş. Daha geçen gün asansörde dediği gibi." Şimdilerde Edel, Arapahoe'nun alım işlerine bakıyor; otel, dünyanın Katmandu dahil her yerindeki dört yüz kadar otel ve hanla birlikte Konuksever Ortaklar Ltd.'in zincirine giriverdi, işe bakın.

Mektubumu, arkasındaki bomboş yazıhanenin gözlerinin birinde buldu. "Bir haftalık, ha?" dedi şaşkın şaşkın.

"Evet," dedim.

Adımın onda hiçbir çağırışımı yoktu. Tarihsel uzmanlık alanı, on üçüncü yüzyıl Normandiya'sındaki başkaldırılarmış. Yine de zarfın üstündeki garip adresimden eski bir kodes kuşu olduğumu sezdi: Georgia'mn göbeğinde ne idüğü belirsiz bir posta kutusuyla, adımı izleyen numaralardan.

7) Övünç belgesi. (ç.n.)

"En azından," dedi, "Balayı Dairesi'ni, verebiliriz size."

Aslında Balayı Dairesi falan yoktu. Her daire, çok önceden, küçük bölmelere ayrılmıştı. Ama bölmelerden biri, yalnızca bir tanesi, yeni boyanmıştı, duvar kâğıdı da yeniydi. Sonraları öğrendiğime göre, odada orospu bir delikanlı hunhar bir biçimde öldürülünce adı öyle takılmıştı. Israel Eden hiç de hunhar değildi. Düpedüz incelik gösteriyordu. Oda da pek iç açıcıydı.

Anahtarımı verdi, sonraları bu anahtarın oteldeki hemen hemen bütün odaları açtığını anladım. Teşekkür ettim kendisine ve biz buruk-gülmece-güldestecilerinin sık sık yaptığı bir yanlışlığı yaptım; buruk gülmeceyi bir yabancıyla paylaşmaya kalkıştım. Olamaz bu. Daha önce de –Dokuz-yüz otuz-bir yılında– Arapahoe'ya geldiğimi söyledim. İlgilenmedi. Onu suçlayamam.

"Bir kızla kentin altını üstüne getirmiştim," dedim.

"Yaa," dedi.

Gevezeliği sürdürdüm. Çift kanatlı kapılardan ünlü yemek salonunu nasıl gözetlediğimizi de anlattım. Duvarın öte yanında şimdi ne var, diye sordum.

Gerçeği olanca açıklığıyla kavramam için verdiği bu yanıt, kulaklarıma öyle feci geldi ki suratıma bir şamar yesem daha çok sarsılmazdım.

"Bilekleme filmleri," dedi.

Bunu hiç duymamıştım. Ne anlama geldiğini sordum çekinerek.

Böylesine şaşırıp ürkmemden ayrılmıştı biraz. Sonraları, benim gibi tatlı bir ihtiyara, bitişik salonda ne korkunç şeyler döndüğünü anlattığı için gerçekten üzüldüğünü belirtecekti. Sanki o babamdı, ben de onun ağzı süt kokan bebeği. Bir ara, "Boş ver," bile dedi.

Sonra yavaş yavaş, pek istemeyerek, büyük bir sabırla, eskiden lokantanın bulunduğu salonda şimdi film gösterildiğini anlattı. Özellikle erkek eşcinseller arasındaki sevişme sahnelerine yer veren filmler seçiliyormuş ve filmin sonun-

da, genellikle oyunculardan biri, öbür oyuncunun kıçına yumruğunu sokuyormuş.

Dilim tutulmuştu. Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'na eklenen bir numaralı ek-yasayla, bir film kamerasının büyüleyici teknolojisinin elele verip bu tür bir canavarlığı gerçekleştirecekleri aklımın kıyısından geçmişti.

"Özür dilerim," dedi.

"Sizin özür dilemeniz gerekmez," dedim. "İyi geceler." Odamı aramaya çıktım.

Asansöre giderken yolda, eskiden çift kanatlı kapıların durduğu zalim duvarı geçtim. Bir an durdum orada. Dudaklarımdan o anda anlamını çözemediğim birtakım sözcükler çıktı. Sonradan, dudaklarımın söylemeleri gereken şeyi söylediklerini kavradım.

Ne olacak: "Bon appetit."

11

Ertesi gün beni neler bekliyordu acaba?

Bir sürü şeyin yanısıra, Leland Clewes'la, Dokuz-yüz kırk-dokuz'da ele verdiğim, ettiğim adamla karşılaşacaktım. Ama önce bavulumdaki birkaç parça eşyayı çıkardım, özenle yerlerine yerleştirdim, bir süre kitap okudum, güzellik uykusu uyudum. Çok düzenli olacaktım. "Hiç değilse sigara içmiyorum artık," diye düşündüm. Oda tertemizdi bir kere.

Dolabın üst iki gözüne bütün eşyalarım kolayca sığdı, yine de ben öbür çekmeceleri gözden geçirdim. Böylece en alt çekmecedeki eksik parçalı yedi klarneti keşfedebildim – ne kılıfları vardı, ne ağızlıkları, ne de perdeleri.

Yaşam bazen böyledir işte.

Yapmam gereken, hele eski bir mahkûm olduğum gözönünde tutulursa, doğru danışmaya koşmak, odamda bir çekmece dolusu klarnet bulunduğunu, onları istemeyerek de olsa gözetimim altında tutacağımı, belki polise haber vermek gerektiğini falan bildirmekti. Çalıntı klarnetlerdi tabii. Ertesi gün, klarnetlerin Ohio Geçidi'nde soyulan bir kamyondan alındıklarını öğrenecektim; şoför, soygun sırasında öldürülmüştü. Yani, eksik parçalı klarnetlerle ilişkisi saptananlar, polise başvurduklarında, cinayet olayında suçortağı sayılacaklardı. Ülkenin bütün plakçılarına duyurular asılmıştı, çok sayıda klarnet parçası almaktan ya da satmaktan söz açan müşterilerin hemen polise teslim edilmeleri isteniyordu. Sanırım benim çekmecedeki, soyulan kamyondaki malın binde biriydi ancak.

Ama çekmeceyi yerine sürdüm. Aşağı inmek içimden

gelmiyordu. Odamda telefon yoktu. Sabahleyin birşeyler yapardım belki.

Bitkindim. Aşağıdaki hiçbiri bu saatte gösteriye başlamamıştı daha, bense gözlerimi açamıyordum. Pancuru çektim, yatağa yattım. Oğlumun çocukken dediği gibi "mışıl mışıla," yani uykuya daldım.

Düşümde, otelden dört blok ötedeki New York Harvard Kulübü'nde bir koltuğa oturmuş gördüm kendimi. Genç değildim eskisi gibi. Ama kodes kuşu da değildim, tam tersine, başarılı bir iş adamı – ya oldukça büyük bir kuruluşun başı ya da İçişleri Bakan Yardımcısı ya da Klasik Bilimler Ulusal Bağış Kurulu yürütme kurulu başkanıydım, işte öyle bir şey. Aslına bakılırsa, Dokuz-yüz kırk-dokuz'da Leland Clewes'a karşı tanıklık etmeseydim, son yıllarda böyle bir göreve getirilmem kesindi bence.

"Sağaltma" türüne giren bir düştü. Ne güzeldi! Giysilerim tepeden tırnağa elden geçmişmiş. Karım yaşıyormuş. Dokuz-yüz otuz-beş'lilerle birlikte nefis bir sınıf yemeği yedikten sonra konyağımla kahvemi yudumluyormuşum. Gerçek yaşamdan bir ayrıntı da girivermiş düşüme. Artık sigara içmediğimden ötürü övünüyormuşum.

Tam o sırada birinin uzattığı sigarayı dalgınlıkla aldım. Tatlı söyleşilerin, o güzel, doygunluğunun yanısıra duruma uygun bir uygarlık gereğiydi yalnızca. "Evet, evet" dedim delikanlılık çılgınlıklarımı anımsayarak. Kikirdedim, gözlerim ışıl ışıldı. Sigarayı dudaklarıma götürdüm. Bir arkadaş kibriti çaktı. Tabanlarıma kadar içime çektim dumanı.

Düşte, çırpınarak yere yuvarlandım. Gerçekte, Hotel Arapahoe'daki yatağımdan aşağı yuvarlanmıştım. Düşte, nemli, zavallı pembe ciğerlerim büzülüp iki üzüm tanesine dönüştü. Kara katranlı bir duman kulaklarımdan, burun deliklerimden çıkmaya başladı.

Ama en kötüsü, duyduğum utançtı.

Aslında Harvard Kulübü'nde olmadığımı, eski sınıf arkadaşlarımın, meşin koltuklarında yaylanıp beni süzmedikle-

rini sezmeye başladığımda, dahası, soluk alabildiğimi, havanın ciğerlerime gittiğini kavradığımda bile utançtan boğulacak durumdaydım.

Tek övünç kaynağımı harcamıştım işte: hani artık sigara içmiyordum?

Uyanıklığa geçerken Times Alanı'ndan odama vurup yeni boyanmış tavandan yansıyan ışıkla ellerimi inceledim. Parmaklarımı açarak ellerimi tıpkı bir sihirbaz gibi çevirip durdum. Düşsel bir kalabalığa biraz önce elimdeki sigaranın havaya karıştığını gösteriyordum.

Ne var ki ben de, izleyiciler gibi sigaraya ne olduğunu çözemiyordum. Utançtan sersemlemiş bir halde kalktım, izmaritin muhbir ateşini görebilmek amacıyla dört döndüm odada.

Ama yanık sigara falan yoktu.

Tam anlamıyla ayrılarak, yatağın kenarına çöktüm, terler içindeydim. Durumumun kısa bir muhasebesini yaptım. Evet, cezaevinden daha o sabah çıkmıştım. Evet, uçağın sigara içenlere ayrılmış bölmesinde oturmuş ama sigara içme isteği duymamıştım. Evet, şimdi de Hotel Arapahoe'nun en üst katındaydım.

Hayır, hiçbir yerde sigara falan yoktu.

Bu gezegende mutluluk ardında koşma konusuna gelince: tarihteki herhangi bir adam kadar mutluydum.

"Şükürler olsun Tanrım," diye düşündüm, "sigara, bir düşmüş demek."

12

Ertesi sabah saat altıda, yani cezaevindeki kalkış saatinde, suçsuzluğuna kendi de şaşan bir kente doğru yürüdüm. Hiçbir yerde hiç kimse hiç kimseye kötülük etmiyordu. Kötülüğü düşlemek bile zordu. Neden kötü olunsundu ki?

Burada artık çok sayıda kişinin yaşadığı su götürürdü. Biz, ortalıkta görünen üç-beş kişi, Angkor Vat'ı gezen turistler sayılabilirdik, insanların böyle bir kenti yaratmalarına yol açan din ve ticaret üstüne kafa yoruyorduk. Bir süre önce çok telâşlı olan bütün o insanlar ne yüzünden yine uzaklara gitmişlerdi?

Ticaretin yeni baştan bulunması gerekiyordu. The New York Times almak için gazete satıcısına iki on sentlik uzattım, yaldızlı kâğıdı andıran tüy gibi nesneler. Geri çevirseydi, anlayışla karşılardım. Ama bana Times'ı uzattı, sonra da baştan sona mürekkebe bulanmış bu kâğıt tomarını ne yapacağımı anlayabilmek için merakla izledi beni.

Sekiz bin yıl önce gemisini Normadiya'ya çeken Fenikeli bir denizci olabilirdim pekâlâ, bir yerliye maviye boyanmış iki bronz mızrak ucu veriyor, karşılığında kürk şapkasını almaya kalkışıyordum. "Kim bu deli?" diye düşünüyordu adam. Ben de: "Kim bu deli?" diyordum.

Garip bir düşünce geldi aklıma: hazine bakanı Kermit Winkler'i arayacaktım, benden iki yıl sonra Harvard'ı bitirmişti kendisi, diyecektim ki ona: "Senin şu on sentliklerden ikisini Times Alanı'nda kullandım, bir kabul gördüler ki sorma. Para basımına yine gün doğdu galiba!"

Bebek yüzlü bir polise rasladım yolda. O da bu kentte ne sıfatla bulunduğunu benim kadar merak ediyordu.

Utangaç bakışlarla beni süzdü, sanki karşısındaki ihtiyar serserinin kendisi olmaması için hiçbir neden yoktu. Sabahın erken saatlerinde kim neyi bilebilirdi ki tamtamına?

Kepenkleri inik bir plak mağazasının kara mermer cephesinde yüzümü inceledim. Kısacık bir süre sonra, yazıhanesinin duvarları gerzek kakafoniden derlenmiş altın ve platin plaklarla bezeli bir plakçılık endüstrisi derebeyi olacağımı nerden düşünebilirdim?

Kollarımın duruşu bir tuhaftı. Düşündüm uzun uzun. Kucağında bebek sallayan birinin haliyle tam bir uyum gösterdiğini kavradım, elimde kalan küçücük geleceği bir bebek gibi taşıyordum. Bebeğe Empire State Building'le Chrysler Building'in tepelerini, Halk Kitaplığı'nın önündeki aslanları gösterdim. Grand Central İstasyonu'nun girişlerinden birine götürdüm bebeğimi, kentten bezersek canımızın istediği bir yere bilet alabilirdik buradan.

Az sonra, istasyonun altındaki yeraltı gömütlerinde koşuşturacağımı, oradaki RAMJAC Anonim Şirketi'nin gizlerini öğreneceğimi nerden bilirdim?

Bebekle birlikte yine batıya yöneldik. Doğuya gitmeyi sürdürseydik, çok geçmeden oğlumun oturduğu Tudor City'ye varırdı adımlarımız. Oysa biz onu görmek istemiyorduk. Evet evet ve bir dükkânın önünde durduk, piknik sepetleri satılıyordu dükkânda, termoslar, teneke sandöviç kutuları falan. Bir de bisiklet vardı. Hâlâ bisiklete binebilirim diye düşündüm. İçimden, bir piknik sepetiyle bir bisiklet alsak, dedim bebeğe, güzel bir havada çeker, ıssız rıhtıma gideriz, tepemizde martılar uçup çığlık atadursunlar, biz tavuklu sandöviçlerimizi gazoz eşliğinde mideye indiririz. Acıkmaya başlıyordum. Cezaevinde, o saatte gırtlağıma kadar yulaf lapası ve kahveyle dolu olurdum.

Batı Kırk-Üçüncü Sokak'taki Yüzyılımız Derneği'ni geçtim. İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, bu centilmenler kulübünde, Harvard'dan sınıf arkadaşım ünlü besteci Peter Gibney'in çağrılısı olarak öğle yemeği yemiştim.

Bir daha çağrılmadım ama... Şu anda orada barmenlik yapabilmek için canımı isteseler verirdim, Gibney sağdı ve büyük bir olasılıkla hâlâ derneğin üyesiydi. Leland Clewes aleyhine tanıklık ettikten sonra aramızda açılmıştı, anlarsınız ya. Gibney, karım ve postacı, yazdıklarını okuyabilsinler diye bir kartpostal göndermişti.

"Bokun soyu," diye yazmıştı, "neden başını alıp bir çukura gizlemiyorsun?" Karttaki resim, o gizemli gülüşüyle Mona Lisa'ydı.

Biraz ötede Hotel Royalton'un Kahve Salonu vardı, oraya doğru yürüdüm. İşe bakın ki, Royalton da Arapahoe gibi bir Konuksever Ortaklar Ltd. oteliydi, yani bir RAMJAC oteli. Salonun kapısına vardığımda, kendime güvenim bütünüyle tükenmişti nedense. Yerini paniğe bırakarak. Manhattan'da benden daha çirkin, daha pis bir ihtiyar serseri yoktu sanki. İçeri adımımı atsam, herkesin midesi bulanacaktı. Hemen beni dışarı iteleyip asıl yerim olan Bowery'ye gitmemi söyleyeceklerdi, doğru batakhanelere! Yine de nasılsa içeri girme gözüpekliğini gösterdim ve şaşkınlığımı düşünün! Sanki ölmüştüm de cennete gitmiştim! Garson kız, "Tatlım," dedi bana, "çök şuraya, kahveni şimdi getiririm." Oysa ağzımdan daha tek söz çıkmamıştı.

Ben de çöktüm, baktım ki her cinsten müşteri, sevgi görüyor burada. Garson kıza göre herkes ya "tatlım"dı, ya "sevgilim" ya da "cicim". Müthiş bir kazadan sonra acil servisteydik sanki. Kurbanların hangi ırktan, hangi sınıftan oldukları hiç önemli değildi. Hepsine aynı mucize ilâç aynı kahve sunuluyordu.

"Tanrım," dedim kendi kendime, "Şu garson kızlarla ahçılar, Ekvator açıklarındaki Galapagos Adaları'nda yaşayan kuşlarla kertenkeleleri bile yaya bırakırlar sağduyu yarışında." Bu benzetmeyi, cezaevinde okuduğum bir National Geographic'den bu sessiz adalar konusunda edindiğim bilgilere dayanarak yapabiliyordum, dergiyi eski Wyoming vali yardımcısından ödünç almıştım. Oradaki yaratıkların bin-

lerce yıldır ne doğal düşmanları olmuş, ne doğadışı düşmanları. Birinin canlarını yakmak isteyeceği akıllarına bile gelmezmiş.

Yani kıyıya ayak basan biri, rahatça bir hayvana yaklaşabilir, canı isterse, onun boynunu koparabilirmiş. Hayvan böyle bir olay için önceden hazırlıklı değilmiş. Bütün öbür hayvanlar da çevrede durup onları gözler, olaydan ders almayı beceremezlermiş. Yani adamın iş ya da eğlence anlayışı buysa, rahatça hayvan hayvan dolaşıp adadaki hayvanlardan tümünün kafasını koparabilirmiş.

Bana öyle geliyordu ki, Frankeştayn, tuğla duvarı delip kahveye dalsa, ona da aynı şey söylenecekti, "Sen şuraya çök Kuzucuğum, kahveni şimdi getiririm."

Kâr düşüncesi de pek işlemiyordu. Fişler, altmış sekiz sent, bir dolar on sent ve iki dolar altmış üç sentlik olarak düzenlenmişti... Sonraları, kasadaki adamın dükkânın patronu olduğunu, ama kasanın başında durmadığını öğrendim. Kendisi de yemek pişirmek, müşterilere bakmak istiyordu; o yüzden ahçılara garsonlar durmadan, "Bak müşteri gidiyor Frank. Kasaya geçsene," diye onu uyarmak zorunda kalıyorlardı. Ya da "Burada ahçı benim Frank. Bu rezalet bulamaçla ne yapmayı düşünüyorsun? Hadi doğru kasaya," falan diyorlardı.

Adı, Frank Ubriaco'ydu. Şimdi RAMJAC Anonim Şirketi'nin bir yan kuruluşunda, McDonald Hamburgerlerinde yönetim kurulu başkanıdır.

Frank'in sağ elinin büzüşmüş olduğu dikkatimi çekti. Parmaklarını azıcık oynatabiliyordu ama eli mumyalanmış gibiydi. Bizim garson kıza sordum. Bir yıl önce, elini tavada kızarttığını söyledi bana. Kol saatini bir kazan dolusu kızgın yağa düşürmüş. Sonra da ne yaptığını düşünmeden, saati kurtarayım diye elini kazana daldırmış; çok pahalı bir Bulova Accutron saatiymiş.

Yine kente doğru yola koyuldum, moralim oldukça düzelmişti.

Kırk-İkinci Sokak'taki Halk Kitaplığı'nın arkasında, Bryant Park'ta oturup gazetemi okumaya başladım. Karnım dopdolu, içim fırın gibi sıcacıktı. The New York Times'ı okumak, büyük yenilik sayılmazdı. Cezaevindeki arkadaşların hemen hemen yarısı Times'a, onun yanısıra The Wall Street Journal'la, Time'a, Sports Illustrated'a falan aboneydiler. Bir de People'a. Ben hiçbirine abone değildim, cezaevindeki çöp sepetleri çeşit çeşit dergiyle dolup taşıyordu zaten.

Cezaevindeki her çöp sepetinin üstünde "Lütfen!" diye bir yazı vardı. Sözcüğün tam altında da aşağıya inen bir ok.

Times'ı karıştırırken, oğlum Walter Stankiewicz'in asıl adıyla Starbuck'ın, İsveçli bir sinema yıldızının özgeçmişini eleştiren bir yazısını gördüm. Walter pek beğenmişti kitabı. Anladığım kadarıyla, günü gününe uymayan bir kadınmış.

Aslında benim özellikle okumak istediğim, Times'ın RAMJAC Anonim Şirketi'ne nasıl geçtiğinin öyküsüydü. Olay, ancak Bengaldeş'teki bir kolera salgını kadar yer kaplıyordu gazetede. İç sayfalardan birinin dibine, sekiz santimlik bir köşeye sıkıştırılmıştı. RAMJAC'ın yönetim kurulu başkanı Arpad Leen, olaya değinirken RAMJAC'ın gazetenin çalışanlarında ve yayın politikasında hiçbir değişiklik yapmayı düşünmediğini belirtiyordu. Geçmişte yine RAMJAC'ın devraldığı Time gibi birtakım yayın organlarının özgür bırakıldığını anımsatıyordu, RAMJAC hiçbirine karışmamıştı.

"Sahipten başka gazetede hiçbir şey değişmedi," diyordu. "Ben de eski bir RAMJAC yöneticisi olarak şunu söylemeliyim ki, biz devraldığımız şirketlerde büyük değişiklikler yapmayız. Ancak işleri yolunda gitmezse, ilgileniriz elbet."

Haberde, Times yayımcısının, Bayan Jack Graham'den el yazısıyla "...RAMJAC ailesine katılışını kutlayan" bir mektup aldığı yazıyordu. Bayan Graham, gazetenin şimdiki parlak durumunu sürdüreceğini umduğunu da yazmıştı. İmzanın altında parmak izleri vardı. Yani mektubun gerçekliği konusunda hiçbir kuşku uyanmazdı.

Bryant Park'ta çevreme bir göz attım. İnci çiçekleri, kışın kavurduğu sarmaşıklardan, toprak yolları çevreleyen buz tabaklarının üstünden küçük çanlarını yükseltmişlerdi. Karım Ruth'la, Chevy Chase, Maryland'deki küçücük fıçıcık tuğla kulübemizin önünde, tomurcuğa duran elma ağacının altında da böyle inci çiçekleriyle sarmaşıklar biterdi.

İnci çiçeklerine seslendim. "Günaydın," dedim.

Yine bir savunma nöbetine, esrime haline girmişim herhalde. Sırada, yerimden kıpırdamadan tam üç saat oturmuşum.

Neden sonra, iyice açılmış bir cep radyosunun sesiyle kendime geldim. Radyoyu taşıyan genç adam, karşımdaki sıraya oturdu. İspanyol asıllıya benziyordu. Adını öğrenmedim. Bana incelik göstermiş olsaydı, şu anda RAMJAC Anonim Şirketi'nin yönetim kadrosunda yer alabilirdi. Radyoda haberleri dinliyordu. Hava raporunu okuyan, o gün havanın kapalı geçeceğini bildirdi.

Lâfa bakın: Kapalı hava.

Genç adam, radyosunu dinlemiyordu. Belki de İngilizce bile bilmiyordu. Konuşmacı, keyfinden böğürür gibiydi, sanki günlük yaşam, görülmedik küheylânların, olmadık engellerin, garip arabaların katıldığı bir engelli yarıştı, bir güldürüydü. Onu dinlerken, bana da yarışmacılardan biriymişim gibi geldi – üç karınca-yiyenin çektiği bir banyo küvetiyle yarışa katılmıştım belki, kimbilir. Herkes kadar benim de kazanma olasılığım vardı.

Engelli yarıştaki birinden söz etti konuşmacı; adam, Teksas'tà elektrikli sandalyede can verecekti. Dahası avukatlarına, ölüm cezasını bağışlamaya kalkışacak herkesle, önlerine vali de çıksa, Birleşik Devletler Başkanı da çıksa, kim çıkarsa çıksın kıyasıya savaşmalarını söylemişti. En büyük dileği, elektrikli sandalyede can vermekmiş anlaşılan.

Benimle radyo arasındaki yoldan iki koşucu geçti o sırada. Bir-örnek turunculu sarılı eşofmanlarla aynı renkte spor pabuçları giymişlerdi. Koşu çılgınlığından haberim vardı. Cezaevinde de sürüyle koşucu vardı. Giyimleri hoşuma giderdi.

Genç adama, radyoya gelince... Bu nesneyi gezegene ilgisini diri tutacak yapay bir uydu, bir çeşit takma köprü olarak satın almıştı bana kalırsa. Ben takma ön dişime ne kadar ilgi gösteriyorsam o da radyoya o kadar ilgi gösteriyordu. O günden sonra birlikte dolaşan birsürü delikanlı gördüm böyle – radyoları başka başka istasyonlara ayarlı, hepsi ayrı telden çalmakta. Gençler de belki de yaşamları süresince "sus bakalım"dan başka söz duymadıklarından, konuşacak şey bulamıyorlardı.

O anda genç adamın radyosu öyle korkunç bir haber verdi ki, sıradan fırladığım gibi parktan çıktım, Kırk-İkinci Sokak'tan Beşinci Cadde'ye doğru atağa geçen Özel Girişimciler ordusuna karıştım.

Olay şu: Benim doğduğum eyalet Ohio'da yaşayan on dokuz yaşlarındaki, geri zekâlı ve uyuşturucu düşkünü genç bir kız, babası belli olmayan bir bebek doğurmuş. Memurlar, kızcağızla bebeğini Arapahoe'yu pek aratmayan bir otele yerleştirmişler. Kız da korunmak amacıyla Alman cinsi iri bir polis köpeği almış. Ama hayvanı beslemeyi unutmuş. Bir gece otelden çıkmış, nereye gittiğini bilmiyor, köpeği bebeğin başında bırakmış. Döndüğünde bir de bakmış ki, köpek bebeği öldürmüş, bir kısmını yemiş bile.

Yaşanacak devre bak!

İşte ben de herkes kadar kararlı adımlarla Beşinci Cadde'ye doğru yol alıyordum. Tasarladığım üzere, karşıdan gelenlerin yüzlerini inceliyor, bana yararı dokunabilecek tanıdık bir yüz bulmaya çabalıyordum. Sabırlı davranmaya karar vermiştim. Toprağı eleyip altın çıkarmak gibi bir işti bu, bir çanak dolusu kumda cevher kırıntısı aramak gibiydi.

Beşinci Cadde'deki kaldırıma vardığımda, uyarı sistemlerim, kulak zarımı patlatacak kadar hızlı çalışmaya başlamıştı bile: "Biiiiip, biiiiip biiiiip! Vonk, vonk, vonk! Grrr, grrr, grrr!"

Kesin bir kimlik saptaması yapılmıştı!

Tam karşıdan, Sarah Wyatt'ı elimden alan, Dokuz-yüz

kırk-dokuzda defterini dürdüğüm adamın bozuntusu geliyordu. Daha görmemişti beni. Leland Clewes!

Saçları hepten dökülmüştü, ayağında dökünti pabuçlar vardı, paraları eprimişti. Sağ kolu da inmeliydi galiba. Kolunun ucundan, eski püskü bir evrak çantası sarkıyordu. Sonraları öğrendiğime göre Clewes, başarısız bir satıcıymış, spor dergileri ve takvim pazarlamakla uğraşıyormuş.

Şimdilerde, RAMJAC Anonim Şirketi'nin Beyzbol — İş Kuruluşu'nda yönetim kurulu ikinci başkanlarından.

Başına bütün gelenlere karşın, bana doğru yürürken yüzü, her zamanki çocuksu, iyi niyetli gülümseyişiyle aydınlanmıştı. Georgia'da cezaevine girdiği sırada çekilen fotoğrafında bile böyle gülümsüyordu, gardiyan da tıpkı zamanın bakanı gibi hayranlıkla gözlüyordu onu. Clewes gençken, yaşlılar hep böyle bakarlardı ona, "Aferin oğlum," dercesine.

İşte şimdi görmüştü beni!

Gözgöze geldiğimizde, gövdeme elektrik verilmiş gibi oldum. Burnum, açık bir fişe girmişti sanki.

Yanından geçtiğimde, ışık değişti, aramıza arabalar girdi, dönüp bir baktım.

Clewes, gözlerini bana dikmişti. Besbelli, daha adımı çıkaramamıştı. Boştaki elini sallayarak beni bir yerlerden tanıdığını çıtlattı. Sonra parmaklarını şaklattı, her şaklatışta bana olabilir bir ad yakıştırdığı belliydi. Keyfi yerindeydi. Bacaklarını açmış, dizlerini kırmıştı, yüzünden sanki şöyle bir şey düşündüğü anlamı çıkıyordu: Yıllarca önce birlikte bir delikanlılık çılgınlığı yapmıştık, başımız belâya girmişti.

Büyülenmiş gibiydim.

İşe bakın, o sırada Clewes'un arkasında birtakım kaçık tarikat üyeleri, safran rengi giysileriyle çıplak ayak oynuyor, şarkı söylüyorlardı. Bu durumda Clewes, müzikli bir güldürüde baş rolü oynayan birini andırıyordu.

Benim yan-oyuncu kadrom da hazırdı. İlân tahtası taşıyan silindir şapkalı bir adamla bütün pılıpırtısım alışveriş torbalarına doldurmuş evsiz barksız, sıska bir ihtiyar kadının

arasına düşmüştüm. Kadını, koskocaman, morlu-siyahlı basket pabuçları giymişti. Pabuçlar gövdesine çok aykırı düştüğünden de kanguruya benzemişti.

Sahne arkadaşlarımın ikisi, yoldan geçenlere lâf atıyorlardı. İlân tahtası taşıyan adam, "Kadınlar mutfağa dönmeli," ya da "Tanrı, kadınları erkeklerle eşit yaratmadı," gibi sözler söylüyordu. Alışveriş torbalı kadın da yabancıları oburluklarından ötürü azarlıyordu galiba, "Burnu havada şişkolar sizi," "gidin para-göz şişkolar" "Züppe şişkolar" gibi en az yüz çeşit "şişko" tamlaması haykırıyordu suratlarına.

Aslına bakılırsa: ben Cambridge Massachusetts'tan ayrılalı çok uzun bir zaman geçtiğinden onun "şişko"yu "işkembe" anlamında kullandığını anlamamıştım.

O dev basketbol pabuçlarının tabanına benim bir zaman yazdığım yalan dolu aşk mektuplarını gizlediğini de bilmiyordum o yüzden. Dünya amma da küçük!

Tanrım! Yaşam, bazan ne harmanlar devşirebiliyor!

Beşinci Cadde'nin karşı kaldırımında duran Leland Clewes, benim kim olduğumu çıkarınca, ağzını yusyuvarlak bir "O" ya dönüştürdü. "Oh!" dediğini duyamıyordum ama "Oh!" dediğini görebiliyordum. Bunca yıl sonra raslaşmamızı alaya alıyor, sessiz film oyuncuları gibi şaşkınlığıyla kırgınlığını alabildiğine abartıyordu.

Işıklar değiştiği an yine bu kaldırıma geçeceği kesindi. Bu arada, safran renkli giysileriyle Hintliler, Clewes'un arkasında oynayıp şarkı söylemeyi sürdürüyorlardı.

Tüyecek vakit vardı daha. Yerimden ayrılmamamın nedeni bence şuydu: centilmenliğimi kanıtlama gereksinimi. Eski kötü günlerimizde, onun aleyhinde ifade verdiğim sıralarda kimin yalan, kimin doğru söylediği konusunda fikir yürütenler, çoğunluk onun köklü bir centilmenler kuşağından geldiği, benimse Slav kökenli bir centilmen bozuntusu olduğum sonucuna varmışlardı. Yani onur, gözüpeklik ve doğruculuk onun gözünde her şey demekti de benim gözümde pek anlam taşımıyordu.

Öbür aykırılıklarımız da işlendi elbette. Gazetelerle haber dergilerinin her yeni basımında ben göz göre göre kısalırken, o uzayıp duruyordu. Benim zavallı karım gittikçe şişmanlaşır, ecnebileşirken onun karısı altın kalpli bir Amerikalı sarışın oluyordu gitgide. Onun dostları hem sayı hem saygınlık açısından yükseliş gösterirken, benimkiler köprü altlarda bile barınamıyordu. Yine de beni en çok sinirlendiren, iliklerimi kurutan, onun onurlu, benim onursuz olduğum düşüncesiydi. İşte, yirmi altı yıl sonra bu ufak tefek Slav kökenli kodes kuşu o yüzden yerinde kıpırdayamıyordu.

Eski Anglo Sakson ilâhımız, şimdiki mutlu, döküntü bostan korkuluğu, caddenin öte yanından seyirtti.

Mutlu oluşu şaşkına çevirmişti beni. "Bu zavallı," diyordum kendi kendime, "bu zavallı neden böyle mutlu olsun ki?"

Derken kavuştuk; alışveriş torbalı kadın, yanımızda durmuş, konuşmalara kulak kesilmişti. Clewes, çantasını yere bırakarak sağ elini uzattı. Henry Morton Stanley ile David Livingstone'un Kapkara Afrika'nın yüreğindeki karşılaşmalarını çağrıştıran bir şaka yaptı: "Bay Walter E. Starbuck'la mı teşerrüf ediyorum?"

Doğrusu, biz de Kapkara Afrika'nın göbeğinde olabilirdik pekâlâ, çevremizdekilerin ilgisizliğine bakılırsa. Çoğu kişi, bizi ammsayabilenler de öldüğümüzü sanıyordu herhalde. Üstelik, bir zamanlar sandığımız gibi, Amerikan tarihinde fazla önemli bir yerimiz de olmamıştı. Sözlerimi bağışlayın ama kasırgada osurmaktı bizimki – alışveriş torbalı kadının deyimiyle.

Peki yıllar önce sevgilimi çaldığı için ona kırgınlık besliyor muydum dersiniz? Hayır. Sarah ile birbirimizi sevmiştik ama karı-koca olarak mutluluğu tadamazdık. Cinsel yaşamımızı rayına oturtamazdık. Sarah'yı cinselliği ciddiye almaya inandırmada ben başarılı olamamıştım bir türlü, Leland Clewes, benim yaya kaldığım bu konuda başarıya ulaşmıştı – Sarah'nın nasıl şaşırıp sevindiğini düşünebiliyorum.

Sarah'ya ilişkin ne gibi sevecen anılarım vardı peki? İnsanların acıları ve bu alanda yapılabilecek şeyler üstüne bir yığın boş lâfla çocuksu bir boşalma isteği. Boşalma anlarında kullanmak üzere birbirimize şakalar, fıkralar biriktirirdik. Telefonda saatlerce konuşmak gibi kötü bir tiryakilik kazanmıştık. Şimdiye kadar denediğim uyuşturuculardan en sevimlisiydi bu konuşmalar. Tıpkı Vicuna gezegeninki özgür dolaşan canlar gibi bedenlerimizden kopmuştuk. Uzun sessizliğe son verirdi bazan.

"Peki salgıyla hormon arasında ne ayrım var sence?" diye sorardı sözgelimi.

Ben de, "Bilmem ki," derdim.

"Ama salgıyı kulağınla duyamazsın ki," derdi, bu tür saçma sapan şakaların sonu hiç gelmezdi – o gün hastanede korkunç bir olaya tanık olsa bile.

13

Clewes'a ciddi, sakıngan ama içten bir sesle, "Nasılsın Leland? Seni yine gördüğüme sevindim," diyecektim.

Ama dememe kalmadı. Alışveriş torbalı kadın, o avaz avaz, kulak yırtan sesiyle haykırdı, "Tanrım! Walter F. Starbuck, sen ha?" Kullandığı lehçeyi burada basılı kâğıda geçirmek niyetinde değilim.

Çıldırdığını sanmıştım. Clewes'un bana yakıştırdığı herhangi bir adı papağan gibi yineliyordu sanki. Sözgelimi Clewes, "Bumptious Q. Bangwhistle," diyecek olsa, o da "Tanrım, Bumptious Q Bangwhistle, sen ha?" diye haykıracaktı.

İşte alışveriş torbalarını dizime dayamıştı bile, hem de el altındaki bir yangın musluğuna saldırırcasına. Sonraları, boş bir anımda bir baktım da, tam altı tane torba saydım. Hepsi kentin en gözde mağazalarından alınmıştı – Hanri Bendel, Tiffany's, Sloane's, Bergdorf Goodman, Bloomingdale's, Abercrombie and Fitch... Yakında topu atacak Abercrombie and Fitch dışında hepsi RAMJAC Anonim Şirketi'nin yan kuruluşlarıydı, işe bakın. Torbalar çoğunluk pılıpırtıyla doluydu, çöp tenekelerinden kaldırılmış nesnelerle. Kadının en değerli eşyası, basketbol pabuçlarında gizliydi.

Onu görmezlikten gelmeye çalıştım. Kadının beni torbalarıyla tutuklamasına karşın bakışlarımı Leland Clewes'un yüzünden ayırmadım. "İyi görünüyorsun," dedim. "İyiyim," dedi. "Sarah da iyi, bilmek istersin belki." "Çok sevindim," dedim. "Çok iyi kızdır Sarah." Artık kız falan değildi Sarah tabii ki.

Clewes, onun yine hastabakıcılık yaptığını söyledi, ama artık arada sırada gidiyormuş hastaneye "Sevindim," dedim.

Sanki hasta bir yarasa, yapının saçaklarından düşüp bileğime konuverdi birden, öylesine ürkmüştüm. Alışveriş torbalı kadın, pis eliyle bileğime yapışmıştı.

"Bayan, karın mı?" diye sordu Clewes.

"Neyim mi?" dedim. Demek beni öylesine düşkün görmüştü ki, bu korkunç kadına yakıştırmıştı eş olarak! "Onu daha önce hiç görmedim!" dedim.

"Oh Walter, Walter, Walter," diye sızlandı kadın, "bunu nasıl söyleyebilirsin?"

Elini ittim; gelgelelim ben Clewes'a doğru döner dönmez, yine bileğime yapıştı.

"Yok say onu," dedim Clewes'a. "Deli mi ne? Benimle hiçbir ilişkisi yok. Benim gözümde böylesine önemli bir anın içine etmesine izin vermeyeceğim."

"Oh Walter, Walter, Walter," dedi kadın, "n'oldu sana? Sen benim tanıdığım Walter F. Starbuck olamazsın."

"Haklısınız," dedim, "çünkü siz Walter F. Starbuck adında birini asla tanımadınız, ama bu bey tanıdı." Clewes'a döndüm: "Herhalde biliyorsun," dedim, "ben de uzun süredir cezaevindeydim."

"Yaa," dedi. "Sarah da ben de çok üzüldük."

"Daha dün sabah salıverildim," dedim.

"Önünde zorlu günler uzanıyor," dedi. "Seninle ilgilenecek kimsen var mı?"

"Ben bakarım sana Walter," dedi alışveriş torbalı kadın. Duygularının içtenliğini belirtmek için omuzuma öyle bir yaslanış yaslandı ki, gövdesinden ve soluğundan yükselen leş kokusundan boğulacaktım az daha. Soluğunda yalnızca çürük diş kokusu olsa iyiydi, ince ince dilinmiş yerfıstığı yağı da kokuyordu; sonra anladım. Yıllardır yerfıstığı yağından başka bir şey sürmemişti ağızına.

"Sen kimseye bakmazsın!" dedim.

"Ya – senin için yapabileceklerimi bilsen, şaşardın," dedi.

"Leland," dedim, "sana söylemek istediğim tek şey artık cezaevini tanıdığım, allah kahretsin biliyorum nasıl bir yer

olduğunu artık, yaşamım süresince en çok üzüldüğüm şey de senin cezaevine atılmana katkıda bulunuşumdur."

"Aslında," dedi, "Sarah ile birlikte sık sık sana en çok ne söylemek istediğimizi konuşmuşuzdur."

"Eminim," dedim.

"Söyleyeceğim şu," dedi. "Çok teşekkür ederim Walter. Cezaevine atılışım Sarah için de benim içinde en mutlu olaydı, şaka ediyorum sanma. Namus sözü: doğru söylüyorum."

Şaşıp kalmıştım. "Nasıl olabilir ama?" dedim.

"Yaşam bir sınavdır derler," dedi. "Benim yaşamım hep öyle sürüp gitseydi, şıp diye çözemediğim hiçbir sorunla karşılaşmadan cennete uçacaktım. Aziz Peter de bana, 'Sen hiç yaşamadın ki oğlum; diyecekti. Kim olduğun nereden belli?"

"Anlıyorum," dedim.

"Sarah ile biz yalnızca bir aşkı paylaşmıyoruz," dedi, "sınavların en zorlularına dayanan bir aşk bu."

"Çok güzel," dedim.

"Senin de gözlerinle görmeni isterdik," dedi. "Bir akşam yemeğe gelir miydin bize?"

"Evet — tabii," dedim.

"Nerede kalıyorsun?" diye sordu.

"Hotel Arapahoe'da," dedim.

"Yıllarca önce yıkıldı sanıyordum," dedi.

"Yıkılmamış," dedim.

"Seni ararız," dedi.

"Beklerim," dedim.

"Göreceksin ya," dedi, "maddi zenginlikten yoksunuz; ne var ki maddi zenginlik isteğimiz de yok."

"Akıllıca bir şey," dedim.

"Yine de şunu belirteyim," dedi. "Yemeklerimiz iyidir. Belki de anımsarsın, çok iyi ahçıdır Sarah."

"Anımsıyorum," dedim.

İşte o anda, alışveriş torbalı kadın, benimle ilgili bir sürü şey bildiğinin ilk kanıtını verdi. "Sarah Wyatt'tan söz ediyorsunuz, değil mi?" dedi.

Metropolün korkunç gürültüsü dinmemişti ama biz susmuştuk kendi aramızda. Sarah'ın genç kızlık soyadı ne Clewes'un ağzından çıkmıştı ne de benim.

Belirsiz birtakım kuruntulardan serseme dönmüş bir halde, sonunda ağzımı açıp sorabildim kadına: "Bu adı nereden biliyorsun?"

Bir anda hınzırlaştı, dişileşti. "Onunla bir olup beni boynuzladığım bilmiyor muyum sanmıştın yoksa?" dedi.

Bu bilgiyi elde ettikten sonra, kadının kimliğini kestirmem güç olmadı. Evet, Harvard'daki son yılımda, bakire Sarah Wyatt'a partilerde, konserlerde, spor olaylarında eşlik ederken bu kadınla yatmıştım.

Âşık olduğum dört kadından biriydi. Olgun bir cinsel deneyim sayılabilecek olayı ilk onunla paylaşmıştım.

Karşımdaki, Mary Kathleen O'Looney'nin kalıntısıydı!

14

"Ben onun dağıtım müdürüydüm," dedi Mary Kathleen, Leland Clewes'a bakarak. "İyi bir dağıtım müdürü değil miydim, Walter?" diye bağırdı avaz avaz.

"Evet – tabii tabii," dedim. Tanışmamız şöyle olmuştu: benim okulu bitirdiğim yıl, Mary Kathleen, The Bay State Progressive gazetesinin Cambridge'deki küçük yazıhanesine gelmiş, emekçi sınıfının durumunu düzeltmeye yönelik bir çaba olması koşuluyla, ne istersem kesinlikle yapacağını söylemişti. Ben de onu dağıtım müdürlüğüne getirdim, fabrika kapılarında, ekmek kuyruklarında falan gazetenin dağıtılmasından onu sorumlu tuttum. O zamanlar, kara kuru bir kızcağızdı, ama neşesi, sağlığı yerindeydi, parlak kızıl saçlarıyla hemen dikkatini çekiyordu. Annesi Wyatt Saatçilik Şirketi'nde çalışıp radyum zehirlenmesinden ölen işçilerdendi. Mary, kapitalizmden nefret ediyordu o yüzden. Babası, bir ayakkabı cilâsı fabrikasında gece bekçiliği yaparken metanol içip kör olmuş.

Karşımdaki Mary Kathleen kalıntısı, başını eğdi, kendisinin iyi bir dağıtım müdürü olduğunu kabul etmemi alçakgönüllülükle karşıladı ve kellesini Leland Clewes ile bana doğru uzattı. Tam tepesinde, gümüş dolar iriliğinde bir dazlak bölge vardı. Kelliğin çevresinde seyrek, ak saçlar göze çarpıyordu.

Leland Clewes, sonraları, o an az kalsın bayılacağını söyleyecekti bana. Daha önce dazlak kadın başı hiç görmemişmiş.

İçi kabarmıştı. Mavi gözlerini yumdu, Başını çevirdi. Bizimle yeniden erkekçe yüzleştiğinde, Mary Kathleen'e bak-

mamaya özen gösterdi – tıpkı Gorgon'un kellesine bakmaktan kaçınan mitologya kahramanı Perseus gibi.

"Bana izin verin," dedi.

"Evet," dedim.

"Seni yakında ararım," dedi.

"Peki," dedim.

"Acelem var da," dedi.

"Anlıyorum," dedim.

"Kendine iyi bak," dedi.

"Bakarım," dedim.

Çekip gitti.

Mary Kathleen'in alışveriş torbalarının sıkı kuşatmasından kurtulamamıştım daha. Kızağa bağlanmış bir Jan Dark kadar kımıltısız ama ilgi çekiciydim. Mary Kathleen, bileğimi bırakmıştı, sesini alçaltmıyordu nedense.

"Artık seni buldum ya Walter," diye haykırdı, "Bir daha elimden kurtulamazsın!"

Dünyanın hiçbir yerinde bu tür tiyatro geçerli değildi artık. Yine de çağdaş emprezaryoların kulağını bükelim: kendi kişisel deneyimimden yola çıkarak belirtebilirim ki, büyük kitleler melodrama bugün de geniş ilgi gösteriyorlar, yalnız kadın oyuncunun tane tane ve avaz avaz konuşması koşuluyla.

"Beni ne kadar sevdiğini boyuna söyler dururdun Walter," diye bağırdı. "Ama bir gün çıkıp gittin, bir daha da haber alamadım senden. Yoksa o tatlı sözler hep yalan mıydı?"

Yanıt yerine, "Hyok," demiş olabilirim, belki de "Hmmm," falan gibi bir şey.

"Gözlerimin içine bak Walter," dedi.

Toplum bilimsel açıdan, oynadığımız bu melodram, İç Savaş'tan önce oynanan Tom Amca'nın Kulübesi kadar soluk kesiciydi. Mary Kathleen O'Looney, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan tek alışveriş torbalı kadın değildi. Ülkenin her yanındaki belli başlı kentlerde on binlerce vardı

bu kadınlardan. Ekonominin dev çarkları, akla sığmaz bir amaç uğruna bu kılıksızlar ordusunu üretivermişti nedense. Çarkın bir başka bölümü de, on yaşında soğukkanlı katiller, canavar keşler, çocuk işkencecileri kusuyordu, daha neler neler. İnsanlar, araştırmalar yapmaktan söz ediyorlardı. Yakın bir gelecekte niteliği şimdilik belirsiz birtakım onarımlara gidilecekti.

Bu arada iyi yürekli birtakım insanlar, ekonominin bu trajik yan-ürünlerinden tiksiniyorlardı elbet, tıpkı türdeşleri, yüz yılı azıcık aşkın bir süre önce köle-çahştırma düzeninden ne kadar tiksindilerse. Mary Kathleen ile ben, izleyicilerimizin görmeye can attıkları bir mucizeydik: hiç değilse bir tek alışveriş torbalı kadın, kendisini yakından tanıyan bir erkek tarafından kurtarılıyordu.

Kalabalıkta ağlayanlar vardı. Ben de gözyaşlarımı güç tutuyordum.

"Sarıl ona hadi," dedi bir kadın kalabalıktan.

Sarıldım.

Paçavralara sarınmış bir tutam kuru daldı sarıldığım. İşte o zaman ben de ağlamaya başladım. Chevy Chase, Maryland'deki küçücük fiçıcık kulübemizde bir sabah karımı yatakta ölü bulduğumdan bu yana ilk ağlayışımdı.

15

Tanrıya şükür, tam o sırada burnum çalışmaya başlamıştı. Burunlar gerçekten sevecendirler bu bakımdan. Kötü kokuyu alırlar. Yine de sahipler, yerlerinden oynamamakta diretiyorlarsa, burun, kokunun pek de kötü olmadığına karar verir. Kendini kapatır, yüce akla teslim olur. Limburger peyniri yiyebilmemiz – ya da Beşinci Cadde ile Kırk-İkinci Sokak'ın kesiştiği köşede eski bir sevgilinin leş kokan cesetine sarılabilmeniz bu olay sonucudur.

Bir an, Mary Kathleen kollarımda ölmüş gibi geldi bana. Açık söyleyeyim, bence hiçbir sakıncası yoktu. Düşünsenize, onu buradan nereye götürebilirdim? Genç ve güzel olduğu yılları bilen bir adamın kollarından, dosdoğru cennete gitmekten daha iyi bir çözüm düşünülebilir miydi?

Gerçekten harika olurdu. Ama o zaman ben de RAMJAC Anonim Şirketi'nin Sıla Ezgileri Plâkçılık Bölümü yürütme kurulu başkan yardımcısı olamazdım asla. Şu anda Bowery'deki bir şarapçıda sızmış olabilirdim pekâlâ, o genç canavarlardan biri de tepemden benzini boşaltır, çakmağıyla bedenimi ateşe verirdi.

Mary Kathleen şimdi sesini alçaltmıştı. "Seni Tanrı gönderdi," diyordu yavaşça.

"Dur canım, dur," dedim. Daha kollarımın arasındaydı.

"Artık kimselere güvenim kalmadı," dedi.

"Yapma canım," dedim.

"Herkes peşimde," dedi. "Ellerimi kesmek istiyorlar."

"Dur canım, dur," dedim.

"Öldün sanıyordum," dedi.

"Yok canım, yok," dedim.

"Zaten benden başka hepiniz öldünüz sanıyordum," dedi.

"Yapma canım," dedim.

"Hâlâ devrime inanıyorum Walter," dedi.

"Sevindim buna," dedim.

"Herkes cesaretini yitirdi," dedi, "ben hiç yitirmedim."

"Eminim," dedim.

"Bilsen şaşardın," dedi.

"Kadını bir hamama götür," diye haykırdı kalabalıktan biri.

"Bir şeyler yedir zavallıya," dedi bir başkası.

"Devrim yolda Walter – sandığından da yakın," dedi Mary Kathleen.

"Kaldığım otel odasında bir süre dinlenebilirsin," dedim. "Biraz param var. Az, ama var."

"Para ha!" dedi ve güldü. Para sözü açılınca attığı o küçümser kahkaha değişmemişti. Tıpatıp kırk yıl önceki gibiydi.

"Gidelim mi?" dedim. "Otel uzak değil."

"Ben daha güzel bir yer biliyorum," dedi.

"Ona depo vitamin al," diye haykırdı kalabalıktan biri.

"Beni izle Walter," dedi Mary Kathleen. Yine toparlamıştı kendini. Artık benden kendi isteğiyle ayrılan bir Mary Kathleen'di, olay tersine dönmüştü birden. Sesi de yine yükselmişti. Ben torbalarından üçünü aldım, o da öbür üçünü aldı. Son durağımız, Chrysler Building'in ta tepesiymiş, sonradan anlaşıldı, Amerikan Arpçılık Şirketi'nin sessiz sergi salonuymuş. Ama önce kalabalığı yarmamız gerekti; Mary, yolumuza çıkanlara "kapitalist kavaracılar," "şişko zengin tayfaları," "kan emiciler" falan gibi sövgüler yağdırdı yine.

O dev basketbol pabuçlarıyla yol alış biçimi şöyleydi: pabuçları yerden kaldıramıyordu, kayak yarışçıları gibi ayaklarını teker teker öne çıkarıyordu; bu arada gövdesinin üst kısmıyla alışveriş torbaları çılgınca iki yana savruluyordu. Yine de rüzgâr hızıyla ilerliyordu bu savrulan, ihtiyar hatun!

Kalabalığı yardıktan sonra ona yetişirken soluk soluğa kaldım. Hiç kuşkusuz, kalabalıktaki bütün gözlerin odak noktasıydık. Daha önce hiç kimse, uşak eşliğinde bir alışveriş torbalı kadın görmemişti ki.

Grand Central İstasyonu'na vardığımızda, Mary Kathleen, çevremizi kolaçan etmemiz gerektiğini söyledi, kimse bizi izlememeliymiş. Bana ne yangın merdivenleri tırmandırttı, ne rampalar aştım, kaç kere çaktırmadan omuzumdan geriye bakıp izleyiciler aradım. Oyster Bar'dan tam üç kere gizlice geçtik. Sonunda, loş bir geçitin ucundaki demir kapıya geldik. Artık kesinlikle yalnızdık. Yüreklerimiz ağızlarımızdaydı.

Soluk alabildiğimizde, bana döndü, "Sana," dedi. "Hiç kimseye sözünü etmemen gereken bir şey göstereceğim."

"Söz," dedim.

"Aramızda sır kalacak," dedi.

"Tabii," dedim.

İstasyonun varılabilecek en uç noktasına vardığımızı sanıyordum. Nasıl aldanmışım! Mary Kathleen, demir kapıyı açınca, karşımıza ta aşağılara inen demir bir merdiven çıktı. Aşağılarda, Karlsbad mağaraları kadar geniş bir gizli dünya uzanıyordu. Artık bir işe yaradığı yoktu. Belki de eskiden bir dinozor sığınağıydı, kimbilir. Yalnız soyu tükenmiş bir başka canavar türünün –buharla çalışan lokomotiflerin– onarım merkezi olduğu biliniyordu.

Merdivenden indik.

"Tanrım – – bir zamanlar burada ne görkemli makineler vardı kimbilir! Ne usta sanatkârlar çalıştı burada! Şurada buradaki tek-tük lambalar, yangın yönetmeliği gereği yanıyordu herhalde. Bir de, şuraya buraya fare zehiri serpiştirilmişti. Bunlardan başka, buraya yıllardır birilerinin ayak bastığına ilişkin hiçbir belirti yoktu.

"İşte evim Walter," dedi Mary.

"Neyin?" dedim.

"Benim sokakta kalmamı istemezdin, değil mi?" dedi.

"İstemezdim," dedim.

"O zaman sevinebilirsin," dedi, "böyle güzel ve özel bir evim olduğuna yani."

"Sevindim," dedim.

"Benimle konuşmakla kalmadın, bana sarıldın," dedi. "Sana güvenebileceğimi o zaman anladım."

"Hmmm," dedim.

"Sen ellerimin peşinde değilsin," dedi.

"Değilim," dedim.

"Biliyorsun, şu anda sokakta, sıcak bir keneften yoksun milyonlarca yoksul var, değil mi?" dedi.

"Doğrudur," dedim.

"Bak şuraya," dedi. Beni üstüste dizilmiş keneflerle dolu bir odaya götürdü.

"Burada olduklarını bilmek insanı rahatlatıyor," dedim.

"Kimseye söylemeyeceksin ama?" dedi.

"Yok canım," dedim.

"Sana sırlarımı böyle açmakla bir anlamda yaşamımı ellerine bırakmış oluyorum," dedi.

Sonra yeraltından çıkmaya başladık. Mary önde, ben arkada Lexington Caddesi'nin altındaki bir geçitten yürüdük, bir merdiven çıkıp Chrysler Building'in bekleme salonuna vardık. Kapıları açık bir asansöre doğru kaydı Mary, ben de ardından seyirttim. Bir bekçi arkamızdan seslenecek oldu ama biz onun engellemesine kalmadan asansöre bindik. Mary Kathleen en üst düğmeye basınca, kapılar herifin öfkeli yüzüne kapandı.

Asansörde ikimizdik, tepelere doğru uçtuk. Göz açıp kapayıncaya kadar kapılar açıldı ve işte – önümüzde bu dünyada bir eşine daha raslanmayacak güzellikte, dinginlikte bir ada uzanıyordu. Ben de hep orada ne var acaba, diye düşünürdüm. Artık biliyordum. Yapının tepesi, yirmi metre üstümüzde sivri bir uç oluşturuyordu. Korkuyla yukarı baktım, aramızda sivri doruk arasında kirişlerden ve boşluktan başka bir şey yoktu, evet hava, hava, yine hava.

"Bu ne görkemli boşluk tüketimi böyle!" diye geçirdim içimden Ama sonra oralarda birilerinin barındığını ayırdettim. Parlak sarı sayısız kuşçuk, ya kirişlere tünemiş duruyor ya da doruğu yaran kocaman cam üçgenlerden oluşmuş garip pencerelerden vuran ışık prizmalarında kanat çırpıyordu.

Kenarında durduğumuz engin döşeme, yosun yeşili bir halıyla kaplıydı. Ortada bir fiskiye gözü alıyordu. Her yerde bahçe sıraları ve yontular vardı, şurada burada da arplar.

Demin de söylediğim gibi burası, son günlerde RAM-JAC Anonim Şirketi'nin yan kuruluşu haline gelen Amerikan Arpçılık Şirketi'nin sergi salonuydu. Dokuz-yüz otuz-bir'de açıldığından bu yana, yapıyı Şirket kullanıyordu. Hepsi de çalıbülbülü olan kuşlar, o dönemde tavana salınan tek çiftin torunlarının torunlarıydılar.

Asansörün bitişiğinde, satış müdürü ve sekreterinin çalışma masalarıyla Victoria stili bir taraçacık uzanıyordu. Bir kadın ağlıyordu orada. Gözyaşları için biçilmiş bir gündü! Bu da gözyaşları için biçilmiş bir kitap!

O sırada taraçadan, görüp göreceğim en ihtiyar adam sallanarak çıktı. Frak ceketi, çizgili pantolon ve tozluk giymişti. Dokuz-yüz otuz-bir'den beri burada müdürlük yapıyordu. Ellerinin sıcacık kafesinden şu büyülü boşluğa ilk çalıbülbülü çiftini o salıvermişti. Doksan iki yaşındaydı! Yaşamının son yıllarındaki John D. Rockefeller'a ya da bir mumyaya benziyordu. Bedeninin kuruyup kalmamış tek yeri, hafif bir buğuyla kaplı gözleriydi. Yine de tam anlamıyla savunmasız sayılmazdı hani. Hafta sonlarında, adam şeklindeki hedeflere atış talimi yapan bir kulübün başkanıydı, masasının üstünde de Doberman köpeği boyunda dolu bir Luger duruyordu. Uzun süredir bir soygun bekliyordu anlaşılan.

"Ha – – sizdiniz demek," dedi Mary Kathleen'e; o da, "evet benim" dedi.

Hemen her gün buraya gelip saatlerce oturmaya alışmıştı Mary. Anlaşılan, bir müşteri çıkageldiğinde alışveriş torba-

larını alıp toz olması gerekiyordu. Anlaşılan bir şey daha vardı. Mary Kathleen anlaşmayı bozmuştu şu anda:

"Size söylemiştim sanırım," dedi adam ona, "Kimseyi buraya getirmeyecektiniz, buranın ne kadar güzel olduğundan bile söz etmeyecektiniz kimseye."

Alışveriş torbalarının üçünü taşıdığımdan, beni de yersiz yurtsuz takımından biri, bir alışveriş torbalı adam sanmıştı.

"Serseri değildir o," dedi Mary Kathleen. "Harvard'dandır."

Adam, bir an bu sözlere hiç inanmadı. "Yaa," diyerek beni tepeden tırnağa inceledi. Oysa işe bakın ki, kendisi, ortaokulu bile bitirmemişmiş. Onun çocukluğunda, çocukların çalıştırılmasını yasaklayan yasalar yokmuş, daha on yaşındayken, Amerikan Arpçılık Şirketi'nin Chicago fabrikasına işçi olarak girmişmiş. "Bir Harvardlı ilk bakışta anlaşılır derler," dedi, "ama ne kadar anlaşılır, orası belli değil."

"Ben Harvardlılarda bu özellik olduğunu hiç bilmiyordum," dedim.

"Bak bu konuda birleştik," dedi. Çok kaba davranıyordu doğrusu, beni hemen başından savmak istiyordu. "Burası hayır kurumu değil," dedi. Bu adam, Grover Cleveland'in Başkan seçildiği dönemde doğmuştu. Düşünün bir! Mary Kathleen'e döndü, "Gerçekten, çok kırıldım birini daha getirmenize. Yarın üç kişi gelirsiniz belki, öbür gün de yirmi. Hıristiyanlığın, hayırseverliğin de bir sınırı vardır, biliyorsunuz."

İşte o sırada, sözümona bu ilk özgürlük günümde, daha öğleyi bulmadan gerisin geri deliğime dönmeme yol açacak yanlışlığı yaptım. "Aslına bakarsanız," dedim, "ben iş için geldim buraya."

"Size danışmak isteğim bir konu vardı da," dedim, "acaba klarnet parçaları nereden edinebilirim – tam klarnetler değil, parçaları yalnızca?" Lâf olsun diye söylemiştim. Arapahoe'daki dolabımın alt çekmecesinde gördüğüm klarnet parçalarından bir iş yolculuğu tasarısı doğmuştu.

İhtiyar adam, birden cin çarpmışa döndü, belli etmedi ama. Duvardaki ilân yaftasına raptiyeyle iliştirilmiş duyuruda, klarnet parçaları almak ya da satmaktan söz edenlerin hemen polise bildirilmeleri gerektiğini yazıyordu. Bana sonradan anlattığına göre, duyuruyu oraya üç ay önce iliştirilmişmiş – "tıpkı çılgınlık anında alınan bir piyango bileti gibi." Kazanmayı hiç düşünmemişmiş. Adı, Delmar Peale'di.

Delmar sonraları bu duyuruyu bana armağan etme inceliğini gösterdi, ben de RAMJAC'taki yazıhanemin duvarına astım. RAMJAC ailesinde onun üst'ü oldum zamanla, Amerikan Arpçılık benim yönettiğim bölümün bir yan kuruluşuydu ya.

Oysa ilk karşılaşmamızda hiç de ona üstlük taslayacak durumda değildim. Benimle kedi fareyle oynar gibi oynadı. "Çok sayıda mı olacak parçalar yoksa birkaç tane yeter mi?" diye sordu hınzırca.

"Aslında birkaç tane yeter," dedim. "Anladığım kadarıyla, siz klarnetlerle ilgili değilsiniz – –"

"Ama siz yine de tam yerine geldiniz," diyerek telaşla bana güven verdi. "Ben bu işteki herkesi tanırım. Siz Bayan X'le birlikte geçin şöyle, buyurun, rahatınıza bakın, ben birkaç yere telefon etmek zorundayım."

"Çok naziksiniz," dedim.

"Büyütmeyin canım," dedi.

İşe bakın, adam bizim Mary Kathleen'e Madam X diyordu durmadan. Ona adının X olduğunu söylemiş anlaşılan. Bir gün ardından geldiklerini sandığı adamlardan kaçıp buraya sığınmış. Adam da zaten alışveriş torbalı kadınlar adına kaygılanırmış hep, dini bütün bir Hıristiyanmış ayrıca, onun kalmasına izin vermiş.

Bu arada taraçadan gelen hıçkırık sesleri biraz dinmişti.

Delmar, taraçadan oldukça uzaktaki bir sıraya buyur etti bizi, polise telefon ettiğini anlamayalım diye. Yerlerimize oturmamızı bekledi. "Rahat mısınız?" dedi sonra.

"Evet, çok teşekkür ederim," dedim.

Ellerini ovuşturdu. "Kahve içer miydiniz?" dedi.

"Kahve, sinirlerimi bozuyor," dedi Mary Kathleen.

"Şekerli ve sütlü lütfen, zahmet olmazsa," dedim.

"Ne zahmeti canım?" dedi. "Dert etmeyin."

"Doris'in derdi neymiş?" dedi Mary Kathleen. Taraçada ağlayan kadının adı Doris'miş. Doris Kramm. O da seksen yedi yaşındaymış.

Benim önerim üzerine People dergisinde Delmar ile Doris üstüne bir yazı yayımlandı geçenlerde; dünyadaki, belki de tarihteki en yaşlı patron-sekreter çift olarak tanıtıldılar. Çok tatlı bir yazıydı. Bir fotoğrafta Delmar, Luger tabancasıyla poz vermişti, fotoğrafın altında, Amerikan Arpçılık Şirketi'ni soymaya kalkışanın "...anasının ağlatılacağı" yazıyordu.

Delmar, Mary Kathleen'e Doris'in neden ağladığını anlatıyordu, ardarda iki sille yemişti zavallı. Bir gün önce ikindi üstü, RAMJAC'm şirketi devraldığı, o yüzden hemen emekliye ayrılması gerektiği duyurulmuştu kendisine. RAMJAC çalışanlarının kesin emeklilik yaşı altmış beşti yalnız denetçiler bu kuralın dışındaydı.

Üstelik bu sabah, masasının gözlerini boşaltırken bir telgraf almıştı, yeğeninin altıncı göbekten torunu, Sarasota Florida'daki mezunlar gecesinde, bir araba çarpışmasında ölmüştü. "Doris'in çocuğu olmadığından," diye açıkladı Delmar, "hısımlarına çok düşkündür."

Delmar ile Doris'in iş gördükleri yoktu, iş görmemeyi sonraları da aynen sürdürdüler. RAMJAC yönetim kadrosuna geçtiğimde, Amerikan Arpçılık Şirketi'nin dünyanın en güzel arplarını ürettiğini görünce göğsüm kabarmıştı. İnsan en güzel arpların artık İtalya'da, ne bileyim Japonya'da ya da Federal Almanya'da yapıldığını düşünür, değil mi? Hele Amerika'da zanaatkârların kökü kazındığına göre? Ama yoo bütün bu saydığım ülkelerin, hattâ Sovyetler Birliği'nin müzikçileri bile bu kanıda birleşiyorlardı: evet, Amerikan Arpçılık Şirketi'nin ürünü bir arpın üstüne yoktu.

Gelgelelim arp yapımcılığı, cenneti saymazsak hiçbir yerde geniş oylumlu bir iş koluna dönüştürülemez. O yüzden de şirketin kâr bilançosu gülünçtü. Öyle gülünçtü ki, son günlerde RAMJAC'ın neden Amerikan Arpçılık'a el koyduğunu anlamak için bir araştırma yaptırdım. Meğer Chrysler Building'in tepesindeki o inanılmaz güzellikteki kat uğrunaymış. Katın kira sözleşmesi İki-bin otuz-bir yılına kadar sürüyormuş, hem de ayda iki yüz dolar kira karşılığında. Arpad Leen, orada lokanta açmak istedi sonradan. Şirketin Chicago'da altmış beş işçi çalıştıran bir fabrikası olması, önemsiz bir ayrıntı sayıldı. Birkaç yıl içinde temiz bir kâr elde edemezse, RAMJAC, şirketi kapatacaktı.

Sen sağ ben selâmet.

16

Mary Kathleen O'Looney'nin efsane kadın Bayan Jack Graham, yani RAMJAC Anonim Şirketi'nin en büyük paydaşı olduğu açığa çıkmıştı. İstampası, kalemleri, kâğıtları, hepsi o basketbol pabuçlarının içindeymiş. Bu pabuçlar onun özel banka kasası sayılırmış. Kimsecikler, onu uyandırmadan pabuçlarını çıkaramazmış.

Sonraları, bana kimliğini daha asansörde açıkladığını söyledi boyuna.

Ben de, "Böyle bir şey söyleseydin Mary Kathleen," diyebildim ancak, "unutmama olanak yoktu."

Gerçek kimliğini bilseydim, ellerini kesmek için peşine düşenler hikâyesi başka bir anlam kazanırdı. Gerçekten de onun ellerini alan kişi, derhal bu organların salamurasını kurar, gövdeyi de başından attıktan sonra sırf parmak uçlarıyla RAMJAC Anonim Şirketi'ni çekip çevirebilirdi. Mary'nin kaçmasına şaşmamalı. Hiçbir yerde gerçek kimliğini açıklamamasına şaşmamalı.

Kimselere güvenmemesine de şaşmamalı. En çok paranın para ettiği şu gezegende özellikle, dünyalar tatlısı biri bile, sevdiklerine iyi bir yaşam sağlamak gerekçesiyle bir bakardınız, kadıncağızın boğazına yapışabilirdi bir anda. Bir anlık iş – yıllar geçince unutulurdu da. Zaman nasıl geçiyor.

Çok ufak tefek, çok zayıftı Mary. Onu boğazlayıp ellerini kesmek, makineleşmiş bir tavuk çiftliğinde her gün onbinlerce kere yinelenen eylemlerden az daha korkunçtu belki. Albay Sandres'in "Kentucky Piliç Kızartması" da RAMJAC'ındır elbet. Ben oradaki eylemleri sahne arkasından gözlemişimdir.

Mary'nin asansörde bana Bayan Jack Graham olduğunu söylediğini neden duymadığıma gelince:

Asansör hızla tepeye çıkınca, birden yükselişten ötürü kulaklarıma bir uğultu girdiğini anımsıyorum. Bir anda üç yüz elli metreye fırlamıştık, hem de arada hiç mola vermeden. Dahası: geçici bir sağırlıktı, diye bir yorum yapabiliriz ama ben zaten o anda otomatik konuşma düğmeme basmıştım. Yani ne onun dediklerine kulak veriyordum ne de kendi ağzımdan çıkanlara. İkimiz de insan durumlarının ana akışının öylesine dışındaydık ki, birbirimizi hayvansı seslerle avutmaktan başka elimizden bir şey gelmiyordu. Bir ara bana Waldorf-Astoria Oteli'nin sahibi olduğundan söz etmişti galiba, ben de yanlış duydum sanmıştım.

"Sevindim," demiştim.

Demek ki arp sergi salonundaki sırada yanyana otururken, Mary kendisiyle ilgili can alıcı bir bilgiyle donandığımı düşünüyordu ki benim donanmışlığım falan yoktu. Bu arada Delmar Peale polis çağırmış, Doris Kramm'i de sözde kahve söylemek özrüyle, aslında sokakta karşısına çıkan ilk polisi getirmesi için dışarı yollamıştı.

Raslantı bu ya, Birleşmiş Milletler Binası'nın bitişiğindeki parkta, yani üç blok ötede, bir gösteri varmış o sırada. Çevredeki bütün polisler de oradaymışlar. İşsiz birtakım beyaz delikanlılar, beyzbol sopalarıyla eşcinsel sandıkları birtakım adamların beyinlerini patlatıyorlarmış. O arada birini East River'a atmışlardı da sonradan adamın Sri Lanka maliye bakanı olduğu anlaşılmıştı.

Sonradan bu gençlerden bazılarıyla karakolda karşılaştık, benim de eşcinsel olduğum yargısına vardılar. Biri, bedeninin özel alanlarını gösterdi bana, "Hey Moruk – bundan ister misin? Gel de al. Hmmm ne tad," falan dedi.

Ama ben asıl, polisin beni neden ancak yarım saat sonra toparlayabildiğimi anlatmak istiyordum. Böylece Mary Kathleen ile uzun uzun söyleşebildik. Burada güven için-

deydi. Benim yanımda güven içindeydi. Sağduyulu davranma cesaretini gösteriyordu.

Neredeyse gözlerim dolacaktı. Yıpranan tek yeri bedeniydi. Sesi, ses tonu bir zamanki o öfkeli, iyimser, onsekiz yaşındaki kızın olabilirdi pekâlâ.

Amerikan Arpçılık Şirketi'nin sergi salonunda, "Artık her şey düzelecek," dedi bana. "Böyle olacağı içime doğmuştu. Sonumuz mutlu olsun da."

Ne güzel bir kafatası vardı! Aşık olduğum dört kadının da kafaları ne güzeldi; hemen hemen hep birlikte yaşadığımız aylar süresince, benim bir Harvard öğrencisi olarak okuduğum ya da okumuş göründüğüm kitapların tümünü Mary Kathleen okuyup bitirmişti. Bana sindirimi güç gelen kitapları o yalayıp yutmuştu, tıpkı can düşmanını oburca yutan genç bir yamyam gibi. Onların tılsımını kapmayı kuruyordu. Bir keresinde küçük kitaplığım konusunda şöyle demişti: "İşte dünyanın en bilge öğretmenlerinin, dünyanın en büyük üniversitesinde dünyanın en zeki öğrencilerine okuttukları dünyanın en önemli kitapları!"

Sen sağ ben selâmet.

Şimdi şu Mary Kathleen'i –isterseniz– karım Ruth'la karşılaştırın; insan soyunun en akıllı bireylerinin bile kafalarından geçeni dışa vurduklarında her şeyi berbat edecek kadar budala olduklarını ileri süren toplama kampları Ophelia'sıyla. Ölüm kamplarını kuranlar düşünürler değil mi? diye sorardı Ruth. Özel demiryolu hatlarıyla, eksiksiz donatılmış ölü-yakma odalarıyla bir ölüm kampı kurmak, geri zekâlıların harcı değildi herhalde. Ayrıca geri zekâlılar, ölüm kampının insancıl temellere dayandığını açıklamaya kalkışamazlardı.

Bir daha: sen sağ ben selâmet.

Mary Kathleen ile arplar arasında oturuyorduk. Çok garip görünüşlü sazlardı bunlar, düşünüyorum da Ruth'un barış döneminde bile tiksindiği "uygarlık" imgesine benziyorlardı. Grek sütunlarıyla Leonardo da Vinci ürünü uçan makinelerinin olanakdışı gerçeği.

Aslına bakarsanız arplar kendilerini yok etmeyi bilirler. RAMJAC'ta arpçılık işine atıldığımda, Amerikan Arpçılık'ın taşınır değerleri arasında, yıllar sonra Stradivarius ya da Amatis kemanları kadar değer kazanacak nefis eski arplar bulunduğunu ummuştum. Bu düşün gerçekleşme olasılığı yüzde sıfırdı. Arptaki gerilim gücü öylesine büyük ve amansızdır ki elli yıl sonra arp çalınmazlaşır, ya çöpe atılır ya müzeye.

Çobanbülbülleriyle ilgili müthiş bir şey de öğrendim. Bir yere kapatıldıklarında da ev dışına pislemekte direnen tek kuşlar onlarmış. Siz de arpları kuş pisliklerinden korumak için üstlerine örtüler serdiklerini sanmıştınız – ama ne gezer! Çobanbülbülleri odanın köşelerine yerleştirilen çay fincanlarına pisliyorlar. Doğal ortamda, başka kuşların yuvalarına pislerlermiş. Çay fincanlarını o kuşların yuvaları sanıyorlarmış.

Beşikten mezara, öğrenmenin sonu yok!

Yine arplar arasında oturan Mary Kathleen ile bana dönelim – çobanbülbülleri tepemizde, polis de yolda:

"Kocam öldükten sonra Walter," dedi bana, "öylesine mutsuz, öylesine çaresizdim ki kendimi içkiye verdim." İşte bu koca, RAMJAC Anonim Şirketi'ni kuran çekingen mühendis Jack Graham'di. Sıfırdan başlamamıştı. Daha doğduğunda mültimilyonerdi. O zaman bunları nereden bileyim? Mary bir tesisatçıdan, bir kamyon sürücüsünden ya da ne bileyim bir kolej öğretmeninden falan söz ediyordu sanki.

Louiseville, Kentucky'deki bir özel bakımevine gittiğini, şok tedavisi gördüğünü anlattı. Bu bakım sonucu, Dokuzyüz otuz-beş'ten Dokuz-yüz elli-beş'e kadarki bütün anıları uçup gitmiş. Bana hâlâ neden güvendiğini artık anlayabiliriz. Kendisini kabaca yüzüstü bırakışıma, sonraları Leland Clewes'u ele verişime ilişkin bütün o anılar yanıp kül olmuş. Benim hâlâ Dokuz-yüz otuz-bir'lerdeki ateşli ülkücü olduğuma da bu yüzden inanabiliyordu ya... Watergate'te oynadığım rolü atlamıştı. Zaten Watergate'teki rolümü atlamayan yoktu ki.

***

"Bir sürü anı uydurmak zorunda kaldım," diye sürdürdü konuşmayı, "sırf boşlukları doldurayım diye. Bir savaş sürüp gidiyordu, biliyordum, seni bir yerlerde bir kumsalda görüyordum; sırtüstü yatıyordun, üniforma vardı üstünde, elinde bir tüfek; deniz usulca bedenini yıkıyordu. Gözleri iri iri açılmıştı, Walter, ölüydün çünkü. Gözlerini dosdoğru güneşe dikmiştin."

Bir an sustuk. Tepemizde sarı bir kuş, yüreği yırtılıyormuşçasına ötüyordu. Çobanbülbülünün sesi şaşılacak kadar tekdüzedir, bakın ilk ben dile getiriyorum bu gerçeği. Elbette ki, çobanbülbüllerinin çığırdıkları şarkılarla Boston Pops Orkestrası'nı yaya bırakacaklarını ileri sürerek anlattıklarımın tümünün inanılırlığına gölge düşürecek değilim. Yine de belirtmeliyim – bu kuşlar, yürek burkuntularını çok iyi anlatabiliyorlar – belli sınırlar içinde de olsa.

"Ben de düşümde öyle görmüştüm kendimi," dedim. "Ve bu düşün gerçekleşmesini istediğim anlar çoktu Mary Kathleen."

"Yo! Yo! Yo!" diye karşı çıktı. "Sağ olduğun için Tanrı'ya şükürler olsun! Şükürler olsun ki bu ülkenin geleceğini düşünen sorumlu biri var hayatta. Ben de Walter, yıllarca bu kenti arşınladım, kendi kendime hep dedim ki, Hepsi ölüp gitti işte, sorumluluk duyanların hepsi, derken bir de baktım, karşımdasın."

"Mary Kathleen," dedim. "Sanırım, cezaevinden yeni çıktığımı bilmende yarar var."

"Tabii biliyorum!" dedi. "Zaten bütün iyi insanlar durmadan cezaevine giriyorlar. Oh Tanrım, yaşıyorsun ya, şükürler olsun! Bu ülkeyi yeniden kuracağız, sonra da dünyayı kuracağız. Bu işi kendi başıma başaramazdım Walter."

"Haklısın, ben de sanmam," dedim.

"Yalnızca canımı kurtarmaya çalıştım yıllardır," dedi. "Sağ kalmaktan başka bir çabam olmadı. Düşün, öylesine yalnızdım işte. Büyük bir yardıma gereksinme duymuyorum ama birazı iyi gelecek.

"Ne demek istediğini anlıyorum," dedim.

"Harfleri iri yazarsam, hâlâ yazı yazabiliyorum," dedi. "Ne var ki gazeteleri okuyamıyorum artık. Gözlerim – –" Gizlice barlara, mağazalara, motellerin bekleme salonlarına girip televizyon haberlerini izlemek istiyormuş, ama oralarda da hemen hemen hiç haber dinleyen yokmuş. Arasıra, birinin cep radyosundan bir haber kırıntısı yakalar gibi oluyormuş derken radyonun sahibi, haberler başlar başlamaz başka bir istasyonu çeviriyormuş.

O sabah radyoda duyduğum haberi, hani şu bebeği yiyen bekçi köpeğini anımsadım birden, ona fazla bir şey kaçırmadığını söyledim.

"İyi ama olup bitenlerden habersizsem," dedi. "Nasıl uygun taktikler bulabilirim?"

"Bulamazsın tabii," dedim.

"Lawrence Walk, Susam Sokağı ve Aile Arasında'ya dayanarak nasıl bir devrim başlatabilirsin?" dedi. Bu gösterilerin hepsini RAMJAC destekliyordu paraca.

"Başlatamazsın tabii," dedi.

"Doğru," dedim, "hepimize somut bilgiler gerek." "Tepeden tırnağa çirkefe batmışız," dedi. "Şu ünlü People dergisi var ya, çöp tenekelerinden alıp okuyorum. Ama adı gibi halktan söz etmiyor ki. Tepeden tırnağa pislik dolu."

İçim yandı: demek alışveriş torbalı bir kadın, kenti arşınlarken, çöp tenekeleri arasında kestirirken bile yayın organlarının, radyonun, televizyonun dünya olayları üstüne vereceği gerçek bilgilere göre tavır almak istiyordu ha!

Durum, onun da içine dokunmuştu. "Jackie Onassis, Frank Sinatra, Cookie Monster, Archie Bunker, filmler yayıp duruyorlar," dedi, "bense onların ne yaptığını öğrenerek Mary Kathleen O'Looney'nin ne yapması gerektiğine karar veriyordum."

"Ama şimdi sen yanımdasın ya," dedi. "Sen benim gözüm ve beynim olabilirsin!"

"Gözlerin belki," dedim. "Ama beyin dalında son yıllarda başarı gösteremedim."

"Ah bir de Kenneth Whistler sağ olsaydı!" dedi.

"Ah bir de Vakvak Amca sağ olsaydı" dese de olurdu. Kenneth Whistler, delikanlılığımda taptığım bir işçi örgütçüsüydü ama yıllardır ona karşı hiçbir şey duymuyordum.

"Ne yaman bir üçlü olurduk," diye sürdürdü Mary. "Sen, ben ve Kenneth Whistler..."

Bana kalırsa, Whistler Dokuz-yüz kırktaki maden kazasında Kentucky'de ölmeseydi, o da bizim gibi ayak takımına karışmış olurdu bugün. Yalnız sendikacı değildi Whistler, maden ocağında çalışmakta direnmişti; pembe-beyaz, pamuk elli çağdaş sendikacılardan nefret ediyordu. Bir keresinde el sıkışmıştık. Avucunun içi timsah sırtı gibi sertti. Kömür tozu, yüzündeki kırışıklara öylesine sinmişti ki her kırışık kaba bir düğmeyi andırıyordu. Tuhaftır kaba bir düğmeyi andırıyordu. Tuhaftır o da Harvardlıydı – Dokuz-yüz yirmi-birlilerden.

"Şimdi hiç değilse ikimiz sağ olduğumuza göre," dedi Mary Kathleen, "harekete geçebiliriz."

"Ben her zaman önerilere açığımdır," dedim.

"Ama belki değmeyecek," dedi.

Birleşik Devletler hakkını ekonominin tutsaklığından kurtarmayı kastediyordu ama sanırım genel olarak yaşam geçiyordu aklından. Ben, genel olarak yaşamın bir şeylere değdiğini söyledim, ne var ki biraz fazla uzuyordu. Sözgelimi, gözlerimin arasına bir faşist kurşunu yiyerek zamanında kumsalda can vermiş olsaydım, yaşamım bir başyapıt sayılabilirdi.

"Belki de artık insanlar beş para etmiyor," dedi. "Hepsi de hain görünüyor bana. Bunalım Dönemi'nin adamları nerede? Hiç kimse birbirine incelik göstermiyor artık. Benimle tek kelime konuşan yok."

Bana, herhangi bir yerde bir iyilik olayına tanık olup olmadığımı sordu. Biraz düşündüm, düşününce de anladım ki cezaevinden çıkalıberi iyilikten başka hiçbir şey görmemişim. Ona da söyledim.

"Belki de benim görünüşüm yüzündendir," dedi. Çok doğruydu bu. İnsanların görmeye katlanabildikleri her saldırgan çirkinliğinin bir sınır vardı ve Mary Kathleen'le bütün o alışveriş torbalı ablaları bu sınır aşmışlardı.

Bana yapılan iyiliklerin bir dökümünü vermemi istedi, Amerikalıların hâlâ iyi yürekli olduklarına gönülden inanmak için. Ben de sevinerek, özgürlüğe kavuştuğum ilk yirmi dört saatte başımdan geçenleri, sırasıyla gardiyan Clyde Carter'ın, sonra depo memuru ve bilim kurgu yazarı Dr. Fender'ın iyiliklerinden söz ettim. Sonra da tabii, Cleveland Lawes'un beni arabaya alışından.

Mary Kathleen şaşkınlık çığlıkları atıyor, kulaklarına inanamadığından, verdiğim adları yineliyordu. "Aziz bunlar!" diyordu. "Demek azizlerin kökü kurumamış daha!"

Bu yüreklendirmeden güç kazanarak Arapahoe'nun gece bekçisi Dr. Israel Edel'in gösterdiği konukseverliği, ertesi sabah, Hotel Royalton'un kahvesindeki garsonların inceliklerini anlata anlata bitiremedim. Ona kahve sahibinin adını veremiyordum ama adamın ayırıcı fiziksel özelliğini belirttim. "Tavada kızarmış bir eli var," dedim.

"Eli tavada kızarmış bir aziz ha," dedi şaşkın şaşkın.

"Yaa," dedim. "Dünyada en büyük düşmanım sandığım adamı sen de gözlerinle gördün. Uzun boylu, mavi gözlü, çantalı adam vardı ya, işte o. Yaptığım kötülükleri bağışladığını, beni evine yemeğe çağırdığını kulaklarınla duydun."

"Bir daha söyle onun adını," dedi.

"Leland Clewes," dedim.

"Aziz Leland Clewes," dedi saygıyla. "Görüyor musun daha şimdiden ne kadar yardımın dokundu bana? Bu iyi insanları tek başıma nasıl bulup çıkarırdım ben?" Sonra da bütün bu adları sırayla yineleyerek küçük bir bellek temrini yaptı. "Clyde Carter, Dr. Robert Fender, Cleveland Lawes, Isreal Edel, eli tavada kızaran adam ve Leland Clewes."

Mary Kathleen, basketbol pabuçlarından birini çıkarttı. Istampasını, kalemlerini, evrakını, vasiyetnamesini falan

sakladığı pabucu değil ama. Anılarını sakladığı öbür pabucu. Demin dediğim gibi, benim yazdığım yalan aşk mektupları da oradaydı. Ama bana özellikle, kendi deyimiyle "...en sevdiği iki erkeğin" birlikte bir şipşakım göstermek istiyordu.

Gençlik yıllarımın tanrısı, Harvard'dan yetişme sendikacı Kenneth Whistler'la ufak tefek, azıcık ahmak görünüşlü bir öğrencinin fotoğrafıydı bu. Oğlan bendim. Kepçe kulaklıydım.

Tam o sırada polisler beni götürmek için odaya doluştular. "Seni kurtaracağım Walter," dedi Mary Kathleen. "Sonra ikimiz birlikte dünyayı kurtaracağız."

Aslında bakılırsa, ondan paçayı kurtardığıma seviniyordum. Ayrıldığımıza üzülüyormuş gibi yaptım. "Kendine iyi bak Mary Kathleen," dedim. "Ayrılık anı geldi çattı."

17

Dokuz-yüz otuz-beş güzünde Büyük Bunalım'ın göbeğinde, Kenneth Whistler'la birlikte çekilmiş bu fotoğrafımı da, çalıntı klarnet parçalarına ilişkin duyuruyla birlikte RAMJAC'taki yazıhanemin duvarına astım: Whistler'i ilk dinlediğimiz gün, Mary Kathleen, benim resmimi körüklü kamerayla çekmişti. Whistler, ta Harlan County'den Cambridge'lere kadar gelmişti; maden işçisi ve sendikacı olarak çalıştığı bölgeden kalkmış Cila ve Tutkal Emekçileri Uluslararası Birliği'nin Cambridge temsilciliğinden, sendikaya para ve ilgi toplamak amacıyla düzenlenen bir toplantıda konuşmaya gelmişti.

O zamanlar, örgütü komünistler yönetiyordu. Şimdi gangsterler yönetiyor. Aslında, benim Finletter'a atıldığım dönemde, sendikanın değişmez genel sekreterinin ceza süresi dolmuştu. O cezaevindeyken, sendikayı yirmi üç yaşındaki kızı, Bahama adalarındaki villasından telefonla yönetmişti. Sürekli onu arardı telefonla. Şimdiki üyelerin hemen hepsinin ya kara derili ya da İspanyol kökenli olduklarını anlatmıştı. Oysa otuzlarda, kar gibi beyazlarla doluymuş. – Üyelerin çoğu İskandinavyalıymış o zaman. Zaten eski mutlu günlerde, bir kara derilinin ya da İspanyol kökenlinin üyeliğe alınabildiğini pek sanmam.

Devirler değişiyor.

Whistler gece konuşmuştu. O ikindi Mary Kathleen O'Looney ile ilk olarak sevişmiştik. Toy kafalarımızda bu duygu, gerçek bir azizi ilk duymak ya da ona el sürmek duygusuyla karışmıştı nasılsa. Onun ya da başka bir kutsal kişinin karşısına Adem ile Havva kimliğiyle çıkmaktan daha

iyisi düşünülebilir miydi, üstümüz başımız böyle keskin elma kokarken?

Mary Kathleen ile, Arthur von Strelitz adındaki bir antropoloji doçentinin evinde sevişmiştik. Doçentin uzmanlık alanı, Salomon Adaları'ndaki kelle avçılarıydı. Onların dilini biliyor, kabile yasaklarına saygı gösteriyordu. Ona güveniyorlardı. Evlenmemişti. Yatağı dağınıktı. Brattle Sokağı'ndaki ahşap bir evin üçüncü katında oturuyordu.

Tarihe bir dipnotu düşelim: yalnızca o ev değil, arkadaşın oturduğu kat, sonraları çok tutulan bir filmde, Love Story'de set olarak kullanılacaktı. Film, Nixon yönetimine bulaştığım dönemde piyasaya sürüldü. Chevy Chase'e geldiğinde, karımla birlikte izledik. Babasının sözünü dinlemeyerek yoksul bir İtalyan öğrenciyle evlenen zengin bir Anglo-Sakson delikanlı üstüne kurulmuş uydurma bir öyküydü. Kız, filmin sonunda kanserden öldü. Soylu babayı parlak oyunuyla Ray Milland canlandırıyordu. Filmin tek iyi yanı oydu. Ruth, film boyunca gözyaşı döktü. Salonun en arka sırasında oturmamızın iki nedeni vardı: bir, ben sigara içebilecektim, iki, arkamızda Ruth'un şişmanlığına kafasına takacak kimse olmayacaktı. Gelgelelim, bir türlü kendimi öyküye kaptıramıyordum, olayın geçtiği katı o kadar iyi biliyordum ki. Ya Arthur von Strelitz, ya Mary Kathleen O'Looney ya da ben kendim, her an görünebilirdik perdede.

Dünya amma da küçük!

Mary Kathleen ile hafta sonunu o katta geçiriyorduk. Von Strelitz anahtarı bana vermişti. Cape Ann'e, kendisi gibi Alman göçmeni arkadaşlarını yoklamaya gitmişti. O zamanlar, otuz yaşında kadardı. Bana yaşlı gelirdi. Prusyalı soylu bir ailenin oğluydu. Dokuz-yüz otuz-üç baharında, Hitler diktatörlüğünü ilân ettiğinde, Harvard'da öğretim üyesiymiş. Yurduna dönmemiş. Amerikan uyruğuna geçmek için başvurmuş. Onunla bir daha hiçbir biçimde iletişim kurmayan babası, sonraları, Leningrad Kuşatması sırasında bir S.S. birliğine komuta ettikten sonra zatüreden öle-

cekti. Nüremberg'deki Savaş Suçluları Davaları sırasında konukları ağırlama görevini yürütürken, tanıkların ifadelerinden öğrendim.

Evet, dünya amma da küçük!

Babası, Nüremberg'de gıyabında yargılanan Martin Bormann'dan aldığı yazılı komutlara uyarak, kuşatma sırasında tutsak alınan asker-sivil herkesi kurşuna dizdirtmiş. Amaç, Leningrad savunmasını yürütenleri yıldırmakmış. İşe bakın, Leningrad, New York City'den daha yeni bir kent. Çarlık hazineleriyle dolu, kuşatılmaya değer bir ünlü Avrupa kenti düşünün ki New York'tan çok daha yeni olsun!

Arthur von Strelitz, babasının nasıl öldüğünü öğrenemeyecekti. Salomon Adaları açığında gezinen bir Amerikan denizaltısında tutuklanıp, casusluk yaptığı gerekçesiyle Japon egemenliği altındaki adalara götürülecekti. Bir daha da izine raslayan olmadı.

Sen sağ ben selâmet.

Anımsadığıma göre, erkek ve kadın tanımlarına açık seçiklik getirilmesi konusunu çok önemli bulurdu. Bu tanım yapılmadığı sürece, iki cins de kurumların gereksinimlerine göre tanımlanma yazgısından kurtulamayacaklardı. Fabrikalarla silâhlı kuvvetleri düşünüyordu özellikle.

Yaşamım süresince ondan başka tek-gözlüklü adam tanımadım.

İşte, on sekiz yaşındaki Mary Kathleen O'Looney, onun yatağında yatıyordu. Biraz önce sevişmiştik. O anda onun çıplak bedenini çizmek ne güzel olurdu – küçücük, pespembe bir gövde. Gelgelelim ben onu hiç çıplak görmedim. Çekingendi. Giysilerinin tümünü çıkarmaya onu asla razı edemedim.

Ben, pencerenin önünde çırılçıplak dikilmiştim, özel bölgelerim camın tam altında kalıyordu. Büyük Tanrı Tor gibi kibirliydim.

"Beni seviyor musun Walter?" diye sordu Mary Kathleen çıplak sırtıma.

"Tabii canım"dan başka ne diyebilirdim ki?

Kapı vuruldu o sırada. The Bay State Progressive'de birlikte çalıştığım arkadaşa acil durumlarda nerede bulunabileceğimi söylemiştim. "Kim o?" dedim.

Kapının arkasından küçük benzin motorunu andıran bir ses duyuldu. Velinimetim Alexander Hamilton McCone, bana haber vermeden Cambridge'e gelmeye karar vermişti – parasıyla nasıl bir yaşam sürdüğümü gözleriyle görmeye. Kekelediğinden ötürü garip çıkıyordu sesi. Sekiz-yüz doksan-dört'teki Cuyahoga Kıyımı'ndan sonra kekelemeye başlamıştı. Bana adını söylemeye çalışıyordu.

18

Komünist olduğumu kendisine söylemeyi her nasılsa unutmuştum.

Şimdi öğrenmişti işte. Önce Adams House'taki odama uğramış, oradan, büyük bir olasılıkla The Progressive'de olabileceğimi öğrenmişti. Gazetenin yazıhanesine gitmiş, nasıl bir yayın organı olduğu konusunda bilgi edinmiş, bu arada benim de ne tür bir gazetenin yayıncısı olduğumu öğrenmişti. Şimdi kapının dışında, kolunun altında bir adet gazeteyle bekliyordu.

Hiç bozuntuya vermedim. Taşaklarımı yeni boşaltmanın inanılmaz büyüsü tutmuştu.

Sessiz kol hareketlerime uyan Mary Kathleen, usulca banyoya gizlendi. Ben de von Strelitz'in bir sabahlığını geçirdim üstüme. Bu sabahlığı ta Salomon Adaları'ndan getirtmişti. Yakası ve kolları öbek öbek kuş tüyleriyle süslüydü, şıkır şıkır bir şeydi.

O zamanlar altmış yaşlarına yeni basan Bay McCone'a kapıyı açtığımda, bu kılıktaydım. "Buyrun içeri, buyrun," dedim.

Bana öylesine kızmıştı ki, ağzından o "bap – bap – bap – bap..."lardan başka ses çıkmıyordu. Bu arada elindeki gazeteden ne kadar iğrendiğini belirten birtakım sessiz gösterilere girişti baş sayfadaki tıpkı kendisine benzeyen işkembesi dolu kapitalist karikatürünü gösterdi; bu olaylar, üstümdeki giysinin, o dağınık yatağın, von Strelitz'in duvarındaki Karl Marx fotoğrafının yanıbaşında cereyan ediyordu.

Dışarı çıkarken, kapıyı hızla çarptı. Benimle işi bitmişti!

İşte böylece çocukluktan çıktım. Sonunda erkek olmuştum. Ve işte o gece, koluma Mary Kathleen'i takarak Cila ve Tutkal Emekçileri Uluslararası Birliği'ndeki yoldaşlarım adına konuşacak Kenneth Whistler'ı dinlemeye gittiğimde, tam bir erkektim.

Peki nasıl böyle serinkanlı, böyle güvenli davranabilmiştim? Yıllık okul ücretim nasılsa önceden ödenmişti, yani okulu bitirebilecektim. Oxford'a her türlü harcamamı kapsayan bir bursla girmek üzereydim. Oldukça gösterişli bir gardrobum vardı. Harçlığımın büyük bölümü biriktirdiğimden, bankada küçük bir de hesap açtırmıştım.

Zorunda kalsam, Annemden ödünç para isteyebilirdim. Kadıncağız toprağı bol olsun.

Ne gözüpek bir gençtim, baksanıza!

Ne hain bir heriftim aslında! Daha o anda, ders yılının bitiminde Mary Kathleen'i yüzüstü bırakacağımı biliyordum. Ona birkaç aşk mektubu yazacak, sonra ses etmeyecektim. Çok aşağı sınıftan gelmeydi.

O gece Whistler'in şakağında kocaman bir sargı vardı, sağ kolu alçıya alınmıştı. Unutmayın, bir Harvardlı duruyordu karşımızda, Cincinnatili soylu bir aileden gelmeydi. O da benim gibi Ohio'luydu. Mary Kathleen'le ben, onun karanlık güçlerce hırpalandığını düşünüyorduk – Ulusal Muhafızlar, polisler, sarı sendikaların köpekleri ve fedaileri tarafından.

Mary Kathleen'in elini tuttum.

Daha önce hiç kimse ona aşık olduğunu söylememişti.

Üstümde takım elbiseyle boyunbağı vardı, oradakilerin çoğu gibi. Ele-güne, bizim de düzenli yurttaşlar gibi özenli ve ayık olduğumuzu göstermek istiyorduk. Kenneth Whistler'i gören, bir iş adamı sanırdı. Pabuçlarını boyayacak zaman bile bulmuştu.

Kişisel saygınlığın önemli ipuçlarından biri de, gıcır gıcır pabuçlardı o zaman.

Whistler, sargılarıyla gırgır geçerek başladı konuşmasına, "Altmış-altıların Ruhu," dedi.

Herkes gülmekten kırılıyordu, oysa olayın hiç de gülünecek yanı yoktu. Sendikanın bütün üyeleri sendikaya girdikleri gerekçesiyle bir ay kadar önce işlerinden atılmışlardı. Değirmen çarkı ustalarıydılar, bu alanda becerilerini kullanabilecek bir tek şirket vardı, onları işten atan Johannsen Değirmencilik Şirketi. Hepsi usta çömlekçilerdi, özellikle yumuşak maddeleri yoğurup fırına vermede ustalaşmışlardı. Çoğunun babası ya da dedesi İskandinavya'da çömlekçilik ederken, bu yeni uzmanlık dalını öğrenmek üzere bu ülkeye getirilmişti.

Toplantı, Cambridge'deki boş bir depodaydı. Kullanılan açılır kapanır iskemlelerin bir cenaze işleri şirketi tarafından sağlanması, toplantının özüne uygun düşüyordu. Mary Kathleen ile ben ön sıradaydık.

Sonradan Whistler'm sıradan bir göçük sırasında yaralandığı anlaşıldı. Bağlantı kirişlerinin aşındığı bir geçitte kömür yığınlarından oluşturulan payandaları dışarı aktarıyormuş. O sırada tepesine bir şey düşmüş.

Sonra böylesine karanlık bir yerde yaptığı bu çok tehlikeli işten, hiç bağlantı kurmaksızın, on beş yıl önceye geçti, Ritz'teki danslı bir çaya. Harvard'dan sınıf arkadaşı Nils Johannsen, erkekler tuvaletinde hileli zar atarken yakalanmıştı. Emekçilerin tümüne yol veren Johannsen Değirmencilik Şirketi, işvereni bu adamdı. Şirketi Johannsen'in dedesi kurmuştu. O gece Ritz'de, genç Johannsen'in kafasını kubura sokmuşlardı, bir daha hileli zar atamayacağını umuyorlardı bu dersten sonra.

"Ama işte," dedi Whistler, "zarı yine hileli."

Harvard'ın Sacco ile Vanzetti'nin idamları da dahil bir sürü zulümden sorumlu tutulabileceğini ekledi, ama Nils Johannsen'i yetiştirmekle suçlanamazdı. "Okuldayken tek derse girmedi, tek çalışma yapmadı, tek kitap okumadı" dedi. "İkinci sınıfta okuldan atıldı."

"Acıyorum ona doğrusu," dedi. "Onu anlıyorum bile diyebilirim. Hileli zar kullanmasa, dürüst yoldan nasıl adam

olabilirdi? Ya sizle nasıl attı zarını? İşçilerin temel hakları adına sesini yükseltenleri işten atma hakkını ona tanıyan yasalar – hileli zarlar asıl bunlar. Onun mülkiyet haklarını koruyan ama sizin insanlık haklarınıza sırt çeviren polisler – hileli zarlar onlar."

Whistler, işten atılan işçilere, Johannsen'in değirmencilik konusunda neler bildiğini –bu bir yana– işin umurunda olup olmadığını sordu. Ne kurnazca bir yöntemdi bu! O günlerde, işçilerin dostluğunu kazanmanın, kendi toplumlarına en az bir bilge kadar parlak eleştiriler yöneltmelerini sağlamanın tek yolu, nerdeyse saldırgan bir biçimde iyi bildikleri tek konuyu açmaktı: kendi uğraş alanları. Konuşmaları duymalıydınız. İşçiler, teker teker öne çıktılar, Johannsen'in babasıyla dedesinin de aslında alçağın teki olduklarını ama hiç değilse fabrikayı çalıştırmayı bildiklerini belirttiler. Onların zamanında en iyi cins ham maddeler getirtiliyordu, makinelerin bakımı kusursuzdu, fırınlar ve tuvaletler çalışıyordu, kötü işçilik bağışlanmıyor, usta işçilik ödüllendiriliyordu, hiçbir müşteri bozuk bir değirmenle karşılaşmıyordu, falan filan.

Whistler sordu onlara, içlerinden herhangi biri fabrikayı Nils Johannsen'den daha iyi yönetemez miydi? Hepsi adına tek işçi söz aldı: "Tabii," dedi, "aramızdan herhangi bir işçi."

Whistler adama sordu, fabrikaların oğullara miras kalması doğru muydu.

Adam uzun boylu düşündükten sonra yanıtladı: "Hayır, eğer herif fabrikadan ve işçilerinden korkuyorsa – hayır. Yooo beyim."

El yordamıyla yürütülen bu sağduyu örneği beni bugün de etkilemekte. İnsanların arasıra Tanrı'ya yakarırken ağızlarından çıkacak en akıllıca dileklerinden biri de şu herhalde: "Sevgili Tanrım – yalvarırım, bana korkak bir insanın sorumluluğunu yükleme."

Kenneth Whistler bize söz veriyordu: işçilerin fabrikalara el koyma, onları insanlık yararına çalıştırma zamanı gelmişti.

Şimdi asalaklarla yoz politikacıların cebine inen kârlar, o zaman çalışanların eline geçecekti, ihtiyarların, hastaların, öksüzlerin; çalışma gücü olan herkes, iş bulabilecekti. Bir tek toplumsal sınıf olacaktı – emekçi sınıfı. En sevimsiz işler, ortaklaşa, nöbetleşe görülecekti, sözgelimi bir doktor da yılda bir hafta çöpçülük edebilirdi. Sağlık hizmetleri parasız olacaktı. Besin maddeleri de ucuz, besleyici ve bol. Büyük konaklar, oteller, yazıhaneler, herkesin doğru dürüst bir barınak bulması amacıyla küçük bölmelere ayrılacak, kamuoyuna açılacaktı. Kimin nerede oturacağı kurayla saptanacaktı. Savaşların sonu gelecekti ve sonunda ulusal sınırlara gerek kalmayacaktı, dünyada yaşayan herkes bir tek ortak çıkar, işçi sınıfının çıkarlarını gözetecekti.

Falan filan.

Ne yaman bir büyücüydü!

Mary Kathleen kulağıma fısıldadı, "sen de tıpkı onun gibi olacaksın Walter."

"Çalışacağım," dedim. Çalışmaya niyetim yoktu oysa.

Bu özgeçmişin beni en tedirgin eden yanı, hiç kuşkusuz, bölük pörçük kanıtlarla da olsa, benim hiçbir zaman ciddi biri olamadığımı göstermesi. Gerçi başım bir çok kereler belâya girdi ama hep rastlansal olarak. Ne yaşamımı, hattâ ne de rahatımı insanlığa hizmet için tehlikeye attım. Yazıklar olsun bana.

Kenneth Whistler'i önceden dinlemiş olanlar, Sacco ile Vanzetti'nin idamları sırasında grev gözcülerini Charlestown Cezaevi'nin kapısına nasıl götürdüğünü anlatması için yalvardılar. Şu anda Sacco ile Vanzetti'nin kim olduklarını size anlatmak zorunda kalmam, doğrusu tuhaf geliyor bana. Geçenlerde, RAMJAC'tan Isreal Edel'e, hani şu Arapahoe eski gece bekçisine soracak oldum da bana onların Chicago'lu iki zengin, keyif için adam öldüren iki kanlı katil olduklarını söyledi güvenle. Demek onları Leopold ve Loeb'le karıştırmış.

Neden sinirimi bozdu bu olay dersiniz? Gençlik yıllarımda, Sacco ile Vanzetti öyküsünün, Hazreti İsa'nın öykü-

sü kadar dokunaklı ve içe işleyen bir anlatımla sık sık yinelenebileceğine inanıyordum. Kendi yaşam sürecine duyduğu şaşkınlığı, yaratıcılığa dönüştürme çabasındaki her çağdaş insan, diyordum kendi kendime, Sacco ile Vanzetti'nin Tutkusu'na, elektrikli sandalyede son bulacak bu tutkuya kapılmaz mıydı?

Sacco ile Vanzetti'nin çağdaş çarmıha geriliş oyununa gelince: tıpkı Golgota'da olduğu gibi, aşağı tabakadan üç kişinin cezaları birlikte infaz edildi. Yalnız bu kere, üçünden yalnızca biri suçsuz değildi. Üçünden ikisi suçsuzdu.

Suçlu, Celestino Maderios adındaki ünlü soyguncu, gözü kara katil, başka bir cinayetten ötürü idam ediliyordu. Son anlar yaklaşınca, Sacco ile Vanzetti'ye yüklenen cinayetleri de işlediğini itiraf etti.

Neden mi?

"Sacco'nun karısını buraya çocuklarıyla geldiğinde gördüm, çocuklara acıdım."

Bu sözlerin, çağdaş bir Çarmıha Geriliş Oyunu'nda usta bir oyuncu tarafından söylenişini düşünün.

İlkin, Maderios öldü. Cezaevinin ışıkları üç kere karardı.

Sıra Sacco'daydı. İçlerinde tek aile babası oydu. Onu canlandıran oyuncunun çok zeki bir adam çizmesi gerekiyor, dil öğrenmeye pek yatkın olmadığından, elektrikli sandalyeye bağlandığı sırada, tanıklara zayıf İngilizcesiyle karmaşık şeyler anlatmaya kalkışmayacak kadar zeki bir adam.

"Yaşasın anarşi," demişti yalnızca. "Hoşça kal karıcığım. Çocuklarım, bütün dostlarım hoşça kalın. İyi akşamlar beyler," demişti sonra. "Hoşça kal Anacığım," demişti. Sacco, ayakkabıcıydı. Cezaevinin ışıkları üç kere karardı.

Vanzetti, sonuncuydu. Kimsenin yerini göstermesine kalmadan, kendisinden önce Maderios ile Sacco'un oturduğu elektrikli sandalyeye oturdu. Kimsenin haklarını bildirmesine kalmadan tanıklara seslendi. İngilizce, onun da ikinci diliydi ama bu dili kıvrakça kullanabiliyordu.

Bakın dediklerine:

"Size şunu söylemek isterdim," dedi, "suçsuzum ben. Hiç bir zaman suç işlemedim, arasıra günah işledim yalnızca. Hiçbir suçla ilişkim yok, yalnız bununla değil, hiçbir tür suçla. Suçsuz bir adamım ben." Tutuklandığı sırada, gezgin balık satıcılığı yapıyordu.

"Bana bu kötülüğü yapan bazı kimseleri bağışlamak isterim," dedi. Cezaevinin ışıkları üç kere kararardı.

Öyküye dönelim:

Sacco ile Vanzetti, kimseyi öldürmemişlerdi. Bin dokuzyüz sekiz yılında, birbirlerinden habersiz İtalya'dan Amerika'ya göçmüşlerdi. Benim annem ve babamla aynı yılda.

Babam, on dokuz yaşındaymış, Vanzetti, yirmi. O sıralar, Amerikalı işverenler, ucuz ve kolay sömürülen emek bulabilmek için ücretleri de düşük tutmak amacıyla ülkenin kapılarını emeğe açmışlardı ardına kadar.

Sonraları Vanzetti, "İlk şaşkınlığı, göçmen merkezinde duydum," demişti. Memurlar, güverte yolcularını hayvan yerine koyuyorlardı. Amerika kıyılarına yeni ayak basanların sırtlarındaki ağır gözyaşı yükünü hafifletecek tek dostça, tek yüreklendirici söz çıkmıyordu ağızlarından."

Babamla Annem de aşağı yukarı aynı şeyleri anlatmışlardı bana. Onlar da, sonunda kesimevini boylamak üzere nedense olmadık acılara katlanan ahmaklar olarak görmüşlerdi kendilerini.

Annemle Babama Cleveland'deki Cuyahoga Köprücülük ve Demir İşletmesi'nin temsilcisi hemen el koymuş. Bay McCone, bu adama yalnızca sarışın Slavlar bulmak görevi verildiğini söylemişti, çünkü babasının kuramına göre sarışınlarda, Almanların mekanik yaratma gücü ve dayanıklılığı Slavların edilgenliği dengeli gidermiş. Temsilci, fabrika işçilerinin yanısıra McCone ailesi bireylerinin sürü sürü evlerinde iş görebilecek eli yüzü düzgün hizmetçiler de kapatıyormuş. İşte annemle babamın hizmetçi sınıfına girmeleri böyle olmuş.

Sacco ile Vanzetti'nin yazgıları o kadar parlak değilmiş. İnsan makinesinde onların kalıplarına gereksinme duyan

bir simsar yokmuş. "Nereye gidecektim? Ne yapacaktım?" diye yazıyor Vanzetti. "İşte vaadedilen ülkedeydim. Köprü üstündeki geçitte hızla giden tren, dönüp bakmıyordu bile. Otomobiller, tramvaylar geçip gidiyorlardı, umurlarında değildim." Böylece Sacco ile yine birbirlerinden habersiz, açlıktan ölmemek, en düşük ücret karşılığında herhangi bir iş bulabilmek amacıyla önlerine gelene çat-pat İngilizceleriyle yalvarmaya, kapı kapı dolaşmaya başlamışlar.

Zaman hızla geçiyordu bu arada.

İtalya'da ayakkabıcılık yapan Sacco, Milford Massachusetts'te, garip bir raslantıyla Mary Kathleen O'Looney'nin annesinin doğduğu kasabada, bir ayakkabı fabrikasına buyur edilmiş sonunda. Sacco evlenmiş, bahçeli bir ev bulmuş. Dante adında bir oğulları, İnez adında bir kızları olmuş çiftin. Sacco, günde on saat olmak üzere haftada altı gün çalışıyormuş. Yine de grevdeki işçilerin daha yüksek ücret almak, iş yerinde insan yerine konmak adına düzenledikleri gösterilerde sesini yükseltmek gibi etkinliklere zaman ayırabilmiş. Dokuz-yüz on-altı'da bu yüzden tutuklanmış.

Vanzetti'nin belli bir zenaatı olmadığından, durmadan iş değiştiriyormuş – lokantalarda çalışmış, taş ocağında, bir çelik atelyesinde, bir ip fabrikasında. Hızlı bir okurmuş Vanzetti. Marks'ı, Darwin'i, Hugo'yu, Gorki'yi, Tolstoy'u, Zola'yı, Dante'yi iyi bilirmiş. Harvardlılarla tek ortak yanı da bu. Dokuz-yüz on-altı'da Vanzetti, şimdilerde RAMJAC'ın bir yan kuruluşu haline gelen Plymouth Halatçılık Şirketi'ne karşı girişilen bir grevde başı çekmiş. Bu olaydan sonra hemen tüm iş yerlerinde kara listeye alınmış ve geçimini gezgin balıkçılıkla sağlamaya başlamış.

Sacco ile Vanzetti'nin dost olmaları, Dokuz-yüz on-altı'ya rastlıyor. Birbirlerinden bağımsız düşünceler üretmelerine karşın, ikisi de, iş deneyimlerinin acımasızlığı ışığında aynı sonuca varmışlar: Birinci Dünya Savaşı'nın çatışma alanları, iyi para yapmayı uman üç beş kişinin milyonlarca insanın yaşamına söz geçirebildiği ağır, kahredici yeni bir

iş koluymuş. Amerika'nın da savaşa ergeç katılacağına inanıyorlarmış. Avrupa'da bu fabrikalarda çalışmaya zorlanmak istemediklerinden, savaşın bitimine kadar Meksika'ya kaçan küçük bir Amerikalı-İtalyan anarşist grubuna katılmışlar.

Şu anda bile Sacco ile Vanzetti öyküsünün gelecek kuşakların iliğine işleyeceği umudundayım. Belki de birkaç kere daha yinelenmesi gerek. O zaman, Meksika'ya kaçış olayının, kutsal sayılabilecek bir sağduyudan çıktığı herkesçe benimsenecektir.

Her neyse: Sacco ile Vanzetti, savaştan sonra Massachusetts'e döndüklerinde artık yakın dosttular. Harvard öğrencilerinin ödev olarak hem de hiç zehirlenmeden okudukları birtakım kitaplardan kaynaklanan bu sağduyu, kutsal olsun ya da olmasın, komşularına sakıncalı görünüyordu. İşte o günlerde bu tür komşularla, genel gidişe başkaldırmadan yazgılarını yönlendirmeyi seven yurttaşlar, bu sağduyudan birdenbire korkmaya – hele yabancılarda onu hiç bağışlamamaya karar verdiler.

Adalet Bakanlığı, Vaadedilmiş Toprak'ta yaşayan önderlerin ne kadar haktan uzak, ne kadar gözü bağlı, cahil ve aç gözlü olduklarını hiç gizlemeyen bu tür yabancıların gizli kara listelerini hazırlamaya başladı. Sacco ile Vanzetti de bu listedeydiler. Hükümetin muhbirleri peşlerindeydi.

Listede Vanzetti'nin dostu bir basımcı da vardı. New York City'de federal ajanlarca hiçbir gerekçe gösterilmeksizin tutuklandı, sekiz hafta süreyle kimseyle görüştürülmeden göz altında tutuldu. Dokuz-yüz yirmi'nin 3 Mayısında, Salsedo, Adalet Bakanlığınca tutulmuş bir yazıhanenin on dördüncü katındaki pencereden aşağı düştü, ya da atladı ya da itildi diyelim.

Sacco ile Vanzetti, Salsedo'nun tutuklanışı ve ölümü konusunda araştırma açılması için bir toplantı düzenlediler. Toplantı, 9 Mayıs'ta, Brocton Massachusetts'te, Mary Kathleen O'Looney'nin doğduğu kasabada yapılacaktı, Mary Kathleen, altı yaşındaydı o sıralar, ben yedi yaşındaydım.

Sacco ile Vanzetti, toplantı tarihinden önce tehlikeli eylemlere bulaşmaktan tutuklandılar. Suçları, toplantı duyurularını yanlarında bulundurmaktı. En çok, para cezası yer, bir yıla mahkûm olurlardı.

Ama birdenbire, katilleri bulunmayan iki cinayeti işlemekle suçlandılar. Bir ay kadar önce, South Braintree Massachusetts'teki bir soygunda iki mutemet kurşunlanmıştı.

Bu suçun cezası daha ağırdı elbet: Aynı elektrikli sandalyede ağrısız-sancısız iki ölüm.

19

Vanzetti, ayrıca Bridgewater Massachusettes'te bir başka mutemedi de soymaya kalkışmakla suçlanıyordu. Davası görüldü, suçlu bulundu. Yani Sacco ile birlikte cinayet suçundan mahkeme önüne çıkmadan önce, sıradan bir gezgin balık satıcısıyken, birdenbire anlı şanlı bir suçluya döndürülmüştü.

Vanzetti bu adi suçu işlemiş miydi acaba? Belki de, ama ne önemi vardı. Kim diyor önemi yok diye? Davaya bakan yargıç diyor. Yargıç Webster Thayer, Dartmouth Koleji'ni bitirmişti, New England'ın soylu ailelerinden geliyordu. Yargıcı kurul üyelerine şöyle diyordu yargıç: "Karşınızdaki adam, kendisine isnat edilen suçu gerçekte işlememiş olsa bile, yine de manen suçlu sayılmalıdır, çünkü kendisi hali hazırda varolan kurumlarımızın hepsine düşmandır."

And içerim: bu sözler, bir Amerikan mahkemesinin başkanı bir yargıcın sözleridir. Alıntı yaptığım kitabın başladığı: "Emeğin Anlatılmamış Öyküsü, yazarları Richard O. Boyer ile Herbert M. Morais. (United Front: San Francisco, 1955.)

Sacco ile kanlı katil Vanzetti'nin davalarına bu yargıç bakacaktı: Thayer. Tutuklanışlarından bir yıl kadar sonra, Dokuz-yüz yirmi-bir Temmuzunda suçlu bulunacaklardı; ben o zaman sekiz yaşındaydım.

Ben on beşime bastığımda, elektrikli sandalyede can verdiler. Cleveland'de bu konuda tek söz edildiğini duymuşsam da, şu anda anımsamıyorum.

Geçen sabah RAMJAC Building'in asansöründe karşılaştığım bir kâtibe sordum. Benim yaşımdaydı. Çocuklu-

ğundaki bu idam olayıyla ilgili bir şey anımsayıp anımsamadığım sordum. Evet anımsıyorum, dedi, babası, herkesin şu Sacco ile Vanzetti'den söz etmelerinden gına geldiğini söylemişmiş, iyi ki kapandı artık bu olay demişmiş.

Babasının mesleğini sordum o zaman.

"Montpellier Vermont'ta banka müdürüydü," dedi. İşte size savaş-artığı Birleşik Devletler parkasıyla dolaşan bir ihtiyar!

Ünlü Chicagolu gangster Al Capone da Sacco ile Vanzetti'nin idam edilmeleri gerektiğini savunuyormuş. O da bu adamların Amerika'yı Amerikanca görme geleneğine düşman olduklarına inanıyormuş. İtalyan göçmen dostlarının Amerika'ya böyle nankörlük etmelerine fena bozuluyormuş.

Emeğin Anlatılmamış Öyküsü'ne göre Capone, "Bolşevizm kapımıza dayandı..." demiş. "İşçileri kızıl edebiyattan ve kızılların hilelerinden uzak tutmalıyız."

Şu anda aklıma, eski cezaevi arkadaşım Dr. Robert Fender'in yazdığı bir öykü geldi. Öykü, nankörlüğün en ağır suç sayıldığı bir gezegende geçiyordu. İnsanlar boyuna nankörlük ettikleri için ceza yiyorlardı. Hepsi de Çekoslovakya'da yaygın bir yöntemle cezalandırılıyordu. Pencereden atılıyordu. Ta tepelerdeki pencerelerden atılıyorlardı.

Fender'ın öyküsündeki baş kişi de sonunda nankörlük ettiği gerekçesiyle aşağı atılıyordu. Otuzuncu kattaki pencereden süzülerek yere inerken son sözleri şu olmuştu: "Milyarlarca teşekküüüüüüüür!"

Sacco ile Vanzetti, Massachusettsvari bir biçimde nankörlüklerinin cezalarını bulmadan önce, dünyanın her yanında kitleler olayı kınamak için ayağa kalktı. Balıkçı ile ayakkabıcının ünleri gezegenimizi boydan boya tutmuştu.

"Yaşamımız yarıda kesilmeseydi," diyordu Vanzetti, "hoşgörü, hakseverlik ve karşılıklı anlayış inancına şimdi rastlansal olarak yaptığımız katkıyı asla yapamazdık."

Bu olay çağdaş bir Çarmıha Geriliş Oyunu'nda ele alınsaydı, yetkilileri canlandıran oyuncular, Pontius Platus'lar,[8] kalabalıkların düşüncelerini yine hiçe saymak zorundaydılar tabii. Yalnız bu kere ölüm cezasına karşı çıkarak değil, onu savunarak.

Ve ellerini asla yıkamazlardı.

Aslına bakarsanız, yapmayı tasarladıkları işten öylesine gurur duyuyorlardı ki, eyalet sınırları içindeki en akıllı en saygın, en dürüst ve tarafsız üç kişiden oluşan bir kurula, adaletin yerine getirilip getirilemeyeceği konusunda dünya kamuoyunu aydınlatma görevi verdiler.

Sacco ile Vanzetti öyküsünün yalnızca bu bölümünü anlatmayı seçmişti Kenneth Whistler, hani yıllarca önce o gece, Mary Kathleen'le ben elele tutuşmuş onu dinlerken.

Önce üç bilge adamın dilden dile dolaşan üstün özelliklerini iyice alaya aldı.

Biri, Robert Grant, emekli bir tereke yargıcıydı, yasaların ne olduğunu ve nasıl işlemesi gerektiğini iyi bilirdi.

Kurul başkanı, Harvard'ın müdürüydü, ben okula girdiğim yıl da aynı görevi yürütüyordu. Düşünün bir! Adı, A. Lawrence Lowell'dı. Üçüncü üye Samuel W. Stratton, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü müdürüydü ve Whistler'in deyişiyle, "...aklı başka hiçbir şeye ermiyorsa da elektriğe eriyordu."

Üç üye görüşmeler sırasında birlerce telgraf aldılar, bazıları idamları destekliyordu ama çoğunluk karşıydı. Telgraf çekenler arasında Romain Rolland, George Bernard Shaw, Albert Einstein, John Galsworthy, Sinclair Lewis ve H. G. Wells vardı.

Triumvira sonunda, Sacco ile Vanzetti elektrikli sandalyeye otururlarsa hakkın yerini bulacağı yargısına vardı.

İşte size en akıllı insanların aklından bir örnek!

8) İsa'nın yargılanışı sırasında vicdanıyla çıkarları arasında bocalayan, sonunda ellerini yıkayıp İsa'ya işkence ettirmeye karar veren Filistin Genel Valisi. (ç.n.)

Şu anda şaşmaktayım yine, acaba akıl denen şey hiç var-oldu mu, olabilir mi diye, bu özel evrende akıl, bir devr-i daim makinesi kadar olanak dışı bir şey midir?

İncil'in en sözde akıllı adamı kimdi – yani Harvard'ın müdüründen bile daha akıllı sayabileceğimiz kişi? Tabii ki Hazreti Süleyman. Aynı bebeğe sahip çıkan iki kadın Süleyman'ın karşısına çıkmış, bu davayı çözümlemede dillere destan aklına başvurmuşlardı. O da bebeği ikiye bölmeyi uygun görmüştü.

Massachusetts'in en akıllı adamları da, Sacco ile Vanzetti'nin ölüm kararını verdiler.

Karar verildiğinde, kahramanım Kenneth Whistler, Boston'da, Massachusetts Hükümet Binası'nın önündeki grev gözcülerinin başındaymış, anlattığına göre. Yağmur yağıyormuş.

Ön sırada oturan Mary Kathleen ile bana bakarak, "Doğanın sevecenliği üstündeydi," dedi. Bir kahkaha attı.

Mary Kathleen ile ben, onun gülüşüne katılmadık. İzleyenlerden de katılan çıkmadı. Tüyler ürpertici bir kahkahaydı, insanlar arasındaki olaylara Doğa'nın ne kadarcık önem verdiğini vurguluyordu.

Whistler, görev gözcülerini on gün süreyle, idam gecesine kadar Hükümet Binası'nın önünden ayırmamış. Sonra dolambaçlı yollardan geçirip, köprüyü aşırtıp cezaevinin bulunduğu Charlestown'a götürmüş. Gözcüler arasında yazar Edna St. Vincent Millay, John Dos Passos ve Haywood Brown da varmış.

Ulusal Muhafızlarla polisler zaten onları bekliyormuş. Duvarlara makineli tüfekler yerleştirilmiş; tüfekler, Pontius Pilatus'tan anlayış bekleyen halkın üstüne doğrultulmuşmuş.

Kenneth Whistler'ın yükü ağırmış, dar ve uzun, sıkı sıkı sarılmış bir yafta taşıyormuş. Yaftayı o sabah hazırlamışmış.

Derken cezaevi ışıkları kararmaya başlamış.

Işıklar dokuzuncu kere karardıktan sonra Whistler ile bir arkadaşı, Sacco ile Vanzetti'nin cesetlerinin halka gös-

terileceği tören salonuna koşmuşlar. Devletin cesetlerden istediği bir şey yokmuş artık. Yeniden kandaşlarının ve dostlarının malı olmuşlar.

Whistler, tören salonunda tabutları yerleştirmek üzere iki çift testere tezgâhının hazır edildiğini anlattı. Whistler ile arkadaşı dürülmüş yaftayı açmışlar, testere tezgâhlarının üstüne, duvara çivilemişler.

Yaftada, Sacco ile Vanzetti'yi idama mahkûm eden Wenster Thayer'ın karardan sonra bir dostuna söylediği sözler yazılıymış:

GEÇENDE ŞU ANARŞİST KÖPEKLERİN YUVALARINI NASIL YAPTIM GÖRDÜN MÜ?

20

Sacco ile Vanzetti asla boyun eğmediler – cesaretlerini yitirmediler. Bendeniz Walter F. Starbuck'sa fazla dayanamadım.

Amerikan Arpçılık Şirketi'nin sergi salonunda tutuklandığımda oldukça yiğit davranmıştım. İhtiyar Delmar Peale, iki polise çalıntı klarnet parçalarına ilişkin duyuruyu gösterdiğinde ve tutuklanma gerekçemi açıkladığında gülümsüyordum hattâ. Bulunmaz bir kanıt vardı elimde: son iki yılı cezaevinde geçirmemiş miydim?

Vardığımızda, karakol ana-baba günüydü. Televizyoncularla gazete muhabirleri, Birleşmiş Milletler Binası'nın bahçesindeki gösteriye karışan, Sri Lanka maliye bakanını East River'a atan genç adamın çevresine doluşmuşlardı. Sri Lankalı bulunmamıştı daha, göstericilerin cinayetle suçlanacağı anlaşılıyordu.

Aslında, Sri Lankalı, iki saat kadar sonra bir polis motoru tarafından kurtarılacaktı. Governor Adası açığındaki bir canlı şamandıraya sımsıkı tutunmuştu. Ertesi sabah gazeteler "tutarsız" diye söz edeceklerdi ondan. İnanamıyorum doğrusu.

Beni hemen sorguya çekecek biri yoktu. Bir süre kodese atılacaktım. Karakol öyle kalabalıktı ki bana bir kodes bile bulamadılar. Hücrelerin önündeki geçitte bir iskemleye oturmamı söylediler. İşte parmaklıklar arkasındaki göstericilerin, kendileriyle sevişmekten başka hiçbir tasam olmadığını sanarak bana sövgüler yağdırmaları orada oldu.

Neden sonra, zemin kattaki halı döşeli bir hücreye götürüldüm. Hücre, cankurtaran gelene kadar kadın ya da erkek bir manyağı zaptetmek amacıyla düzenlenmişti. Kenef yok-

tu. Yumuşacık döşemede oturmak ya da uzanmak durumundaydım. Tuhaf gelecek ama, hücredeki tek eşya, birinin getirip bıraktığı bir basket kupasıydı. Onu uzun uzun inceledim.

İşte yine sessiz bir bodrumdaydım.

Ve tıpkı Başkan'ın Gençlik Sorunları özel danışmanlığını yaptığım yıllardaki gibi yine unutulmuştum.

Öğleden, gece saat sekize kadar unutuldum orada, ne yemek, ne su, ne kenef, ne bir ses, ne bir nefes – özgürlüğümün tadını çıkardığım ilk günde çakacağım belli olan kişilik sınavı böyle başladı.

Mary Kathleen'i, başına neler geldiğini düşünüyordum. Bayan Jack Graham olduğunu kesin bilmiyordum daha, gelgelelim bana kendisiyle ilgili çok ilginç bir şey daha anlatmıştı: Benim Harvard'dan ayrılışımdan, onun mektuplarını yanıtlamaktan ve onu düşünmekten hepten vazgeçişimden bir süre sonra, Kenneth Whistler'in maden işçisi ve sendikacı olarak çalıştığı Kentucky'ye gitmiş otostop yaparak. Gün batımında Whistler'ın tek başına yaşadığı kulübeye varmış. İçerde çalınacak eşya olmadığından, kapı açıkmış. Whistler, işindeymiş daha. Mary Kathleen yanında yiyecek getirmişmiş. Whistler evine döndüğünde bacasının tüttüğünü görmüş. İçerde, sıcak yemek bekliyormuş onu.

Mary kömür ocaklarının içini-dışını böyle öğrenmiş. Kenneth Whistler kafayı çekip de gece yarısı onu hırpalamaya kalkışınca, döküntü kasabanın ay ışığıyla aydınlanmış sokağına fırlamasıyla, genç bir maden mühendisinin kollarına atılması bir olmuş. Adam, Jac Graham'miş tabii.

Bir ara, cezaevinden arkadaşım Dr. Robert Fender'in "Kilgore Trout" takma adıyla yayımladığı bir öyküyü anımsayarak keyfimi buldum. Öykünün adı "Dalga Geçmek"ti. Cennetin incili kapılarının önündeki koca man bir kabul merkezinde geçiyordu. Merkez, bilgisayarlarla doludur, yetkililer de Dünya'dayken hesap uzmanlığı, yatırım danışmanlığı ya da iş idaresi uzmanlığı yapmış kişilerdir.

Dünya'dayken, Tanrı'nın melekleri aracılığıyla size sunduğu iş olanaklarını nasıl değerlendirdiğinizin tam bir dökümünü uzmanlara vermedikçe cennetten içeri girmeniz yasaktır öyküye göre.

Gün boyunca bölmelerde, ellerine geçen olanakları yeterince değerlendirememiş kişilere uzmanların büyük bir utançla şöyle dedikleri duyulur: "İşte yine dalga geçmişsiniz."

Buraya kadar hücrede kaç dakika geçirmiştim? Bilemediniz beş.

"Dalga Geçmek" kutsal değerleri çiğneyen bir öyküydü. Kahramanı Albert Einstein'in ölüsüydü. Adamın parayla alışverişi öylesine yoktu ki denetmenin söylediklerini duymuyordu bile. Bir ara denetmen, "Siz dünya kamuoyuna E= Mc'yi açıklamadan önce, İsviçre'nin Bern kentindeki evinizi ikinci dereceden ipotek ettirseydiniz, o parayı ilerki değerini yalnız sizin bildiğiniz uranyum madenine yatırsaydınız, bal gibi milyarder olabilirdiniz," diye zırvalar. "Ama işte dalga geçtiniz," der sonunda.

"Evet," der Einstein kibarca, "tipik bir olay."

"Görüyorsunuz ya," der denetmen, "yaşam size dürüst davranmış. Elinize şaşılacak olanaklar geçmiş ama siz değerlendirmemişsiniz orası başka."

"Evet, şimdi anlıyorum," der Einstein.

"Söylediklerimi yinelemenizde bir sakınca var mı?" der denetmen.

"Neyi?" der Einstein.

"Yaşamın size dürüst davrandığım."

"Yaşam bana dürüst davrandı," der Einstein.

"Gönülden söylemiyorsanız," der denetmen, "size daha yığınla örnek verebilirim. Sözgelimi, atom enerjisini bir kenara bırakalım şimdi: Princeton'da İleri Araştırmalar Enstitüsü'ndeyken bankaya yatırdığınız parayı çekip Dokuz-yüz elli'den başlamak üzere diyelim ki IBM'e, Polaroid'e ve Xerox'a yatırsaydınız – önünüzde beş yıllık bir yaşam süresi kaldığı halde..."

Denetmen havaya bakarak Einstein'i zekâsını işletmeye çağırır.

"Zengin olurdum demek?" der Einstein.

"İşleriniz yolunda olurdu diyelim isterseniz" der denetmen hınzırca. "Ama siz – –" diye sorar Einstein'a, doğru yanıtı bulmak umuduyla.

Ayağa kalkar, elini uzatır; Einstein, dostça sıkar uzatılan eli. "Görüyorsunuz ya Doktor Einstein," der denetmen, "her işte suçu Tanrı'ya yüklemek olmuyor, yanlış mı?" Einstein'a incili kapılardan giriş belgesini uzatır. "Güverteye hoş geldiniz," der.

İşte Einstein, sevgili kemanını kolunun altına kıstırmış cennete giriyordu. Hesap kitap umurunda değildi artık. O güne kadar günleri, saçma sapan soruları yanıtlamak, boş sözler vermek, anlamsız kâğıtlar imzalamakla geçmişti.

Ama cennete adım atar atmaz, Einstein, çıkarılan hesaplardan iyice bunalmış, kadın-erkek, sürüyle ölüye rastlıyordu. New Hampshire'daki tavuk çiftliklerinde her şeylerini yitirdikten sonra elele canlarına kıyan bir karı-koca, denetmen aracılığıyla yaşamları süresince dünyadaki en büyük nikel kaynağının üstünde oturduklarını öğrenmişlerdi.

Bir çete kavgası sırasında ölen on dört yaşında Harlemli bir oğlana, her gün yanından geçtiği çukurun dibinde, iki kıratlık elmas bir yüzüğün haftalarca durduğu bildirmişti. Kusursuz bir elmastı, çalındığı da polise haber verilmemişti. Oğlan elması gerçek değerinin onda birine satsa bile alavereyle, özellikle o günlerde kakao kapatarak annesini, kızkardeşlerini ve kendini Park Caddesi'nde bir site katına atabilirdi, kendini önce Andover'a sonra da Harvard'a gönderebilirdi.

Harvard çıktı yine.

Einstein'a anlatılan bu hesap-kitap öykülerinin tümü Amerikalıların öyküleridir. Çünkü o, cennetin Amerikalı kesiminde oturmayı seçmişti. Yahudi olduğundan, Avrupalılara karşı karmaşık duygular beslemesi anlayışla karşıla-

namaz pek. Pakistanlılar, Filipinli pigmeler, komünistler bile aynı işlemden geçmektedirler.

Denetmenlerin, karşılığında herkesten teşekkür bekledikleri bu sistemin önce – huyu gereği – matematiğine içerler Einstein. Yaptığı kişisel hesaba göre, Dünya'da her yaşayan, önce milyoner, sonra milyarder falan olsa, bu küçücük ve biricik gezegenimizdeki banknot varlığı, üç aya kalmadan evrendeki minerallerin tümünün değerini kat kat aşacaktır. Ayrıca: yararlı iş görecek kimse kalmayacaktır ortalıkta.

Oturup Tanrı'ya bir mektup döşenir. Onun, denetmenlerin saçmaladıklarını bilmediğini varsaymıştır. Öbür dünyaya yeni gelenleri Dünya'da bir zamanlar ellerine geçen fırsatlar masalıyla sömürdükleri için Tanrı'yı değil Denetmenlerini suçlar. Denetmenlerin güdülerini kavramaktır derdi. Sadist olamazlar mı bu adamlar?

Öykü burada ansızın biter. Einstein, Tanrı'yla görüşemez. Ama Tanrı, ona öfkeden küplere binmiş bir baş melek yollar. Ölülerin denetmenlere duyduğu saygıyı zedelemeyi sürdürürse Tanrı, Einstein'in kemanını sonsuza kadar elinden alacaktır. Einstein bir daha hesap-kitap konusunu kimseye açmaz, Kemanı, onun gözünde her şeyden önemlidir.

Öykü, düpedüz küfürdü, Tanrı'nın dünyadaki ekonomik koşulların ağırlığından ötürü sorumluluk almamak kaygısıyla denetmenler kullanmak gibi ucuz bir kaçamağa başvurduğunu çıtlatıyordu.

Kafamı sildim, bembeyaz ettim.

Bir de baktım yine Bizim Sally Bahçede'yi söylüyorum. Bu arada Bayan Jack Graham kimliğiyle göksel gücünü kullanan Mary Kathleen O'Looney, RAMJAC'ın birinci adamı Arpad Leen'i aramıştı. Ona polisin bana ne yaptığım öğrenmek ve New York City'nin en yaman avukatını bulup beni kurtarmak üzere buraya göndermek görevini vermişti, her ne pahasına olursa olsun.

Leen, sonradan beni RAMJAC başkan yardımcılıklarından birine atayacaktı. Bu işin peşinde koşarken, diyordu

Mary, şuradan buradan toplanacak ve başkan yardımcılıklarına getirilecek öbür iyi yürekli insanların bir listesini çıkarıyordum – bu adamlar, bana iyilik eden yabancılardı. Kendisine söz etmiştim.

Leen'den, Doris Karmm'e, hani Amerikan Arpçılık Şirketi'nde çalışan ihtiyar sekretere emekliye ayrılmasına gerek kalmadığını bizzat bildirmesini de istemiş, yaşı kaç olursa olsunmuş.

Ve ben o sırada, birinci sınıfta The Harvard Lampoon'da okuduğum bir fıkrayı kendime anlatıyordum. O zamanlar çok saçık gelmişti bana. Başkan'ın Gençlik Sorunları özel danışmanı olduğumda, kolejli fıkraları okumak zorunda kalmıştım. Aynı fıkra, yılda birkaç kere, hiç değişiklik yapılmadan yayımlanıyordu. Şöyleydi:

Kız: Beni ne hakla böyle öpebilirsin?

OĞLAN: Canım ben yalnızca kurabiyeleri kimin atıştırdığını keşfediyorum.

Hücrede bir kahkaha attım. Sonra da tozuttum. Durmadan "kurabiye, kurabiye, kurabiye," diyordum.

İşler gittikçe kötüledi. Başladım hıçkırmaya.

Başımı duvarlara çarptım. Bir köşeye çömelip sıçtım. Sonra kupayı götürüp öbeğin üstüne yerleştirdim.

Orta okuldayken duyduğum bir tekerlemeyi avaz avaz söyledim:

Ölsem de gam yemem!

Yemem yiyemem!

Menimden vazgeçemem!

Geçmem geçemem!

Belki otuz -bir de çekmişimdir, kimbilir. Neden olmasın? Biz yaşlılarda gençlerin çoğunun aklından geçemeyecek zenginlikte bir cinsel yaşam gizlidir.

Sonunda baygın düşmüşüm.

O akşam saat yedide, New York'un en yaman avukatı, yukarıya, karakola girmiş. İzimi oraya kadar sürmüş. Suçladığı ya da savunduğu kişi kim olursa olsun, yırtıcılığı ve

somurtkanlığı bir an elden bırakmamakla ün yapmıştı kendisi, Polisler böyle korkunç bir şöhreti karşılarında görünce yıldırım çarpmışa dönmüşler. Avukatım, bana ne olduğunu öğrenmek istemiş.

Kimse bilmiyormuş ki. Hiçbir yerde benim salıverdiğimi ya da başka bir yere yollandığımı gösteren bir belge bulunamamış. Avukatım, önceden oteli aradığından benim oraya dönmediğimi biliyormuş. Mary Kathleen, Arpad Leen'e, Arpad Leen de avukata Arapahoe'da kaldığımı bildirmiş.

Polisler, tutuklanış gerekçemi bile söyleyememişler.

Bütün hücreler tek tek aranmış. Ben yokum tabii. Beni karakola getiren memurla hücreye kapatan memur da paydos etmişlermiş. Hiçbiri evinde bulunamamış.

Tam o sırada avukatımı yatıştırmaya çabalayan komiser, zemin kattaki boş hücreyi anımsamış, oraya bakmakta yarar var diye düşünmüş.

Anahtar kilitte döndüğünde, karın üstü yatmış, kulübesinde bekleyen bir köpek gibi kapıyı gözlüyordum. Çoraplı ayaklarım, kupayla dışkı öbeği doğrultusunda uzanıyordu. Nedense pabuçlarımı çıkartmıştım.

Komiser kapıyı açıp da beni karşısında görünce orada, ne kadar uzun süre kapalı kaldığımı anladı, irkildi. New York kenti bana karşı ağır bir suç işlemişti rastlansal olarak.

"Bay Starbuck — —?" dedi kaygıyla.

Sesimi çıkarmadım. Doğrulmadım. Artık nerede olduğumun, başıma neler geleceği falan umurumda değildi. Kurtulma savaşımı sırasında gücünün tümünü tüketmiş oltada balık gibiydim. Oltanın öbür ucundaki, beni gönlünce çekebilirdi.

Komiser, "Avukatınız geldi," dediğinde, içimden bile sözlerine karşı çıkmadım, kodeste olduğumu kimsenin bilmediğini, üstelik avukatsız, dostsuz, her şeysiz ve kimsesiz olduğumu söylemedim. Öyle olsun peki: Avukatım gelmiş demek.

O arada avukat göründü. Avukatım Zümrüdüanka olsa şaşmayacaktım, aslına bakarsanız onun kadar eşsiz bir yaratık sayılırdı – daha yirmi altı yaşındayken, Senato Sürekli

Soruşturma Kurulu'nun baş danışmanlığını yapmıştı; kurul başkanı, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana vatan haini Amerikalıların en müthiş avcısı senatör Joseph R. Mc Carthy idi.

Avukatım artık ellisine merdiven dayamıştı ama yine asık suratlıydı, gergindi. Mc Carthy döneminde, Leland Clewes ile elele verip kendimizi rezil ettiğim günleri izleyen dönemde, bu adamdan hem nefret etmiş hem de ürkmüştüm. Şimdiyse benden yanaydı.

"Bay Starbuck," dedi, "Burada avukatınız sıfatıyla bulunuyorum, isterseniz tabii. RAMJAC Anonim Şirketi tarafından sizi temsil etmek üzere tutuldum. Adım, Roy M. Cohn."

Bu adam olmazı oldurturdu canım!

Siz "tahliye" sözcüğünü söyleyedurun ben karakoldan çıkmış, üstü kapalı bir arabaya kurulmuştum.

Cohn beni arabaya buyur ettikten sonra ayrıldı. Elimi sıkmadan iyi günler dileyerek bastı gitti. Amerikan tarihinin geçmişinde, halkın gözünde benim de önemli bir rol oynadığımı bildiğine ilişkin en küçük bir ipucu vermedi, dokunmadı bile bana.

İşte yine dört kapılı bir arabadaydım. Neden olmasın? Düşlerde her şey olur. Daha demin Roy M. Cohn beni kodesten kurtarmamış mıydı, ben de pabuçsuz fırlamamış mıydım? O zaman neden sürmesindi bu düş – yani arka koltukta Leland Clewes ile Arapahoe'nun eski gece bekçisi Isreal Edel neden aralarında bir kişilik yer açarak beni beklemesinlerdi? Düş, bunu da becermişti işte.

İkisi de tedirgince başlarım sallayarak beni selâmladılar. Şu anda yaşam denilen nesnenin zırvaladığının onlar da farkındaydılar.

Bu anlamsızlıkların anlamı şuydu: arabamız, bir okul kaptıkaçtısı gibi Manhattan'da kapı kapı dolaşıyor, Mary Kathleen O'Looney'nin Arpad Leen'e başkan yardımcıları olarak salık verdiği adayları toparlıyordu. Leen'in özel araba-

sındaydık. Bir arabada "esneklik" nedir, o gün kavradım. Amerikan Arpçılık Şirketi istese, arka koltuğu sergi salonu olarak kullanabilirdi.

Clewes'a, Edel'a ve bir sonraki müşterimize Leen bizzat telefon etmişti – tabii yardımcıları bu adamların kimler olduklarını ve nerede bulunacaklarını saptadıktan sonra. Leland Clewes'u rehberden bulmuşlardı. Edel, Arapahoe'daki danışma masasında bulunmuştu. O bulunurken, yardımcılarından biri Royalton'un Kahve Salonu'na koşmuş, orada çalışan eli tavada kızarmış adamın kimliğini öğrenmişti.

Georgia'ya da telefonlar yağmıştı bu arada – – RAMJAC bölge temsilciliği aramış, Cleveland Lawes adında bir sürücünün orada çalışıp çalışmadığı sorulmuştu; Finletter Hava Üssü yakınındaki, Federal Temel Güvenlik Yetişkinler Islahevi de aranmış, Clyde Carter adında bir gardiyanla Dr. Robert Fender adında bir mahkûmun orada bulunup bulunmadıkları soruşturulmuştu.

Clewes bana, olanlardan bir anlam çıkarıyor musun diye sordu.

"Yoo," dedim. "Bu olsa olsa bir kodes kuşunun kurduğu bir düştür. Anlamı olması gerekmez."

Clewes, pabuçlarıma ne olduğunu sordu.

"Onları halı döşeli hücremde unuttum," dedim.

"Demek halı döşeli bir hücredeydin?" dedi.

"Öyle güzeldi ki," dedim, "İstesen de canını acıtamıyordun."

Ön koltukta, sürücünün yanında oturan adam bizden yana döndü. Onu da tanıyordum. Daha dün sabah Virgil Greathouse'u cezaevine kadar geçiren avukatlardan biriydi. Arpad Leen'in de avukatıymış meğer. Pabuçlarımı yitirdiğime üzüldü. Hemen karakola döner, alırım pabuçları dedi.

"Aman sakın!" dedim. "Bu arada onlar basket kupasını bokun üstüne yerleştirdiğimi görmüşlerdir, beni yeniden tutuklamaya kalkışırlar."

Edel ile Clewes, biraz yana kaçtılar, uzaklaştılar benden.

"Düş olmalı bu," dedi Clewes.

"Siz de konuk olun düşüme," dedim. "Nerede hareket orada bereket."

"Baylar baylar, lütfen--" dedi avukat içtenlikle.

"Lütfen kendinizi üzmeyin böyle. Birazdan yaşamınızın en önemli olanağına kavuşacaksınız."

"Beni ne zaman görmüş ki hanımefendi?" dedi Edel. "Ne müthiş bir işin başında görmüş acaba?"

"Bunu asla bilmeyiz," dedi avukat. "Hanımefendi düşündüklerini binde bir açıklar, kendisi de bir gizler kadınıdır. Kim olduğunu bile bilmeyiz."

"Belki dün gece senin arkandan otele gelen o iri yarı zenci pezevenktir," dedi Edel bana dönerek. "Herife iyi davranmıştım. Boyu, iki seksen vardı."

"Beni bulamadı," dedim.

"Şanslısın," dedi Edel.

"Siz birbirinizi tanıyorsunuz demek?" dedi Clewes.

"Çocukluktan beri!" dedim. Bu düşle açıktan açığa Arpahoe'daki odama da dönebilirdim, kodesteki ranzama da hazırdım artık. Hangisi olursa olsun.

Bakarsınız, Chevy Chase, Maryland'deki küçücük fıçıcık kulübemde gözlerimi açardım, karım da yambaşımda sağ olurdu.

"O iri yarı pezevenk olmadığına güvenebilirsiniz yalnız," dedi, avukat. "Bildiğimiz tek şey şu: kesinlikle uzun boylu biri değil."

"Kim uzun boylu değil?" dedim.

"Bayan Jack Graham," dedi avukat.

"Özür dilerim boş bulunup sorduğuma," dedim.

"Mutlaka onun gözüne girecek bir şey yapmışsınız siz," dedi avukat, "ya da beğendiği bir iş."

"Oymak beyliğinden kalma bir alışkanlık," dedim.

Yukarı Batı Yakası'nda harap bir yapının önünde durduk. Kapıdan, kahvenin sahibi Frank Ubriaco çıktı. Düşe uygun düşecek biçimde giyinmişti, soluk mavi kadife bir takım,

uzun ama çok uzun ökçeli yeşilli-beyazlı kovboy çizmeleri. Tavada kızarmış eline, beyaz zarif bir parmaksız eldiven geçirmişti. Clewes, bir koltuk açtı onun altına.

Merhaba, dedim.

"Siz kimsiniz ki?" dedi.

"Bu sabah bana kahvaltı getirmiştiniz," dedim.

"Bu sabah herkese kahvaltı götürdüm," dedi.

"Onu da mı tanıyorsun?" diye sordu Clewes.

"Burası benim bölgem sayılır," dedim. Gördüğümün düş olduğuna büsbütün inanarak döndüm avukata, "Hadi," dedim, "şimdi de annemi alalım."

Kulaklarına inanamadan yineledi söylediğimi: "Annenizi mi?"

"Tabii. Neden olmasın? Bütün takım burada," dedim.

Yardım etmek istiyordu. "Bay Leen, başka birini aldırtamazsınız diye bir şey söylemedi. Gerçekten annenizi almamızı istiyor musunuz?"

"Can atıyorum," dedim.

"Nerede oturuyor?" dedi.

"Cleveland'de bir gömütlükte," dedim. "Ama bu gözünüzü korkutmasın!"

Bundan sonra adamcağız bir daha benimle konuşmadı.

Yola koyulduğumuzda Ubriaco, arka koltukta oturan bizlere kimler olduğumuzu sordu.

Clewes ile Edel kendilerini tanıttılar. Ben kaçındım.

"Bu beylerin hepsi sizin gibi Bayan Graham'in ilgisini çekmişler," dedi avukat.

"Onu tanıyor musunuz yoksa?" dedi Ubriaco, Clewes'a, Edel'a ve bana bakarak.

Hepimiz omuz silktik.

"Tanrım!" dedi Ubriaco. "Umarım bana iyi bir iş önerilmez, çünkü şimdiki işimi seviyorum."

"Göreceksiniz," dedi avukat.

"Siz zırzoplar yüzünden bir kızı yüzüstü bıraktım," dedi Ubriaco.

"Evet, evet-- ama Bay Leen de sizler yüzünden sözünü tutamadı," dedi avukat. "Kızı bu gece Waldorf'ta sosyeteye tanıştırılacak, kendisi orada olmayacak. Çünkü sizlerle görüşecek beyler."

"Saçmalığın dik âlâsı," dedi Ubriaco. Kimsenin ağzından tek söz çıkmadı. Central Park'tan Doğu Yakası'na geçerken Ubriaco yine konuştu: "Siktiğimin sosyetesi."

Clewes bana döndü: "Buradaki herkesi tanıyan tek kişi sensin," dedi. "Demek bu olayın odağındasın."

"Neden olmasın?" dedim. "Benim düşüm değil mi?"

Daha fazla konuşmadan Arpad Leen'in çatı katına kapağı attık. Avukat, pabuçlarımızı kapıda çıkarmamızı söyledi. Evin geleneği böyleymiş. Ben zaten çoraplıydım biliyorsunuz.

Ubriaco, Leen'in Japon asıllı olup olmadığını sordu, Japonlar pabuçlarını kapıda çıkarırmış bildiği kadarıyla.

Avukat, Leen'in Kafkasya'da doğduğunu ama sonraları annesiyle babasının mağaza açtıkları Fiji'de büyüdüğünü söyledi. Sonradan öğrendiğime göre, Leen'in babası Macar Yahudisiymiş annesi de Kıbrıs Rumu. Otuzlara doğru, bir İsveç yolcu gemisinde çalışırken tanışmışlar. Fiji'de gemiden atladıkları gibi o dükkânın başına geçmişler.

Leen, oldukça yüceltilmiş bir bozkır Kızılderilisini anımsattı bana. Pekâlâ sinema oyuncusu olabilirdi. Bekleme salonuna saf ipekten yollu bir sabahlıkla girdi, ayağında siyah çoraplar ve siyah çorap bağlarıyla. Kızının sosyeteye tamştırılma törenine yetişebileceğini umuyordu.

Bize kendini tanıtmadan önce avukata inanamayacağı haberi vermeden edemedi. "Orospu çocuğu neden cezaevine atılmış, biliyor musun?" dedi. "İhanetten! Biz de onu cezaevinden çıkarıp bir işin başına geçirme durumundayız. İhanet eden birini kodesten çıkarmak ne demek? Ona pis bir iş bile versek ülkedeki yurtseverler dünyayı başımıza yıkarlar!"

Avukat yanıt vermiyordu.

"Peki," dedi Leen, "cehenneme kadar. Roy Cohn'u bul bana. Keşke Nashville'de olsaydım şu anda."

Son sözleriyle Leen, bir zamanlar Nashville, Tennessee'nin en ünlü folk müziği plakları yapımcısı olduğu günlerde dönüyordu, RAMJAC, küçük imparatorluğunu silip süpürmüştü. Bu küçük şirket, RAMJAC'm Sıla Ezgileri Plakçılık Bölümünün çekirdeğini oluşturmuştu.

Bizi tepeden tırnağa süzüyor, şaşkın şaşkın başını sallıyordu. Bir kaçıklar ordusuyduk. "Baylar," dedi, "hepiniz Bayan Jack Graham'in ilgisini çekmişsiniz. Nerede ve nasıl, bana açıklamadı. Yalnızca sizin dürüst ve iyi yürekli olduğunuzu söyledi."

"Aman aman ben değilim," dedi Ubriaco.

"Siz onun yargılarını tartışabilirsiniz gönlünüzce," dedi Leen. "Ben yapamam. Bana düşen görev, size iyi birer iş bulmak. Bunu yaptığım için de pek gocunmuyorum doğrusu, nedenine gelince: şimdiye kadar hanımefendi, şirketin çıkarlarına ters düşen bir tek öneride bile bulunmadı bana, tam tersine, sonunda hep haklı çıktı. Bir zamanlar kimsenin buyruğunda çalışmak istemediğimi söylerdim ama Bayan Jack Graham'le çalışmak, tattığım en büyük ayrıcalıktır." Doğru söylediği belliydi.

Hepimizi başkan yardımcılıklarına getirmekten kaçınmadı. Şirketin yalnızca üst düzeyde yedi yüz kadar başkan yardımcısı vardı çeşitli dallarda. Yan kuruluşlara geçildiğinde, başkan ve başkan yardımcıları kadroları yeni baştan düzenleniyordu.

"Sen hanımefendinin yüzünü gördün mü?" diye atıldı Ubriaco.

"Son günlerde görmedim," dedi Leen. Kaçınılmaz bir yalandı söylediği. Oysa onu hiç görmediği kayıtlara geçmişti. Sonraları, bana Bayan Graham'ın dikkatini nasıl çekmiş olduğunu bile bilemediğini itiraf edecekti. Bayan Graham belki de Dinner's Club dergisindeki yazı dizisi "Durmak Bilmeyen Gençler"den onun hakkında bilgi edinmişti.

Her neyse, körü körüne bağlıydı Bayan Graham'a. Emil Larkin, Hazreti İsa'sını ne kadar seviyor ve ondan ne kadar ürküyorsa, Leen de Bayan Graham'i öyle seviyor, ondan öyle ürküyordu. Tabii tapınma konusunda Leen, Larkin'den daha şanslıydı, taptığı görünmez tanrısal güç hiç değilse telefonla arıyor, mektuplar yazıyor, ona ne yapması gerektiğini söylüyordu.

Bir keresinde, "Bayan Graham buyruğunda çalışmak, dinsel bir deneyim oldu benim için," dedi kendi ağzıyla. "Eskiden sürüyle para kazanıyordum ama tutanaksızdım. RAMJAC'ın başkanı olup da kendimi onun buyruklarına adayıncaya kadar yaşamımın hiçbir amacı yoktu."

Bütün mutluluklar dinsel oluyor. Nedeni kafamı kurcalıyor doğrusu.

Leen, hepimizle teker teker çalışma odasında görüşeceğini söyledi. "Bayan Graham, bana geçmişiniz ya da özel ilgi alanlarınız üstünde hiçbir bilgi vermedi – kendiniz anlatın.– Önce Ubriaco'yu çağırdı odasına, geri kalanların salonda beklemelerini söyledi. "Uşağım içecek ne getirsin beyler?" dedi.

Clewes bir şey istemedi. Edel, bir bira istedi. Ben, düşü iyice açıklığa kavuşturma umudunu yitirmediğimden bir pousse-café söyledim. Bu ebemkuşağı rengindeki içkiyi hiç görmemiştim ama Karıştırım Doktoramı yaptığım sırada nasıl hazırlandığını öğrenmiştim. Bardağa önce alkol derecesi yüksek bir içki konuyordu, sonra daha hafif ve başka renkte bir içki ustalıkla onun üstüne aktarılıyordu, onun üstüne daha hafifi, öyle ki parlak renkli her tabaka üstündeki ve altındaki tabakalara karışmadan bozulmadan duruyordu bardakta.

Leen etkilenmişti. Doğru duyup duymadığını sınamak için siparişimi yineledi.

"Zahmet olmazsa," dedim. Elbette, sözgelimi eksiksiz donanımlı bir gemi maketini bir şişeye sığdırmaktan daha zahmetli bir iş değildi.

"Sorun değil," dedi Leen. Sonraları, bunun pek sevdiği bir deyim olduğunu öğrendim. Uşağa daha fazla oyalanmadan pousse-café'mi getirmesini söyledi.

Ubriaco ile birlikte çalışma odasına girdiler. İçi yüzme havuzlu bir oturma odası hiç görmemiştim. Tabii duymuştum ama allahın suyunu bir odacığa dolduğunu görmekle kulaktan duymak, ayrı ayrı şeyler tabii.

Havuzun başına çömeldim, elimi suya daldırdım, ısı derecesini ölçecektim, ılık bir çorba gibiydi. Elimin ıslandığım görünce bu ıslaklığın düşe uygun düşmediğini itiraf etmek zorunda kaldım. Elim ıslaktı ve bir şey yapmazsam bir süre ıslaklığını sürdürecekti.

Demek gerçekti olanlar. Ben doğrulurken, uşak pousse-café ile çıkageldi.

Çılgınlıklara yer yoktu. Dikkatimi toplamam gerekiyordu yeniden. "Teşekkür ederim," edim uşağa.

"Bir şey değil efendim," dedi.

Clewes ile Edel, iki kavşak uzunluğundaki sedirin iki ucunda oturuyorlardı. Onların yanına gittim, nasıl ayıldığımı görüp bana övgüler yağdırmalarını bekledim.

Bayan Graham'in onları ne gibi üstün bir çaba yürütürken gördüğü konusunda kestirimlerde bulunuyorlardı.

Cleves, kapı kapı dolaşıp spor yayınlarıyla takvimler satmak yüzünden erdemli olmaya vakit ayıramadığından yakınıyordu. "Tek erdemim, odabaşıların savaş anılarını sabırlı dinlemektir," diyordu. Derken, İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'da Remagan'daki köprüden Ren'i geçen ilk Amerikalı olmakla övünen Flatiron Building odabaşısım anımsadı. Köprünün ele geçirilişi müthiş bir olaydı. Müttefikler bu yoldan Almanya'nın içlerine doğru hızla ilerlemişlerdi. Clewes, işte bu odabaşının Bayan Jack Graham olabileceğini sanıyordu.

Isreal Edel da Bayan Graham'in erkek kılığında dolaştığını sananlardandı. "Bazan düşünüyorum da," dedi, "Arapahoe'daki müşterilerin yarısı kılık-sapığı gibi geliyor bana."

Bayan Graham'in erkek kılığında dolaşması olasılığı bir kere daha, hem de hiç umulmayacak biri, Arpad Leen tarafından gündeme getirilecekti.

Clewes, İkinci Dünya Savaşı'na dalmıştı yine. Birdenbire bana kişisel bir yakınlık gösterdi. Bizler, dedi ikimiz adına, bizler savaş dönemi bürokratlarıyken, yengiler ve yenilgilerde payımız var sanıyorduk, yanılıyorduk. "Savaş, yalnızca savaşanlarca kazanıldı Walter. Gerisi, düşten öteye gitmiyordu."

Sivillerin kaleme aldığı savaş anılarını "dümen" kapsamına sokuyordu, savaş yalnızca savaşanlarca kazanılabilir ya da yitirilebilirken bu anılar, savaşı söylevcilerin, yazarların ve birtakım uyanıkların kazandığı düşüncesi aşılamak istiyorlardı.

Sofada telefon çalıyordu. Uşak geldi, Clewes'u aradıklarını bildirdi, isterse, sehpadaki telefondan konuşabilirdi. Telefon, siyah-beyaz plastiktendi, çizgi roman dizisi "Fıstıkgiller"in ünlü köpeği Snoopy kalıbında yapılmıştı. "Fıstıkgiller", sonraları benim başıma geçeceğim RAMJAC kuruluşunun bir ürünüydü. Konuşabilmek için, gördüğüm kadarıyla, ağzınızı hayvanın karnına dayamanız, hayvanın kulağınıza sokmanız gerekiyordu. Neden olmasın?

Clewes'un karısı, benim eski sevgilim Sarah, evden kocasını arıyormuş. Bir hastasını yoklamaktan yeni dönmüş, notunu bulmuş, nerede olduğunu, ne yaptığını, nasıl bulunabileceğini oradan öğrenmiş.

Clewes benim de orada olduğumu söyleyince, tabii Sarah inanmadı. Benimle konuşmak istedi. Clewes, plastik köpeği elime tutuşturdu.

"Merhaba," dedim.

"Düpedüz çılgınlık bu" dedi Sarah. "Orada ne yapıyorsunuz?"

"Yüzme havuzunun yanıbaşında pousse-café'mi yudumluyorum," dedim.

"Seni pousse-café içerken gözümün önüne getiremiyorum," dedi.

"İçiyorum ya, ona bak!" dedim.

Clewes ile nasıl karşılaştığımızı sordu. Anlattım. "Dünya amma da küçük Walter," gibisinden sözler etti. Clewes aleyhinde ifade vermekle onlara ne büyük bir iyilik ettiğimi kocası söylemiş miydi?

"Bence su götürür bu," dedim.

"Su götürür." Daha önce bu deyimi hiç duymamıştı. Açıkladım.

"Öyle aptalım ki," dedi. "Bilmediğim öyle çok şey var ki Walter." Telefonda sesi, tıpkı eski Sarah'nın sesiydi. Sanki yine Dokuz-yüz otuz-beş'teydik, bu yüzden olacak, biraz sonra söylediği tümce bambaşka bir anlam kazandı. "Tanrım! Walter, ikimiz de altmışımızı aştık! Nasıl olabilir?"

"Bal gibi olur Sarah," dedim.

Clewes'la birlikte akşam yemeğine gel, dedi; gelebilirsem gelirim dedim ama ne olacağını pek bilmiyordum. Nerede oturduklarını sordum.

Meğer ninesiyle birlikte kaldığı yapının zemin katında oturuyorlarmış – Tudor City'de. Ninesinin evini, bütün o ihtiyar hizmetçileri, dört odaya tıkıştırılmış eşyaları anımsayıp anımsamadığımı sordu.

"Tabii," deyince gülüştük.

Oğlumun Tudor City'de oturduğunu söylemedim ona. Sonradan, müzikçi eşi ve evlat edindiği çocuklarla Sarah'ya komşu olduğunu öğrenecektim. The New York Times'dan Bay Stankiewicz, Leland ve Sarah Clewes'un üç kat üstlerinde oturuyormuş, çocukların korkunç yaramazlığı yüzünden bunu bilmeyen yokmuş.

Sarah, başımızdan bunca şey geçmesine karşın hâlâ gülebildiğimize sevindiğini söyledi. "Hiç değilse gülmece duygusunu yitirmedik," dedi. Julie Nixon da babası Beyaz Saray'dan apar topar sepetlendiğinde böyle bir lâf etmiş, "Gülmece duygusunu yitirmedi," demişti.

"Evet– – hiç değilse onu yitirmedik," dedim.

"Garson bey," dedi, "çorbamda bu sineğin işi ne?"

"Efendim?" dedim.

"Çorbamda bu sineğin işi ne?" diye diretti.

Birden anımsadım: Telefonda, bu sözlerle başlayan bir şakalar zinciriyle birbirimize takılırdık. Gözlerimi yumdum. Yanıt tümcesini buldum ve telefon bir zaman-makinesine dönüştü. Dokuz-yüz yetmiş-yedi'den dördüncü boyuta kaçmamı sağladı.

"Kör bir uçuş olacak bayan," dedim.

"Garson bey, çorbama bir de tel düşmüş," dedi.

"Özür dilerim bayan, dizgide düşmüş: tel şehriye olacaktı," dedim.

"Bana bugün Salı'ymış gibi geliyor," dedi

"Salı ama," dedim.

"Bana da öyle geliyor," dedi. "Söyleyin bakalım, listede gömlekli pirzola var mı?"

"Bugün yok," dedim.

"Dün gece düşümde gömlekli pirzola yiyordum," dedi.

"Çok güzel bir düş," dedim.

"Ne gezer canım?" dedi. "Uyandığımda yorgan gitmişti."

O da, dördüncü boyuta kaçmakta haklıydı. Sonra öğrendiğime göre, baktığı hasta o gece ölmüş. Sarah, onu pek severmiş. Otuz altı yaşında gencecik bir kadınmış ama doğuştan kalbi sakatmış – büyük, zayıf ve yağlanmış bir kalpmiş.

Şimdi, yanıbaşımda oturan Leland Clewes'un üstünde bu konuşmanın ne tür bir etki yaratabileceğini gözlerinizin önüne getirin! Dedim ya gözlerimi yummuştum, kendimi zaman ve mekân ötesi keyfe öylesine kaptırmıştım ki, adamın burnunun dibinde karısıyla yatağa girsem de bu kadar olabilirdi. Beni bağışladı elbet. Clewes, herkesin her şeyini bağışlar. Yine de Sarah ile benim telefonda bu mızmız aşkı sürdürmemizden etkilenmişti ister istemez.

Zina gibi her kalıba bürünebilen bir başka şey var mıdır dünyada? Asla.

"Perhiz yapmayı düşünüyordum," dedi Sarah.

"Sana hemen dokuz kiloluk çirkin bir yağ fazlasından nasıl kurtulacağını öğreteyim," dedim.

"Nasıl?" dedi.

"Kafanı kes at," dedim.

Clewes, konuşmanın yalnızca yarısını duyabiliyordu tabii, böylece bir şakanın ya başlangıcını yakalıyor ya da sonuna yetişiyordu, asla baştan sona duyamıyordu şakayı. Bazı sözler ne gizli anlamlar yüklüydü!

Sarah'ya sordum, bir ara , seviştikten sonra sigara içiyor muydu?

Clewes, onun verdiği yanıtı duymadı, "Bilemem, o kadarına bakmadım," dedi Sarah. Sonra ekledi: "Garson olmadan önce ne iş yapıyordunuz?"

"Guguklu saatlerdeki kuş pisliklerini temizlerdim," dedim.

"Ben de kuş pisliklerindeki o beyaz nesne nedir diye düşünürüm sık sık," dedi.

"O da kuş pisliğidir," dedim. "Peki siz ne iş yaparsınız?"

Fabrikada kasa muhafızıyım," dedi.

"Nasıl bir kasa bu?" dedim çapkın çapkın.

21

"Eh" dedi, "pek fena sayılmaz. Yılda on bin dolar geçiyor elime." Öksürdü Sarah, öksürük de bu bir parolaydı az kalsın atlıyordum.

"Gıcığın kötü," diye yapıştırdım son anda.

"Bir türlü kesilemiyor," dedi.

"Şu haplardan iki tane yut," dedim. "Anında kesilir."

"Lık lık lık" sekleri çıkararak sözümona hapları yuttu. Sonra bunların ne hapı olduğunu sordu.

"Tıbbın görüp göreceği en etkili ilâç: hintyağı," dedim.

"Hintyağı mı?" dedi.

"Yaa," dedim, "şimdi öksür de boyunu görelim."

Benim hasta beygir üstüne kurduğumuz numarayı da yaptık. Aslında hiçbir zaman beygirim falan olmamıştı. Sözümona veteriner, bana iki yüz elli gram mor toz veriyordu, hasta beygire içirmem için. Kâğıttan bir huni yapacak, tozu huninin içine boşaltacak, huniyi atın ağzına sokup tozu boğazından aşağı üfleyecektim.

"Senin beygir nasıl?" dedi Sarah.

"At düzeldi, keyfi yerinde," dedim.

"Sen iyi görünmüyorsun," dedi

"Doğru," dedim, "bu sefer at önce davranıp tıksırdı."

"Hâlâ annen gibi gülebiliyor musun?" dedi.

Bu tümce, başka bir şakaya geçiş tümcesiydi. Sarah, gerçekten annem gibi gülmemi istiyordu, bir zamanlar telefonda isteğini sık sık yerine getirirdim. Ama yıllardır denememiştim. Sesimi yalnızca tizleştirmem yetmiyordu: Güzelleştirmem de gerekiyordu.

Olay şu: Annem hiçbir zaman yüksek sesle gülmezdi. Litvanya'da hizmetçilik ettiği genç kızlık döneminde ona

kahkahasını tutmayı öğretmişler. Evin beyi ya da konuklardan biri, evde bir hizmetçi kahkahasını duyarsa, kendisiyle alay edildiğini sanıp ikirciklenebilirmiş.

O yüzden, annem kahkahasını tutamayınca, bir müzik kutusu ya da ne bileyim uzaktan gelen çan sesleri gibi bir takım küçücük, saf sesler çıkarırdı. Seslerin böylesine güzel olması elbet rastlantı sonucuydu.

Ben de – nerede olduğumu hepten unutarak ciğerlerimi doldurdum, boğazımı zorladım ve eski sevgilimi hoşnut etmek adına annemin kişiliğini gülen yanıyla dirilttim.

Tam o sırada Arpad Leen ile Frank Ubriaco odaya girdiler. Şarkının sonuna yetişebilmişlerdi.

Sarah'ya telefonu kapatmak zorunda olduğumu söyledim ve kapattım da.

Arpad Leen gözlerimin içine bakıyordu. Kadınların, erkeklerin onları gözleriyle soyduğundan söz ettiklerini duymuştum. Şimdi bu duyguyu anlamaya başlıyordum. Sonradan anlaşıldığı üzere Leen bana aynı yöntemi uyguluyordu: giysilerim çıkarıldığında nasıl görüneceğimi gözlerinin önüne getirmeye çalışıyordu.

Benim Bayan Jack Graham olduğumdan, erkek kılığına girip kendisini denetlediğimden kuşkulanmaya başlamıştı.

22

Tabii ben bilemezdim – yani beni Jack Graham sandığını. O yüzden de o andan başlayarak beni neden el üstünde tuttuğuna bir anlam yakıştıramadım.

Belki de, diye düşünüyordum, vereceği kötü habere beni yavaş yavaş alıştırmaya çalışıyor: kısacası ben RAMJAC'ın aradığı kalitede biri değildim. Arabası aşağıda bekliyordu, beni yine işsiz-güçsüz, Arapahoe'ya postalayacaklardı gerisin geri.

Gelgelelim gözlerindeki anlam, bu yorumu çok aşan bir tutkuyu yansıtıyordu. Yaptığı her şeyi onaylamamı istiyordu yırtıcı başkışlarla.

Frank Ubriaco'yu az önce McDonald's Hamburgerleri Bölümü'nün ikinci başkanlığına getirdiğini bana söyledi de Leland Clewes'a ya da Isreal Edel'e tek bilgi vermedi.

Başımı sallayarak hoşnutluğumu belirttim.

Ne var ki Leen, baş sallamayla yetinmiyordu. "Bence bu davranışım," dedi, "bir işin başına o işe ne elverişli adamı getirme yönteminin bulunmaz bir örneği, sizce öyle değil mi? RAMJAC'm davası da bu zaten, değil mi – yetenekli kişileri yeteneklerini en iyi kullanabilecekleri yerlere yerleştirmek?"

Soru bana, yalnızca bana yöneltilmişti, "Evet," dedim sonunda.

Leen'in Clewes ve Edel'le görüşüp ikisini de işe alışından sonra aynı konuşma bir daha geçti aramızda. Clewes, Beyzbol-İş Bölümü başkan yardımcılığına getirildi. Belki de uzun süredir spor yayınları sattığından. Edel de Konuksever Ortaklar Ltd.'nin Hilton Bölümü'ne ikinci başkan oldu,

belki de Arapahoe'daki üç haftalık gece bekçiliğin deneyimi düşünülerek.

Şimdi çalışma odasına girme sırası bendeydi. "Tatlı lokma sona bırakılır," dedi Leen utangaç bir gülümseme eşliğinde. Kapıyı kapattıktan sonra çapkınlığı büsbütün arttı, başedilmez hale geldi. "Gel odama," diye mırıldandı, "Demiş örümcek, sineğe." Açıkça bana göz kırptı.

Hiç hoşuma gitmiyordu olanlar. Bu odada ötekilerin başına neler gelmişti acaba?

Mussolinivâri bir çalışma masasının arkasında bir döner koltuk duruyordu. "Belki de burada sizin oturmanız gerekir," dedi. Kaşlarını kaldırıp kaldırıp indirdi. "Size göre bir koltuk değil mi tamtamına? Efendim? Efendim? Size göre bir koltuk mu?"

Benimle alay ediyor düpedüz, diye düşündüm. Alçakgönüllülükle karşıladım alayını. Yıllardır öz-saygımı yitirmiştim. "Efendim," dedim, "ne olup bittiğini gerçekten anlamıyorum."

"Yaa," dedi parmağını kaldırarak "arasıra olur böyle şeyler."

"Beni nasıl bulduğunuzu ya da kim sandığınızı bile bilemiyorum," dedim.

"Daha kim sandığımı söylemedim," dedi.

"Walter F. Starbuck bendeniz," dedim bezgin bir sesle.

"Siz öyle diyorsanız, öyledir," dedi.

"Peki, aslında kim olursam olayım artık önemli biri sayılmam," dedim. "Gerçekten bize iş önerilerinde bulunuyorsanız, bana ufak bir iş verin yeter."

"Sizi ikinci başkanlığa getirme emrini aldım," dedi, "hem de çok saydığım birinden. Emre uyacağım."

"Ben barmen olmak istiyorum," dedim.

"Ya;" dedi. "Pousse-café'ler hazırlayacaksınız tabii!"

"Zorunda kalırsam, hazırlayabilirim," dedim. "Karıştırım Doktorluğu diplomam var."

"Ayrıca canınız çektiği zaman bülbül gibi şakıyorsunuz, sesiniz de var," dedi.

"Artık eve dönsem iyi olur," dedim. "Yayan gidebilirim. Buradan pek uzak değil kaldığım yer." Yalnızca otuz blok ötedeydi. Gerçi pabuçlarım yoktu ama kim takar pabucu? Nasılsa eve pabuçsuz varmanın bir yolunu bulurdum.

"Gitme zamanı geldiğinde, arabam emrinizdedir," dedi.

"Gitme zamanı geldi bile," dedim. "Neyle gidersem gideyim, önemi yok. Zaten çok yorucu bir gün geçirdim. Aklım pek yerinde değil. Uyumak istiyorum yalnız. Günde birkaç saatliğine de olsa bir barmen arayan olursa, bilin ki Arapahoe'dayım."

"Ne usta bir oyuncusunuz ya!" dedi.

Başımı eğdim. Artık ne onu görmek istiyordum ne de kimseyi. "Hiç de değil," dedim, "oyunculuğu asla beceremedim."

"Size çok garip bir şey söyleyeceğim," dedi.

"Anlamayacağım nasılsa," dedim, "güvenebilirsiniz sözüme."

"Bu gece burada bulunan herkes, sizi görmüş olduğunu anımsıyor. Oysa birbirlerini daha önce hiç görmemişler. Bunu nasıl açıklarsınız?"

"İşsizim ben," dedim. "Cezaevinden daha yeni çıktım. Kentte aylak aylak dolaştım durdum."

"Amma karışık bir öykü," dedi, "yani cezaevinde olduğunuzu söylüyorsunuz?"

"Öyle," dedim.

"Cezaevine neden girdiğinizi sormayacağım," dedi. Aslında bana çıtlatmak istediği, erkek kılığına girmiş ben Bayan Graham'in canım istemiyorsa daha sunturlu yalanlar kıvırmak zorunda olmadığımdı.

"Watergate olaylarından ötürü," dedim.

"Watergate, ha!" diye haykırdı. "Ben de Watergate'e bulaşan hemen herkesin adını bildiğimi sanırdım." Sonraları öğrendiğime göre yalnızca adlarını bilmiyormuş: birçoğunu öylesine yakından tanıyormuş ki, yasa-dışı bağış kampanyalarıyla onlara rüşvet dağıttıktan sonra savunmalarına da kat-

kıda bulunmuş. "Acaba neden Watergate'le ilgili bir Starbuck adım daha önce hiç duymamışım?" dedi.

"Bilmem ki," dedim, boynum eğikti. "Tıpkı eleştirmenlerin benden başka herkesten söz ettikleri nefis bir müzikli oyunda oynamaya benziyordu. Eski bir program dergisi bulursanız, adımı gösterebilirim."

"Cezaevi Georgia'daymış anladığım kadarıyla," dedi.

"Evet," dedim. Herhalde Roy M.Cohn beni kodesten çıkartmak zorunda kalınca, sicilimi bulup ona bilgi vermişti.

"Georgia da böylece açıklığa kavuştu," dedi.

Georgia'nın açıklığa kavuşmasını isteyecek bir tanrı kulu düşünemiyordum.

"Demek Clyde Carter, Cleveland Lawes ve Robert Fender ile oradan tanışıyorsunuz," dedi.

"Evet," dedim. Doğrusu, korkmaya başlamıştım. Neden bu adam, gezegenimizdeki en büyük şirketin biricik yönetim kurulu başkanı, benim gibi zavallı bir kodes kuşu hakkında böyle ayrıntılı bilgi toplasındı? Acaba benim Watergate'e ilişkin daha açıklanmamış ama açıklandığında yeri yerinden oynatacak bir sır bildiğim mi sanılıyordu? Yutmadan önce kedi-fare oyununu mu oynuyordu benimle?

"Ya Doris Kramm?" dedi, "onu da tanıyorsunuzdur siz."

Bu adı duymadığıma nasıl sevinmiştim! Suçlu olmadığım anlaşılmıştı sonunda! Bana yönelttiği suçlama temelinden çökecekti. Yanlış kişiyi yakalamıştı, kanıtlayabilirdim artık! Doris Kramm'i tanımıyordum! "Hayır, hayır," dedim. "Doris Kramm'i tanımıyorum."

"Amerikan Arpçılık'taki işinden emekliye ayırmamamı istediğiniz kadın," dedi.

"Ben sizden hiçbir şey istemedim," dedim.

"Dil sürçmesi canım," dedi.

Birdenbire, Doris Kramm'i gerçekten tanıdığımı anımsayarak korkudan deliye döndüm. Arp sergi salonunda masasının gözlerini boşaltırken hüngür hüngür ağlayan ihtiyar

sekreter oydu. Yine de onu tanıdığımı bu herife söyleyecektim.

Ne var ki tanıdığımı biliyordu zaten! Her şeyi biliyordu! "Ona benim şahsen telefon ettiğimi, emekliye ayrılmak zorunda olmadığı konusunda kendisine güvence verdiğimi öğrenmekten hoşnutluk duyacaksınız. Dilediği kadar çalışabilir. Güzel, değil mi?"

"Yok canım," dedim. Aklıma gelen rastgele bir yanıttı bu. Ama şimdi arp sergi salonundaydım. Sanki oradan ayrılalı bin yıl geçmişti, belki de başka bir yaşamda, doğmadan önce gitmiştim oraya. Mary Kathleen O'Looney yanımdaydı. Her şeyi bilen Arpad Leen, birazdan ondan söz açacaktı.

Derken geçen bir saatin karabasanı, baştan sona aksamayan tutarlığıyla birden aydınlanıverdi. Leen'in bilmediği, belki de dünyada başka hiç kimsenin bilmediği bir şey biliyordum ben. Olanak dışıydı ama gerçek olmak zorundaydı: Mary Kathleen O'Looney ile Bayan Jack Graham aynı kadındı.

O anda Arpad Leen elimi yakaladı, dudaklarına götürüp öptü. "Sırrınıza erdiğim için beni bağışlayın hanımefendi," dedi, "ama galiba özellikle açık verdiniz. Sırrınız bende kalacak. Sizinle yıllar sonra karşılaşmaktan onur duyuyorum."

Yine öptü elimi, yani Mary Kathleen'in daha o sabah kirli pençeleriyle yapıştığı eli. "Zamanı geldi de geçti bile hanımefendi," dedi. "Bunca zamandır birlikte ne güzel çalıştık. Zamanı geldi de geçti bile."

Bir erkek tarafından öpülmenin verdiği tiksinti, öylesine beklenmedik bir tepki getirdi ki Kraliçe Victoria'ya döndüm ansızın! Kullandığım dil, Cleveland delikanlılarının mahalle ağzından derlenmişti ama öfkem gerçekten sultani sayılırdı. "Sen ne yaptığını sanıyorsun budala?" diye sordum. "Ben karı falan değilim!" dedim.

Yıllar geçtikçe öz-saygımı nasıl yitirdiğimden önce de söz etmiştim. Ama Arpad Leen, akıl almaz bir yanlışlık yaptığını kavrayınca, öz saygısını iki saniyede yitirmişti galiba.

Donakalmıştı, yüzü bembeyazdı.

Kendine gelmeye çalıştı, pek gelemedi. Özür dileme sınırını aşmıştı, sevimlilik ya da zekâ gösteremeyecek kadar çökmüştü. Ancak doğrunun bulunabileceği yöreye el yordamıyla yaklaşabilirdi.

"Ama siz hanımefendiyi tanıyorsunuz," dedi neden sonra. Sesinde bir alttan alma havası seziliyordu, artık benim de iyice kavradığım bir gerçeği kabul ediyordu: evet, ben istesem, ondan çok daha güçlü olabilirdim.

Ben de üstüne gittim. "Onu yakından tanırım," dedim. "Her dediğimi yapar eksik olmasın." Bu son tümce asılsızdı. Öcümü alıyordum.

Leen hâlâ bitkindi. Tanrı'sıyla arasına girmiştim. Şimdi baş eğme sırası ondaydı. "Yaa," dedi sonunda uzun bir sessizlik oldu, "elinizden gelirse, benden iyi söz edin ona."

O anda her şeyden çok, Mary Kathleen O'Looney'yi, kafasındaki canavarların zoruyla sürdürdüğü bu korkunç yaşamdan kurtarmak istiyordum. Onu nerede bulacağımı biliyordum.

Bitkin Leen'e sordum, "Gecenin bu saatinde ayağıma uyacak bir çift pabuç nereden bulabilirim, söyler misiniz?"

Sesi, benim bir sonraki durağımdan, Grand Central İstasyonu'nun altındaki mahzenden geliyor gibiydi. "Sorun değil," dedi.

23

Tek başıma kaldığımda yaptığım ilk iş, anımsadığım kadarıyla, kimsenin beni izlemediğini iyice denetledikten sonra demir merdivenden mahzene inmek oldu. Her iki basamakta bir, "Benim, Ben Walter," diyordum usul bir sesle, onu yatıştırırcasına, "Ben Walter'ım Mary Kathleen. Walter geliyor."

Nasıl pabuç bulmuştum peki? Küçük fiyonglarla süslü siyah rugan bale pabuçları vardı ayağımda. Arpad Leen'in on yaşındaki oğlu küçük Dexter vermişti. Ayağıma tamtamına uymuştu pabuçlar. Dexter, bale okuluna giderken almış. Artık giymiyormuş. Çünkü ana-babasına ilk başarılı ültimatomunu çekmiş: Bale okuluna gitmesi için üstelerlerse canına kıyacağını söylemiş.

Ne sevimli bir oğlandı – hele oturma odasındaki havuzda yüzüp de pijamasıyla bornozunu giydikten sonra. Küçücük ayaklarına pabuç bulamayan ufak tefek bir ihtiyara nasıl ilgi ve sevecenlik göstermişti. Sanki ben peri masallarındaki sevimli cücelerden biriydim; o da, cüceye sihirli pabuçlarını armağan eden bir yavru prens.

Ne güzel çocuktu. İri kahverengi gözlüydü. Saçları, kara lülelerden oluşmuş bir taçı andırıyordu. Böyle bir oğlum olması için neler vermezdim. Tabii sanırım oğlum da, Arpad Leen gibi bir baba uğruna birçok şeyini gözden çıkarırdı.

Doğruya doğru.

"Benim, bak Walter, Mary Kathleen," diye seslendim yine. "Bak, Walter geldi." Merdivenin dibinde, her şeyin pek de yolunda gitmediğini gösteren ilk ipucuna rastladım. Bloomingdale'den alınma bir alışveriş torbası devrik duru-

yordu, açık ağzından paçavralar, bir taş bebek kafası, bir de RAMJAC yayınlarından Vogue dergisi taşmıştı dışarı.

Torbayı düzelttim, içindekileri yerleştirdim, sanki taşanları geri tıkmakla işleri yeniden düzene sokuyordum. Tam o sırada, bir kan lekesi gördüm. İşte bunu düzene koyma olasılığı yoktu. Az ötede lekelerin sayısı gittikçe artıyordu.

Burada gerilimi boşu boşuna uzatmak, okurları ürpertmek, elleri kesilmiş Mary Kathleen'le karşılaştığım onun kanlı bileklerini bana doğru salladığı izlenimi uyandırmak istemiyorum. Aslında Vanderbilt Caddesi'nde bir taksi, ona yandan bindirmişti, o da iyiyim, hiçbir şeyim yok diyerek doktor yardımı istememişti.

Gelgelelim hiç de iyi değildi durumu.

Burada kara bir gülmece söz konusu ama inandırıcı kanıtlarını size sunmam olanaksız. Büyük bir olasılıkla, Mary Kathleen'i kendi taksilerinden biri ezmişti.

Burnu kırılmıştı, kan oradan akmıştı yere. Daha da kötü kırıklar vardı. Tek tek sayamam şimdi. Mary Kathleen'in kırılan parçalarının bir dökümü hiç yapılmadı ki.

Tuvalete saklanmıştı. Kan lekelerinden izini buldum.

İçerdekinin kimliği konusunda kuşkum kalmamıştı. Kapının altından basket pabuçları görünüyordu.

Hiç değilse bir ceset yoktu karşımda. Adımı ve kötü bir niyetim olmadığını fısıldadığımda, sürgüyü açtı. Tuvalette işini görmüyordu, yalnızca kapağın üstünde oturuyordu. İşini görse de ne fark ederdi zaten, yaşamı süresince tattığı alçalmaların son sınırındaydı nasılsa. Burnunun kanaması dinmiş, kurumuş kanlardan geriye bir Adolf Hitler bıyığı kalmıştı.

"Zavallı kadın!" diye haykırdım.

Durumunu umursadığı yoktu. "Gerçekten de öyleyim galiba," dedi. "Anneciğim de öyleydi." Annesi, biliyorsunuz radyum zehirlenmesinden ölmüştü.

"Ne oldu sana?" dedim. —

Taksinin nasıl çarptığını anlattı. Biraz önce Arpad Leen'e bir mektup yollamış, telefonla verdiği buyrukları pekiştirmişti.

"Bir cankurtaran çağırayım," dedim.

"Hayır, hayır," dedi. "Burada kal, burada kal."

"Ama yardım istemek gerek!" diye haykırdım.

"Artık geçti," dedi.

"Hastalığın ne olduğunu bile bilmiyoruz," dedim.

"Ölüyorum Walter," dedi. "O kadarını bilmek yeter."

"Yaşadığın sürece umudunu yitirmezsin," dedim ve yukarı koşmaya hazırlandım.

"Sakın bir daha beni yalnız bırakmaya kalkışma," dedi.

"Ama seni kurtaracağım!" dedim.

"Önce söyleyeceklerimi dinlemek zorundasın!" dedi. "Burada oturduğum sürece düşündüm. 'Tanrım,' dedim kendi kendime, 'başıma bütün bu gelenlerden sonra, uğrunda ter döktüğüm davalardan sonra, son sözlerimi bile duyacak kimse olmayacak yanımda.' Şimdi bir cankurtaran çağırsan, içindekilerden hiçbiri İngilizce bilmeyecektir."

"Seni nasıl rahatlatabilirim?" dedim.

"Rahatım ben," dedi. Sözünde doğruluk payı da vardı doğrusu. Kat kat giysilerinin altında gövdesi sıcacıktı. Küçük başı, tuvaletin bir köşesine yaslanmıştı, altına paçavralardan bir yastık sıkışmıştı.

Bu arada çevremizi kuşatan kaya parçasında bir homurtudur gidiyordu. Tepemizde, biri daha göçmek üzereydi: Birleşik Devletler'in demiryolu sistemi. Yarı yıkık lokomotifler, tepeden tırnağa hurda yolcu vagonlarını istasyona getirip götürüyorlardı.

"Sırrını biliyorum," dedim.

"Hangisini?" dedi. "Öyle çok ki sırlarım."

Onun RAMJAC'ın en büyük paydaşı olduğunu bildiğimi söylediğimde büyük bir gerilim anı yaşayacağımızı sanmıştım. Oysa tam bir fiyasko oldu. Daha önce bana söylemişti, ben duymamıştım.

"Sağır mısın sen Walter?" dedi.

"Şimdi duyabiliyorum sesini," dedim.

"Her şey bir yana," dedi, "son sözlerimi avaz avaz haykırmak zorunda mıyım?"

"Hayır," dedim. "Ama şu son sözler konusunun bir daha açılmasını istemiyorum. Öyle zenginsin ki Mary Kathleen! İstersen bir hastaneyi kapatabilirsin – seni iyileştirmelerini buyurabilirsin!"

"Nefret ediyorum yaşamdan!" dedi. "Herkesin yaşamını düzeltmek adına elimden her geleni yaptım ama galiba kimsenin tek başına göğüsleyebileceği bir iş değil bu. Çabalamaktan bezdim, şimdi uyumak istiyorum."

"Ama böyle yaşamak zorunda değilsin ki!" dedim. "Sana bunu söylemeye geldim. Seni koruyacağım Mary Kathleen. Sonuna kadar güvendiğimiz adamlar tutacağız. Howard Hughes, Mormonlar tutmuştu – ahlâk düzeylerinin yüksekliğini gözönünde bulundurarak. Biz de Mormonlardan adam tutarız."

"Ah Walter," dedi, "sen Mormonları denemediğimi mi sandın?"

"Demek denedin?" dedim.

"Bir zamanlar boğazına kadar Mormon'a batmıştım," dedi. Ve o güne kadar duyduğum en iç karartıcı öyküyü anlattı.

Pahalı bir yaşam sürdürdüğü, büyük servetinin tadını az da olsa çıkarmanın yollarını aradığı bir dönemde başından geçmiş. Bir yığın insanın, fotoğrafını çekmek, yakalayıp işkence etmek istediği ya da öldürmeye can attığı bir ucubeymiş o zamanlar. İnsanlar onu elleri ya da parası uğruna, aynı zamanda öc almak için de öldürmeyi kuruyorlarmış. Unutmayalım, RAMJAC, birçok iş kolunu çalmış, silip süpürmüş, küçük ve zayıf ülkelerde hükümetlerin alaşağı edilmesine de katkıda bulunmuş bir kuruluştu.

Mary, gerçek kimliğini sadık Mormonlarından başka kimseye açıklamamış ama o arada hep iş kovalamak zorun-

daymış. Bir ara Nikaragua, Managua'daki RAMJAC otellerinden birinin taraça katında kalıyormuş. O katta yirmi lüks daire varmış, yirmisini de tutmuş. Alt kattaki merdivenlerin başına Arapahoe'nun kemerine örülen kaba duvardan örülmüşmüş. Asansörlerden yalnız biri taraça katına çıkıyormuş, onda da bir Mormon çalışıyormuş.

Otelin işletmecisi bile Mary'nin asıl kimliğini bilmiyormuş sözde. Gelgelelim Managua'da herkes onun kim olabileceğini anlamıştır kuşkusuz.

Her neyse: Mary, bir gün ansızın tek başına kenti gezmeye karar vermiş, yıllardır unuttuğu bir keyfi kısa bir süre için de olsa yeniden tadabilmek, sıradan bir insan olmak umuduyla. Takma saçını, kara gözlüklerini takmış.

Bir park sırasında ağlayan, orta yaşlı bir Amerikalı kadınla dostluk kurmuş. Kadın, St. Louisliymiş. Bir yolculuk acentesinin öğütlerine uyarak ikinci balaylarını Nikaragua'da geçirmeye karar vermişlermiş karı-koca. Kocası, o sabah amipli dizanteriden ölmüşmüş.

Mary Kathleen, kadıncağıza haber vermek üzere odasına gittiğinde onu yerde, bir perde kordonuyla boğulmuş bulmuş. En korkuncu da: kadını öldüren onu Mary Kathleen samyormuş. Cesedin elleri bileklerden kesikmiş. Elleri hiçbir yerde bulamamışlar.

Mary Kathleen bu olaydan sonra hemen New York City'ye dönmüş. Waldorf Kulesindeki odasından, dürbünle alışveriş torbalı kadınları gözlemeye başlamış. İşe bakın, Genelkurmay Başkanı Douglas Mac Arthur, bir kat üstünde oturuyormuş.

Mary, hiç dışarıya çıkmıyormuş, ne konuk geleni varmış ne de kendisi konuk gidiyormuş. Otel çalışanlarının odasına girmeleri yasakmış. Mormonlar, aşağıdan yemek getiriyor, yatağını düzeltiyor, temizlik işlerini görüyorlarmış. Yine de bir gün tehdit mektubu almış. İç çamaşırlarının üstünde pembe, kokulu bir zarf bulmuş. Mektubu yazan, kim olduğunu bildiğini ve Guatemala'daki yasal hükümetin devril-

mesinden onu sorumlu tuttuğunu bildiriyormuş. Oteli havaya uçuracakmış.

Mary Kathleen'in canına tak demiş. Bağlılıkları su götürmeyen yine de kendisini yeterince koruyamayan Mormon'larına yol vermiş. Çöp tenekelerinde bulduğu paçavraları kat kat giyinerek kendini korumaya başlamış.

"Para seni böylesine mutsuz ettiyse," dedim, "neden bağışta bulunmadın?"

"Bulunuyorum!" dedi. "Ben öldükten sonra sol pabucuma bak Walter. Orada vasiyetnamemi bulacaksın. RAMJAC Anonim Şirketi'ni asıl sahiplerine, Amerikan halkına bırakıyorum." Gülümsedi. Bu göksel mutluluğun, mor diş etleri ve birkaç çürük diş aracılığıyla sergilenmesi içler acısıydı.

Daha ölmediğini sanıyordum. Ölmemiş gerçekten.

"Mary Kathleen--" dedim.

"Daha ölmedim," dedi.

"Artık gidip yardım istemem gerek," dedim.

"Gidersen ölürüm," dedi. "Sana şimdiden söz veriyorum. İstediğim zaman ölebilirim artık. Zamanı ben seçeceğim."

"Kimse zamanı kendi seçemez," dedim.

"Alışveriş torbalı kadınlar seçebilirler," dedi. "Bizim ayrıcalığımız da bu. Ne zaman ölmeye başladığımızı bilemeyiz. Ama bir başladık mı da Walter, istediğimiz anı seçebiliriz. Şu anda, ona kadar sayıp sonra ölmemi ister miydin Walter?"

"Hayır, ne şimdi ne sonra," dedim.

"Öyleyse yanımda kal," dedi

Kaldım. Başka ne yapabilirim?

"Bana sarıldığın için sana teşekkür emek isterdim," dedi.

"Ne zaman istersen söyle, sarılayım," dedim.

"Günde bir kere sarılsan yeter," dedi. "Bugünlük sarılma hakkımı aldım."

"Sen, gerçekten seviştiğim tek kadınsın," dedim. "Anımsıyor musun?"

"Sarılışlarını anımsıyorum," dedi. "Beni sevdiğini söyleyişini anımsıyorum. Hiç kimse daha önce böyle şey söylememişti bana. Zavallı annem sık sık söylerdi – ölmeden önce."

Az kalsın yine ağlamaya başlayacaktım.

"Sözlerinin ciddi olmadığını biliyorum," dedi.

"Ciddiydi, ciddiydi," diye karşı çıktım. "Ah Tanrım – ciddi söylemiştim."

"Zararı yok," dedi. "Kalpsiz doğmuşsan, suç sende değil. Hiç değilse, yürekli insanların inandıkları değerlere inanmaya çalıştın – yani yine de iyi bir insan sayılırsın."

Soluk almıyordu artık. Gözlerini de kırpmıyordu. Ölmüştü.

SONSÖZ

Bu kadarla bitmedi. Her zaman, söylendiğinden fazladır.

Özgürlüğün tadını çıkardığım ilk uzun günün akşamı saat dokuzdu. Daha üç saatim vardı. Yukarı çıktım, polis memuruna zemin katta ölü bir alışveriş torbalı kadın gördüğümü bildirdim.

Memur görevinden ötürü güç inanır olmuştu. "Daha yeni bir şey söyleyemez misin?" dedi.

Ben de tıpkı sıradan ve sadık bir hayvanın yapacağı gibi zemin katta, ihtiyar dostumun cesedi başında cankurtaranların gelmesini bekledim. Oldukça uzun sürdü, öldüğünü bildirmiştim çünkü. Vardıklarında, ölü katılaşmaya başlamıştı. Onların da dikkatini çekti. Neden söz ettiklerini sormak zorunda kaldım, İngilizce konuşmuyorlardı çünkü. Anadilleri Urducaymış. Pakistanlıymışlar ikisi de. İngilizceyi az biliyorlardı. Yani Mary Kathleen benim yanımda değil de onların yanında son nefesini verseydi, kadıncağızın son anda zırvaladığını ileri süreceklerdi kuşkusuz.

İçimde kabaran gözyaşlarını dindirmek amacıyla onlara Urduca üstüne birtakım sorular sordum. Hemen her ülkedekiyle atbaşı gidebilecek bir yazınları varmış; dilin kökleri, Cengiz Han sarayında uydurulan cılız, çirkin ve yapay bir dildeymiş. Başlangıçta, askeri bir amaçla yaratılmış bu dil. Moğol İmparatorluğu'nun dört bir yanındaki yüzbaşıların askerlere anlayabilecekleri buyruklar vermelerini sağlıyormuş. Sonraları şairlerin dilinde incelmiş.

Beşikten mezara, öğrenmenin sonu yok.

Polislere Mary Kathleen'in genç kızlık adını verdim. Kendi adımı da verdim. Polisi atlatmak gibi bir niyetim

yoktu. Ama Bayan Jack Graham'in öldüğünü açıklamaya hazır değildim. Bu açıklama bir çığ etkisi yapabilirdi.

Gezegenimizde bu çığı başlatacak tek kişi bendim. Daha başlatmaya hazır da değildim. Kimilerinin ileri sürdüğü gibi kurnazlık etmemiştim aslında. Çığ gibi doğal felâketlerden oldum bittim korkarım.

Tılsımlı bale pabuçları giymiş zararsız bir cüce olarak Hotel Arapahoe'ya doğru yürüdüm. O gün, yığınla sap samana karışmıştı, yığınla saman da sapa. Ve bu karışma işlemi daha yeni başlıyordu.

Isreal Edel, Arpad Leen'in evine çağırıldığından, masasında yeni bir gece bekçisi vardı. Bu yeni bekçi, az önce eski bekçinin yerini doldurmak üzere gönderilmişti. Asıl işi, yine RAMJAC otellerinden Carlyle'da danışma bölümündeydi. İyi giyinmişti, tiril tirildi. Orospularla, cezaevlerinden ve akıl hastanelerinden yeni fırlamış kaçıklarla uğraşmak ağırına gidiyordu.

Bana açıklamak zorluğunu duydu: Carlyle'in adamıydı o, burada geçici olarak görev yapıyordu. Yoksa öyle biri değildi.

Adımı söylediğimde, benim adıma bir paket bir de not bırakıldığını bildirdi.

Polisler pabuçlarımı yollamışlardı, çekmecemdeki klarnet parçalarını da almışlardı. Not, Arpat Leen'dendi. Mary Kathleen'in ceketimin iç cebinde duran vasiyetnamesi gibi bu da el yazması bir belgeydi. Karıştırım Doktoru diplomam da iç cebimdeydi. Yağmurluğumun cepleri, Mary Kathleen'in pabuçlarından çıkan öteki nesnelerle tepeleme doluydu. Cepten çok heybeye benziyorlardı.

Leen, mektubu benden başka kimsenin görmemesi gerektiğini yazıyordu. Evindeki karışıklık sırasında, bir türlü bana özel bir iş önerme fırsatını bulamadığını söylüyordu. Bir zamanlar sahibolduğu Sıla Ezgileri Plakçılık Şirketi'nden hoşnut kalacağımı umuyordu. Artık The New York Times, Universal Pictures film şirketi, Ringling Bros, Barnum ve

Bailey mağazası ile Dell Yayımcılık da bu şirkete katılmışmış. Bir de kedi-maması şirketi varmış ama canımı üzmeme değmezmiş, çünkü nasılsa yakında Genel Gıda Bölümü'ne aktarılacakmış. Bir zamanlar Times'ınmış şirket.

"Bu iş, gönlünüze göre değilse," diye yazıyordu Leen, "gönlünüze göre olanı buluruz. Aramıza Bayan Graham'la görüşen birinin katılmasından ne kadar büyük kıvanç duyduğumu bilemezsiniz. Lütfen kendisine en derin saygılarımı iletin."

Bir de not eklemişti. Ertesi sabah saat on birde Morty Sills adında biriyle benim adıma bir görüşme ayarlamışmış, tabii hoşgörüme sığınarak. Altta bir adres yazılıydı. Sills'i RAMJAC personel müdürlerinden falan sanmıştım. Meğer terziymiş.

Walter F. Starbuck bir kere daha bir mültimilyoner aracılığıyla özel terziye gönderiliyordu işte, kusursuz bir centilmenin inandırıcı bir kopyasına dönüştürülmek amacıyla.

***

Ertesi sabah çığ korkusunu daha atlatmamıştım. Dört bin dolar eklenmişti cebimdeki paraya, bal gibi hırsız sayılırdım. Mary Kathleen, basketbol pabuçlarına dört adet bin dolarlık astar geçirmişti.

Gazetelerde Mary Kathleen'in ölüm haberine rastlamıyordu. Neden rastlansındı ki? Kimin umurundaydı? Sarah Clewes'un hastasının – hani şu kalbi hasta kadının ölüm ilânı vardı. Geride üç çocuk bırakmıştı. Kocası, bir araba kazasında bir ay önce ölmüştü, çocukları öksüz kalmışlardı.

Morty Sills, takım elbise için ölçülerimi alırken, Mary Kathleen'e kimselerin sahip çıkmaması kanıma dokunmaya başlamıştı. Clyde Carter da oradaydı, Atlanta uçağından yeni inmişti. Arpad Leen ile görüşmeden önce yeni takımlar diktirmek üzere buraya yollanmıştı.

Ödü kopuyordu.

Korkmamasını söyledim.

Yemekten sonra doğru morga gidip ölüye sahip çıktım. Kolay oldu. O küçücük gövdeyi benden başka kim isterdi ki? Kandaşı bile yoktu. Tek dostu bendim.

Son bir kere gövdeye baktım. Bir hiç bile değildi. İçinde kimse yoktu: "Kapı duvar!"

Bir köşe ötede bir ölü kaldırıcısı buldum. Gövdeyi aldı, pakladı, göze hoş görünen bir tabuta yerleştirdi. Gömme töreni yapılmadı. Morriston, New Jersey'de betondan dev bir kovanın peteğindeki gömütüne kadar eşlik etmedim tabuta. O sabah Times'da gömütlüğün bir ilânı çıkmıştı. Her petekte, üstünde sahibinin adı kazılı tatlı, küçük bir bronz kapak varmış.

İki yıl sonra o kapılardaki yazıları kazan adamın sarhoş araba kullanmaktan tutuklanacağını, sonra da şerif yardımcısının adına takılacağını nereden kestirebilirdim? Kazıcı, bu olağanüstü ada daha önce bir kere, kasvetli işini sürdürdüğü sırada rastlamıştı. Onu tutuklayan Morris County Şerif Yardımcısının adı. Francis X. O'Looney idi.

O'Looney, sonraları kovandaki kadınla arasında bir kanbağı olup olmadığını merak etmiş.

Gömütlüğün silik kayıtlarından yararlanarak Mary Kathleen'in izini ta New York City'ye kadar sürmüş. Orada ölü kadının parmak izlerini almış. Tutuklanmış ya da akıl hastanesine kapatılmış olması gibi uzak bir olasılığı da hesaba katarak parmak izlerini F.B.I.'a göndermiş.

RAMJAC'ın kaçınılmaz çöküşü işte böyle başlıyordu.

***

Olayın dolaylı olarak önem kazanan bir yanı da vardı. O'Looney, Mary Kathleen'in gerçek kimliğini öğrenmeden çok önce onun gençlik imgesine vurulmuştu. İşe bakın, düşündükleri de hepten yanlıştı. Kız uzun boylu, etli butlu, kara saçlıydı. Şerif yardımcısı, kızın tekinsiz bir konakta ka-

çık bir milyonerin emrinde çalışan zavallı bir göçmen olduğunu hem bu kaçık adama garip bir biçimde kapıldığını hem de ondan nefret ettiğini düşünüyordu; kızı aşağılayarak ölümünü hazırlayan, işte o canavardı.

Bütün bu ayrıntılar, O'Looney'nin otuz iki yaşındaki karısının açtığı boşanma davası sırasında ortaya çıktı. Gazetelerde bir hafta süreyle baş sayfalarda yer aldı. O'Looney, zaten daha önce üne kavuşmuştu. Gazeteler ona, "RAMJAC'ın işini bitiren adam" gibisinden sıfatlar yakıştırmışlardı. Şimdi de karısı, kocasının bir ölü yüzünden kendisine ilgi göstermemesinden yakınıyordu. Artık onunla yatmıyormuş. Dişlerini fırçalamıyormuş. İşine sürekli geç gidiyormuş. Dede olduğu umurunda değilmiş, bebeğe daha bir kerecik bakmamış bile.

O'Looney'nin en sağlıksız yanı, bir zamanın Mary Kathleen'i üstüne doğru bilgiler edindikten sonra da ilk imgeye duyduğu aşkı sürdürmesiydi.

"Kimse onu benim elimden alamaz," diyordu, "O, benim en değerli varlığımdır."

Duyduğuma göre, zavallının işine son verilmiş. Karısı da yeni bir dava açıyormuş – bu sefer, kocasının kurduğu düşün sinemaya aktarılması karşılığında gelecek servete ortak çıkmak istiyor. Film, Morristown'daki tekinsiz bir konakta çekilecekmiş, dedikodu sütunlarına bakılırsa, İrlandalı göçmen kızı oynayacak genç, yetenek yarışmasıyla saptanacakmış. Al Pacino, Şerif O'Looney rolüne şimdiden peki demiş. Kevin McCarthy de kaçık milyoneri canlandıracakmış.

***

Çok uzattım, hadi sadede yani kodese döneyim. Mary Kathleen'in kalıntıları üstüne kurduğum eğlenceli oyun, aslında kendi başına belli bir suç oluşturmuyordu, cesetlerin, ayaküstü atıştırılan lokmaların geğirtileri kadar söz

hakkı vardır. Yine de edim, New York Eyaleti Ceza Yasası'nın 190.30 sayılı Maddesi ışığında ele alındığında, ağır suç kapsamına girebiliyordu. Bu madde, yasalara karşı gelerek vasiyetname saklamakla ilgili.

Ben de vasiyetnameyi RAMJAC'ın bir yan kuruluşu olan Hanover Fabrikatörler Tröstü'nün kasalarından birine gömmüştüm.

Küçük köpeğime efendisinin bir süre evden uzaklaşacağını anlatmaya çalıştım – 190.30'uncu maddeyi çiğnemek suçundan. Ona yasaların uyulmak üzere yazıldığını açıkladım. Hiçbir şey anlamıyor. Sesimi seviyor. Her ağzımdan çıkanı iyi haber sanıyor. Kuyruğunu sallıyor.

***

Hızlı bir yaşam sürdüm evet. Düşük faizle borçlanarak şirket garantisiyle çift katlı bir ev aldım. Kredi seçeneklerimi paraya dönüştürerek giysi ve mobilya ayarladım. Metropolitan Operası ile New York City Balesi'nden çıkmaz oldum, lüks arabalardan hiç inmedim.

Evimde RAMJAC'ın yazarları, plakçıları, sinema oyuncuları ve sirk cambazları onuruna özel çağrılar düzenledim – İsaac Bashevis Singer, Mick Jagger, Jane Fonda, Günther Gebel Williams falan geldiler. Hoşça vakit geçirdik. RAMJAC'ın Marlborough Galerisi ile Amerikalı Sanatçılar Birliği'ni ele geçirişinden sonra, çağrılarıma ressamlarla yontucular da katıldılar.

RAMJAC'ta başarılı mıydım? Benim görev aldığım süre içinde, bizim bölüm, bünyesinde gizli ya da açık olarak barındırdığı kuruluşları da katarsak, tam on bir adet platin plak, kırk-iki altın plak, yirmi-iki Oscar Ödüllü, on bir adet Yılın Kitabı Ulusal Ödüllü, iki Amerika Lig Birinciliği, iki Yerel Lig Kupası, iki Dünya Beyzbol Birinciliği, elli müzik ödülü kazandı – sermayenin yüzde yirmi üçü oranında kârın altına hiç düşmeksizin. Öyle ki; sonunda kedi-maması

şirketinin benim bölümden alınıp Genel Gıda'ya aktarılmasını önlemek için, şirket içinde amansız bir savaş verdim. Kıran kırana. Gerçekten öfkelenmiştim.

Kaç kere Nobel yazın ödülünü ramak kala kaçırdık. Ama iki ödüllümüz vardı zaten: Saul Bellow ile Bay Singer.

Yaşamım süresince ilk kere Kim Kimdir dergisine girdim. Ama Kim Kimdir'i denetleyen Gulf and Western'ı benim bölümüm denetlediğine göre, bu yengide biraz burukluk payı da var. Cezaevi günleri ve oğlumun adı dışında her şeyi açıkça yazdım: nerede doğduğumu, nerede okuduğumu, üstlendiğim görevleri, karımın kızlık soyadını.

***

Peki taptığı kadın-erkek kahramanlarla yüzyüze gelip iki çift lâf edebilsin diye oğlumu bu partilere çağırdım mı dersiniz? Hayır. Peki, ya ben Times'ın patronluğuna getirildiğimde, o işinden ayrıldı mı? Hayır. Mektup ya da telefonla kutlama girişiminde bulundu mu? Hayır. Peki ya ben onunla bir bağlantı kurmaya çalıştım mı? Bir kerecik. Leland ve Sarah Clewes'un zemin kattaki evlerindeydim. Epey içmiştim: pek sevmediğim, sık yapmadığım bir şey. Oğlum ne kadar yakınımdaydı. Oturduğu kat, bir kilometrecik tepemdeydi.

Sarah, telefon etmeye zorladı beni.

Oğlumun numarasını çevirdim. Akşam, saat sekiz sularıydı. Torunlarımdan biri açtı, adını sordum.

"Juan," dedi.

"Ya soyadın?" dedim. Karımın vasiyeti uyarınca Juan ile kardeşi Geraldo, karımın babasının Viyana'daki sahaf dükkânın Nazilerce talan edilmesi karşılığında Federal Alman Hükümeti'nden tazminat alıyordu, olay, Anschluss'tan yani Dokuz-yüz otuz-sekiz'de Avusturya'nın Almanya'ya katılışından hemen sonra olmuştu. Karımın vasiyetnamesi eskiydi, Walter küçücükken yazılmıştı. Avukatı, bir kuşak sürecek

vergi borçlarından kaytarabilmek için ona parayı torunlarına vasiyet etmesini salık vermişti. O aralar, karım para üstüne çok kafa yoruyordu. Ben işsizdim.

"Baban evde mi?" dedim.

"Sinemaya gitti," dedi.

Öyle rahatladım ki sormayın. Adımı bile söylemedim. Sonra ararım deyip kapattım.

***

Arpad Leen'in bana ilişkin kuşkularına gelince: herkes gibi o da az ya da çok kuşkulanmakta özgürdü. Bayan Graham'dan parmak izli mektuplar geliyordu artık. Son mektupta, Clewes'un, benim, Ubriaco'nun, Edel'in, Lawes'un, Clewes'un, Carter'in ve Fender'in başkan yardımcılıklarına getirilmemiz istenmişti. Ondan sonra da ses-soluk çıkmamıştı. Ne var ki daha önceleri de ses-soluk çıkmayan dönemler olmuştu. Biri, iki yıl sürmüştü. Bu arada Leen, Mary Kathleen'in kendisine Dokuz-yüz yetmiş-bir yılında yolladığı bir mektubun ışığında çalışmıştı; mektupta yalnızca "al" yazıyordu, "al, al."

Mary, hiç kuşkusuz en uygun adamı işin başına geçirmişti. Arpad Leen almak ve yine almak için dünyaya gelmişti.

Ona kıvırdığım en büyük yalan hangisiydi dersiniz? Bayan Graham'i haftada bir kere gördüğümü, kendisinin mutlu, sağlıklı ve işlerin gidişinden hoşnut olduğunu söylemiştim.

Büyük jüri önünde de belirttiğim gibi: Bayan Graham üstüne ne söylesem, bana inanmaya hazır bir hali vardı.

Bu adamcağızın gözünde tanrıbilimsel açıdan olağanüstü bir yerdeydim. Sürdürdüğü yaşam üstüne sormayı düşünebileceği temel soruların çoğunun yanıtlarını biliyordum.

Neden alsın, alsın, boyuna almak zorunda kalsındı? Tanrısı, Birleşik Devletlerin servetini Birleşik Devletler halkına

dağıtmak istiyordu da ondan. Neredeydi peki bu tanrı? Morristown, New Jersey'deydi. Tanrısı işi yürütüş biçiminden hoşnut muydu peki? Ne hoşnuttu ne de değildi, kalıbı bir güzel dinlendirmişti çünkü. Peki bundan sonra ne yapacaktı? Hizmet edecek yeni bir tanrı bulacaktı.

Böylelikle Leen'in buyruğundaki milyonlarca memurun gözünde de olağanüstü bir duruma yükselmiştim, çünkü Leen de onların tanrısıydı ve sözümona neyi neden yaptığını tamtamına biliyordu.

***

Yaa – işte bugünlerde yarısı avukat yirmi bin yeni bürokratı konuya eğilmekle görevlendiren federal hükümet, bakın neleri gözden çıkarıyor. Halkın çoğunluğu, RAMJAC'm ülkenin her taşma sahibolduğunu sanıyordu önceleri. Şirketin ülkede yalnızca %19, yeni beşte-birden az payı olduğunun anlaşılması tabii düş kırıklığı yarattı. Yine de RAMJAC, öbür holdinglerle kıyaslandığında, devleşiyordu. Özgür Dünya'nın ikinci dev holdingi, onun yarısı kadardı. Sıradaki öbür beş holdingse, birleştiklerinde RAMJAC'ın ancak üçte ikisini oluşturabiliyorlardı.

Gördüğüm kadarıyla, federal hükümetin satışa çıkardığı bütün elma şekerlerini alacak serseri dolarlar yüzüyor ortaklıkta. Birleşik Devletler Başkanı, yıllar yılı dünya yüzeyine ne kadar çok dolar saçılıp savrulduğuna şaştığını kendi açıkladı. Sanki gezegende yaşayan herkese, "Lütfen bahçenizi süpürün de yaprakları bana gönderin," demişti.

Dünkü Daily News gazetesinin iç sayfasında bir rıhtım fotoğrafı vardı. Rıhtımda da pamuk balyalarını andıran yığınla balya. Aslında RAMJAC'ın McDonald's Hamburgerleri Bölümü karşılığında Suudi Arabistan'dan gelen taze Amerikan paralarıymış bunlar, varil başına para bastırma gibi bir şey.

Başlık şöyleydi: "YUVAYA DÖNÜŞ!"

Bu balyaların sahibi şanslı kişi kim acaba? Mary Kathleen O'Looney'nin vasiyetine göre, Birleşik Devletler halkı.

***

Mary Kathleen'in tasarladığı barışçı yoldan ekonomik devrimin neresi mi aksıyordu bence? Bir kere, federal hükümet, RAMJAC'ın bütün iş kollarını halk yararına işletmeye hiç hazırlıklı değildi. Sonra: Salt kâr amacıyla çırpıştırılmış yığınla iş kolunun büyük çoğunluğu, halkın gereksinimlerine yabancıydı – ya da diyelim ki kasıp kavuran kasırgalar kadar anlayış gösteriyorlardı halka. Mary Kathleen, hava koşullarının beşte birini halka vasiyet etseydi de olurdu yani. Yapılarından ötürü RAMJAC'ın iş kolları, tıpkı Maderios'un, Sacco ile Vanzetti'nin elektrikli sandalyede can verdikleri gece yağan yağmur gibi insanoğlunun sevinçlerine ve tragedyalarına kayıtsızdı.

Ekonomi, incelik gözetmeyen bir hava durumudur – o kadar.

Ne büyük bir armağan ha!

***

Geçen hafta benim onuruma bir akşam yemeği verildi — bir uğurlama şöleni diyelim. Görev başındaki son günümü kutlamak amacıyla. Ev sahipleri, Leland Clewes ile güzelim eşi Sarah'ydı. Tudor City'deki zemin kattan taşınmadılar, Leland, RAMJAC'tan yılda yüz bir dolar aldığı halde Sarah özel hastabakıcılığı bırakmadı. Paralarının büyük bölümü, Öksüzlere Ev Programı'na gidiyor, bu program çerçevesinde, dünyanın çeşitli bölgelerinde güç durumlarda kalan çocuklara tek tek bakım olanağı sağlıyorlar. Galiba elli çocuğa baktıklarını söylediler. Birçoğundan gelen mektup ve fotoğrafları elden ele dolaştırdılar.

Alışmadığım bir duygu ama birçok kişinin gözünde aşağı yukarı bir kahraman katına yükseldim. Tek elimle RAMJAC'ın ömrünü iki yılı aşkın bir süre uzatmayı başardım. Mary Kathleen'in vasiyetini saklamasaydım, şölendekiler asla RAMJAC başkan yardımcıları olamayacaklardı. Beni de kulağımdan tutup kapının önüne atarlardı — zaten şu yeni ceza süresini doldurmaya ömrüm yeterse, eninde sonunda kazanacağım kimliği tez elden kazanmış olurdum: alışveriş torbalı adam.

Yine topu attım mı? Evet. Savunmama yığınla para gitti. Üstelik, Watergate davasındaki avukatlarım izimi buldular. bana yaptıkları her şeyden ötürü onlara borçluyum hâlâ

Georgia'daki eski gardiyanım, şimdi RAMJAC'ın Chrysler Hava-Isı Bölümü başkan yardımcısı, güzelim karısı Claudia ile gelmişti. "Size asla yalan söylemeyeceğim," diye başlayıp, Güney Bronx'u kalkındıracağına söz vererek Başkan dayısının bir taklidini yaptı ki gülmekten kırılıyorduk.

Frank Ubriaco da yeni karısı, on yedi yaşındaki Marilyn'le gelmişti. Frank, elli-üç yaşındadır. Bir diskotekte tanımışlar. Çok mutlu görünüyorlar. Kızın dediğine göre, Frank önce tek eline geçirdiği beyaz eldivenle kızın dikkatini çekmiş. Nedenini öğrenmek istemiş. Frank başlangıçta elinin Kore Savaşı sırasında Çin komünistlerinin alev makinesiyle yalazlandığını söylemiş ama sonradan yanığın, kendi elini kendin kızart yönteminin bir sonucu olduğunu itiraf etmiş. Tropikal balık koleksiyonu yapıyorlarmış. Tropikal balıklı bir cam sehpaları bile varmış.

Frank, McDonald's Hamburgerleri Bölümü'ne yeni bir kasa yapmış. Sayılardan anlayan işçi bulmak gün geçtikçe güçleştiğinden Frank, makideki sayıları sökmüş, yerlerine hamburger, sütlü dondurma, patates tava, Coca Cola resimleri falan koymuş. Hesabı alan, müşterinin ısmarladığı yiyeceklerle içeceklerin düğmelerine basıyormuş, toplama işlemini makine yapıyormuş.

Frank bu yüzden büyük bir ikramiye almış.

Bana kalırsa Suudi Arabistanlılar da onun peşini bırakmayacaklar.

Hâlâ Georgia'daki cezaevinde yatan Dr. Robert Fender'dan bir telgraf geldi. Mary Kathleen, RAMJAC'tan onun da başkan yardımcılığına getirilmesini istemişti ne yazık ki onu cezaevinden çıkarmanın yolunu bulamadılar. Vatana ihanet, çok ağır bir suçtu. Clyde Carter, ona benim kodese döneceğimi yazmış, bir uğurlama şöleni düzenlediklerini, bir telgraf çekmesi gerektiğini söylemiş,

Şu kadarcıktı telgrafı: "Çin-çin"

Vicuna gezegeninde oturan yargıcı konu alan o bilim kurgu öyküsünden bir alıntıydı tabii, hani şu yeni bir beden bulmak zorunda kalıp da Georgia'da kulağımdan içeri giren ve ölene kadar benim duygularımdan ve yazgımdan paçasını kurtaramayan yargıcın öyküsünden.

Öyküdeki yargıç, Vicuna'da merhabanın de elvedanın da aynı sözcüklerle söylendiğini belirtmişti: "Çin -çin"

"Çin-çin" Havai dilindeki "aloha"ya benziyor, o da hem merhaba hem elveda anlamına gelir.

"Merhaba ve elveda." Daha fazla ne söylenir ki? Dilimiz gereğinden çok geniş.

Clyde'a şu aralar Fender'ın ne yazdığını bilip bilmediğini sordum.

"Ekonomi üstüne bir bilim-kurgu romanı," dedi.

"Peki hangi takma adı kullanacağını söyledi mi?" dedim.

"'Kilgore Trout'," dedi Clyde.

***

Sadık sekreterim Leorna Boders ile kocası Lance de oradaydılar. Lance bir meme ameliyatı geçirmişti yakında. Bu ameliyatı olan her iki yüz kişiden biri erkekmiş.

Beşikten mezara, öğrenmenin sonu yok!

Şölenimizde bulunmaları gerektiği halde gelmeyi göze almayan başka arkadaşlar da vardı RAMJAC'tan. Benimle

dost oldukları açığa çıkarsa, saygınlıklarını, böylelikle de yönetici sıfatıyla geleceklerini ateşe atmaktan korkmuşlardı.

Ünlü çağrılarıma katılanlardan da telgraflar gelmişti — John Kenneth Galbraith'ten, Salvador Dali'den, Erica Jong'dan, Liv Ullmann'dan, v.b., v.b.

Hiç unutmam Robert Redford şöyle yazmıştı telgrafında: "Sakın koyverme."

Telgraflar pek o kadar içtenlikli değildi doğrusu. Sonraları, sorgusu sırasında belirttiğine göre, Sarah bir hafta süreyle telgraf dilenmiş ondan bundan.

Arpad Leen, Sarah aracılığıyla yalnızca benim duymam gereken bir not göndermişti: "Nefis bir gösteri." Bir milyon anlama çekebilir.

RAMJAC'ın parçalanışını başkan koltuğundan izlemiyordu artık. Bir süre önce, Monako'da yeni kurulan BIBEC adındaki bir şirketin satın aldığı Amerikan Telefon ve Telgraf Şirketi'ne geçmişti. Şimdiye kadar kimsecikler BIBEC'in kim ya da ne olabileceğini öğrenemedi. Bazıları, Rus parmağı diyor.

Neyse, hiç değilse bu sefer cezaevinin dışında da gerçek dostlarım olacak.

Sofranın ortasına bir çanak içinde sarı laleler yerleştirilmişti. Yine Nisan'dı aylardan.

Dışarda yağmur yağıyordu. Doğanın sevecenliği üstündeydi.

***

Sofrada baş köşeye, ev sahibemiz hastabakıcı Sarah Clewes'un sağına oturmuştum. Âşık olduğum dört kadından en rahat konuşabildiğim oydu. Belki de ona hiçbir konuda söz vermemiş, böylece onu küçük düşürmemiştim de ondan. Tanrım, oysa anneme, zavallı karıma, zavallı Mary Kathleen'e neler neler söz vermiştim...

Bizim Isreal Edel'le pek-güzelim-olmayan karısı Norma da vardı. Pek-güzelim-değil deyişimin nedeni basit, benden

hep nefret emiştir o kadın. Nedenini bilmiyorum. Ona hiç kabalık etmedim, üstelik kocasının mesleğindeki değişiklik yüzünden ağzı kulaklarına varıyor. Ben olmasaydım, kocası daha gece bekçisiydi. Edel'ler, Isaac'ın kazandığı paranın tümünü Brooklyn Tepeleri'nde kumtaşından bir villanın onarımına harcıyorlar. Yine de kadın bana her baktığında, kedinin pençesine düşmüş bir kırpıntıymışım gibi geliyor. İçinden çıkılmaz bir şey. Belki de azıcık fittırmıştır kadın. Bir yıl önce ikiz çocuk düşürdü. Belki de o yüzdendir. Yani bu olayın sonucunda kimyasal bir dengesizlik başlamıştır bedeninde. Kimbilir?

Tanrıya şükür, şölende benim yanımda oturmuyordu. Başka bir zenci hanım oturuyordu. RAMJAC'ın eski sürücüsü Cleveland Lawes'un güzelim karısı Eucharist Lawes. Kocası, Trancisco Bölümü'nün başkan yardımcılarından. Karısının adı da gerçekten Eucharist. Anlamı, mutlu teşekkür'müş, doğrusu neden zamanımızda çiftler, kızlarına bu adı daha sık takmıyorlar şaşıyorum. Herkes ona "Ukey" diyor.

Ukey, Güney özlemi çekiyor. Güneylilerin daha dost canlı, daha gevşek, daha doğal olduklarını söyledi. Cleveland'in emekliliğini Atlanta dolaylarında bir yerde geçirmesini istiyordu, özellikle Trancisco Bölümü, Uluslararası Oyunalanları Şirketi'nce satın alındıktan sonra. Herkes bu şirketin bölgede Mafia cephesini oluşturduğunu biliyor. Ama kanıtlanamıyor.

Benim bölüme de I.G. Farben diye bir Batı Alman şirketi el atmıştı.

"Eski RAMJAC'ın yerinde yeller esecek," dedim Ukey'e, "Orası kesin."

Armağanlar verildi — bazıları budalacaydı, bazıları akıllıca. Isreal Reed, lâstikten yapılma düdüklü bir dondurma külâhı verdi — küçük köpeğim oynasın diye; köpeğim dişi bir Lhasa, altından yapılma sapsız bir toz fırçasını andırıyor. Gençken hiç köpeğim olmadı, Alexander Hamilton McCone

köpeklerden nefret ederdi. Bu, yakından tanıdığım tek köpek — geceleri benimle yatıyor. Horluyor. Karım da horlardı.

Başka köpeklerle hiç çiftleştirmedim, gelgelelim veterinerimiz Dr. Howard Padwee, bizimkinin yalancı gebelik saplantısına kapıldığını, lâstik külâhı da eniği sadığını ileri sürüyor. Köpeğim, külâhı dolaplara saklıyor. Bir yukarı kata taşıyor bir aşağı kata. Süt bile salgılamaya başladı. Huyundan vazgeçsin diye iğne yapmak zorunda kalıyoruz.

Doğa'nın, lâstik bir dondurma külâhı yüzünden hayvancağızın başına ne ciddi bir dert açtığını ibretle gözlemliyorum — altı üstü, kahverengi bir lâstik külâhla pembe lâstikten bir dondurma. Kimbilir ben de ne çerden çöpten şeylerle aynı derecede ciddi bağlantılar kurmuşumdur düşünüyorum da. Hiç önemli değil. Buraya belli bir amaçla getirilmedik zaten, kendimiz bir amaç uydurmazsak tabii. Bakın, bundan hiç kuşkum yok. Yani böyle yaşamış olmak yerine altmış yıl süreyle lâstik bir dondurma külâhını dolap dolap gezdirseydim de, patlamaya hazır evrendeki insanlık durumu bir milimcik değişmezdi.

Clyde Carter ile Clewes ortaklaşa daha pahalı bir armağan almışlar: Satranç oynayan bir bilgisayar. Bir sigara tabakası büyüklüğünde, yerin çoğunu da satranç taşları kaplıyor. Bilgisayarın kendisi bir sigara paketi kadar. Adı "Boris"miş. Boris'in dar uzun küçük bir penceresi var, hamlelerini oradan bildiriyor. Benim hamlelerimle gırgır bile geçebiliyor. "Ya?" diyor; ya da "Bu oyunu önceden oynamış mıydın sen?" ya da "Beni yakacak mısın?" "Tuzak mı bu?" falan diyor.

Hekesin bildiği satranç sataşmaları bunlar. Harvard öğrenimi uğruna bir satranç makinesi olmayı kabullendiğim günlerde, Alexander Hamiton McCone ile bu soğuk şakaları durmaksızın yinelerdik. Boris o günlerde varolsaydı, ben herhalde Western Reserve'e gider, sonradan da ya vergi tahakkuk memuru ya kereste deposu yöneticisi ya sigortacı

ya da öyle bir şey olurdum. Oysa bugün Hitler'in en sevdiği piyanist Putzi Hafstaengl'den sonra adı kötüye çıkmış ikinci Harvardlıyım.

Hiç değilse avukatlar gelip bütün parama el koymadan önce Harvard'a on bin dolar bağışta bulunabildim.

***

İşte şimdi konukların onuruma kaldırdıkları kadehlere karşılık iki çift lâf etme sıram gelmişti. Ayağa kalktım. Bir damla içki içmemiştim.

"Ben sabıkalının tekiyim," dedim. Sözcüğü, "suç işlemeye, toplum-dışı davranışlar göstermeye yatkın kişi," diye tanımladım.

"Yarayışlı bir sözcük," dedi Leland Clewes.

Herkes gülüştü.

"Güzel ev sahibemiz gece bitmeden bize iki sürprizi daha olduğunu söyledi," dedim. Sonradan sürprizlerden birinin üst katta oturan oğlumun küçük ailesiyle birlikte bir ara aşağı ineceği, öbürünün de, yıllar önce California milletvekili Richard M. Nixon'la kurul üyelerinin önünde verdiğim ifadenin bir bölümünün yer aldığı plağın çalınacağı olduğu anlaşıldı. Yemiş sekizlik bir plâkmış. Düşünün bir. "Sürprizden yana kıtlık çekiyormuşum gibi!" dedim.

"Tatlı sürprizlerden yana dostum," dedi Cleveland Lawes.

"Çincesini söylesene," dedim. Bir süre Çinlilerin elinde savaş tutsağıydı biliyorsunuz.

Söylediği şey gerçekten Çinceye benziyordu.

"Domuz yahnisi ısmarlamadığını nereden bilebiliriz?" dedi Sarah.

"Bilemezsiniz tabii," dedi Lawes.

Şölene, istiridyeyle başlamıştık, ben hemen istiridyenin, çoğu kimsenin sandığı gibi cinsel isteği kamçılama özelliği olmadığını açıkladım.

Yuh! sesleri yükseldi, sonra Sarah şakanın sonunu ustaca bağladı. "Walter geçen gece on iki tane yedi," dedi, "yalnızca dördü işe yaradı!"

Bir gün önce bir hastasını daha yitirmişti.

Kahkahalar arttı.

Derken birdenbire bu saçmalıklar ağırıma gitmeye başladı, suskunlaştım. Haberler çok kötüydü. Yabancılar, suçlular, gözü doymak bilmeyen başka holdingler, RAMJAC'ı yutmak üzereydiler. Mary Kathleen'in halkına yaptığı vasiyet, hızla çürüyen para yığınlarına dönüşüyordu, bu paralar sonra yeni ve dev bir bürokrasiye, yasal ücretlerle danışma ücretlerine giderek çarçur ediliyordu, kısır bir döngüde. Politikacıların dediğine göre, geriye kalan para, devlet iç borçları faizlerinin ödenmesinde kullanılacak, halkın kavuşmaya çoktan hak kazandığı otoyolların, kamu kuruluşlarının ve gelişmiş silâhların alımına harcanacaktı.

Üstelik: Ben yine kodese girmek üzereydim.

Kaygısızlığımızdan yakınma yolunu seçtim. "Bu gezegenin ölümü neden olacak biliyor musunuz?" dedim.

"Kolesteroldan!" dedi Frank Ubriaco.

"Hiçbir şeyi ciddiye almamaktan," dedim. "Artık kimse olup bitenleri umursamıyor, neler olacağını da, bu batağa başlangıçta nasıl saplandığımızı da düşünmüyor."

Tarih doktoru Isreal Edel, bu konuşmayla büsbütün saçmalamamızı önerdiğimi sandı. Buup, biip sesleri çıkarmaya başladı. Ötekiler de buup'lar ve biip'lerle ona katıldılar. Akıllarınca, radyo teleskopların bir hafta önce kaydettiği uzaydan gelen ve anlamlı oldukları varsayılan titreşimlerle alay ediyorlardı. Son günlerin en çarpıcı haberi buydu, RAMJAC'ın öyküsünü baş sayfalardan içlere sürmüştü. İnsanlar yalnız benim onuruma düzenlenen bu çağrıda değil, her yerde biiplemeye buuuplamaya başlamışlardı.

Hiç kimse titreşimlerin ne anlama geldiğini kestirme durumunda değildi. Yine de bilim adamları, bu sesler eğer gerçekten gelir göründükleri yerden geliyorsa, demişlerdi,

en aşağı bir milyon yaşındaydılar. Dünya yanıtlamaya kalkışırsa, gerçekten çok ağır ilerleyen bir konuşmanın temeli atılacaktı.

***

Ben de ciddi konularda konuşmaktan vazgeçtim. Bir fıkra anlatıp yerime oturdum.

Şölen dediğim gibi, oğlumla gelinimin ve iki çocuklarının gelmesi ve Dokuz-yüz kırk-dokuz'da kongre kurulu önünde verdiğim ifadenin son tutanaklarının bulunduğu plağın çalınmasıyla sona erdi.

Gelinimle torunlarım, bütün olup bitenler bir yana, temiz, şık, sevecen bir ihtiyar olarak gördükleri bana, bir dedeye gösterilmesi gereken saygıyı göstermekten kaçınmadılar. Sanıyorum çocuklar beni Noel Baba kimliğimle sevmişlerdi.

Oğlum bir felâketti. Öyle çirkin, sağlıksız, mutsuz bir gençti ki. Benim saçım daha pek dökülmemişti, o keldi düpedüz. Kelliği ailesinin Yahudi kesiminden devralmış olmalı.

Filitresiz sigaraları zincirleme içiyordu. Boyuna öksürüyordu. Üstü başı sigara yanıklarıyla kaplıydı. Plak süresince ona gizlice baktım, öylesine sinirliydi ki üç sigara birden yakmıştı.

Elimi Stalingrad'da düşmana teslim olan bir Alman generalinin dürüst kötücülüğüyle sıkmıştı, yani öyle diyelim, öyle olsun. Onun gözünde hâlâ canavardım. Ama karısı ile Sarah Clewes, sağduyulu davranması yolunda onu inandırmışlardı.

Ne kötü.

Plak da bir şeyi değiştirmedi. Uyku saatleri geçen çocuklar mızmızlanmaya, uyuklamaya başladılar.

Plak, beni onurlandırmak amacıyla çalınıyordu, bu konuda cahil kalmışlara benim bir zamanlar ne yüce ülkülerle

dolu bir genç olduğumu kulaklarıyla duyma olanağı veriyordu. Leland Clewes'u eski komünist damgasıyla rastlantı sonucu ele verdiğim bölüm başka bir plaktaydı sanırım. O çalınmadı.

Yalnızca son tümcelerim bana çok ilgi çekici geldi. Ne söylediğimi unutmuşum.

Kongre üyesi Nixon, soruyordu bana Amerikalılardan iyi yüz gören göçmenlerin çocuğu ve bir Amerikalı kapitalistin öz oğlu gibi yetiştirdiği, Harvardlara gönderdiği bir delikanlı olarak neden Amerikan ekonomik sistemine bunca nankörlük etmiştim?

Verdiğim yanıt özgün değildi. Zaten bende özgünlük yoktur baştan beri. Bir zamanlar taptığım Kenneth Whistler'ın aşağı yukarı aynı bağlamdaki bir soruya verdiği yanıtı yinelemiştim. Whistler, zorbalık kullanmakla suçlanan grevci işçilerin davasında tanık olarak dinlenmişti. Yargıç şaşırmıştı doğrusu, böyle soylu bir aileden gelen, iyi eğitim görmüş birinin neden emekçi sınıfına kadar alçaldığını sormuştu.

Benim Nixon'a verdiğim çalıntı yanıt şuydu. "Niye mi? Dağın Tepesindeki Vaaz'dan ötürü efendim."

Çağrılılar plağın bittiğini anlayınca kibarca alkışladılar beni.

Hadi siz de hoşça kalın.

—W.F.S.

SON

Başkan Nixon ve Watergate; Sacco ve Vanzetti; ticaret birlikleri ve katılımcı demokrasinin ucu bucağı belirsiz harikalar diyarı... Bir göçmen ailesinin çocuğu olarak geldiği Amerika'da Harvard'a kabul edilecek kadar yol alan bir Alman yahudisi... Yetmişlerin sonundaki şenlikli kapitalizm manzaralarından komünist nümayişlerin kolu kanadı kırık ukdelerine kadar capcanlı bir panayır... Tekinsiz kehanetlerle beslenen şeytani bir anlatı ve Yeni Dünya'nın tüm nimetlerine sırtını dönmüş nankör bir kodes kuşu...

Evinden uzakta yapamayan Kilgore Trout geri döndü...

Türkçesi: Tomris Uyar

ISBN 975-298-010-4

9 75298 0104001

edebiyat
roman